

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

LEFEBVRE'İN ÜÇ BOYUTLU TRİYALEKTİĞİ BAĞLAMINDA YEREL KENT
HAKKI MÜCADELELERİNİN MEKÂN ÜRETİMİNE ETKİSİNİN İRDELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ceylin Çağla HASTÜRK

2100007901

Anabilim Dalı: Mimarlık

Program: Kentsel Tasarım

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Ayşe GÖKŞİN

ŞUBAT 2025

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

LEFEBVRE'İN ÜÇ BOYUTLU TRİYALEKTİĞİ BAĞLAMINDA YEREL KENT
HAKKI MÜCADELELERİNİN MEKÂN ÜRETİMİNE ETKİSİNİN İRDELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ceylin Çağla HASTÜRK
2100007901

Anabilim Dalı: Mimarlık
Program: Kentsel Tasarım

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Ayşe GÖKŞİN (İKÜ)

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Asiye AKGÜN GÜLTEKİN (İKÜ)

Dr. Öğr. Üyesi İlke TEKİN (MSKÜ)

ŞUBAT 2025

Enstitüsü: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Dalı: Mimarlık
Programı: Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Ayşe GÖKŞİN
Tez Türü ve Tarihi: Yüksek lisans – Şubat 2025

KISA ÖZET

LEFEBVRE'İN ÜÇ BOYUTLU TRİYALEKTİĞİ BAĞLAMINDA YEREL KENT HAKKI MÜCADELELERİNİN MEKÂN ÜRETİMİNE ETKİSİNİN İRDELENMESİ

Ceylin Çağla Hastürk

Mekân, yalnızca fiziksel olarak üretilen somut bir olgu değil, toplumsal dinamikler ile şekillenen ve sürekli olarak yeniden üretilen bir süreçtir. Tarihsel süreçte mekânın üretimi farklı dönemlerde değişen sosyo-ekonomik ve politik etkilerle çeşitlenmektedir. Kapitalizmin kentsel süreçlerde egemen hale gelmesi, mekânların baskın otoritelerin kontrolüne geçmesine yol açmış ve mekân üretimine ilişkin eleştirel yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yaklaşımlardan biri olan ve çalışmanın temelini oluşturan Henri Lefebvre'in mekânsal kuramı, mekân üretiminin mekânsal pratikler, mekan temsilleri ve temsil mekanları olarak üç farklı boyutun mekândaki hâkimiyet ilişkileri ile şekillendiğini savunmaktadır. Neoliberalizmin etkisiyle sermaye odaklı hale gelen mekân, mekân temsillerinin hâkimiyetine girmiştir. Bu durum, yerel sakinlerin yaşadıkları mekânlardan dışlanmalarına ve karar alma süreçlerinden yoksun bırakılmalarına neden olmuştur. Kamusal mekânlar bu dinamiklerin en yoğun yaşandığı kentsel alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bunların bir sonucu olarak hem dünyada hem de Türkiye'de kamusal mekânlar üzerinde çeşitli kent hakkı mücadeleleri ortaya çıkmıştır.

Çalışmada, kent hakkı mücadeleleri ile Lefebvre'in üçlü mekânsal triyalektiği arasındaki ilişki ortaya konmaktadır. Kent hakkının ihlal edildiği, baskın ideolojiler tarafından planlanan, metalaştırılan ve kentlilerin süreçlerden dışlandığı politikaların mekân temsillerine karşılık gelmekte; buna karşın, kent hakkının kullanıldığı, bireylerin mekânı deneyimlediği, yaşadığı, karar süreçlerine katılım sağladığı ve sahiplendiği kentsel süreçler ise temsil mekânlarını ifade etmektedir. İki boyut arasındaki çatışma, mekânsal pratiklerin yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Çalışmada, kentlilerin kendilerini ifade ettikleri ve çeşitli mekânsal pratikler gerçekleştirdikleri kamusal mekânların, temsil mekânlarının hâkimiyetinde olması gerektiği savunulmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türkiye’de ortaya çıkmış ve/veya sürdürülmekte olan yerel kent hakkı mücadelelerinin kamusal mekân üretimindeki etkisini, Lefebvre’in mekânsal üçlü triyalektiğine farklı ölçülerde müdahaleleri ve hâkimiyetlerine etkileri bağlamında araştırmak ve değerlendirmektir. Yöntemsel olarak nitel bir yaklaşımı benimseyen çalışmada, araştırma yöntemi olarak literatür taraması ve örnek incelemesi (vaka incelemesi); veri toplama tekniği olarak ise yarı yapılandırılmış mülakat, belge ve içerik analizleri kullanılmaktadır. Kavramsal çerçevede mekân ve mekân üretimi olguları, kent hakkı, kent hakkı mücadeleleri, dünyada ve Türkiye’de kentsel mekân ve kamusal mekân süreçleri dönemsel olarak ele alınmaktadır. Tezde sunulan kavramsal çerçeveden ve etki yaratmış dünya örneklerinden yola çıkılarak oluşturulan ve yerel kent hakkı mücadelelerinde örgütlülük biçimi, mücadele öncesi mekânsal pratikler, mekân temsilleri, temsil mekân örgütlenmeleri, mücadele sonrası mekânsal pratikler, mekân temsili projenin mücadele sonrası durumu, mücadele sonucunda baskın olan mekânsal boyut, mücadele sonrası örgütlülük durumu ve günümüzde baskın olan mekânsal boyut başlıklarını içeren analiz çerçevesi ile seçilen vakalarda mekân üretim süreçleri analiz edilmektedir. Vaka olarak Ankara’dan Güvenpark ve Ankapark Mücadelesi, İstanbul’dan Arnavutköy Semt Girişimi, Hasanpaşa Gazhanesi, Kuzguncuk Bostanı, Validebağ Korusu, Çanakkale’den Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesi seçilmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye’de bugüne kadar gerçekleştirilen mücadelelerde otoritelerin, ortaya koydukları mekân temsili projelerine yoğun bir şekilde odaklandığı, yerel sakinlerin ise bu kamusal mekânları temsil mekânı hâkimiyetine geçirebilmek için uzun ve zorlu süreçler geçirdiği görülmüştür. Yerel kent hakkı mücadelelerinde temsil mekânlarının kamusal mekân üretimlerindeki hâkimiyetinin güçlendirilmesi bağlamında, otoritelerin toplumsal dinamikleri dikkate alarak politikalar geliştirmesi, yerel halkın baş aktör olması, enformel olarak örgütlenen halkın formel bir örgütlenmeye gitmesi, mekânın kimliği ve toplumsal yapısına uygun, yaratıcı ve özgün pratiklerin geliştirilmesi, yalnızca protestolarla sınırlı kalmayan, düşünsel ve yaratıcı pratikli muhalefet anlayışının desteklenmesi, otoritelerin, mücadele mekânlarının çevresinde daha düzenli ve sürdürülebilir kentleşme süreçleri planlaması, mekân temsiline itiraz edilirken alternatif proje gösterilmesinin önemli olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: kent hakkı mücadeleleri, mekân üretimi, Henri Lefebvre, mekânsal üçlü triyalektik, Türkiye.

University: Istanbul Kültür University
Institute: Institute of Graduate Studies
Department: Architecture
Programme: Urban Design
Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Ayşe GÖKŞİN
Degree Awarded and Date: MA – February 2025

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF THE IMPACT OF LOCAL BATTLES FOR RIGHT TO THE CITY ON PRODUCTION OF SPACE IN THE CONTEXT OF LEFEBVRE'S SPATIAL TRILOGY

Ceylin Çağla Hastürk

Space is not merely a tangible phenomenon produced physically; it is a process shaped by social dynamics and is continuously being reproduced. In the historical process, the production of space has diversified under the influence of varying socio-economic and political factors. The dominance of capitalism in urban processes has led to the control of spaces by dominant authorities and has given rise to critical approaches toward the production of space. One of these approaches, which forms the basis of this study, is Henri Lefebvre's spatial theory. Lefebvre argues that the production of space occurs through the dominance relations in space, manifesting in three dimensions: spatial practices, representations of space, and representational spaces. Under the influence of neoliberalism, space has become capital-oriented, falling under the dominance of representations of space. This situation has resulted in the exclusion of local residents from the spaces they inhabit and the decision-making processes. Public spaces emerge as urban areas where these dynamics are most intensely experienced. As a consequence, battles for the right to the city have emerged, with various right-to-the-city battles being waged globally and in Turkey over public spaces.

The study establishes a connection between right-to-the-city battles and Lefebvre's spatial trilogy framework. It is argued that the violation of the right to the city corresponds to the representations of space, planned, commodified, and excluding urban policies shaped by dominant ideologies. Conversely, urban processes where the right to the city is exercised—those involving individuals' experiences, participation in decision-making, and appropriation of spaces—are associated with representational spaces. The conflict between these two dimensions leads to

reshaping of spatial practices. In this context, the study argues that public spaces, where urban inhabitants express themselves and engage in various spatial practices, should be under the dominance of representational spaces.

Based on this relationship and influential global examples, an analytical framework has been developed for examining the production of space in right-to-the-city battles. This analytical framework includes organizational forms, pre-battle spatial practices, representations of space, organization of representational spaces, post-battle spatial practices, the state of representational projects post-battle, the dominant spatial dimension after the battle, and the post-battle organizational state

In this context, the study aims to investigate and evaluate the impact of local right-to-the-city battles on production of public space in Turkey in the context of Lefebvre's spatial trilogy framework, as well as the varying degrees of intervention and dominance across its dimensions. The production processes of space in right-to-the-city battles in Turkey are examined and evaluated based on the proposed analytical framework. This study adopts a qualitative methodological approach, employing literature review and case studies as research methods, and semi-structured interviews, document analysis, and content analysis as data collection techniques. In the conceptual-theoretical framework, the phenomena of space and space production, the right to the city, battles for the right to the city, and processes related to urban and public spaces globally and in Turkey are examined in a periodical context. Güvenpark and Ankapark Battle in Ankara, Arnavutköy Neighborhood Initiative, Hasanpaşa Gasworks, Kuzguncuk Garden and Validebağ Grove from Istanbul and Battle of Tekel and Distillery Factories in Çanakkale were selected as case studies.

As a conclusion, it has been observed that in the struggles carried out in Turkey to date, authorities have heavily focused on representational projects of space, while local residents have undergone long and challenging processes to bring these public spaces under the dominance of representational spaces. In the context of strengthening the dominance of representational spaces in the production of public spaces in local right to the city struggles, the thesis concludes that authorities should develop policies considering social dynamics, with local people being the main actors, the informally organized public should move toward formal organization, creative and original practices suitable for the identity and social structure of the space should be developed, and an opposition approach based not only on protests

but also on intellectual and creative practices should be supported. Furthermore, it is essential for authorities to plan more organized and sustainable urbanization processes around the struggle spaces, and for alternative projects to be presented when objecting to the representation of space.

Keywords: right to the city battles, production of space, Henri Lefebvre, spatial triology, Turkey.

Dedem Kadir ÖZCAN'a,

ÖNSÖZ

Tez sürecim boyunca ilgisi, anlayışı, sağduyusu, hassasiyeti ve disipliniyle her zaman yanımda olan, bana ilham veren ve motivasyonumu daima canlı tutan çok değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Ayşe GÖKŞİN'e içten teşekkürlerimi sunarım.

Kıymetli öneri ve eleştirileriyle çalışmama yön veren, akademik gelişimime katkıda bulunan saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Asiye AKGÜN GÜLTEKİN ve Dr. Öğr. Üyesi İlke TEKİN'e minnettarım.

Araştırmam kapsamında gerçekleştirdiğim mülakatlarda bana ve çalışmama değer vererek zaman ayıran tüm katılımcılara, bu zorlu süreçte bana koşulsuz sevgi ve destek veren aileme, kalbimde filizlenen yeni aileme, yüksek lisans yolculuğum boyunca beni dinleyen ve yardımı dokunan herkese sonsuz teşekkürler.

Ocak 2025

Ceylin Çağla HASTÜRK
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

KISA ÖZET	i
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	viii
KISALTMALAR.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı	4
1.2. Çalışmanın Yöntemi	5
1.3. Çalışmanın Kapsamı ve İçeriği	8
2. LEFEBVRE'İN MEKÂNSAL KURAMI VE ÜÇ BOYUTLU MEKÂNSAL DİYALEKTİK	10
2.1 Mekân ve Mekânın Üretimi.....	10
2.2.Lefebvre'in Mekânsal Kuramı	13
2.2.1. Mekânsal Pratikler	16
2.2.2 Mekân Temsilleri.....	17
2.2.3 Temsil Mekânları	18
2.3 Bölüm Sonucu.....	20
3.YEREL KENT HAKKI MÜCADELELERİNİN ÜÇLÜ MEKÂNSAL TRİYALEKTİK ÜZERİNDEN OKUNMASI	24
3.1.Kent Hakkı ve Kent Hakkı Mücadeleleri.....	24
3.2.Yerel Kent Hakkı Mücadeleleri ve Üçlü Mekânsal Triyalektik İlişkisi	27
3.3. Kent Hakkı Mücadelelerinde Mekân Üretiminde Yer Alan Aktörler	30
3.4. Dünyada Kent Hakkı Mücadelelerine Etki Yaratmış Örnekler Üzerinden Bir Bakış.....	33
3.4.1 Utanç Çukuru (The Hole of Shame / Forat de la Vergonya)	38
3.4.2.Gängeviertel Mücadelesi	44
3.4.3. Gabriel's Wharf	48
3.5. Bölüm Sonucu.....	54
4. MEKÂN ÜRETİMİNDE KENT HAKKI MÜCADELELERİNİN ROLÜ: TÜRKİYE DENEYİMİ	60
4.1. Türkiye'de Kamusal Mekân ve Kent Hakkı Mücadeleleri Üzerine Kısa Bir Bakış.....	60
4.2. Yerel Kent Hakkı Mücadeleleri	68
4.2.1. Güvenpark Mücadelesi	69

4.2.2. Arnavutköy Köprü Mücadelesi	78
4.2.3. Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	87
4.2.5. Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesi	105
4.2.6. Validebağ Korusu Mücadelesi.....	112
4.2.7. Ankapark Mücadelesi.....	124
4.3. Bulguların Değerlendirilmesi.....	130
5. SONUÇ.....	146
KAYNAKÇA.....	150
EKLER	161

KISALTMALAR

MÖ	: Milattan Önce
AVM	: Alışveriş Merkezi
YY	: Yüzyıl
PERİ	: Özel İç Reform Planları
CSCB	: Coin Street Community Builders (Coin Street Topluluk Oluşturucuları)
GLC	: Metropoliten Londra Belediyesi
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimarlar Oda Birliği
ASG	: Arnavutköy Semt Girişimi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TÜYAP	: Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş.
İETT	: Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri Genel Müdürlüğü
GÇG	: Gazhane Çevre Gönüllüleri
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
TOMA	: Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 1. İncelenen Yerel Kent Hakkı Mücadeleleri Üzerine Yapılmış Çalışmalar.	3
Tablo 1. 2. Yerel Kent Hakkı Mücadelelerinde Mülakat Gerçekleştirilen Kişi Sayıları	8
Tablo 2. 1. Lefebvre'in Mekân Üretimindeki Üç Boyut ve İlişkili Kavramlar	21
Tablo 3. 1. Kent Hakkının İhlali ve Kent Hakkının Kullanılması	27
Tablo 3. 2. Lefebvre'in Mekânsal Triyalektiği Çerçevesinde Yerel Kent Hakkı Mücadelelerinin Analizi	58
Tablo 3. 3. İncelenen Dünya Örneklerinde Yerel Kent Hakkı Mücadele Sürecinde Mekân Üretimi	59
Tablo 4. 1. Türkiye'de Kent Hakkı Mücadeleleri	67
Tablo 4. 2. Mülakat Bulgularıyla Belirlenen Yerel Kent Hakkı Mücadelelerinde Mekân Üretimine Yön Veren Kavramlar	132
Tablo 4. 3. İncelenen Türkiye Örneklerinde Yerel Kent Hakkı Mücadele Sürecinde Mekân Üretimi	139

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2. 1. Üç Boyutlu Mekânsal Triyalektik ve Boyutlar Arası Etkileşimler	16
Şekil 2. 2. Üç Boyutlu Mekânsal Triyalektikte Bedenin Rolü ve Etkileşimi.....	22
Şekil 3. 1. Kent Hakkı ve Üç Boyutlu Mekânsal Triyalektik İlişkisi	30
Şekil 3. 2. (a) İspanya, Barcelona (b) Ciutat Vella ilçesi içinde yer alan Santa Caterina mahallesi (beyaz çizgilerle sınırlandırılmış alan).....	39
Şekil 3. 3. İşgal Edilem Utanç Çukuru Alanı.	40
Şekil 3. 4. Utanç Çukuru'nda Dikilen Ağaçlar.	41
Şekil 3. 5. Utanç Çukuru Parkı.	42
Şekil 3. 6. Utanç Çukuru'nda Mekân Üretimi	43
Şekil 3. 7. Gängeviertel.	44
Şekil 3. 8. Gängeviertel Mücadelesinde Konser Etkinliği.	45
Şekil 3. 9. Gängeviertel Mücadelesinde Tartışma Etkinliği	45
Şekil 3. 10. Gängeviertel İkinci Yıl Dönümü.....	47
Şekil 3. 11. Gängeviertel'de Mekân Üretimi.....	48
Şekil 3. 12. Coin Street Bölgesi.	50
Şekil 3. 13. Coin Street Eylem Grubu ve Sivil Örgütler.	51
Şekil 3. 14. Gabriel's Wharf	53
Şekil 3. 15. Gabriel's Wharf	53
Şekil 3. 16. Gabriels Wharf'da Mekân Üretimi	54
Şekil 4. 1. Güvenpark ve Bakanlıklar.....	70
Şekil 4. 2. 1980'li yıllarda Güvenpark	71
Şekil 4. 3. Şenlik ve İmza Kampanyasına Çağrı Broşürü.....	74
Şekil 4. 4. Şenlik ve İmza Kampanyasına Çağrı Broşürü	75
Şekil 4. 5. Cumartesi Günleri Güven Anıtı Önünde Toplanma.....	75
Şekil 4. 6. Güvenpark'ta Otobüs ve Dolmuş Durağı Yapılmak İçin İşgal Edilen Alanlar	76
Şekil 4. 7. Güvenpark Mücadelesinde Mekân Üretimi	77
Şekil 4. 8. Güvenpark Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü.....	78
Şekil 4. 9. Arnavutköy-Vanıköy Arasında Planlanan 3.Köprü.....	79
Şekil 4. 10. 3.Köprü'ye Hayır Şenliği	83
Şekil 4. 11. Arnavutköy Şenliği	84
Şekil 4. 12. Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesinde Mekân Üretimi	86
Şekil 4. 13. Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü	87
Şekil 4. 14. Hasanpaşa Gazhane Fabrikası.....	88
Şekil 4. 15. 1930 yılında Hasanpaşa Gazhanesi Arazisi.....	89
Şekil 4. 16. Atıl Haldeki Hasanpaşa Gazhanesi.....	90
Şekil 4. 17. Gazhane Çevre Gönüllüleri Bülteni – Şenlik Davetiyesi	91
Şekil 4. 18. Hasanpaşa Gazhanesi'nde Düzenlenen Şenlik	92
Şekil 4. 19. Trans Yapıt Festivali.	92
Şekil 4. 20. Gazhane Çevre Gönüllüleri'nin Yaptığı Basın Açıklaması ve Protesto	93
Şekil 4. 21. Müze Gazhane	93
Şekil 4. 22. Müze Gazhane.	94
Şekil 4. 23. Müze Gazhane.	94
Şekil 4. 24. Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesinde Mekân Üretimi	95
Şekil 4. 25. Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü.....	96
Şekil 4. 26. Boğaziçi'nde Kuzguncuk'un Konumu	97
Şekil 4. 27. Kuzguncuk'ta Yerler ve Sokak Adları	98

Şekil 4. 28. Ortaya Atılan İlkokul Projesinin Bostan'da Yerleşimi	100
Şekil 4. 29. 2000 Yılında Bostana Özel Okul Yapma Girişiminin Kuzguncuklular Tarafından Protesto Edilmesi.....	100
Şekil 4. 30. 2000 Yılında Bostana Özel Okul Yapma Girişiminin Kuzguncuklular Tarafından Protesto Edilmesi.....	100
Şekil 4. 31. Kuzguncuk'un Bostan Korkulukları ile Çevrelenmesi	101
Şekil 4. 32. Vakıflar Genel Müdürlüğü Önünde Kuzguncuklular.....	102
Şekil 4. 33. Kuzguncuk Bostanı.....	102
Şekil 4. 34. Kuzguncuk Bostanı.....	103
Şekil 4. 35. Kuzguncuk Bostanı Kurtuluş Mücadelesi Afişi.	103
Şekil 4. 36. Kuzguncuk Bostanı Mücadelesinde Mekân Üretimi	104
Şekil 4. 37. Kuzguncuk Bostanı Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü	105
Şekil 4. 38. Çanakkale Kıyı Şeridi'nde Planlanan ve Gerçekleştirilen Projeler	107
Şekil 4. 39. Tekel Şarap ve Kanyak Fabrikası Arsası	108
Şekil 4. 40. Fabrikale Etkinlikleri.....	108
Şekil 4. 41. Şehrin Bizden Çaldığı Hareketler.....	109
Şekil 4. 42. 17 Burda AVM	110
Şekil 4. 43. Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesinde Mekân Üretimi	111
Şekil 4. 44. Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü	112
Şekil 4. 45. 1922 Şehir Haritası.	113
Şekil 4. 46. Validebağ Korusu'nda Tarım Alanları ve Kompleksler	114
Şekil 4. 47. Validebağ Gönüllüleri'nin Yaratıcı Pratikleri	117
Şekil 4. 48. Validebağ Korusu Hyde Park Projesi	117
Şekil 4. 49. Validebağ Korusu Millet Bahçesi Projesi.....	119
Şekil 4. 50. Validebağ Gönüllüleri ve Yaratıcı Pratikler.....	120
Şekil 4. 51. Validebağ Gönüllüleri ve Yaratıcı Pratikler.....	120
Şekil 4. 52. Validebağ Korusu Mücadelesinde Mekân Üretimi	122
Şekil 4. 53. Validebağ Korusu Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü	123
Şekil 4. 54. Mustafa Kemal'in çiftlik ziyareti fotoğrafı	124
Şekil 4. 55. Atatürk Orman Çiftliği'nden Bir Manzara	125
Şekil 4. 56. Davacı Meslek Örgütlerinin Ankapark İncelemeleri	127
Şekil 4. 57. Başkent Dayanışması Protestosu.	127
Şekil 4. 58. Ankapark Projesinin Gerçekleştiği Alana Ait AOÇ Arazisinin Değişimini Gösterir, 2007, 2011 ve 2014 Yılları, Hava Fotoğrafı	129
Şekil 4. 59. Eski adıyla Ankapark Yeni Adıyla Wonderland Eurosia Projesi	129
Şekil 4. 60. Ankapark Mücadelesinde Mekân Üretimi.....	129
Şekil 4. 61. Ankapark Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü	130

1. GİRİŞ

Yerel kent hakkı mücadelelerinin kamusal mekân üretimindeki etkisinin incelendiği bu çalışma, mekânın yalnızca fiziksel üretimi ile ilgili değildir. Mekân, fiziksel olarak üretilen ve kullanılan bir öge olmakla birlikte, deneyimlenen, anlamlandırılan, yaşanan, tasarlanan ve baskılanan bir ögedir. Bu anlamıyla mekân, toplumsal bir üretim sürecidir ve bu üretiminin hem sonucu hem de ön koşuludur. Çalışmanın yaslandığı öncül, Henri Lefebvre'in "Mekânın Üretimi" kitabında açıklanan mekânsal kuram, mekânın üretimi ve üç boyutlu mekânsal triyalektiğidir. Lefebvre, mekânın üretilmesinde birbirinden farklı ancak ayrılmaz üç boyutlu bir triyalektik olduğu kuramını öne sürmektedir. Bu üç boyutu, mekânsal pratikler (algılanan mekân), mekân temsilleri (tasarlanan mekân), temsil mekânları (yaşanan mekân) olarak tanımlanmaktadır. Lefebvre'in kuramına göre, toplumsal bir öge olan mekân, sözü edilen boyutlara farklı ölçülerde müdahaleler ile devamlı olarak yeniden üretilmektedir. Yapılan müdahalelerin niteliği, mekânsal boyutlar arasındaki ilişkileri ve mekânda hangi boyutun hâkimiyet kurduğunu etkilemektedir.

Lefebvre, mekânın üretim süreçleri olarak ele alınmasını, mekândaki toplumsal ilişkilere dikkat çekerek yapmaktadır. Bu anlamı ile toplumlar, dönemler ve bağlam değiştiğinde, farklı mekân üretimlerinin gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Tarihsel süreçte kapitalizme kadar doğanın ve temsil mekânlarının hâkim olduğu kentler, kapitalizmin hüküm sürmeye başlaması ile bir meta olarak üretilmeye başlamıştır. Mekân temsillerinin hâkim olmaya başladığı bu üretim, bir yandan süregelen iktidarların temellerini sağlamlaştırmış, diğer yandan baskı ve çelişkiler ile kentliler üzerinde adaletsiz, yabancılaştırıcı ve yok sayıcı etkiler yaratmıştır. 1980'ler ile ortaya çıkan neoliberalizm ile birlikte, kentsel mekân üretim süreçleri önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Kent mekânları, sermayenin çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirilmeye ve kâr odaklı bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm, yerel sakinlerin kentsel karar alma süreçlerinden dışlanmasına ve kent mekânlarının piyasa dinamikleriyle şekillendirilmesine yol açmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan kent hakkı kavramı, hak sahipliğinin iktidardan yerel sakinlere geçmesi, kentlilerin kendi talepleri doğrultusunda başka bir kenti yaratması bilincini doğurmuştur. Bu bağlamda kent hakkı mücadeleleri ortaya çıkmıştır. 2000'li yıllardan itibaren neoliberal politikaların yoğunlaşması, kent hakkı mücadelelerinin hem biçimini hem de sonuçlarını etkilemiştir. Bu dönemde kentsel dönüşüm projeleri ve özelleştirme uygulamaları hız kazanmıştır. Bunun sonucunda kent hakkı mücadeleleri daha geniş kitleleri kapsayan, hak temelli ve katılımcı bir yapıya

evrilmiş ancak sermaye odaklı kentsel politikaların kurumsal ve hukuki mekanizmalarla güçlendirilmesi, bu mücadelelerin başarıya ulaşmasını zorlaştırmıştır. Özellikle devlet ile özel sektör arasındaki iş birliklerinin artması, hukuki düzenlemelerin sermaye lehine şekillendirilmesi ve baskı mekanizmalarının devreye sokulması, kent hakkı hareketlerinin etkisini sınırlayan başlıca faktörler arasında yer almıştır. Değişen politikalar ve ideolojilerin mekânsal etkileri, kamusal mekânların üretimi üzerinden gözlemlenebilir bir hal almıştır. Dünya’da ve Türkiye’de kent hakkı mücadelelerinin önemli bir kısmı, özelleştirme ve kentsel dönüşüm planlarının saldırısı altına giren kamusal mekânlar için verilmiştir. Bu durum, kamusal mekânların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal etkileşim, kolektif hafıza ve kentsel yaşamın demokratikleşmesi açısından kritik öneme sahip olmasıyla ilgilidir. Kent hakkı mücadeleleri, mekânın sosyal, kültürel ve fiziksel özellikleri, mücadelede kullanılan yöntem ve biçimler gibi birçok faktör açısından birbirlerinden farklılaşmakta, mekân üretim/yeniden üretim süreçlerine farklı yön ve biçimlerde müdahale etmekte ve dolayısıyla mekânsal üç boyut arasındaki hâkimiyeti değiştirmektedir.

Literatürde Lefebvre’in üç boyutlu mekânsal triyalektiği ve kent hakkı kavramları, ayrı ayrı birçok çalışmada incelenmiştir fakat bu kavramların ilişkisini ele alan yalnızca bir çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışma, Mark Purcell’in (2002) “Excavating Lefebvre: The Right to the City and Its Urban Politics of the Inhabitant” başlıklı makalesidir ve söz konusu kavramlar arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Mekânın üretimi ve yeniden üretimi konularında bir analiz aracı olarak da kullanılabileceği düşünülen üç boyutlu mekânsal triyalektik, çoğunlukla teorik olarak ele alınmıştır. Bunun yanı sıra belirli kriterler çerçevesinde seçilen ve bu çalışma kapsamında incelenen Türkiye’deki kent hakkı mücadelelerine ilişkin literatür, Google Akademik, Ulusal Tez Merkezi ve Web of Science veri tabanları üzerinden taranmıştır (Tablo 1.1). İncelemeler sonucunda, söz konusu mücadelelerin çoğunlukla başka bir bağlam içinde kısaca tartışılarak dolaylı bir biçimde ele alındığı, doğrudan bu mücadeleleri merkeze alan çalışmaların ise sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir. Validebağ Korusu ve Hasanpaşa Gazhanesi mücadelelerine ilişkin gerçekleştirilen bazı çalışmalarda, mekân üretimi kuramı temel çerçeve olarak ele alınmıştır. Öte yandan, kent hakkı kavramını merkeze alan çalışmalara ise Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası ile Ankapark mücadeleleri bağlamında rastlanmıştır. Literatürde bu noktalarda tespit edilen boşluklar doğrultusunda çalışmanın konusu, Lefebvre’in üçlü mekânsal triyalektiği ile kent hakkı arasındaki ilişkinin kent hakkı mücadeleleri

için bir analiz çerçevesi oluşturması ve bu çerçeve üzerinden Türkiye'deki çeşitli yerel kent hakkı mücadelelerinin araştırılıp değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. 1. İncelenen Yerel Kent Hakkı Mücadeleleri Üzerine Yapılmış Çalışmalar

I	II	III	IV	V	VI
(Erim, 1988)	M	Güvenpark Mücadelesi	Otopark Değil Güvenpark Mücadelesi	x	x
(Yerli ve Kaya, 2015)	K	Güvenpark Mücadelesi	Güvenpark'ın kent parkı, kent kimliği, kültür ve tarih simgesi olarak önemi. (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Ertuna, 2005)	M	Güvenpark Mücadelesi	Güvenpark'ın tarihsel dönüşüm süreci. (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Sarıkulak, 2013) (EN)	YLT	Güvenpark Mücadelesi	Güvenpark'ta kamusal alan kimliği (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Yılmaz, 2015)	YLT	Güvenpark Mücadelesi	Güvenpark'ta değişen kamusal alan (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Özkır ve Demirel, 2024).	M	Güvenpark Mücadelesi	Güvenpark doğal sit alanı ve yakın çevresi ile ilgili geçmişten günümüze kadar olan tarihsel süreç ve mekânsal değişim süreci (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Elaslan, 2022)	YLT	Güvenpark Mücadelesi	Güvenpark'ın kamusal değeri (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(ŞPO, 2024)	B	Güvenpark Mücadelesi	Güvenpark tarihsel süreci (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Gümü, 2004)	M	Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesi	STK'lar. Arnavutköy Semt Girişimi ve verdiği 3. Köprü mücadelesi (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Voulvoul, 2007) (EN)	DT	Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesi	ASG, mücadele süreci ve gerçekleştirilen yaratıcı pratikler	x	x
(Voulvoul, 2011) (EN)	M	Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesi	ASG, mücadele süreci ve gerçekleştirilen yaratıcı pratikler	x	x
(Üstün, 2002)	M	Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesi	Mücadele süreci	x	x
(Kusuluoglu ve Aytac, 2014) (EN)	M	Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesi	Arnavutköy'de planlanan mega projelerin ekolojik değerleri (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Kıraç, 2023)	M	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Halk katılımı ve mücadele süreci	x	x
(Altınsoy Özgüner, 2021)	M	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Mekânsal dönüşüm ve mücadele süreci	x	x
(Özdemir, 2022)	YLT	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Hasanpaşa Gazhanesi'ndeki dönüşümün deneyimsel ve temsil anlamındaki değeri	✓	x
(Tanyeli ve Aslan, 2001)	M	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	x	x
(Tanyeli, 2008)	İK	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	x	x
(Yüksel ve Demir, 2023) (EN)	M	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Gazhane Çevre Gönüllülerinin dönüşüm öncesi ve sonrası etki ve çabaları	x	x
(Öztütüncü, 2023)	YLT	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Tarihi endüstriyel yapılarda yeniden işlevlendirme (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Öngel, 2003)	YLT	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Kamusal Alan olarak Hasanpaşa Gazhanesi ve Mücadelesi	x	x
(Yıldız, 2023)	YLT	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Kültürel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirme (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Kuru, 2024)	YLT	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Yeniden işlevlendirme ve toplumsal bellek (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Özdemir, 2024)	YLT	Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	Endüstriyel mirasın yeniden kullanımı (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Sakarya, 2016).	YLT	Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesi	Kent hakkı ve katılımcı demokrasi, Çanakkalede mücadele örnekleri ve süreçleri	x	✓
(Sakarya, 2018)	M	Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesi	Kentsel direnişler ve Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesi	x	✓
(Sibel, 2015).	YLT	Validebağ Korusu Mücadelesi	Toplumsal hareketler, direniş, eylemlilikler, Validebağ Korusu	x	x
(Karabaş, 2022)	YLT	Validebağ Korusu Mücadelesi	Validebağ Korusu ve sit alanı olma durumu (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Aytan, 2023).	YLT	Validebağ Korusu Mücadelesi	Validebağ Korusu'nun mekânsal ve toplumsal mekân üretim süreçleri	✓	x
(Demirdizen, 2013).	M	Validebağ Korusu Mücadelesi	Validebağ Korusu'nun planlamasındaki söz hakkı (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Kurşuncu ve Ozar, 2021)	M	Validebağ Korusu Mücadelesi	Validebağ Korusu Tarihi ve Kültürel Mirası, Mücadelesi	x	x
I Eser II Çalışma türü (DT-Doktora Tezi, YLT-Yüksek Lisans Tezi, K-Kitap, M-Makale, İK-İnternet Kaynağı KB-Kitap Bölümü) III Konusu geçen mücadele IV İncelenen konu V Mekânın üretimi kuramının temel çerçeve (ya da çerçevelerden biri) olarak benimsenip benimsenmeme durumu VI Kent hakkı kavramının temel çerçeve (ya da çerçevelerden biri) olarak benimsenip benimsenmeme durumu ✓ Evet x Hayır					

I	II	III	IV	V	VI
(Akyıldız, 2019)	M	Validebağ Korusu Mücadelesi	Yeşil alan-ibadethane çatışmasında Validebağ	x	x
(Tunç, 2015)	YLT	Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi	Katılımcılık-Kamusal Mekan ilişkisi bağlamında Kuzguncuk Bostanı mücadelesi	x	x
(Akkan Ercan, 2023).	KB	Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi	Kuzguncuk Bostanı mücadelesinde aktörler, güç ilişkileri, ilgi alanları, ihtiyaçları, değerleri, istekleri ve birbirleriyle etkileşimleri	x	x
(Ademoğlu, 2016)	KB	Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi	Mücadelede halkın katılımı ve çevresel farkındalık	x	x
(Ademoğlu, 2016)	YLT	Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi	Mücadelede halkın katılımı ve çevresel farkındalık	x	x
(Genoud, 2018) (EN)	M	Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi	Kuzguncuk Bostanı mücadele süreci	x	x
(Aslan, 2020).	YLT	Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi	Topluluk bahçelerin sosyal kazanımda etkileri (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Kuru, 2015)	YLT	Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi	Yer Oluşturma (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Eyüboğlu, 2018) (EN)	YLT	Ankapark Mücadelesi	Ankapark bağlamında tema parkların postmodern, algısal, kültürel ve kentsel sonuçları (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Kar ve Sakarya 2017)	K	Ankapark Mücadelesi	Ankapark'ın ekonomiye etkileri (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
(Akçay, 2019)	DT	Ankapark Mücadelesi	Ankara'daki kent hakkı mücadeleleri, Ankapark Mücadelesi	x	✓
(Eraydın, 2021)	M	Ankapark Mücadelesi	Ankapark'ın kentsel imaja etkileri (Mücadeleden kısaca bahsediliyor).	x	x
I Eser II Çalışma türü (DT-Doktora Tezi, YLT-Yüksek Lisans Tezi, K-Kitap, M-Makale, İK-İnternet Kaynağı KB-Kitap Bölümü) III Konusu geçen mücadele IV İncelenen konu V Mekânın üretimi kuramının temel çerçeve (ya da çerçevelerden biri) olarak benimsenip benimsenme durumu VI Kent hakkı kavramının temel çerçeve (ya da çerçevelerden biri) olarak benimsenip benimsenme durumu ✓ Evet x Hayır					

1.1. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, Türkiye'deki deneyimlerde ortaya koyulmuş olan yerel kent hakkı mücadelelerinin kamusal mekân üretimindeki etkisini, Lefebvre'in mekânsal üçlü triyalektiğine farklı ölçülerde müdahaleleri ve hâkimiyetlerine etkileri bağlamında araştırmak ve değerlendirmektir. Çalışmanın hedefleri ise:

- Lefebvre'in mekânsal kuramı ile kent hakkı mücadeleleri arasındaki ilişkiyi gösteren bir analitik çerçeve sunmak.
- Bu çerçeve bağlamında Türkiye'deki yerel kent hakkı mücadelelerinin durumunu belirlemek ve ulaşılan bulgular doğrultusunda nasıl geliştirilebileceğine dair öneriler sunmaktır.

Bu bağlamda çalışmanın araştırma soruları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

1) Mekânın üretimi kavramı ilgili literatürlerde nasıl tartışılmaktadır ve mekânın üretimi nasıl gerçekleşir?

- Mekân üretimi Henri Lefebvre'in "Mekânın Üretimi" kitabında nasıl tartışılmaktadır? Üç boyutlu mekânsal triyalektik nedir?

- Üç boyutlu mekânsal triyalektikte boyutlar arasındaki ilişki nedir? Boyutların mekân üretimine farklı ölçülerde hâkim olması halinde ne gibi durumlar ortaya çıkar? Boyutlar arasındaki hâkimiyet nasıl değişir veya değiştirilir?
- 2) Kent hakkı kavramı planlama literatüründe nasıl tartışılmaktadır ve kent hakkı mücadeleleri nasıl ortaya çıkmaktadır?
- 3) Yerel kent hakkı mücadeleleri ve üçlü boyutlu mekânsal triyalektik arasındaki ilişki nedir? Yerel kent hakkı mücadeleleri bu boyutlara ne şekilde etki etmektedir?
- Dünyada tarihsel süreç içerisinde, mekân üretimlerinin geçirdiği evreler genel olarak nelerdir? Kent hakkı mücadeleleri bu evrelerin hangi kısmında ortaya çıkmıştır?
 - Yerel kent hakkı mücadelelerinin mekân üretiminde hâkimiyet kurduğu dünya örnekleri nelerdir? Bu hâkimiyet mekân üretimini hangi yönde etkilemektedir?
 - Türkiye’de kentsel mekânın üretimi tarihsel süreç içerisinde nasıl bir yol izlemiştir?
 - Türkiye’de yerel kent hakkı mücadelelerinin mekân üretimindeki hâkimiyete etkileri nelerdir?
- 4) Üç boyutlu mekânsal triyalektikte temsil mekânlarının hâkimiyet kurduğu yerel kent hakkı mücadelelerinde neler ön plana çıkmaktadır? Buna göre Türkiye’deki deneyimlerde neler geliştirilmelidir?

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada araştırma yöntemi olarak literatür taraması ve örnek incelemesi (vaka incelemesi), veri toplama tekniği olarak ise yarı yapılandırılmış mülakat, belge ve içerik analizleri kullanılmıştır. Literatür taraması, belirli bir konuyla ilgili olarak mevcut olan akademik kaynakları, makaleleri, kitapları ve diğer bilimsel materyalleri sistematik bir şekilde araştırmak ve toplamaktır. Bu yöntem ile konuyla ilgili önemli bilgileri bulmak, mevcut olan çalışmaları anlamak ve eksiklikleri belirlemek amaçlanmaktadır (Karasar, 1999). Örnek incelemesi, belirli bir durumu, olayı veya olguyu detaylı bir şekilde incelemek için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Örnek incelemesi olarak genellikle vaka incelemesi veya alan araştırması gibi yaklaşımla benimsenmektedir (Karasar, 1999). Bu çalışmada kullanılacak olan vaka incelemesi, bir olayın veya durumun derinlemesine anlaşılması için kullanılmakta ve olayların tüm yönlerini kapsayacak şekilde analiz yapılmasını sağlamaktadır. Bu yaklaşımda, genellikle mülakatlar, gözlemler, belge ve içerik analizleri gibi veri toplama teknikleri

kullanılmaktadır. Veri toplama tekniklerinden olan mülakat, belirli bir konu üzerine bilgi almak amacıyla bir kişi veya kişilerle yüz yüze veya uzaktan gerçekleştirilen yapılandırılmış veya yapılandırılmamış soru-cevap şeklinde bir etkileşimde bulunmaktır (Erdoğan ve Alemdar, 2010). Mülakatlar, derinlemesine bilgi edinmeyi, katılımcının düşüncelerini, duygularını, deneyimlerini ve görüşlerinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Yapılandırılmış mülakatlarda, belirli bir soru listesi veya konu başlıkları önceden belirlenmekte olabilir ve bu mülakatlar genellikle daha fazla standartlaştırılmaktadır. Yapılandırılmamış mülakatlarda ise daha esnek bir yaklaşım benimsenmekte ve katılımcının cevaplarına göre sorular değişkenlik ve esneklik gösterebilmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2010). Bir diğer veri toplama tekniği olarak belge ve içerik analizi ise yazılı, görsel veya sesli materyaller gibi mevcut belgeleri veya içerikleri sistematik bir şekilde incelemeyi içeren bir veri toplama yöntemidir. Bu yöntem ile belgelerdeki metinler, semboller, resimler veya içerik analiz edilerek bilgi elde etmek amaçlanmaktadır (Karasar, 1999).

Çalışmada çeşitli nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Literatür taraması yöntemi ile çalışmanın temelini oluşturan, mekân, mekân üretimi, mekânsal üçlü triyalektik, kent hakkı ve kent hakkı mücadelesi kavramları, başta planlama literatürü olmak üzere incelenerek, bu konularda yapılmış olan kavramsal ve kuramsal çalışmalar, kitap, dergi, makale, tez, bildiri, haber kaynakları ve internet kaynakları üzerinden taranmış ve değerlendirilmiştir. Dünya’da ve Türkiye’de mekân üretim süreçlerinin geçirdikleri evreler, kent hakkı mücadelelerinin görünür hale geldiği kırılma noktaları incelenmiştir.

Örnek incelemesi yöntemi ile vaka olarak incelenmek, bu bağlamda araştırma ve değerlendirme yapabilmek üzere dünyadan ve Türkiye’den yerel kent hakkı mücadeleleri incelenmiştir. Dünyadan kent hakkı mücadelelerinin incelenme nedeni, temsil mekânlarının mekânın üretim sürecine hâkim olduğu uygulamaların daha fazla görünür olması ve bunların Türkiye’deki örnekler ile karşılaştırma yapılmasının hedeflenmesidir. Örnekler seçilirken genel olarak şu kriterlere dikkat edilmiştir:

- Mücadelede yerel sakinlerin önemli bir aktör olması,
- Mekân temsili olarak dayatılan projeye karşı bir kamusal mekânın savunmasının gerçekleştirilmesi,
- Mücadelede çok çeşitli yaratıcı eylemlerin gerçekleştirilmesi, temsil mekânlarının mücadele süreci boyunca mekân temsilleri ile çatışması,
- Mekân temsili olan proje iptal ediliyorsa iptal edilen proje yerine, yerel sakinler tarafından katılımcı bir süreç ile yeni mekânsal pratiklerin yaratılması, yeni anlamlar

yüklenmesi ve mekân üretim süreçlerinde temsil mekânlarının hâkim olması. (Türkiye’den seçilen örneklerin tümü bu kritere sahip değildir. Bunun nedeni, buna örnek olacak vakaların çok az sayıda olmasıdır. Çalışmada, bu durumun sebebi araştırılmak istenmektedir).

•Mücadelenin 1980’ler veya 1990’larda başlamış olması (2000’li yıllarla birlikte neoliberal politikaların kent üzerinde artan etkisi ve kentleşme dinamiklerindeki değişimler nedeniyle bu tür mücadelelerin var olması önemli ölçüde zorlaşmıştır).

Bu kriterler doğrultusunda, dünya örnekleri olarak Barselona’da Utanç Çukuru Mücadelesi, Hamburg’da Gängeviertel Mücadelesi ve Londra’da Gabriel’s Wharf Mücadelesi olmak üzere üç farklı yerel kent hakkı mücadelesi seçilmiştir. Türkiye’de ise gerçekleşen ve literatüre girmiş olan, çeşitli şehirlerde ve farklı zaman dilimlerinde ortaya çıkmış birçok yerel kent hakkı mücadelesini içeren bir liste yapılmıştır. Bu listeden, belirtilen kriterler, belge bulunabilmeye uygunluk gibi sebepler doğrultusunda, Cumhuriyet tarihindeki ilk örneklerden biri olan Ankara’da Güvenpark ve Ankapark Mücadelesi, mücadelelerin büyük çoğunluğunu oluşturan İstanbul’da Arnavutköy Semt Girişimi, Hasanpaşa Gazhanesi, Kuzguncuk Bostanı, Validebağ Korusu, Çanakkale’de Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesi olarak yedi farklı kent hakkı mücadelesi seçilmiştir. 1980 ve 1990’larda başlamamış olmalarına rağmen neoliberalizmin etkilerinin arttığı 2000’li yıllarda ortaya çıkan yakın dönem mücadeleleriyle önceki dönemlerin karşılaştırmasını yapabilmek için Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası ve Ankapark Mücadeleleri çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

Seçilen örnek vakalar incelenirken, mücadelelere dâhil olmuş aktörlerin bu hususta hazırlamış oldukları bilgi, belge ve kaynaklar taranmıştır. Bulunan ilgili belgeler, planlar, projeler ve bildiriler incelenmiştir. Yerel mücadelelere katılmış veya aktif roller üstlenmiş dokuz kişi ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir (Tablo 1.2). Yalnızca, tez yazım süresi içinde Ankapark Mücadelesi’nden kimseye ulaşamaması nedeniyle bu mücadele kapsamında mülakat gerçekleştirilememiştir. Ancak, TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi ve TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi ile telekonferans yoluyla iletişime geçilerek mücadeleye ilişkin bilgi alınmıştır. Katılımcılara, ilgili mücadelelerin sosyal medya platformları ve bu alanla ilişkili dernekler yoluyla ulaşılmış; görüşmeler bireysel olarak veya doğrudan ilgili dernek üyeleriyle gerçekleştirilmiştir. Mülakatlarda mücadele sürecine dair bilgiler alınmış, literatür taraması ve örnek incelemesi yöntemlerinde eksik kalan kısımlara dair bilgilerin tamamlanması için gerekli sorular sorulmuştur. Mülakatlarda bir yandan öngörülen bazı temel konularda ortak bir tartışma çerçevesi oluşturacak bir

yandan da görüşmeleri katı bir şekilde yönlendirmeyecek ve sınırlamayacak şekilde yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorulardan oluşan bir soru setine bağlı kalınmıştır. Mülakat soruları, araştırmancının önceden elde edilen kategorileri düşünülerek yapılandırılmıştır. Mülakatların yüz yüze yapılması tercih edilmekle birlikte katılımcıların sağlık durumları, konumları veya özel sebepler ile online görüşmeyi talep etmeleri veya seçilen örnek vakaların farklı şehirlerde olması nedeniyle yüz yüze görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda mülakatlar online gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze mülakatların tercih edilmesinin sebeplerinden biri daha kişisel ve etkileşimli bir ortamın sağlanmasıdır. Bununla birlikte, teknolojinin sağladığı imkânlar sayesinde online mülakatlar da etkili bir iletişim ortamı sunabilmektedir. Mülakatlarda mücadele sürecine dair bilgiler alınması, literatür taraması ve içerik analizi yöntemleriyle elde edilen bilgilerin kontrolü ve eksik kalan kısımların tamamlanması hedeflenmiştir.

Tablo 1. 2. Yerel Kent Hakkı Mücadelelerinde Mülakat Gerçekleştirilen Kişi Sayıları

YEREL KENT HAKKI MÜCADELESİ	GÜVENPARK MÜCADELESİ	ARNAVUTKÖY 3. KÖPRÜ MÜCADELESİ	HASANPAŞA GAZHANESİ MÜCADELESİ	VALİDEBAĞ KÖRÜSÜ MÜCADELESİ	ÇANAKKALE TEKEK VE KANYAK FABRİKASI MÜCADELESİ	KUZGUNCUK BOSTANI MÜCADELESİ
MÜLAKAT YAPILAN KİŞİ SAYISI	1	1	1	4	1	1

1.3. Çalışmanın Kapsamı ve İçeriği

Bu çalışma, beş ana bölümden meydana gelmektedir. Tez çalışmasının bu ilk bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve çalışmada kullanılan yöntemler açıklanmıştır. İkinci bölümünde, öncelikle mekân ve mekânın üretimi kavramları ile ilgili geniş bir literatür taraması yapılmış ve ilgili kaynaklardan kısaca söz edilmiştir. Bu tarama sürecinde, Henri Lefebvre'in "Mekân Üretimi" kitabı temel kaynak olarak kabul edilmiştir. Bunun nedeni Lefebvre'in mekân kavramının, modern sosyal teorilerde önemli bir yere sahip olması ve mekânın toplumsal üretimini anlamada güçlü bir kuramsal çerçeve sunmasıdır. Bu bağlamda, çalışmanın kuramsal çerçevesi Lefebvre ile sınırlı tutulmuş, diğer teorik yaklaşımlar bu kapsamın dışında bırakılmıştır. Bu eserden yola çıkılarak üç boyutlu mekânsal triyalektik detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Üç boyutlu mekânsal triyalektiğin analizi ise mekânsal pratikler, mekân temsilleri ve temsil mekânları arasındaki etkileşime odaklanılarak yapılmıştır. Lefebvre'in teorik çerçevesini kullanarak mekânın sadece fiziksel

özelliklerle sınırlı olmadığı, aynı zamanda toplumsal ilişkiler ve yaşantıların bir ürünü olduğu vurgulanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, öncelikle kent hakkı kavramı ve kent hakkı mücadeleleriyle ilgili planlama literatüründe detaylı bir tarama yapılmış ve bu kavramlar kısaca açıklanmıştır. Ardından, önceki bölümde açıklanan Lefebvre'in üç boyutlu mekânsal triyalektiği ile kent hakkı mücadeleleri arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Bu bağlamda, dünyada kentleşme süreçlerine dönemsel olarak bakılarak kent hakkı mücadelelerinin ortaya çıktığı kırılma noktaları tespit edilmiştir. Ardından, dünya genelinde üç farklı kent hakkı mücadelesi örnek vaka olarak seçilmiş ve bunlar Lefebvre'in üç boyutlu mekânsal triyalektiği çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu analizler, kent hakkı mücadelelerinin nasıl ortaya çıktığını, hangi sosyal, politik veya ekonomik faktörlerin etkili olduğunu ve bu mücadelelerin mekân üretimindeki boyutlar arası hâkimiyete etkisi incelemiştir. Bölüm sonucunda, Lefebvre'in üç boyutlu mekânsal triyalektiği ile kent hakkı mücadeleleri arasındaki ilişki ve dünya örnekleri incelemeleri doğrultusunda analitik bir çerçeve sunulmaktadır. Bu çerçeve, Türkiye'deki örnekler üzerinden yapılacak olan vaka analizleri için bir temel teşkil etmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, Türkiye'deki yerel kent hakkı mücadelelerinin mekân üretime etkisi incelenmiştir. Öncelikle, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren izlenen kentleşme süreçleri kısaca ele alınmıştır. Bu süreçler, 1923-1950 yılları arasında yaşanan "Erken Cumhuriyet Kentleşme Dönemi", 1950 ve 1980 yılları arasındaki "İş Gücüne Bağlı Kentleşme Dönemi", 1980 sonrasında ortaya çıkan "Neoliberalizm Sonrası Kentleşme Dönemi" ve 2013 yılındaki Gezi Parkı olayları sonrası gelişen "Gezi Parkı ve Sonrası Kentleşme Dönemi" olarak ayrıştırılmış ve analiz edilmiştir. Bu dönemler arasında kent hakkı mücadelelerinin ortaya çıkışı ve gelişimi incelenmiştir. Ardından, Güvenpark Mücadelesi, Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesi, Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi, Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi, Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesi, Validebağ Korusu Mücadelesi, Ankapark Mücadelesi, Lefebvre'in üç boyutlu mekânsal triyalektiği çerçevesinde detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu analizler, Türkiye'de kent hakkı mücadelelerinin sosyal dinamikler ve politik etkileşimler bağlamında nasıl şekillendiğini ve mekân üretimlerinin nasıl gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu bölümde, Türkiye'de mekân üretim süreçlerindeki kent hakkı mücadelelerinin yeri araştırılarak, Lefebvre'in mekânsal kuramının pratikteki örneklerle ilişkilendirildiği kapsamlı bir analitik bakış sunulmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde ise dünya genelinden ve Türkiye'den alınan kent hakkı mücadelelerinin karşılaştırılmasıyla, Türkiye'deki kent hakkı mücadelelerinin durumu belirlenmiş ve farklılıkları değerlendirilmiştir. Bu farklılıklar ışığında, Türkiye'de kent hakkı mücadelelerinin daha etkili bir şekilde sürdürülebilmesi için yerel kimliğe özgü yaratıcı eylemlerin gerçekleştirilmesi, yaratıcı pratiklerin gerçekleştirilmesi, formel bir şekilde örgütlenilmesi, çevre mücadeleleri ile ilişki içerisinde olunması ve mücadele edilen mekâna dair alternatif yol gösterilmesi önerilmiştir.

2. LEFEBVRE'İN MEKÂNSAL KURAMI VE ÜÇ BOYUTLU MEKÂNSAL DİYALEKTİK

Bu bölümde mekân kavramı ve tanımları, mekân üretiminin nasıl ele alındığı incelenmekte, Henri Lefebvre'in mekânsal kuramı ve onun mekân üretimine yaklaşımı aktarılmaktadır. Lefebvre'in mekânsal kuramında tanımladığı üç temel boyut, bu bağlamda açıklanacak ve bu boyutların mekânın toplumsal üretim süreçleri üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

2.1 Mekân ve Mekânın Üretimi

Gündelik hayatta, mimarlık ve planlamada çok sık kullandığımız mekân kavramı, çok boyutlu, canlı, değişken ve üretken bir oluşumdur. Onun bu nitelikleri mekânın kavranması konusunu hem karmaşık hem de belirsiz bir hale getirmektedir. Bu karmaşanın çözümlenmesi ve ifade edilmesi zordur. Fakat bunun çözümlenmesi, mekânın her boyutta idrak edilmesine imkân sağlamaktadır (Lefebvre, 2014). Dolayısıyla mekân kavramının tartışılması uzun bir tarihsel çerçeveye dayanmaktadır.

Antik Yunan Dönemi filozoflarından Platon (MÖ 427 – MÖ 347); mekânı, dünyayı oluşturan dört öğeden biri olan ve dokunulabilen hava elementi olarak kabul etmektedir. Jammer (1993), Platon'un öğrencilerinden olan Aristoteles'in (MÖ 384 – MÖ 322) ise "Physics" eserinde mekân kavramı için "topos" kavramını kullandığını dile getirmiştir. Aristoteles bu kavramı, "yeri olduğu o nesneyi doğrudan saran ve nesnenin hiçbir şeyi olmayan bir şey" olarak açıklamaktadır. Aydınlanma Çağı'na kadar Platon ve Aristoteles'in ortaya koydukları mekân düşünceleri, daha sonraki dönemlerde geliştirilen mekân teorilerinin temelini oluşturmuştur (Jammer, 1993).

Aydınlanma Çağı ile birlikte Descartes (1596-1650), Kartezyen mekân düşüncesiyle Antik Yunan'daki mekânsal anlayışa son vermiştir. Kartezyen düşünce ile mekân özne karşısında bir nesne haline gelmiştir (Lefebvre, 2014). 17 ve 19. yüzyıllar arasında baskın olan Kartezyen mekân düşüncesi, Öklid geometrisi ve o yıllarda ortaya çıkmış olan Kartezyen koordinat sistemine dayalı olarak gelişmiştir. Dolayısıyla mekân, matematiksel bir temsil haline gelmiştir. Koordinat sistemine dayalı olan bu temsil, Aydınlanma Çağı'nda mekânın tek temsilinin olduğunu varsayarak, insanın doğaya ve mekâna hâkim olma eğilimini hızlandırmış ve mekânın, insan yaşamı ve ihtiyaçları için biçimlendirilmesi amaçlanmıştır (Ghulyan, 2017a). 19. yy'ın sonlarına kadar hüküm süren bu anlayış, tek bir düşünce üzerinde sabit kalışı nedeniyle gittikçe sorgulanır bir hal almış ve yerini farklı bakış açılarına bırakmıştır (Harvey, 2012).

20. yy'ın ilk çeyreğinde yaşanan sanat, mimari ve bilim alanındaki değişimler ile birlikte "soyut mekân" ortaya çıkmıştır (Lefebvre, 2014). Sanayi Devrimi ile birlikte kapitalizmin gelişmesi ve toplumsal emeğin maddi değişimine paralel olarak "hâkim mekân anlayışı" daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu süreçte bir kavram olarak soyutlanan metalar ve dolayısıyla mekân, homojen ve sürekli bir hal almıştır (Lefebvre, 2014). Avrupa'da çok sayıda planıcı, mimar ve tasarımcı "Bauhaus" adı verilen tek bir çatı altında birleşmiştir. Bauhaus'ta tek bir tasarım konsepti üzerinden oluşturulan tasarımlar, mekân anlayışında önemli değişimleri ortaya çıkarmıştır. "İleri Modernizm" olarak isimlendirilen bu dönemin mekân anlayışı, 1960-70'li yıllara kadar hâkimiyetini sürdürmüştür (Lefebvre, 2014).

1960 ve 1970'li yıllarda kapitalizm kriz dönemine girmiştir. Kriz, ekonomik alanda hissedilmesinin yanı sıra toplumsal alanda da hissedilmiştir. "Mekânsal dönüş dönemi" olarak adlandırılan bu süreçte, mekânı ele alan birçok değerli çalışma yapılmıştır. Sözü geçen bu çalışmalar büyük çoğunlukla Marksizm ideolojisini benimseyen Henri Lefebvre, Edward W. Soja, David Harvey ve Manuel Castells tarafından üretilmiştir (Brenner, 2000). Bu kuramsallaştırmaların genellikle Marksist çerçevede ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun nedeni, Marksizmin toplumsal eşitsizlik ve sınıf çatışması gibi kavramları mekân üzerinden de açıklayabilmesidir. Marksizm, kapitalist sistemin mekânı sınıf farklarını pekiştiren bir araç olarak kullandığını savunmaktadır. Marksistlere göre mekân, sermaye birikimi, iş gücü sömürüsü ve toplumsal kontrol mekanizmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu dönemde kapitalizm, üretim ve toplumsal ilişkiler üzerinde baskın olmuş ve bu durumun yarattığı sıkıntılar, bir kaçış arama sebebi yaratmıştır. Bunun sonucunda kapitalizm

ve mekân arasındaki ilişkilerin üzerine sorgulamalar, tartışmalar ve çalışmalar da artmıştır.

Söz edilen dönemde, 20. yy. neredeyse baştan sona yaşamış ve dönemin önemli sosyologlarından biri olan Lefebvre'in eserleri çok ses getirmiştir. Mekânı farklı yönden ele alışı ile Lefebvre'in eserleri, sosyoloji, mimarlık, kentsel tasarım, şehir planlama, sinema vb. gibi birçok disiplin için önemli bir kaynak oluşturmuştur. Birçok eserinin yanında, bu tez çalışmasına konu olan ve ilk baskısı 1974'te yayınlanan "Mekânın Üretimi" (2014) eseri, mekân kavramı ve mekânın üretim teorisi üzerine önemli tartışmalar sunmuştur. Ghulyan (2017b), Lefebvre'in bu eserinin en önemli özelliğinin, kendisinden önceki mekân analizleri ve tartışmalara göre daha kapsamlı ve çok boyutlu bir mekân teorisi ortaya koyması olduğunu dile getirmektedir. Soja (1996; Yurdadön Aslan ve Yavan, 2018), Lefebvre'in bu eserle birlikte mekânın kavramsallaştırılması, mekânsal düşünce ve analize dair en önemli eser olarak tanımlamaktadır. David Harvey ve Henri Lefebvre üzerine analiz ve çalışmalar yapan Elden (2004) ise bu eserin mekânın toplumsal ve ekonomik ilişkilerle nasıl şekillendiğine dair yeni bir perspektif sunması dolayısıyla mekânsal literatürde çok önemli olduğunu ve kendinden sonraki eserlere de kaynak oluşturduğunu ifade etmektedir.

Mekânsal dönüş döneminin ilk ve önemli eserlerinden biri, David Harvey'in "Sosyal Adalet ve Şehir" (2012) çalışmasıdır. Harvey çalışmada Lefebvre'in mekân analizinden faydalanmakta ve mekânı, mutlak, görelî ve ilişkisel olarak ele almaktadır. Mutlak mekân, maddeden bağımsız "kendine şey" haline gelmektedir. Olguların ayırt edilebildiği, sınıflandırılabilen bir yapıya sahiptir. Görelî mekân, mekânın birbirleri ile bağlantılı olan nesnelerin arasındaki ilişki olarak anlaşılmasını gerektirmektedir. İlişkisel mekân ise mekânın, nesneler arasındaki ilişkilerden oluştuğunu ve bu ilişkilerin tarihsel, toplumsal ve ekonomik bağlamda sürekli olarak yeniden şekillendiğini savunmaktadır (Harvey, 2012). Mekânın ekonomik ve politik analizi, eserlerinin temel özelliğidir. Mekânsal pratiklerin de önemli bir analizini sunmaktadır.

Castells, "Kentsel Sorgu: Marksist Bir Yaklaşım" (1976; Brenner 2000) adlı eserinde, geleneksel Marksist yaklaşımdan farklı olarak devlet, toplum ve mekân arasındaki ilişkilerin kapsamlı analizini gerçekleştirmektedir. Castells bu analizi, Lefebvre gibi mekânı toplumsal bir ürün olarak kabul ederek yapmaktadır. Mekânın sosyal, ekonomik ve politik süreçlerin bir ürünü olduğunu vurgulamaktadır. Harvey'de ağır

basan ekonomik analizler Castells'de mekânın toplumsal boyutunun ön plana çıkarılmasıyla, mekânın kavramsallaştırılmasına yönelik olarak gelişmektedir. Castells ayrıca kentlerin mekânsal yapısını şekillendirmede güç ve devlet düzenlemesinin rolünü de incelemektedir (Brenner, 2000).

Soja, "Postmodern Coğrafyalar (1989)" (Soja, 2019) adlı eserinde, postmodernizm bağlamında mekân kavramını ve üretimini araştırmaktadır. Soja, zaman ve mekânın geleneksel ayırımına karşı çıkmakta ve bunu yerine bu ikili arasındaki etkileşimi savunmaktadır. Soja mekân kavramını düşüncelerimizi ve eylemlerimizi şekillendiren aktif bir güç olarak görmektedir. Ona göre mekân üçe ayrılmaktadır: ampirik olarak deneyimlenen, mekân temsilleri ve bu iki mekânın ilişkisi sonucu ortaya çıkan yaşanan mekândır (Soja, 2019). Lefebvre'in üçlü mekânsal triyalektiğinden faydalanan Soja, mekânı üç bağımsız parça olarak ele aldığı için Lefebvre'in teorisinden farklılaşmaktadır.

Günümüz mekân anlayışında mekân, bir cisim ya da varlık olarak değil, bir ilişkiler bütünü olarak kabul edilmektedir (Usta, 2020). Mekân devamlı olarak biçim değiştiren, başka mekânlara doğru akmakta olan ve dönüşen, dinamik bir oluşumdur. "Değişimin, ayırımın ve biçim vermenin üretken üyesidir. Durmaksızın atan yaşamın nabzıdır" (Kurtar, 2013). Bu nedenle mekânı çözümleyen en derinlikli yaklaşım, onu canlı, dinamik ve değişken nitelikleriyle ele alandır. Bu bağlamda bir Marksist olarak Lefebvre, Karl Marx'ın insanı toplumsal bir birey olarak kabul edişinden yola çıkarak, kendisinden önce gelen düşünürlerden farklı bir bakış açısıyla mekânı, toplumsal bir üretim olarak ele alarak yeni bir düşünce ortaya koymuştur.

2.2.Lefebvre'in Mekânsal Kuramı

Lefebvre, mekânın önceki düşünce anlayışlarında matematiksel ve geometrik algılanışı ile bir boşluğa benzetildiğini şu sözleriyle belirtmektedir: "Mekân geometrinin terim ve sembolleriyle işleyen matematiğin ve felsefenin sınırlarına hapsolmuştur." (Lefebvre, 2014). Lefebvre'den önce hissedilemeyen, dokunulamayan ve boş bir öge olarak ele alınan mekân; dinamik, toplumsal, çok boyutlu bir doluluk olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Mekânı açıklarken beden olgusu ve zaman kavramını çok önemseyen Lefebvre (2014), mekânın dinamik ve sürekli değişim içerisinde olma durumunu bu ikili ile

arasındaki ilişkiden aldığını ifade etmektedir. Zaman kavramının, mekânın içerisinde var olduğunu ve bu nedenle ayrılamayacaklarını dile getirmiştir. Ona göre, zaman ve mekân kavramları arasındaki ilişkide zaman, görünmez olan fakat iz bırakandır. Kullanıcı terimi yerine beden terimini tercih eden Lefebvre (2014), mekânın merkezine bedeni yerleştirir. Her beden, kendi mekânının merkezinde konumlanır ve mekân beden çevresinde üretilir. Bu nedenle her bedenin kendi mekânını ürettiği söylenebilir. Beden ise mekâna göre yeniden üretilir. Lefebvre'in (2014): "Mekân bedenden yola çıkarak algılanır, yaşanır ve üretilir" ifadesinde, beden-mekân arasında devamlı ve dönüşümlü bir ilişkinin varlığından söz edilmektedir. Mekân, koklama, tatma, duyma, hissetme vb. gibi bedensel eylemler ile hissedilmektedir. Bu nedenle, bedenin deneyiminin mekânın varlığını ortaya çıkardığını söylemek mümkündür.

Mekânı anlamının ve yaşayabilmenin kapitalist sistemdeki yetersizliğinden bahseden Lefebvre (2014) için, temeli oluşturan düşünce mekânın üretimidir. Lefebvre (2014), mekânın soyut ya da somut olan parametrik ilişkilerden ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu durum, sürekli olarak devam eden dinamik bir sürecin varlığını temsil etmektedir. Bu süreç çerçevesinde mekân, toplumsal bir üretimdir. Lefebvre'ye göre mekân üretimi, çeşitli sosyal, ekonomik ve politik uygulamalar yoluyla mekânın ortaya çıkarılmasını, dönüştürülmesini ve yeniden üretilmesini içeren sosyal bir süreçtir (Lam ve ark., 2022). Bu süreç sayesinde güç ilişkileri, sosyal hiyerarşiler ve eşitsizlikler mekânda ortaya çıkar ve güçlendirilir (Purcell, 2014).

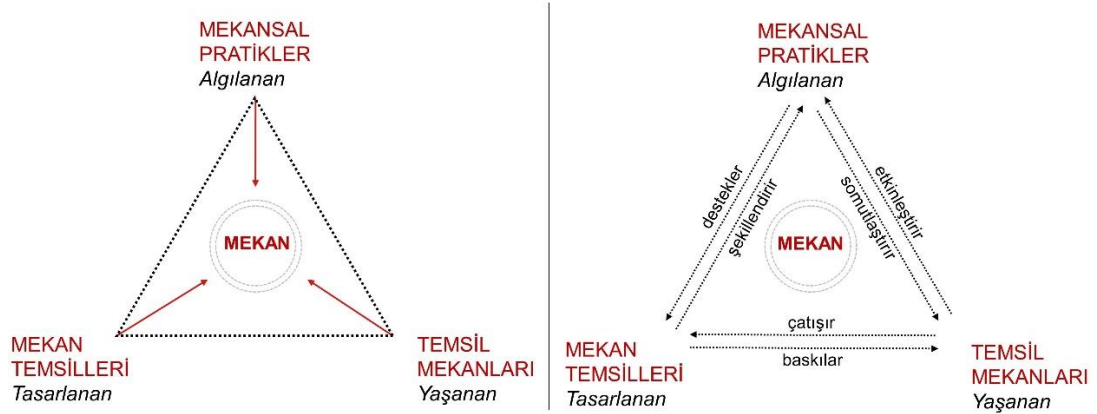
Henri Lefebvre'ye göre mekân üretimi, siyasal ve ekonomik süreçler içerisinde de merkezi bir öğedir. Mekânın, özellikle soyut mekânın, doğası gereği politik olduğu ve devlet tarafından kurulduğunu savunmaktadır (Brenner ve Elden, 2009). Devlet, modern kapitalizmin kriz eğilimlerini yönetebilmek için mekânı kullanmaktadır. Lefebvre, devlet ve otoriteler tarafından üretilen bu mekânı "soyut" olarak adlandırmaktadır (Brenner ve Elden, 2009). Fakat, Lefebvre'in mekân üretiminde açıklamak istediği sadece sermayeye dayalı şeylerin üretimi değildir. Burada anlatılmak istenen üretim, şehir merkezleri, meydanlar, bilgi üretimi gibi toplumu oluşturan soyut ya da somut, sosyal ve kültürel olarak her şeyin üretimidir (Elden, 2004).

Lefebvre (2014) için mekânın üretimi daima toplumsal bir üretimdir. Bunu da şu önemli sözüyle açıklamaktadır: "(toplumsal) mekân, devamlı olarak üretilen

(toplumsal) bir üründür. Bu, sadece bir mekân değil sonsuz bir çokluktur.” “Toplumsal mekân” ifadesiyle anlatılmaya çalışılan, zamanın akışındaki toplumsal ilişkilerin ortaya çıkardığı mekân üretimleridir. Lefebvre, bu kavramı şu şekilde açıklamaktadır: “Oysaki (toplumsal) mekân, şeyler arasında bir şey, ürünler arasında herhangi bir ürün değildir, onların ortak-varlıkları ve düzensizliği kapsar.” (Lefebvre, 2014). Bu nedenle her bir toplum ve üretim tarzının, kendine özgü mekânlar üretebileceğini söyleyebiliriz. Zaman içerisinde yaşanan olaylar ve izler ile toplumsal mekân, üretilmekte ve sürekli bir şekilde yeniden üretilmektedir. Mekânda herhangi bir değişim olduğunda bu değişim mekâna katılmaz, yeni bir mekân üretilir. Sonuç olarak mekânın üretimi kavramı ile belirli bir toplumun bilgi birikimi ve toplumsal ilişkilerinin ortaya çıkardığı durumlardan söz edilmektedir. Üretilen mekânlar, sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerin bir yansımasıdır ve bu ilişkilerdeki farklılık ve gelişme ile değişmektedir.

Lefebvre (2014), mekânın üretilmesinde birbirinden farklı ancak ayrılmaz üç boyutlu bir triyalektik olduğu teorisini öne sürmektedir (Şekil 2.1). Bu teoriye göre mekânın sürekli olarak üretimi, üç boyutlu triyalektiğe farklı ölçüde müdahaleler ile gerçekleşmektedir. Bu üç boyut, iki katmanlı olarak tanımlanmaktadır. İlki “mekânsal pratikler”, “mekân temsilleri” ve “temsil mekânları”dır. İkincisi ise “algılanan”, “kavranan” ve “yaşanan” mekândır. Bu çift katmanlı boyutlar, mekâna fenomenolojik, dilbilimsel ve göstergebilimsel olarak farklı yaklaşımlar getirmektedir (Schmid, 2008).

Mekânın üretimi, belirli bir düzene dayalı ya da planlı bir süreç değildir. Üç boyutun da birbiriyle ilişki içerisinde olduğu, akışkan ve canlı bir sistemi ifade etmektedir (Merrifield, 2013). Mekânı açıklamaya yönelik olan bu üç boyut, birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Çünkü bu boyutlar sürekli bir etkileşim içerisinde. Bu etkileşimde mekânsal pratiklerin, temsil mekânlarını somutlaştırırken mekân temsillerini desteklediği; mekân temsillerinin mekânsal pratikleri şekillendirirken temsil mekânlarını baskıladığı ve temsil mekânlarının ise mekân temsilleri ile çatışırken mekânsal pratikleri etkinleştirdiği söylenebilir (Şekil 2.1).

Şekil 2. 1. Üç Boyutlu Mekânsal Triyalektik ve Boyutlar Arası Etkileşimler

2.2.1. Mekânsal Pratikler

Öncelikle, mekânın beş duyu ile kavranabilen ve algılanabilen bir niteliği olduğunu söylemek gerekir. Bu nitelik, mekânı oluşturan öğelerin maddiliği ile doğrudan bağlantılıdır. Bu noktada mekânsal pratikler, mekânı oluşturan öğeleri bir düzlemde birleştirmektedir (Brenner vd., 2012). Mekânsal pratikler, algılanan mekânlardır ve doğrudan ampirik olarak gözlemlenebilir. Önceki düşüncelerde algı kavramının sadece bir öznenin algısı olma durumuna karşı çıkan Lefebvre (2014), algıyı mekânsal pratikler ile ilişkilendirmektedir. Bu durum, algının yalnızca düşüncede değil maddi olarak da üretildiğini ve somut olanda temellendiğini göstermektedir (Schmid, 2008).

Lefebvre (2014), gündelik yaşam, çalışılan yer ve özel alanları birbirine bağlayan yollar ve ağların oluşturduğu kentsel öğelerin, mekânsal pratikleri oluşturduğunu şu sözlerle öne sürmektedir: “Mekânsal pratik, anlamlı sınır-durum olarak, banliyödeki bir toplu konutta oturan birinin gündelik hayatıyla tanımlanır”. Mekânsal pratikler, gündelik yaşam pratiklerinden toplumsal yaşama kadar her noktada anlam kazanmaktadır. Bu mekânlar somut mekânlardır. Günlük alışkanlıklar ve rutinler bu mekânda ortaya çıkmaktadır. Kent içerisindeki mekânsal pratiği, kentteki farklılıkları barındıran, sosyal iletişim ve ağların ortaya çıktığı alanlar olarak görebiliriz (Brenner vd., 2012).

Algılanan mekân olarak da ifade edilebilen mekânsal pratikler, mekânın bireyler tarafından öznel deneyimleri ve yorumlarını ifade etmektedir. İnsanların fiziksel

çevre ve sosyal etkileşimler de dâhil olmak üzere çevrelerini nasıl algıladıklarını ve anladıklarını kapsamaktadır (Leitner vd., 2008). Belirli bir mekânın bünyesinde barındırdığı üyeler ile ilişkisinde gündelik eylemler gerekmektedir. Bu eylemler, deneyimsel olarak değerlendirilmektedir. Mekânın deneyimlenmesi ile ilişkili olan bu durum, beden ve duyular ile mekânsal pratikleri tanımlamaktadır (Brenner vd., 2012). Dolayısıyla toplumsal bağlamda mekânsal pratik, mekânın deneyimlenmesi ile toplumsal ilişkileri yeniden üretmektedir (Lefebvre, 2014).

Mekânsal pratikler, mimarlık ve planlama disiplinleriyle fiziksel yapılı çevrenin üretim ve yeniden üretim süreçlerini kapsadığından mekân temsilleri ile sıkı bir bağlantı içerisindedir (Ghulyan, 2017b). Tasarlanmış olan mekân temsilleri ile ortaya çıkan zihinsel kurgu, mekânsal pratikler ile canlanmakta ve bedenler tarafından pratik edilmeye başlanmaktadır. Bu noktada beden, mekânı deneyimleme sürecine başlamakta ve önceden tasarlanan mekânda, kendini var etmektedir. Basitçe söylemek gerekirse, mekânsal pratikler, toplumsal yapının üretimindeki faaliyetlere ek olarak, toplumdaki bedenlerin/bireylerin mekânsal faaliyetlerine de atıfta bulunmaktadır (Lefebvre, 2014).

2.2.2 Mekân Temsilleri

Mekân temsilleri, soyut ve tasarlanan mekânlardır. Mekân temsilleri ile plancıların, mimarların, mühendislerin, coğrafyacıların ve ilgili disiplinlerden profesyonellerin zihinsel bir kurgu ile oluşturdukları, içerisinde sürekli olarak bilgi, iktidar ve ideoloji yüklü olan mekânlar betimlenmektedir. Başka bir ifade ile bu mekânlar, sermaye ve egemen gücün mekânıdır (Lefebvre, 2014).

Mekân temsili, tasarlayan kişinin öncelikle zihninde oluşturulmaktadır. Burada mekân, belirli kurallar çerçevesinde ideolojinin etkisi altında üretilmektedir. Tasarlayan beden bu mekânda baskın iken, mekânı deneyimleyen beden arka planda kalır. Baskın olan beden mekânı tasarlar, oluşturur, kodlar fakat mekân temsilindeki yaşantıyı deneyimlemez. Öncelikle zihinsel olarak tasarlanmış, daha sonra nesneleşmiş planlardan ve tekniklerden oluşan bu mekân, soyutlama içermektedir. Zihinsel olarak düşünülen bu mekân, mekânsal pratikler aracılığıyla nesnelleşmektedir. Bu nedenle temsil mekânına tasarlanan mekân/ soyut mekân da denmektedir (Ghulyan, 2017a). Soyut mekânı üreten baskın otoriteler, kapitalist

devletin temellerini oluşturmaktadır. Bu sebepten Lefebvre, mekân temsillerinin sermayenin mekânı olduğunu vurgulamaktadır (Lefebvre, 1991; Avar, 2009).

Mekân üretimine sebep olan durumların genellikle ideolojik olması dolayısıyla mekân temsilleri, toplumun başat mekân türü olarak görülmektedir (Ghulyan, 2017b). Özellikle kapitalizmin başlıca mekânı olan mekân temsilleri, temsil mekânlarını baskılayarak mekânı yeniden anlamlandırabilme gücüne sahiptir. Bunun yanı sıra fiziksel yapıyı çevreye olan etkisi dolayısıyla mekânsal pratikler ile de güçlü bir ilişki içerisindedir.

Mekân temsilleri, düşünsel ve görsel bağlamlarda şekillenmekte olup, yüzyıllardır mimarlık ve şehircilik disiplinleri üzerinden kendini göstermektedir. Kentsel haritalar, mimari projeler, perspektifler, görselleştirmeler, ulaşım haritaları gibi teknikler, mekân temsillerine örnek olarak gösterilebilir. Mekân temsili haline gelen projeler, toplumsal koşullar açısından değerlendirildiğinde, yerel sakinlerin isteklerini göz ardı etmektedir (Lefebvre, 2014). Rönesans Dönemi'nden itibaren mimarlar, ressamalar ve teknokratların oluşturdukları bu mekânlar, temsil mekânlarını baskılama eğilimine girmiştir (Avar, 2009). Kapitalizm ile soyut mekân arasındaki ilişki, Bauhaus okulunun mimari anlayışıyla belirginleşmiştir. Bauhaus'ta geliştirilen planlama ve mekân temsilleri, kapitalizm ile soyut mekânın temel yapı taşlarını oluşturmuştur (Kayalı, 2011). Ardından gelen neoliberalizm süreci ile birlikte mekân temsillerinin mekân üretim sürecine hakimiyeti, doruk noktasına ulaşmıştır.

2.2.3 Temsil Mekânları

Mekânın üretimindeki üçüncü boyut, temsil mekânlarıdır. Bu mekânlar, bir “şey”i gösteren veya anlatan mekânlardır. Mekânın kendisine değil, farklı bir üçüncü yöne işaret ederler (Brenner vd., 2012). Bireyler gündelik hayatlarında mekânın bu boyutuyla karşılaşır ve onu tecrübe ederler. Bu nedenle Lefebvre bu boyuta “yaşanan mekân” veya “tecrübe edilen mekân” demektedir (Lefebvre, 2014). Yaşanan mekân, orada oturanların ve orayı kullananların mekânıdır.

Lefebvre'in temsil mekânı kavramı, kişisel deneyiminin önemini ve bireylerin mekânsal ortamlarıyla etkileşim kurma ve onları şekillendirme biçimlerini vurgulamaktadır. Mekânın tamamen soyut veya kavramsal anlayışlarının aksine, mekânın somut ve deneyimsel yönlerini ortaya koymaktadır (Davidson, 2009).

Yaşanan mekân sadece fiziksel bir yer değildir, aynı zamanda mekânın sosyal, kültürel ve duygusal boyutlarını da kapsamaktadır (Halvorsen, 2017).Yalnızca sosyal yaşamın ortaya çıktığı pasif bir aşama değil, aynı zamanda sosyal yaşamın kurucu bir unsurunu temsil etmektedir (Lefebvre, 2014).

Temsil mekânları, diğer iki boyuttaki mekânlardan farklı olarak yıkıcı ve yeniden yapıcıdır. Lefebvre (2014), bu mekânları, hâkim ideolojiye dayalı üretim biçimlerinden farklı olarak üretilmiş mekânlar olarak açıklamaktadır. Baskın soyutlamalara, metalaşmalara direnen ve onların örtük eleştirisini de içeren mekânlardır. Bu direnme özelliği, kentsel mekânın onun kullanıcıları tarafından bireysel amaç ve ifade gibi sebeplerle deneyimlenmesinden kaynaklanmaktadır. Mekân temsillerinin müdahale etmeye, rasyonelleştirmeye ve ele geçirmeye çalıştığı alanlardır. Kapitalizm, sermaye ve egemen güç tarafından baskılanan mekânların geri alınıp yeniden kullanılmasına dair pratiklerdir. Dolayısıyla temsil mekânları, sürekli kontrol altında tutulmak istenen toplumsal ilişkilerin kontrolsüz alanlarıdır ve bu alanlar, toplumsal düzenin dışavurumları olarak işlev görür. (Lefebvre, 2014).

Temsil mekânları, bedenlerin mekânıdır. Beden en çok yaşanan mekânda kendini belli etmektedir. Bedenin mekânı deneyimleyerek kendi mekânını yeniden üretmesi, temsil mekânlarında gerçekleşmektedir (Savaş, 2020). Bu mekân, hayaller, hisler, anılar ve semboller ile kurulmakta ve bu etmenler bedene yansımaktadır. Burada mekânlar, bedenler için bir anı ve imgeye dönüşebilmektedir. Bedenlerin kendine özgü deneyimleriyle şekillendirdiği mekânlar, toplumsal ilişkilerin tüm dinamiklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda, Lefebvre (2014), temsil mekânlarının, toplumun yapısını ve güç ilişkilerini yansıtan mekânlar olduğunu belirtmektedir. Toplumsal ilişkiler temsil mekânlarına birebir olarak yansımakta ve toplumsal üretimin oluşmasına imkân vermektedir. Deneyimin, yaşamının, eylemin, dinamizmin ve hareketin mekânlarıdır. Temsil mekânları, toplumsal hayatın yapı taşlarıyla sürekli olarak bağlantı kurmaktadır.

Yurdadön Aslan ve Yavan (2018), bu mekânların Lefebvre'in mekân kuramına asıl katkısı olduğunu savunmakta ve bu mekânın hem diğer iki boyuttan farklı olduğunu hem de onlarla ilişki içerisinde olduğunu belirtmektedir. Temsil mekânlarında, mekân temsillerinde olduğu gibi kurallar yoktur. Kodların, kuralların, hesaplamaların değil, toplumdaki bireylerin mekânıdır. "Bir halkın ve bu halka mensup her bir kişinin tarihi" ile ilişkilidir (Lefebvre, 2014). Belirli bir tanımlamaya sığmak istemeyenlerin, sanatçıların, azınlıkların, aktivistlerin, filozofların mekânıdır. Mekân temsillerine

karşı, baskılanan mekânların sermaye ve egemen güçten geri alınmasına dair pratiklerdir (Avar, 2009). Kentsel dönüşüm mücadeleleri, kamusal mekân mücadeleleri, yerinden edilme mücadeleleri, mekân temsillerine karşı temsil mekânı üretimlerine örnek olarak gösterilebilir.

Özetle Lefebvre, üçlü mekânsal triyalektiğindeki yaşanan mekânı, günlük yaşamın önemini, bireylerin ve toplulukların mekânı şekillendirme ve tahsis etme konusundaki aktif katılımını vurgulamaktır. Bu mekân, sosyal uygulamaların, kentsel kimliğin ve toplumsal ilişkilerin ortaya çıktığı yerdir. Mücadele, direniş ve toplumsal değişim temsil mekânları aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

2.3 Bölüm Sonucu

Bu bölümde, mekân kavramının tarihsel süreci, mekânın üretimine ilişkin kuramsal tartışmalar ve Lefebvre'in "Mekânın Üretimi" eserinde öne sürülen mekânsal kuram incelenmiştir. Bu kuramı oluşturan, mekân üretimi ve mekânsal üçlü triyalektik ele alınmıştır. Bu incelemeler yapılırken çoğunlukla Lefebvre okumaları yapılsa da bunun yanı sıra onun kuramını analiz etmiş olan farklı kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Mekânın, tarihte çok uzun bir süre matematiksel bir temsil ve boşluk olarak ele alınmasına karşın, özünde çok katmanlı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Mekânın, soyut ve somut, fiziksel ve zihinsel, dinamik, heterojen ve değişken niteliklerinin yanı sıra toplumsal izler taşıdığı ve bu özellikleriyle toplumların analizinde kritik bir öge olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Henri Lefebvre'in mekânsal kuramında vurguladığı gibi mekân, toplumsal bir üretilerdir, dolayısıyla her toplum kendi mekânını üretmektedir. Mekân üretimi sürecinde de birbirinden ayrılamayan üç farklı boyut vardır. Mekânsal pratikler, mekân temsilleri ve temsil mekânları olmak üzere üç boyut, bu üretimin toplumlara, otoritelere ve dönemlere göre farklı biçimlerde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Mekânsal pratikler, algılanan, kavranan, gündelik yaşam içerisindeki rutinlerin gerçekleştirildiği fiziksel ve somut mekânlardır. Mekân temsilleri, teknokratlar, mimarlar, plancılar vb. tarafından zihinsel bir kurguyla tasarlanan, bilgi ve ideoloji üretiminin olduğu ve idealize edilmiş mekânlardır. Temsil mekânları ise deneyimlerin ön planda oluşu, yaşanan, sembolik anlam üretimlerinin gerçekleştirildiği,

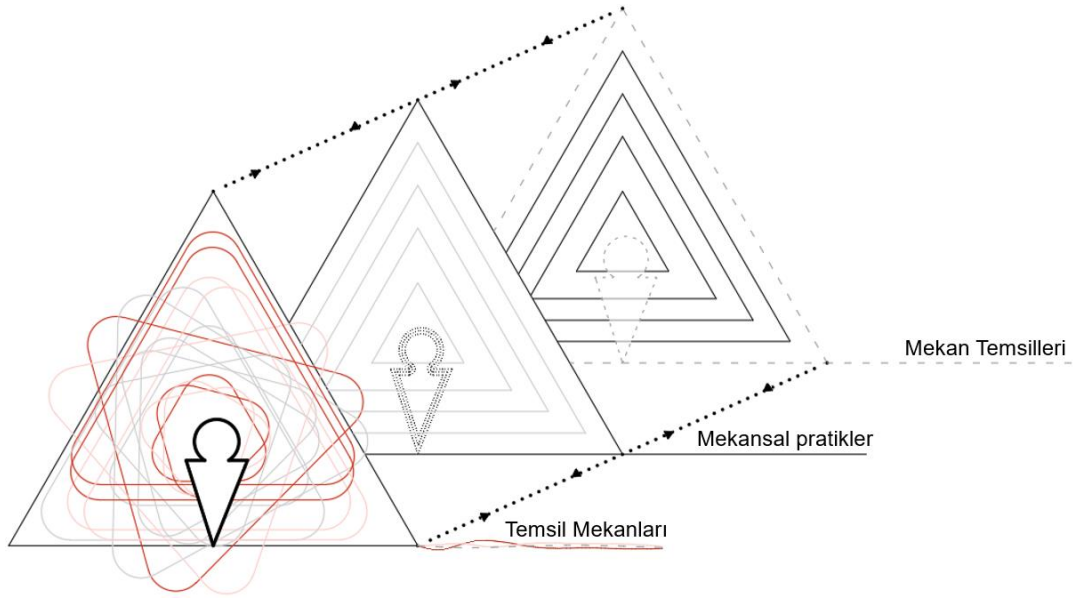
aktivitelerin, duyguların ve çelişkilerin gerçekleştiği mekânlardır. Bu çıkarımlar bağlamında Tablo 2.1’de mekân üretiminin üç boyutu ile ilişkili kavramlar gösterilmektedir.

Tablo 2. 1. Lefebvre’in Mekân Üretimindeki Üç Boyut ve İlişkili Kavramlar

1. Boyut	2. Boyut	3. Boyut
mekansal pratikler	mekansal temsilleri	temsil mekanları
algılanan	tasarlanan	yaşanan
kavranan	tasavvur edilen	deneyimlenen
fiziksel mekan	zihinsel mekan	gerçek mekan
maddi üretim	bilgi ve ideoloji üretimi	anlam üretimi
doğa	hayal gücü	sosyal hayat

Mekânsal pratikler, mekân temsilleri ve temsil mekânları arasındaki triyalektik, mekânı özne ve iktidar tarafından üretilen bir ürüne dönüştürmüştür (Brenner vd., 2012). Dolayısıyla mekân üretiminin, fiziksel mekân, mekânın zihinsel temsilleri ve mekândaki toplumsal yaşam arasındaki üçlü triyalektiğin etkileşiminden doğduğu ifade edilebilir. Triyalektiğin üç boyutu, hiçbir zaman birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Çünkü bu boyutların sürekli bir etkileşim, iç içe geçme, çakışma ve çelişki içerisinde olduğu söylenebilir.

Mekânsal pratiklerde beden, mekânı deneyimleyerek kendi pratiklerini gerçekleştirmeye ve var olmaya başlamaktadır. Mekân temsili ile ortaya çıkan mekânlarda tasarlayan beden ve tasarlanan alan baskın iken deneyimleyen beden arka planda kalmaktadır. Dolayısıyla tasarımcı, tasarladığı mekândaki yaşamı bilmemekte, orada yaşayan bedenler ise ait hissetmemektedir. Bedenin en belirgin halini aldığı temsil mekânlarında ise beden, mekânı deneyimleyerek yeniden üretmektedir (Şekil 2.2). Mekân temsili projelerin üretim sürecinde planlanmayan hususlar, temsil mekânlarında gün yüzüne çıkabilmektedir. Bu, bedenlerin kendini var edemedikleri mekânlardan vazgeçmeleri veya kendilerini var ederek bedene özgü bir şekilde mekânı yeniden üretmeleri ile açıklanabilir.

Şekil 2. 2. Üç Boyutlu Mekânsal Triyalektikte Bedenin Rolü ve Etkileşimi

Mekân üretim süreçlerinde, temsil mekânı, mekân temsili ve mekânsal pratik arasında devamlı olarak hâkimiyet mücadelesi olduğu söylenebilir. Bu mücadele, üretim süreçlerine farklı yön ve biçimlerde müdahaleler ile gerçekleşmektedir. Bazen temsil mekânı, mekân temsili altında varlığını neredeyse kaybederken, bazen temsil mekânı kendi dinamikliği ile mekân üretim sürecine hâkim olmaktadır. Mekânsal pratikler ise bu iki boyutun hâkimiyet mücadelesi etrafında devamlı olarak değişmektedir. Mekân üretim sürecindeki hâkimiyetleri değerlendirdiğimizde mekânsal pratiklerin hâkimiyeti, bir alanda meydana gelen aktivite, etkinlik ve davranışlarda artış anlamına gelmektedir. Bu, bireylerin gündelik eylemler yoluyla çevreleriyle nasıl etkileşime girdiklerini ve çevrelerini nasıl şekillendirdiklerini anlamayı sağlayabilir. Bu bağlamda kentsel mekânda gerçekleştirilen fiziksel müdahalelerin çok yönlü etkilerinden söz edilebilir. Bu müdahaleler toplumun gündelik ilişkilerini etkilerken, toplumsal adaleti ve güç ilişkilerini de değiştirebilir. Mekân üretiminde mekân temsillerinin hâkimiyeti, mekânın metalaştırılması ve otoritenin hâkimiyeti altına alınması anlamına gelebilir. Bu hâkimiyet, perspektiflerin daralmasına ve mekânın karmaşık dinamikleri hakkında sınırlı bir anlayışa yol açabilir. Bunun yanı sıra mekânın yaşayan gerçeklikleri arasında farklılıklara yol açabilmektedir. Mekân üretiminde temsil mekânlarının üçlü triyalektiğe hâkimiyeti ise daha kapsayıcı, çeşitlilik içeren, yaşanan ve adil bir üretim sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, öznel ve toplumsal deneyimlere öncelik vererek, baskın mekânsal hiyerarşilere ve güç ilişkilerine karşı bir meydan okuma oluşturmaktadır. Aynı

zamanda, kentsel mekânların yaratıcı pratiklerle şekillendirilmesinin, temsil mekânlarının hâkimiyetinde büyük katkı sağladığı söylenebilir.

Mitchell'in (2020) de vurguladığı gibi, kentsel mekânlarda mekân üretimleri, yalnızca fiziksel bir tasarım süreci değil, aynı zamanda toplumsal grupların kendilerini ifade etme ve varlıklarını sürdürme mücadelelerinin de bir zemindir. Bu süreçte, hâkim güçler tarafından temsil edilen mekân anlayışları, farklı toplulukların kentsel mekânda nasıl yer alacağını ve bu mekânları nasıl kullanabileceğini sınırlamaktadır.

Bu çerçevede, kentsel mekânların üretimi, kentin yalnızca fiziksel mekânlarının üretimi olmayıp, toplumsal ilişkilerinin de üretimi olduğundan, kentsel mekânda gerçekleşen tüm değişiklikler, fiziksel etki boyutunu aşarak, toplumsal ilişkileri ve toplumsal adaleti etkileyebilmekte, toplumsal güç ilişkilerini yeniden kurabilmekte, toplumun hükümet ile arasındaki ilişkiyi de belirleyebilmektedir. Tam da bu noktada devreye giren Lefebvre'in kent hakkı, mekân üretim sürecinde dışlanan veya sınırlandırılan toplulukların, bu sürece katılım talebini ve kentin geleceğini belirleme hakkını ifade eder. Dolayısıyla, mekân üretim süreçleri ve kent hakkı olgusunun birbirinden ayrılmaz bir biçimde iç içe geçtiği söylenebilir.

3.YEREL KENT HAKKI MÜCADELELERİNİN ÜÇLÜ MEKÂNSAL TRIYALEKTİK ÜZERİNDEN OKUNMASI

Lefebvre'in üçlü boyutlu mekânsal triyalektiği, kentsel bağlamlarda mekân üretimi, güç, hâkimiyet ve direniş dinamiklerini anlamak için bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda bölümde, kent hakkı kavramı ve bu hakkın elde edilmesine yönelik mücadelelerin, Lefebvre'in üç boyutlu mekânsal triyalektiği üzerinden okunması hedeflenmiştir. Öncelikle kent hakkı kavramının tanımı, mimarlık ve planlama literatüründe gündeme gelme süreci ve kullanım alanları üzerinde durulmaktadır. Ardından kent hakkının kazanılması için verilen mücadeleler açıklanarak, bu süreçlerin mekân üretimi ile ilişkisi araştırılmaktadır. Bu araştırma, yerel kent hakkı mücadelelerinin mekânsal triyalektiğe etkisi bağlamında, dünyada kent hakkı mücadeleleri ve dünya çapında mekân üretimi konusunda etki yaratmış örnekler üzerinden yapılmaktadır.

3.1.Kent Hakkı ve Kent Hakkı Mücadeleleri

Devletlerin, vatandaşlarını korumak ve desteklemek amacıyla ortaya çıkan, sivil, toplumsal, politik, ekonomik ilkeler ve kısıtlamalara insan hakları denmektedir. Küreselleşmenin etkili olduğu günümüz kentlerinde, kent ile ilgili yapılan tartışmalarda, kent sakinlerinin hakları ön plana çıkmış; "kent hakkı" kavramı da insan hakları alanındaki yeni kavramlardan biri olarak literatürdeki yerini almıştır (Koenig, 2006). Kentlerin gün geçtikçe büyümesi, kent yönetimlerinin genişlemesi ile birlikte yerel yönetimlerin sorumluluğu ve kentsel mekâna müdahaleleri devamlı olarak artmaktadır. Bu büyüme ile birlikte kentlerin fiziki ve sosyal çevrelerinde ayrışmalar, dışlanmalar ve adaletsizlikler arttıkça, kentlilerin haklarının korunması ihtiyacı da belirginleşmektedir (Purcell, 2002). Buna karşı olarak kentlilerin kentte yaşamalarından ortaya çıkan haklar, kent hakkına dair tartışmaları çoğaltmış; kent hakkı, kentli hakkı ve insan hakları çerçevesinde yapılan çalışmalar, kent tarihi okumalarında çeşitli fikirlerin geliştirilmesine imkân sağlamıştır.

Kapitalizmin yükselişiyle birlikte belirginleşen sermaye-kentsel mekân ilişkisi ve neoliberalizmin toplumsal, fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileri, kentsel yaşamı ve kentlileri etkileyen adaletsizlik, yabancılaşma ve dışlanma gibi olumsuz durumlar doğurmuştur (Purcell, 2002). 1960'lar ile birlikte eleştirel kent teorisyenlerinin temel problem olarak inceledikleri bu durum hakkında, birçok kuramsal çalışma ortaya konmuş ve çözüm yolları aranmıştır (Mitchell, 2020). Bu

dönemde, Marksist filozof ve sosyolog Henri Lefebvre tarafından, kent hakkı kavramı, “Le droit à la ville (Kent Hakkı)” isimli eserinde ortaya atılmıştır. Kitap, 1968 yılında Paris’te yaşanan protestoların öncesinde yayınlanmış ve protestolardaki birçok sloganın ilham kaynağı olmuştur. 1970’lerdeki toplumsal hareketler ve aktivistler için de önemli bir kavram olmaya devam etmiştir (Mayer, 2009). Lefebvre, kent hakkı kavramını daha sonra Kentsel Devrim (1970) ve Mekânın Üretimi (1974) adlı eserlerinde geliştirmiştir (Uzunçarşılı Baysal, 2011).

Kent hakkının hukuki bir haktan ziyade, güçlü olanın hak iddialarına karşı muhalif “bir haykırış ve bir talep” olduğundan bahseden Lefebvre (2015), kentlerdeki söz hakkının, kent sakinlerine ait olması gerektiğini dile getirmektedir. Lefebvre’in “bir haykırış” diyerek kastettiği, kentin gündelik hayatındaki krizin ortaya çıkardığı acıya bir tepki; “bir talep” ise, krizle cesurca yüzleşip, yabancılaşmamış, anlamlandırılan ve yaşanan bir kent yaratma hakkıdır. Kent hakkı kavramı ile kentsel mekânların üretimlerini belirleyen güç ilişkilerinin düzenlenmesi gerektiği ve kentsel mekân üzerinde hak sahipliğinin de iktidardan, kent sakinlerine geçmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu noktadan hareketle Lefebvre (2015) kent hakkını bir kentsel mekânın üretiminde kent sakinlerinin, sermayenin dayattığı mekâna karşı kendi istek ve talepleri doğrultusunda başka bir kenti yaratma hakkı olarak tanımlamaktadır. Lefebvre (2015) kent hakkını, “œuvre hakkı” ve temellük hakkı olarak iki farklı yönde açıklamaktadır. “Ouvre hakkı”nı, kolektif bir proje olan kentte yaşama sanatı olarak anlatırken, temellük hakkını ise zaman ve mekâna el koymak olarak açıklamıştır (Mitchell, 2020).

Yalçınhan ve Çavuşoğlu (2009), Lefebvre’in kent hakkı kavramını, tüm kent ve kentleşme süreçlerini tayin etme ve kontrol etme hakkı olarak tanımladığını belirtmiştir. Kent hakkı, kentsel mekânı belirleyen kontrolün, devlet ve sermayeden kentlilerin eline geçişidir. Bu hak ile kentsel mekân için verilen kararlarda kentlerde yaşayanlar, kentsel siyaset içerisinde bir aktör olarak bulunacak ve kentsel yaşamlarını etkileyen kararlarda söz sahibi olacaklardır. Başka bir ifadeyle “kentte yaşayan herkesin kenti değiştirme hakkı bulunmaktadır” (Yalçınhan ve Çavuşoğlu, 2009). Mayer (2009) ise Lefebvre’in kent hakkı kavramıyla, kentteki güç sahiplerinin kente müdahalelerine karşı örgütlenen ve kente dair haklarını talep etmek hedefiyle ortaya çıkan mücadele dinamizmini vurguladığından bahsetmektedir.

Önemli sosyal kuramcılardan David Harvey de Lefebvre’in ortaya koyduğu kent hakkı kavramını günümüz kentleri üzerinden irdelemiştir. Harvey (2013), *Asi Şehirler*

adlı eserinde, kent hakkının insan hakları arasında en temel haklardan biri olduğunu ancak genellikle ihmal edilen bir hak olarak kaldığını vurgulamaktadır. Bu nedenle “Bu hakkı en iyi biçimde nasıl kullanabiliriz?” sorusunu tartışmaktadır. Harvey, kent hakkı kavramı ve birey arasındaki ilişkiyi vurgulayarak, kent hakkının bireyin var olma çabasındaki öneminden bahsetmiştir. Bu var olma çabası, kolektif yaşama hakkının kazanılması ve kent hakkının kolektif bağlamda ele alınması için de gereklidir. Harvey’e göre kent hakkı yalnızca kent kaynaklarına erişim hakkı değil, kenti kentli talepleri doğrultusunda yeniden şekillendirme ve dolayısıyla gündelik yaşamsal pratikleri yeniden üretme ve şekillendirme hakkıdır. Bu nedenle kentliler, kendi istekleri doğrultusunda, mekân üretimine ihtiyaç duymaktadır (Harvey, 2013).

Purcell (2002), vatandaşlık haklarından birisi olarak açıkladığı kent hakkı kavramını, kent ile ilgili alınacak kararlara katılım hakkı olduğunu öne sürerek bir inceleme yapmıştır. Bu incelemede, kent ile ilgili planlama yapan aktörlerin, alanın belirlenmesinden itibaren kentsel mekâna dair alınacak tüm kararlarda yerel sakinlerinin söz hakkı olması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu bağlamda, Purcell’in kent hakkı kavramı üzerinden, kent demokrasisinin kent sakinlerini merkeze alan yeni bir karar verme mekanizması gerektirdiği ve bu mekanizmanın mekânın üretimine ilişkin kararlarda da uygulanması gerektiğine vurgu yaptığı ifade edilebilir. Burada belirtilen kent sakinleri, “vatandaşlıktan bağımsız olarak, bir ülkenin vatandaşı olsun olmasın mülteciler gibi toplumsal grupları da içerecek biçimde kentin tüm yararlanıcıları/yaşayanlarıdır” (Uzunçarşılı Baysal, 2011).

Mitchell (2020) ise kent hakkı kavramının, yoksullar ve kentsel imkânlardan faydalanamayanlar olarak, kenti dönüştürme gücüne sahip olamayan belirli toplumsal grupları kapsadığından bahsetmektedir. Kent hakkı, hükümet gibi güçlü olan karar vericilerin ortaya koyduğu mekânsal organizasyona karşı kentlinin, yaşadığı kentsel mekânda söz hakkı elde edebilme hedefiyle başlattığı mücadeledir. Başka bir ifadeyle, tepeden inme kentsel mekân organizasyonuna karşı, kentlilerin bir araya gelerek bir söylem yaratmalarıdır.

Kent hakkı bir yakarış ve talep ise o halde sadece duyulduğunda bir yakarıştır; görülebilir olduğu ölçüde etki sahibi olan bir taleptir (Mitchell, 2020). Harvey (2013), bu hakkın tanınmadığı takdirde, kentsel mücadele zemininin oluşacağını belirtmektedir. Bu bağlamda dünyanın farklı noktalarında, farklı nedenler ve farklı şekillerde kent hakkı mücadeleleri ortaya çıkmaktadır. Mücadeleler genellikle kentlilerin ürettiği ortak yaşamı durmaksızın sömüren ve fiziksel mekânı değiştirerek

oradan kentsel rant elde etmeye çalışan iktidarları hedef almaktadır. Fiziksel mekânın değişimine karşı verilen bu mücadele aynı zamanda anıların, hafızanın, kültürün ve geleceğin sahiplenilip korunmasını da kapsamaktadır. Bu özelliği ile mücadeleler, geçmiş dönemi sorgulama ve ders çıkarma konusunda yol gösterici; kent hakkının savunulması ve devamlılığının sağlanmasında önemli bir çağrıdır (Harvey, 2013).

Kent hakkı mücadeleleri, kamusal mekânların özelleştirilmesi, kentlerin yüksek yoğunluklu yapılaşma ile işgal edilmesi, kentlilerin yaşam ve sosyal alanlarının kısıtlanması, gündelik yaşamlarının etkilenmesi, karar alma süreçlerinin tepeden inmece yaklaşımlarla yürütülmesi gibi kent hakkını ihlal eden uygulamaların artışıyla birlikte daha da yoğunlaşmaktadır. Kent hakkı mücadeleleriyle kentliler, neoliberal pratiklerin etkisiyle dönüşüme uğrayan kentsel mekânlarda bu haklarını talep etmektedir. Bu mücadeleler, dönüşüm ve değişim yerine kullanım odaklı bir mekân, meta olarak üretilen bir kent yerine yaşanan bir kent, planlanandan ziyade deneyimlenen bir kent talebi etrafında şekillenmektedir. Aynı zamanda, sermaye ve tahakküm yerine sahiplenme duygusunun ön planda olduğu, kullanıcı profili yerine vatandaşlık duygusunun baskın olduğu, karar alma süreçlerinden dışlanmak yerine bu süreçlere aktif katılımın sağlandığı bir kentsel düzen arayışını ifade etmektedir (Tablo 3.1).

Tablo 3. 1. Kent Hakkının İhlali ve Kent Hakkının Kullanılması

Kent Hakkının İhlali	Kent Hakkının Kullanılması
Planlanan	Deneyimlenen
Meta/Ürün Mekan	Yaşanan Mekan
Değişim/Dönüşüm	Kullanım
Tahakküm	Sahiplenilen
Kullanıcı	Vatandaş
Dışlanmak	Karara katılım

3.2.Yerel Kent Hakkı Mücadeleleri ve Üçlü Mekânsal Triyalektik İlişkisi

Lefebvre'in mekânsal pratik, mekân temsili ve temsil mekânından oluşan mekânsal triyalektiği, mekânın üretimini ve buradaki güç ilişkilerini analiz etmek için bir çerçeve sunmaktadır. Mekânsal pratikler, fiziksel olan, somut ve ampirik olarak gözlemlenebilen mekânları; mekân temsilleri, soyut ve planlanmış mekânları; temsil mekânları ise soyut mekânla çatışan ve yaşanan mekânları tasvir etmektedir.

Mekânın üretimi, bu üç boyutun ortaya çıkardığı çatışma ve hâkimiyet ilişkileri ile gerçekleşmektedir (Yurdadön Aslan ve Yavan, 2018). Üçlü triyalektik birbirinden ayrıştırılamaz olduğu için, etkileşimler ve çatışmalar da sürekli olarak devam etmektedir. Bu çatışmalara dâhil olan aktörler, bağlam, yöntem ve biçimler, toplum özellikleri vb. göre mekânın üretimine farklı miktarda müdahaleler gerçekleşmektedir. Buradan hareketle, kentsel mekân üzerinde yapılan herhangi bir değişikliğin çok yönlü etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

Lefebvre, kent hakkı mücadeleleri gibi topluluk katılımlı süreçlerin, mekânın baskın temsillerine meydan okuyarak ve onları dönüştürerek üçlü mekânsal triyalektiğe etki etme potansiyeline sahip olduğunu savunmaktadır (Brenner ve Elden, 2009). Bu mücadeleler, mekân ile aktif olarak etkileşim kurarak ve onu şekillendirerek temsil mekânı kavramını somutlaştırmaktadır (Purcell, 2002).

Temsil mekânlarının çatışmacı özelliği, kentsel mekân kullanıcılarının kendilerini ifade etme ve mekânda hak talebinde bulunma gibi öznelliğe dayalı dinamiklerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla temsil mekânlarının, bir araya geldiklerinde çok çeşitli bireysel hayallerin eyleme dönüştüğü mekânlar oldukları, tepeden inme mekân temsilleri ile çatışarak kent hakkı mücadelelerini harekete geçirdikleri söylenebilir (URL 1). Lefebvre'in kent hakkı kavramı ise kent mekânının demokratikleştirilmesi, kent sakinlerinin kent üzerindeki hak iddiaları ve katılımını güçlendirmeyi savunmaktadır. Bu durum, kent hakkının mekânın yaşanan deneyimine ve dolayısıyla temsil mekânına yaptığı vurgu ile bir noktada kesişmekte olduğunu göstermektedir.

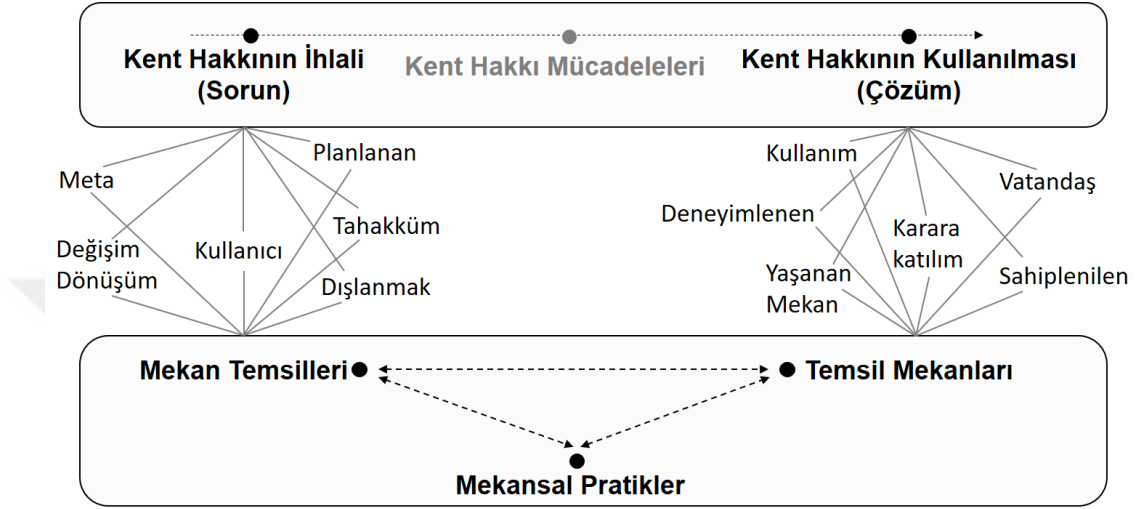
Lefebvre (2014), kapitalizm ile birlikte somut mekânlar üzerinden soyut mekânların üretildiğini vurgulayarak, mekânın bir meta olarak üretildiğinden bahsetmektedir. Gündelik yaşamın geçtiği mekânsal pratikler, hegemonya, toplumsal çelişkiler ve üretici güçlerin mücadelesinden bağımsız bir alan değildir. Soyut mekânda yerel sakinler, gündelik yaşamlarını geçirdikleri fiziksel ve sosyal çevrede, çoğunlukla izleyici ve tüketici konumunda yer almaktadır. Dolayısıyla mücadele başlatarak, var olan sistem ve dayatmalara karşı çıkıp, yaşadıkları mekânda söz sahibi olma talebiyle kent haklarını savunmaktadır. Bu durum, Lefebvre'in mekân temsili ve temsil mekânı boyutlarının karşıtlığını vurgulayan temsiller mücadelesi olarak da değerlendirilmektedir (Yurdadön Aslan ve Yavan, 2018).

Kent hakkı mücadeleleri genellikle hükümet, yönetim veya statü sahibi uzmanlar gibi baskın ideolojiler tarafından mekân temsillerinin dayatılmasına karşı, toplumsal bir temsil mekân örgütlenmesidir. Mekân üretiminde temsil mekân boyutu, kent hakkı mücadelelerinin dayanak noktasını oluşturmaktadır. Mekân temsiliyle olarak ortaya çıkan projeye ya da fikre karşı kentsel belleğin korunması, sosyal ve kültürel ilişkilerin dikkate alınarak bir planlama yapılması, yerel halkın söz sahibi olması gibi hedeflerle ortaya çıkabilmektedir. Özellikle, özelleştirmenin giderek arttığı günümüz kentlerinde temsil mekânları olarak kamusal mekânlar, kentliler ve yerel sakinler tarafından gittikçe önemli bir konuma sahip olmaktadır (Mitchell, 2020). Kamusal mekânlar, kentin günlük yaşam pratikleri için büyük bir öneme sahiptir. Kentteki kamusal mekânlar üzerinden kurulacak iletişim, bu alanlarda gerçekleşen birliktelikler, alışkanlıklar ve etkileşimler, toplumsal hayatı yansıtarak bir arada tutmaktadır. Zaman içinde kamusal mekân ve kamusallık anlayışının evrimleşmesiyle, kentin kullanım şekli ve yapısı da dönüşmüştür. Bu değişimle birlikte, mekânlar farklı anlamlar ve toplumsal pratiklerle kent yaşamındaki varlıklarını sürdürmeyi başarmıştır (Uludağ, 2009). Bu nedenle yerel sakinler, kamusal mekânlarını korumak, değişimine engel olmak veya talepleri doğrultusunda temsil mekânları üretmek hedefiyle kent hakkı mücadeleleri ortaya çıkarmaktadır.

Kamusal mekânların planlanması ve üretimi, çeşitli grupların kendilerini temsil edişini ortaya koymaktadır, dolayısıyla kamusal mekânlar temsil için var olan alanlardır. Belirli bir otoritenin ortaya koyduğu mekân temsilleri ve yaşanan temsil mekânları arasındaki karşıt ideolojilerin çatışmasından doğmaktadır (Mitchell, 2020). Bir alanı kamusal yapan unsur, genellikle o alanın daha önceden saptanmış olan kamusallığı değildir. Bu unsur daha çok kent hakkı için yakarış ve talebin görülüp duyulabilmesi, bir grubun veya inisiyatifin alanı alışı ve yarattığı eylemler ile onu kamusal hale getirişidir. Kamusal hale gelen alan da temsil mekânlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, kamusal mekânların üretimi hem kent hakkı mücadelelerinin temeli hem de bir üründür (Mitchell, 2020).

Kent hakkı mücadeleleri ve üçlü mekânsal triyalektik ilişkisinde, kent hakkının ihlal edildiği, baskın ideoloji tarafından planlanan, metalaştırılan, baskılanarak değişim/dönüşüme uğrayan, kentlilerin süreçten dışlandığı kentsel politikalar mekân temsillerini ifade ederken; kent hakkının kullanılabildiği, deneyimlenen, yaşanan, karara katılımın sağlandığı, kullanılan ve sahiplenilen kentsel süreçlerin ise temsil mekânlarını ifade ettiğini söyleyebiliriz (Şekil 3.1). Kurulmak istenilen hâkimiyet

dolayısıyla çatışma içinde olan mekân temsilleri ve temsil mekânları, mekânsal pratiklerin de yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Kentsel mekânın üretim ve yeniden üretim süreçlerinde ortaya çıkan bu çatışmaların sonucunda mekân üretimi, kimi zaman mekân temsillerinin, kimi zaman ise temsil mekânlarının hâkimiyeti ile sonuçlanmaktadır.

Şekil 3. 1. Kent Hakkı ve Üç Boyutlu Mekânsal Triyalektik İlişkisi

3.3. Kent Hakkı Mücadelelerinde Mekân Üretiminde Yer Alan Aktörler

Henri Lefebvre'in mekân üretimi kuramına göre, mekân, toplumsal ilişkiler ve güç dinamiklerinin bir yansıması olarak toplumsal bir üründür ve bu üretim sürecine farklı toplumsal gruplar aktif olarak katılmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, kentlerin şekillenmesinde ve mekân üretim süreçlerinin önemli bir kesiti olan kent hakkı mücadelelerinde, pek çok farklı aktörün rolü belirleyicidir.

Merkezi ve yerel yönetimler, mekân üretim süreçlerinde en yetkili ve belirleyici aktörler arasında yer almaktadır. Devlet kurumları, belediyeler ve kamu otoriteleri, kentsel mekânların planlanması, düzenlenmesi ve dönüştürülmesi konusunda doğrudan söz sahibidir (Harvey, 2008). Kamusal otoriteler, kentlerin gelişimini yönlendirme ve kamu yararı doğrultusunda projeler üretme iddiasıyla mekân temsilleri üretirken, aynı zamanda politik ve ekonomik dinamikler çerçevesinde mekânın şekillendirilmesinde aktif bir rol oynamaktadır. Fainstein (2010), otoritelerin mekânsal politikaları belirlerken genellikle sermaye birikimini önceleyen kararlar aldığını ve bu süreçlerin çoğu zaman toplumsal taleplerden bağımsız olarak yukarıdan aşağıya bir anlayışla uygulandığını belirtmektedir. Bu planlama

süreçlerinde, yerel halkın mekân üzerindeki hak ve beklentileri ikincil planda kalabilmektedir. Bu durum, otoritelerin mekânı nasıl tanımladığı ve hangi öncelikler doğrultusunda yeniden ürettiği sorusunu gündeme getirmektedir. Bu nedenle, yerel halk ve sivil toplum kuruluşları, otoritelerin kent üzerindeki söz hakkını daha katılımcı ve adil bir perspektifle kullanmasını talep ederek kent hakkı mücadelesi yürütmektedir.

Yerel halk, kentsel mekânın en doğrudan kullanıcıları ve bu mekânların üretiminde çok fazla etkiye sahip olan toplumsal gruptur. Günlük yaşam pratikleriyle mekânı sadece algılayıp, kullanıp, dönüştürmekle kalmaz, aynı zamanda bu mekânların kendilerini ifade etme biçimleri üzerinde de büyük bir etki yaratır. Harvey (2008) mekân ve insan davranışı arasındaki ilişkinin, iktidar ve sermaye dinamiklerinin belirleyici etkisiyle şekillendiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, yerel halkın mekân üzerindeki talepleri ve müdahaleleri, mekân üretim süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Yerel halkın katılımı, yalnızca mekânın fiziksel kullanımını değil, aynı zamanda bu alanların toplumsal ve kültürel işlevlerini de yeniden inşa etmeyi amaçlayan bir güç dinamiği oluşturmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları, dernekler ve yerel inisiyatifler, mekân üretimlerinde örgütlü bir güç olarak öne çıkmaktadır. Bu yapılar, kentleşme süreçlerine yönelik eleştiriler geliştirirken, yerel halkın haklarını savunmak ve toplumsal adaletin sağlanması adına farkındalık yaratmaktadır. STK'lar, hem yerel hem de ulusal düzeyde kentsel politikaların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesini sağlamakta ve karşılaşılan sorunlara yönelik alternatif çözüm önerileri geliştirmektedir (Castells, 1983). Bu kuruluşlar, yerel halkın sesini duyurmasına ve kamusal alanlarda eşitlikçi hak taleplerini geniş bir platformda savunmasına olanak tanımaktadır.

Kent planlaması ve mekânsal politikalar üzerinde doğrudan etkisi olan meslek odaları, teknik bilgi ve uzmanlık sağlayarak kent hakkı mücadelelerine katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Mimarlar Odası gibi kurumlar, mekân üretim süreçlerinin bilimsel ve etik ilkeler çerçevesinde yürütülmesini talep etmektedir (TMMOB, 2023). Özellikle hukuki mücadeleler kapsamında meslek odaları, kent politikalarının kamu yararına uygun olup olmadığını denetleyen, planlama süreçlerinde hukuka aykırılık tespit edilmesi halinde dava açarak yürütmeyi durdurma ve iptal kararları aldırmaaya çalışan önemli aktörler arasında yer almaktadır. Meslek odaları, şehircilik ilkeleri, planlama esasları ve anayasal haklar çerçevesinde hukuki denetim mekanizmalarını harekete geçirerek, mekânsal kararların kamu yararına uygunluğunu sağlamaya

çalışmaktadır (Uzun ve Keleş, 2012). Açılan davalar, plan değişikliklerinden büyük ölçekli kentsel projelere kadar geniş bir yelpazede yer almakta olup, kamu yararı gözetilmeden alınan kararların yargı yoluyla iptal edilmesi için kritik bir rol oynamaktadır. Meslek odaları, kentte meydana gelen olumsuzluklara karşı hukuki itirazların yanı sıra düzenledikleri etkinlikler, araştırmalar, protestolar, basın açıklamaları ve eylemler yoluyla tepki göstermektedir. Bu karşı duruşlarının temelinde ise, genel olarak neoliberal politikalar karşısındaki eleştirel tutumlarının etkili olduğu söylenebilir (Akçay, 2019).

Mekân üretim süreçlerinde akademisyenler ve bağımsız araştırmacılar, teorik bilgi üreterek toplumsal hareketleri desteklemektedir. Kent sosyolojisi, şehir plancılığı ve kamu politikaları gibi alanlarda yapılan çalışmalar, yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde bilimsel bir temel oluşturmaktadır (Fainstein, 2010). Özellikle neoliberal mekân üretim süreçlerinin eleştirisi, akademik literatürde geniş yer bulmuş ve bu bilgiler, sivil toplum kuruluşları ve meslek odalarının stratejilerinde yol gösterici olmuştur. Akademisyenler, yerel halkın karşı karşıya kaldığı sosyal ve ekonomik dönüşümleri belgeleyerek, uluslararası kamuoyunun da dikkatini bu konulara çekmektedir.

Kent hakkı mücadelelerinde basın ve dijital medya, farkındalık yaratma ve kamuoyu oluşturma açısından kilit bir role sahiptir. Geleneksel medya kuruluşlarının yanı sıra, sosyal medya platformları da aktivist grupların seslerini duyurmasına ve geniş kitlelere ulaşmasına yardımcı olmaktadır (Fainstein, 2010). Ayrıca, bağımsız gazeteciler ve belgesel yapımcıları, kentsel dönüşüm projelerinin yol açtığı sosyal ve ekonomik sorunları görünür kılarak toplumsal bilincin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Mekân üretim süreçlerinde farklı aktörlerin rollerinin zaman zaman çatıştığı ve değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Meslek odaları, bilimsel ve hukuki çerçevede kent hakkı mücadelesi yürütse de, bazen yerel halkın önüne geçerek mücadeleyi teknik ve bürokratik bir zemine oturtabilmektedir. Benzer şekilde, sivil toplum kuruluşları da kentsel politikalar üzerine eleştirel bir bakış sunarken, zaman zaman yerel halktan bağımsız ve hatta otoriter bir tavır sergileyebilmektedir. Gümüş (2004), siyasal temsili üstlenmeye çalışan sivil toplum kuruluşlarının, söylemlerinde doğrudan halka hitap ettiklerini iddia etseler de gerçekte, halkın yerine konumlandırılan kurgusal bir özneye seslenmekte olduklarını belirtmektedir. Otoriteler, kamu yararını gözetme iddiasıyla mekânsal politikalar üretse de, çoğu zaman sermaye birikimini önceleyen kararlar almakta ve toplumsal talepleri ikincil

planda bırakmaktadır. Akademisyenler ve bağımsız araştırmacılar bilimsel bilgi üretmek mücadelesine yön vermeye çalışırken, bu bilgilerin sahadaki dinamiklerle örtüşmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Basın ve dijital medya, farkındalık yaratma konusunda etkili olsa da bazen tek taraflı veya manipülatif bir söylem benimseyerek toplumsal algıyı yönlendirebilmektedir. Sonuç olarak, mekân üretim süreçlerinde farklı aktörler önemli roller oynarken, aralarındaki güç dinamikleri ve öncelikler zaman zaman gerilimlere neden olabilmekte ve kent hakkı mücadelesinin yönünü belirleyebilmektedir.

3.4. Dünyada Kent Hakkı Mücadelelerine Etki Yaratmış Örnekler Üzerinden Bir Bakış

Lefebvre (2014), toplumsal tarihin mutlak mekân ile başladığını dile getirmektedir. Burada mekân, doğaya bağlı yaşantı ile köylülerin ve göçebelerin avcılık, toplayıcılık ve tarım gibi ilkel uygulamaları ile ortaya çıkmıştır. Mutlak mekânın en belirgin özelliği, toplumsal yaşamın doğaya göre şekillenmesi sebebiyle, toplumun doğa ile güçlü bir ilişki içerisinde olmasıdır. Bu mekânlar, temsil mekânlarının temelini oluşturmaktadır (Lefebvre, 2014). Bir süre sonra mutlak mekân, iktidarlar tarafından baskılanmaya ve işgal edilmeye başlanmıştır. Mekân, iktidarların denetim sağlama aracı haline gelmiştir. Dolayısıyla mutlak mekân tam olarak kaybolmasa da zamanla kendini kutsal mekâna bırakmıştır. Kutsal mekânın bulunduğu bölgeye olan hâkimiyeti, toplumsal mekânın baskılanmasına sebep olmuştur. İlk şehir devletlerinin ortaya çıkışından Ortaçağ'a kadar üretilen kutsal mekân, Ortaçağ'ın sonlarına doğru yerini tarihsel mekâna bırakmıştır (Ghulyan, 2017a). Lefebvre (2014) tarihsel mekânın ortaya çıkışını "Roma'nın dinsel ve siyasal mekânını laikleştiren yeni bir mekân yerleşmiştir. Bu da onu tarihsel mekâna, birikim mekânına dönüşmeye hazırlamıştır" olarak açıklamıştır. Mutlak mekânın devamlı olarak parçalanması ve onun kalıntıları üzerinde oluşan sermaye birikimi ile tarihsel mekân ortaya çıkmıştır. Her dönem şekillenen mekânsal pratikler, tarihsel mekânda kentin en önemli öge haline gelmesi ile kendi imgesini bulmuştur (Lefebvre, 2014). Hem birbirinden farklı hem de bazı noktalarda kesişen bu mutlak mekân, kutsal mekân ve tarihsel mekân dönemleri, kapitalizmin başlangıcına kadar sürmüştür. Ortak özellikleri, doğanın döngüleri etrafında şekillenmesi olan bu dönemlerde temsil mekânları hâkimiyet sürmüştür. Kapitalizmin ortaya çıkması ile önceden zaman ve mekâna hâkim olan kent, yerini zamana ve mekâna hâkim olan devlete bırakmıştır (Ghulyan, 2017a).

16. yy'ın ikinci yarısında etkileri başlayan kapitalizm, 18. yy'da Sanayi Devrimi ile birlikte kentlerde mekânsal ilişkileri önemli ölçüde değiştirmiştir. Kentlerde yeni bir ticaret/işçi sınıfı yaratmış ve bu durum kentler üzerinde önemli değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Sanayi Devrimi'nin ilk zamanlarda plansız kentleşme ve şehirlere göç, dünya çapında etki yaratmıştır. Bu dönemden itibaren kentler, geleneksel yapılarını kaybetmiş ve küreselleşme ile giderek hızlanan bir değişim sürecine girmiştir (Donat, 2016). Lefebvre (2014), bu dönemde zamana ve mekâna hâkim olan devletin ortaya çıkardığı mekânı, soyut mekân olarak nitelendirmektedir. Soyut mekân, kapitalist sistemin mekânıdır ve burada mekân metalaştırılmak istenmektedir (Avar, 2009). Bunun yanı sıra mekân siyasal bir üründür, iktidar tarafından kurulmaktadır. Farklılıkları istemeyen, kendi çıkarları doğrultusunda mekânı homojenleştirmeye çalışan bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda, kapitalist kentin soyut mekânının kapitalizm öncesi kentlerden farklı olarak, doğanın temsil mekânları çevresinde şekillenmediğini, bunun aksine mekân temsilleri yönünde şekillenmenin arttığını söyleyebiliriz. Soyut mekân öncesinde mekân üretimi, mekânın kendisinde gerçekleşmekteydi. Bunun yanı sıra mekân, üretim ve toplumsal ilişkilerin devamlılığı için bir sorun olarak görülmemekteydi. Ancak bu mekân ile birlikte, hem önceden var olan mekân ele geçirilmiş, hem de üretim ilişkileri yeniden şekillendirilmiştir. Kapitalizm, varlığını tüm mekâna yaymak istemiş, üretim ilişkilerini yeniden üretmiş ve dolayısıyla kendi mekânını ortaya çıkarmıştır (Avar, 2009). Bu dönem mekânsal ilişkileri belirleyen en önemli faktör, üretim olmuştur. Kapitalizmin mekân üretiminde “yeniden üretilebilir ve tekrarlanabilir olma” durumu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Lefebvre (2014), soyut mekânı “mekânın içinde şeylerin üretiminin yerine mekânın üretime geçiş” olarak nitelendirmektedir. Kentin en önemli öğelerinden biri olan “kamusal hayat”, yerini “özel hayat”a bırakarak arka plana atılmıştır (Akyol vd., 2017).

19. yy. da ve 20. yy. başlarında ortaya çıkan kentsel mücadeleler, toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına, işçi sınıfının yaşam koşullarının iyileştirilmesine ve kamusal kaynaklara daha geniş kitlelerin erişimine dair talepler etrafında şekillenmiştir. Bu dönemlerde kentlerin büyümesi ve Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan kentlerdeki nüfus artışı, yeni sosyo-mekânsal sorunlar doğurmuştur. Öncelikle işçi sınıfı olmak üzere çeşitli gruplar, daha sağlıklı barınma, çalışma koşulları ve eğitim gibi temel hizmetlere erişim hakkı için mücadeleler vermiştir (Harvey, 2005). Paris Komünü, 1871'deki işçi ayaklanması, bahsedilen erişim taleplerinin erken örneklerinden biridir. Toplumun kendi bünyesinde ortaya çıkardığı bu mücadeleler, kamusal alanın, işçi sınıfının ve alt sınıfların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde

yeniden yapılandırılması gerektiğini savunmuştur (Lefebvre, 1991). Aynı dönemde Amerika'da Büyük Buhran Dönemi'nde kentsel mücadeleler daha geniş bir sosyal adalet talebi çevresinde şekillenmiş ve özellikle barınma hakkı için yapılan protestolar ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, toplu grevler ve protestolar, kentsel alanın yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal eşitlik ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için de bir araç olarak kullanılması hedeflenmiştir (Smith, 2002).

Lefebvre (2014), kapitalizmin uzun süreler devam etmesine sebep olarak mekânın yeniden üretimini göstermektedir. Çünkü kapitalizmde yeniden üretilme durumu olmayan hiçbir üretim, uzun süreli değildir. 1960 ve 1970'lerden itibaren kapitalizmdeki gelişmeler ile mekân üretim süreçleri farklı bir özellik kazanmıştır. Bunun sonucunda çelişkili mekân ortaya çıkmıştır (Lefebvre, 2014). Toplumsal tarihte doğanın döngülerine dayanan tarım uygarlığı ardından gelen makineye dayanan sanayi uygarlığından sonra, Fordizm dönemi ortaya çıkmıştır. Kapitalist birikim süreci olarak tanımlanan Fordizm'e adını veren Henry Ford, makineye dayanan, otomasyon ile yığın üretim ve tüketim yaratan yeni bir üretim şekli ortaya koymuştur (Yücel, 1997). 1960'lara kadar, hareketli üretim bantları ile gerçekleştirilen yığın üretim ve tüketim, ileri ekonomili kentlerin sistemleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Akyol vd, 2017). Bu dönemde, nitelikli parça üretimlerinin kentlerin merkezi bölgelerinde, nitelikli olmayan parçaların ise emeğin ucuz olduğu az gelişmiş bölgelerde gerçekleştirilmesi, kentsel mekânları etkilemiştir. 1960'larda kentsel mekânda yaşanan konut sıkıntısı, kentsel yenilemeler, özellikle fakir yerel sakinlerin yerlerinden edilmesi gibi durumların artmasıyla, ilk büyük ölçekli kent mücadeleleri ortaya çıkmıştır (Brenner vd., 2012). Bu mücadeleler Avrupa'da genellikle "Şehri alalım!" (Lotta, 1972; aktaran Brenner vd., 2012) sloganından etkilenmiş, Kuzey Amerika'da ise "mahalleli denetimi" kavramı ses getirmiştir. Avrupa'daki mücadelelerin aktörleri gençler, öğrenciler ve göçmenler olurken, Amerika'da ekonomik olarak iyi durumda olmayan, genellikle Afrika kökenli Amerikalılardır. Tüm bu kent mücadelelerinde ortaya atılan taleplerin odağı kentsel hizmet ve altyapı, üretim-tüketim ilişkilerindeki denge, halkın kararlara katılımı olmuştur. Kısaca bu mücadeleler, toplumsal yeniden-üretim büyük bir çoğunluğunun devletin elinde olduğu kente meydan okumuşlardır (Brenner vd, 2012). 1970'lerin son yıllarında, fordizmin yerini alan bir üretim modeli olarak neoliberalizm ortaya çıkmıştır.

Lefebvre (2014), neoliberalizmin mekânını çelişkili mekân olarak nitelendirmektedir. Çelişkili mekân, soyut mekânın tüm niteliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Soyut mekândan ayrılmasının sebebi, 1960 ve 1970'lerin ardından kapitalist toplumsal ilişkilerin, gündelik hayatın her noktasına yayılmasının birçok çelişki yaratmasıdır. Özellikle küresel düzeyde artan kentsel gelişmeler, ideolojik olarak ortaya çıkan neoliberalizm, doğanın parçalanması gibi sebeplerden niteliksel mekân yok olmaya başlamıştır. Lefebvre (2014) bu dönemi, tüketim mekânından mekânı tüketmeye doğru hareket olarak da tanımlamaktadır. Neoliberalizm, 1970'lerin başında oluşan kriz ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bunun nedeninin, tüm krizlerde olduğu gibi sistemin kendisini yeniden üretebilecek bir dönüşüme ihtiyaç duyması olduğunu söyleyebiliriz. Neoliberalizm, bireysel girişimcilerin özgürlüklerini ve yeteneklerini serbestleştirerek, özel mülkiyet hakları, serbest piyasa ve serbest ticaret haklarını önermektedir (Harvey, 2012). Dolayısıyla neoliberalizmin, sermayenin yeni dönem ihtiyaçlarına uygun olarak oluşturulan ve yeniden üretimin sürekliliğini hedefleyen bir oluşum olduğunu söyleyebiliriz. Neoliberal dönüşüm, ilk olarak toplumsal ve mekânsal ilişkileri meta olarak gören bir sistem oluşturarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bir meta olan mekânın ticarileşmesi ile birlikte yeniden üretimi önem kazanmıştır. Neoliberal kent bir rant ve denetim merkezidir. Burada kodlanan ve sembolleştirilen mekân temsilleri ile sürekli yeniden üretilen mekânlar, kentsel ve toplumsal hayatı ele geçirmektedir. Kentsel mekânları özelleştirmeye açmak, kentin emlak piyasalarında başta inşaat ve sermaye olmak üzere güçlü aktörlere yönelik fırsatlar yaratmak, alışveriş merkezleri (AVM) gibi kentsel kapalı alanları teşvik ederek kentliyi parklar ve sokaklardan uzaklaştırmaya çalışmak, kamusal alanları ortadan kaldırmaya veya denetlemeye çalışmak, yeni toplumsal kontrol biçimlerini hayata geçirmek, muhalif toplumsal grupların katılımına kapatmak vb. bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Geniş, 2020). Neoliberal kentsel stratejinin temeli olan "kent mekânının büyüme ve piyasa disiplini uğruna seferber edilmesi" bu dönemde ön plana çıkmıştır (Şengül, 2001). Ancak, önceki dönemlerde ortaya çıkan sorunları çözebilme hedefiyle mahalle ölçeğinde, ekonomik kalkınma politikaları gibi mekânizmalar üzerinde durulmuştur. Bu mekânizmalar, kentlerin altyapısını, tarih ve kültürünü dikkate almaya başlamıştır fakat ortaya konulan her şey, şirketleri yerel kâr kaynaklarına dönüştürmeyi hedeflemiştir (Brenner vd, 2012). 1970'lerin sonlarından itibaren neoliberal politikaların küresel ölçekte yaygınlaşması, kentlerin piyasa odaklı dönüşümlerine zemin hazırlamıştır. Neoliberalizm, özelleştirme, kamu harcamalarının kısıtlanması ve piyasalaşma gibi politikalarla kamusal mekânların ve hizmetlerin metalaşmasına neden olmuş, bu da kentlilerin ve toplulukların erişim haklarını kısıtlamıştır (Harvey, 2005). 1980'lerden itibaren, büyük şehirlerde kentsel

dönüşüm projeleri, kamusal mekânların mekân temsili olarak projelendirilmesi, yerinden etme gibi sebeplerden çeşitli kent hakkı mücadeleleri ortaya çıkmıştır. Mücadeleler, toplu konut bölgelerindeki isyanlar, işgal evleri yaratma yaklaşımları ile Fordizm dönemindeki kent mücadelelerinin karakterini tamamen değiştirmiştir (Brenner vd, 2012). Bunun yanı sıra, mahallelerinin yaşam kalitesini korumak isteyen, çeşitli kaygı ve talepleri olan, ekolojik ve ilerici bakış açısında, orta sınıf temelli örgütler de mücadelelere dâhil olmuştur. Bu dönem boyunca kent mücadeleleri, New York, Paris, Berlin, Amsterdam ve daha sonra İstanbul ve Zagreb kentlerine yayılmıştır. “Sokakları geri al”, “Başka bir dünya mümkün”, “Başka bir şehir mümkün” gibi sloganlar, küreselleşme karşıtı olan bu hareketlerin sesini daha çok duyurmasına sebep olmuştur. Yine aynı dönemde yerel örgütler, mahalle canlandırma konularında mücadelelere dâhil olmuştur (Brenner vd, 2012). Özellikle 1990’lı yıllarda Latin Amerika’da gecekonduların yıkılmasına karşı gösterilen toplumsal tepkiler, kentteki yoksul kesimin kentsel mekânlardaki hak taleplerini gündeme getiren önemli örneklerden biridir (Perlman, 1998). Aynı şekilde, 1999 Seattle protestoları, neoliberalizmin kentsel mekânlar üzerindeki etkisine karşı uluslararası bir mücadeleyi ortaya koymuştur (Klein, 2000). Bir süre sonra kent hakkı mücadeleleri yalnızca yerel bir mesele olmaktan çıkmış, küresel boyutta tartışılmaya başlanmıştır.

Neoliberalizmin kentsel mekânlar üzerindeki etkisi, toplumsal eşitsizlikleri derinleştirirken, bu süreçlere karşı ortaya çıkan direnç, toplumsal hareketlerin kent hakkı etrafında yeniden örgütlenmesine olanak tanımıştır. Bu mücadeleler 2000’ler ile birlikte neoliberal kentin gösterişli kent merkezleri, mega projeler, kamusal mekânın özelleştirilmesi veya yok edilmesi, kentsel gelişme politikalarının dışında kalan mahallelerin ihmal edilmesi, kentsel dönüşüm gibi sebepler ile artmaya devam etmiştir. 2008 yılında global çapta yaşanan ekonomik kriz, kent hakkı mücadelelerinin daha fazla siyasallaşmasına neden olmuştur. “Sizin krizinizin faturasını ödemeyeceğiz” sloganı, Londra, Paris, Kopenhag, Atina, Roma, Kiev, Riga gibi kentlerdeki mücadelelerin temel sloganı haline gelmiştir. Bu dönemde birçok Avrupa ülkesi, gösteri, grev ve kitlesel protesto gibi etkinlikler ile ön plana çıkmıştır. Bu mücadeleler, ekonomik olarak kemer sıkma politikalarına maruz kalan kentlerde daha çok şiddetlenmiştir. 2009 yılında Hamburg Belediyesi’nin kalkınma sebebiyle Gängeviertel’deki eski ticaret binaları özelleştirmeye kalkması ile ortaya çıkan mücadele, Berlin’de Media Spree Kompleksinin inşasına karşı kurulan mücadele, Zagreb’in merkezinde bulunan Çiçek Meydanı’nda otoparkı olan bir

AVM'nin inşa edilmesine karşı başlayan mücadeleler bunlara örnek verilebilir (Brenner vd, 2012).

Özetle, kapitalizm ile başlayan ve ardından gelen Fordizm ve neoliberalizm süreçleri ile birlikte kentler, mekân temsillerinin hakimiyetine girmiştir. Bu durumun kentlerde meydana getirdiği sosyal ve toplumsal farklılıklar, büyük değişimlere neden olmuştur. Bu nedenle, mekân temsillerinin ele geçirmek istediği kamusal mekânlara sahip çıkmak ve mekân üretimine katkı sağlamak isteyen yerel halkların örgütlenerek ortaya çıkardığı kent hakkı mücadelelerini incelemek, konunun teorik çerçeveden çıkararak pratikte nasıl uygulandığını görmek açısından değerlidir. Dünyada farklı bölgelerden, belirli kriterler doğrultusunda seçilen kent hakkı mücadeleleri değerlendirilmeye çalışılarak, kent hakkını farklı bölgelerde ne şekilde ele aldıkları, mücadelelerin etkileri ve süreçleri incelenmektedir. Bu bağlamda Barselona'da Utanç Çukuru Mücadelesi, Hamburg'da Gängeviertel Mücadelesi ve Londra'da Gabriel's Wharf Mücadelesi olmak üzere üç farklı yerel kent hakkı mücadelesi seçilmiştir.

21. yy.'ın 25 senesini geride bıraktığımız bu noktada, neoliberalizmin ortaya çıkardığı ekonomik ve politik düzenin, dünyanın farklı coğrafyalarında, farklı konularda krizler yarattığını söylemek mümkündür. Dünyadaki kentlerin birçoğu, sermayenin sınırsız talepleri doğrultusunda mekân temsilleri ile yeniden üretilmeye çalışılırken, kamusal mekânlar da yönetimin talepleri doğrultusunda kurgulanan ve yeniden biçimlendirilen bir hal almıştır. Yaşanan yerinden etme, kamusal mekânların işgali, tahribat ve adaletsizlikler, mekânı giderek bir mücadele alanına ve toplumsal muhalefet pratiğine dönüştürmektedir. Dolayısıyla bu bölümde, dünyadaki kent hakkı mücadelelerinde, mekân üretiminin tarihsel süreçteki arka planı ve yerel sakinlerin bu süreçte oynadığı rol irdelenerek, kent hakkı kavramının kamusal mekân üretiminde analiz çerçevesinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

3.4.1 Utanç Çukuru (The Hole of Shame / Forat de la Vergonya)

Kent hakkı mücadeleleri, dünyanın dört bir yanında yerel sakinler ile mekân temsilleri arasında bir gerilim alanı yaratmıştır. Bu mücadelelerin dikkat çeken örneklerinden biri, İspanya'nın Barcelona kentinde "Utanç Çukuru" olarak bilinen alan olmuştur. Bu alan devlet hegemonyası ile yerel sakinler arasında süregelen

çatışmaların ve direnişlerin sahnesi olmuş, mekânsal üretimin dinamiklerini tarihsel süreci içerisinde gözler önüne sermiştir (Şekil 3.6).

Utanç Çukuru, Barselona'nın tarihi merkezinde, şehrin Casc Antik bölgesinde yer alan Santa Caterina semtinin Ribera mahallesinde bulunmaktadır (Şekil 3.2). Ortaçağ'da Barcelona şehir merkezinin bir parçası olan Casc Antic, savaşlar, yeniden yapılanma ve demografik hareketler ile şekillenmiştir (Masso vd., 2011). 1900'lerin başında kentin içerisinden geçen bir caddenin inşa edilmesi ile Casc Antic, şehir merkezinin geri kalanından ayrılmıştır. Çıkan iç savaşlar ve Francis Franco'nun 36 yıllık diktatörlüğünün ardından mekânsal pratikler, yaşlı ve gelir düzeyi düşük sınıfın yaşadığı bakımsız konutların olduğu harabe bir alan haline gelmiştir (Gomà & Rosetti, 1998; aktaran Masso vd., 2011).

Şekil 3. 2. (a) İspanya, Barcelona (b) Ciutat Vella ilçesi içinde yer alan Santa Caterina mahallesi (beyaz çizgilerle sınırlandırılmış alan) (Masso vd., 2011).

Demokratik yönetime geçiş ile birlikte, alandaki yoksul mahallelerde yeniden geliştirilmesi hedeflenmiş ve bunun için “Özel İç Reform Planları (Plans Especials de Reforma Interior/ Interior Reform Special Plans (PERI) kurulmuştur. PERI 1985 yılında kurulmasına rağmen, 1997 yılına kadar bölgede müdahalelere başlamamıştır. Bu gecikmenin sebebi 1992 Olimpiyatlarına ev sahipliği yapan Barcelona'nın, yatırımlarını farklı bölgelere kaydırması olmuştur (Scarnato, 2014). Bu durum, yoksul ve kötü kentsel koşullarda yaşamlarını sürdüren yerel halk üzerinde huzursuzluk yaratmıştır. Yerel halk özellikle “Figuera'nın Kuyusu (Figuera's

Well/ Pou de la Figuera)", yakın geçmişte ise "Utanç Çukuru (Hole of Shame)" olarak adlandırılan kamusal mekân ve çevresinin soylulaştırılmak ve kamulaştırılmak istendiği haberini almış ve bu girişimi kınamıştır. "Utanç Çukuru" adı da, bu kamulaştırma ve ticari projelerin yarattığı toplumsal memnuniyetsizliği ifade eden bir sembol olarak ortaya çıkmıştır (Murray & Claver, 2007). Söz konusu alanın büyük ölçüde özel sermaye tarafından finanse edilecek olması, yerel halk tarafından alanın metalaştırılmasına yönelik bir girişim olarak yorumlanmıştır (Masso vd., 2011).

1999 yılında hükümet, ortaya koyduğu mekân temsilleri ile mekân üretim sürecine hâkim olmuş, alandaki konutların birçoğunu yıkmış ve ortaya 6500 metre kare boş bir alan çıkmıştır. Eski konutların cepheleri ile çevrili olan bu alan, sonraki yıllarda yerel kent hakkı mücadelesinin gerçekleştiği bir alan haline gelmiştir. Alan, kentsel gelişim planına karşı enformel olarak örgütlenen yerel halk (komşular/neighbourhood) tarafından temizlenmiş ve işgal edilmiştir (Şekil 3.3). Bir sonraki yıl yerel halktan bir grup, alanın ortasına Noel ağacı dikmiş ve onu PERI'nın planlarının bir parçası olan "yeşil bölge (green zone)" ilan etmiştir.

Şekil 3. 3. İşgal Edilem Utanç Çukuru Alanı (Masso vd., 2011).

Utanç Çukuru çevresindeki birkaç boş bina, Barselona'nın sosyal hareketlerinde yer alan ve alan mücadelesinde merkezi bir rol oynayan 'işgalciler (squatters)' tarafından işgal edilmiştir. Utanç Çukuru ve yerel halk için yeşil alan oluşturulması hedefiyle ağaçlar dikilmiştir (Şekil 3.4). Etkinlikler, kermesler, tiyatro gösterileri, konserler, barbekü vb. etkinliklerin ortaya konduğu temsil mekânı haline gelmiştir (Scarnato, 2014). Bu süreçte yerel halkın mekâna fiziksel müdahaleleri, yalnızca

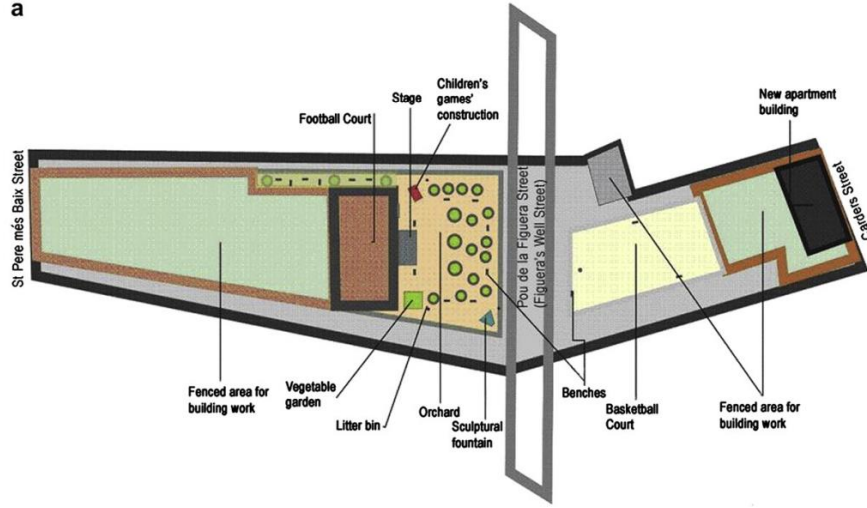
estetik bir değişim değil, aynı zamanda toplumsal bir yeniden inşa çabası olarak yorumlanabilir.

Şekil 3. 4. Utanç Çukuru'nda Dikilen Ağaçlar (Masso vd., 2011).

Utanç Çukuru, zamanla hükümetin ortaya koyduğu mekân temsilleri ve yerel sakinlerin oluşturduğu temsil mekânları ile bir çatışma mekânı haline gelmiştir. 2002 yılında yerel yönetim, polis müdahalesi ile alanın kontrolünü tekrar eline almak istemiştir. Bu müdahale ile birlikte alanda, kimin yetki talep edeceği, kullanım hakkı, söz hakkı olduğunu tanımlamak için kent hakkı mücadelesi yeniden ön plana çıkmıştır. Yerel yönetim, alana mekân temsili olarak otopark ve spor tesisinin inşa edileceğini duyurmuştur. Buna tepki olarak harekete geçen yerel sakinler, yerel yönetim ile çıkan çatışmalar sonucunda yaralanmış veya tutuklanmıştır. Baskıcı yönetim, temsil mekânı işgalini önlemek için Utanç Çukuru çevresine beton bir duvar inşa etmiştir. Bu duruma karşı olarak gerçekleştirilen protesto ardından yerel halk, bu duvarı yıkmıştır (Masso vd., 2011).

Duvarın yıkılması ile temsil mekânı olarak yeniden inşa edilen alanda, “Kendi Kendini Yöneten Utanç Çukuru Parkı (Self-managed Park Hole of Shame)” kurulmuştur (Şekil 3.5). Yerel halk kendi imkânları ile yeni park içerisinde, çiçek tarlaları, basketbol sahası, çeşme, performanslar için sahne ve bir oyun alanı inşa ederek mekânsal prâtikleri yeniden üretmiştir. (Masso vd., 2011). Yine aynı süreçte bölge meclisinde bir görev değişikliği yapılması ile yeni gelen meclis üyesi, yerel halk ile müzakereler başlatmıştır. Birkaç ay süren çok taraflı müzakerelerin ardından Belediye Meclisi, 2005 yılı sonuna kadar parkın geliştirilmesi için katılımcı planı kabul etmiştir (Scarnato, 2014). Katılımcı plan, yerel kent hakkı mücadelesinde bulunan çeşitli aktörler arasında fikir birliği oluşturmak için bir araç olarak sunulmuştur.

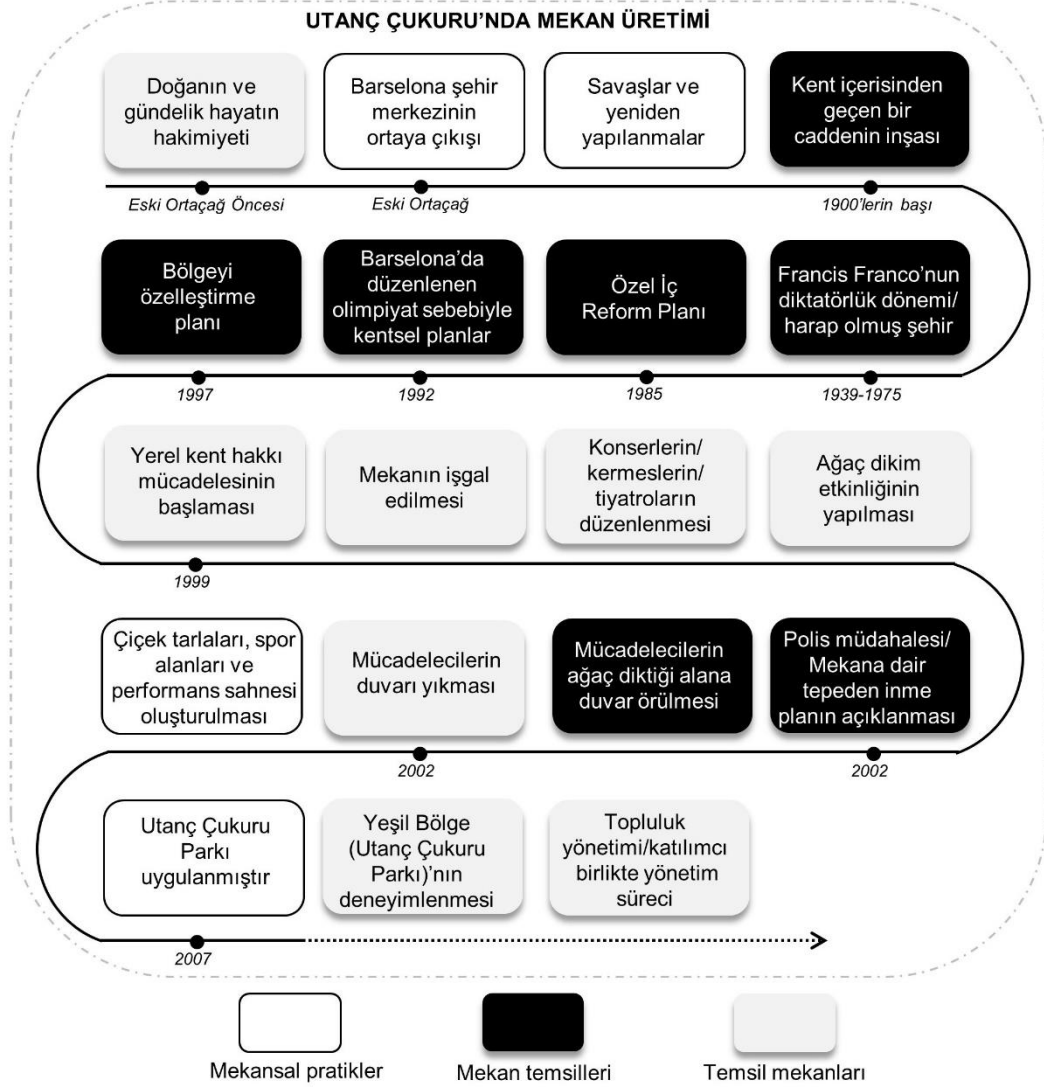

Şekil 3. 5. Utanç Çukuru Parkı (Masso vd., 2011).

Yerel halk katılımcı planı, özelleştirmeyi ve rantı teşvik etmek için bir gündem oluşturma olarak görmüş ve parkın yönetiminin yalnızca halkta olması için mücadeleye devam etmişlerdir. Bunun sonucunda Utanç Çukuru, 2007'den beri, yerel halkın bir spor sahası ve sebze bahçeleri içeren bir açık yeşil alan projesi olarak organize edilmektedir. Mevcut yerel halkı tarafından kendi kendini yönetmektedir (Scarnato, 2014). Verilen kent hakkı mücadelesi ve yerel topluluk bahçesi üretimi, neoliberal yeniden yapılanma süreçlerine ve kent sakinlerinin haklarından mahrum bırakılmasına karşı bir direniş sembolü haline gelmiştir. Utanç Çukuru mücadelesi, yerel kent hakkı mücadelelerinin neoliberal şehirciliğe direnme ve kent sakinlerini güçlendirme potansiyelini örneklemektedir. Baskın mekân temsillerine karşı durmak amacıyla topluluk katılımını, katılımcı karar alma süreçlerini ve yerel sakinlerin kamusal mekânın korunmasındaki rolünü ön plana çıkaran bir çerçeve sunmaktadır.

Sonuç olarak, Utanç Çukuru sürecinde ortaya çıkan mekânsal ilişkiler, temsil mekânı ve mekân temsili olarak temel bir çatışmanın kamusal mekânda bir izdüşümü olarak ele alınabilir. Mekânsal organizasyonda geçmişten itibaren mekân temsillerinin bir planı olarak karşımıza çıkan mekân, konserler, kermesler, ağaç dikme etkinlikleri, yerel inşaa işleri gibi pratiklerle, temsil mekânlarının hâkimiyetine girmiştir. Bu hâkimiyet ile birlikte mekânsal pratikler de yeniden üretilmiştir. Dolayısıyla Utanç Çukuru mücadelesi, parkın işgali, çeşitli mekânsal pratikler ve bir topluluk bahçesinin kurulması yoluyla bir temsil mekânı yaratmıştır (Purcell, 2002). Temsil mekânları bağlamında, Utanç Çukuru'nun halk tarafından dönüştürülmesi, topluluk için bir aidiyet ve direniş alanı yaratmıştır. Bu mekân, yalnızca fiziksel bir

alan olmaktan öte, halkın sosyal bağlarını güçlendirdiği ve kentsel adaletsizliklere karşı kolektif bir bilinç oluşturduğu bir platform hâline gelmiştir.

Şekil 3. 6. Utanç Çukuru'nda Mekân Üretimi

3.4.2.Gängeviertel Mücadelesi

Mekânın nasıl temsil edildiği ile nasıl kullanıldığı arasındaki gerilim, neoliberalizm etkisindeki kentleşme süreçlerinde sıklıkla çatışmalara yol açmaktadır. Yerel sakinlerin gündelik hayatını sürdürdüğü kamusal mekânların, lüks konutlar, ofisler veya ticaret alanlarına çevrilebilecek sermaye araçları olarak görülmesi, yerel sakinlerin bu temsillere karşı temsil mekânları yolu ile mücadeleye girişmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda Almanya'nın Hamburg kentindeki Gängeviertel'de ortaya çıkan kent hakkı mücadelesi süreci dikkat çekicidir (Şekil 3.11).

Gängeviertel, Hamburg şehir merkezinde terk edilmiş 13 tescilli yapının bulunduğu bir mekândır (Şekil 3.7). Buradaki yapılar, kültürel miras kapsamında koruma altında olmasına rağmen 2009 yılında Hamburg yönetimi, bu alanı özelleştirerek satmıştır (Ziehl, 2019). Mekân temsili olarak yeni planlanan alanda çoğunlukla lüks konutlar, ofisler ve ticari alanların inşa edilmesini sağlamak için yapıların yıkımına karar verilmiştir. Yıkım planlanırken, Gängeviertel'deki tescilli yapıların vitrinini stüdyo olarak kullanan sanatçı gruplar, yönetimin mekân temsilleri olarak ürettiği bu planlara karşı harekete geçmeye karar vermişlerdir. Bu bağlamda Gängeviertel mücadelesi, kültürel aktivizm ve kentsel hak talebinin birleştiği yaratıcı bir direniş örneği haline gelmiştir. Mücadele, yerel halkın soylulaştırma ve kâr odaklı kentsel gelişim gibi konulara karşı ortaya koyulan temsil mekânları ile ivme kazanmıştır (Ufer, 2018).

Şekil 3. 7. Gängeviertel (Hoemke, 2018).

Dolayısıyla Gängeviertel, Ağustos 2009'da yaklaşık 200 sanatçı, yerel halk ve aktivistlerden oluşan yerel kent hakkı mücadeleleri tarafından işgal edilmiştir (Ziehl, 2019). Yerel mücadeleler, öncelikle alanın ellerinden alınmamasını, kentte uygun fiyatlı çalışma ve konut alanlarının oluşturulmasını, tarihi binaların korunmasını ve daha katılımcı bir kentsel gelişim politikası ve dolayısıyla temsil mekânı talep etmişlerdir. Bu talebi, sürekli olarak konserler, protestolar, siyasi ve sosyal meselelerle ilgili konferanslar, halka açık çalıştaylar ve tartışma etkinlikleri gibi çeşitli pratikler ile duyurmaya çalışmışlardır (Şekil 3.8) (Şekil 3.9). Alanda gerçekleştirilen yerel mücadele, zamanla büyük ilgi görmüştür (Ziehl, 2019).

Şekil 3. 8. Gängeviertel Mücadelesinde Konser Etkinliği (Hoemke, 2018).

Şekil 3. 9. Gängeviertel Mücadelesinde Tartışma Etkinliği (Hoemke, 2018).

Kamuoyu baskısı ve yoğun müzakerelerin ardından dört ay sonra Hamburg Senatosu Gängeviertel'i yatırımcıdan geri almaya karar vermiştir. Bu, yerel mücadeleler ile Hamburg şehir yönetimi arasındaki resmi işbirliğinin başlangıcı niteliğinde olmuştur. Yeni önerilen tasarım, on üç binanın kademeli olarak

yenilenmesini ve yaklaşık 7500 m2'lik bir taban alanı üzerinde kamu tarafından finanse edilen sosyal konutlar, stüdyolar ve kültürel alanların oluşturulmasını kapsamaktadır. Üst katlarda stüdyo ve atölyeler yaratılırken, alt katlarda odalar kafe, galeri, serbest etkinlik alanı gibi kamusal mekânlar yaratılması planlanmıştır (Ziehl, 2019).

Mücadeleciler ve belediye arasında yapılan iş birliğinden bir süre sonra Hamburg hükümeti, daha fazla iş birliğini reddetmiş ve Şubat 2015'te iş birliği neredeyse iptal edilmiştir. Tüm proje planlaması durdurulmuş ve kendi kendine yönetme, yönetim konularının yanı sıra alanda yenilenme uygulaması konusunda müzakereler başlamıştır. Müzakerelerde yerel mücadeleler, yenilemeden sonraki süre için yönetimin devam etmesini talep etmişlerdir. Onlar için yönetim, Gängeviertel'in yaşamak, çalışmak, sadece gezmek, oturmak için açık ve kültürel bir yer olarak işlev görmesi için gerekli bir durumdur. Üstelik mekânın daha sonra da özelleştirilemeyeceğine dair tek garantidir. Mücadeleciler yenileme ile ilgili olarak daha fazla katılım çağrısında bulunmuşlardır. Mücadelecilerin bu isteklerini yerine getirebilmek için mevcut yenileme konseptini ayarlaması ve mülkiyet haklarını Gängeviertel kooperatifine devretmesi gerekirken devlet, yenilemenin tamamlanmasını ve yerin uzun vadeli gelişimini sağlamak için kontrolü elinde tutmaya çalışmıştır (Ziehl, 2019). Ancak gitgide artan mücadele ile birlikte mekân temsili, temsil mekânına yenilmiştir.

Genel olarak bakıldığında, Gängeviertel mücadelesi, kolektif eylemler ve katılımcı mekânsal pratikler yoluyla mekân temsillerine karşı oluşturulan yerel kent hakkı mücadelelerine bir örnektir (Ufer, 2018). Mücadeleciler oluşturdukları temsil mekânları ile hem yerel ölçekte hem de kent ölçeğinde dikkate değer bazı başarılar elde etmiştir. Mekân temsillerine, soylulaştırmaya ve yerinden etmek isteyen hükümete meydan okumuştur (Ufer, 2018). Mücadelenin başlangıcından sadece birkaç gün sonra, terk edilmiş yapıları kira ödemedi geçici olarak kullanmalarına izin veren bir sözleşme imzalanmış; işgalden dört ay sonra bir temsil mekânı olarak alanın geri alınması sağlanmıştır. 2010 yılında Gängeviertel mücadelecileri tarafından yönetim için resmi bir dernek ve bir kooperatif kurulmuş ve belediye ile sözleşme için tüzel kişiler atanmıştır. 2011'de yenileme sürecindeki hak ve görevlerin şartlarını belirten bir iş birliği anlaşması yürürlüğe girmiştir (Ziehl, 2019).

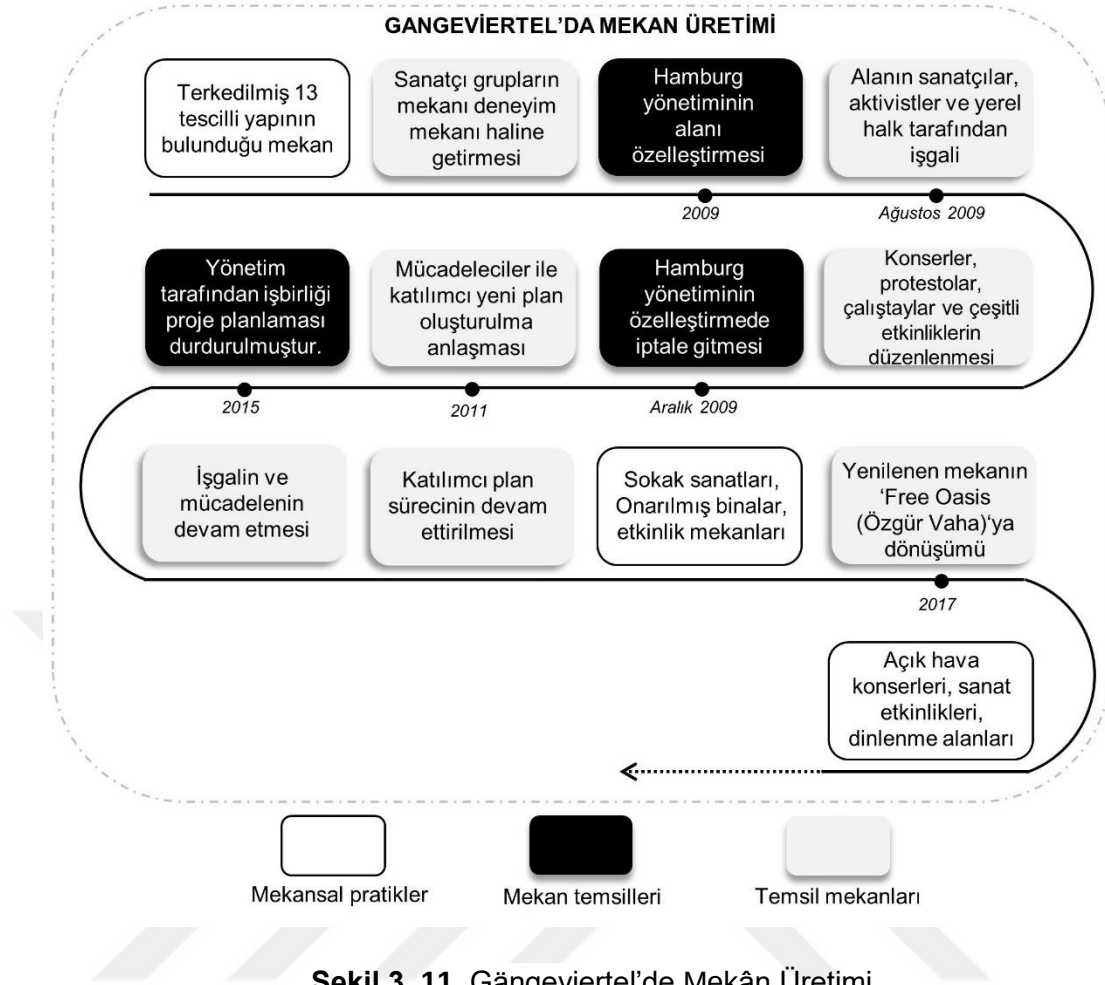
Bu başarının sebebi, çeşitli mekânsal pratiklerin başarılı bir şekilde ortaya konması, mücadelenin medyada yer alma ve halkla ilişkiler açısından dikkatli bir bakış açısıyla

tasarlanmasıdır. “Gängeviertel aktivistleri hiçbir zaman birçok işgalci için tipik olan karşı kamu yaratmayı amaçlamamıştır. Daha çok, kamusal mekânı, yerel sakinleri organize ederek siyasi bir güç haline dönüştürmek ve bu gücü harekete geçirmek için bir araç olarak kullanmıştır” (Hildebrandt, 2019).

Günümüzde Gängeviertel, herkesin girebildiği, katılımcı modeller temelinde işleyen, canlı ve sermaye odaklı olmayan bir temsil mekânıdır. İlgisi olan herkes, karar alma süreçlerine dâhil olabilmektedir. Neredeyse her gün sergiler, konserler, film gösterileri, okumalar ve halka açık tartışmalar gibi mekânsal pratiklerle temsil mekânı pekiştirilmektedir (Şekil 3.10) (Ziehl, 2019). Bu pratikler, Gängeviertel mücadelelerinin mekânı canlı tutması, kamuoyunun dikkatini sürekli olarak çekmesi ve mekânın temsil mekânı olarak sürdürülebilirliğini sağlaması için kilit bir araçtır. Mücadele mekân temsilleri, alanın özelleştirilerek lüks daireler, ofisler ve ticari alanların inşa edilmesine yönelik projeler, yapılan tüm planlamalar, konsept çalışmalar ve yayınlar kapsamında ele alınabilir. Temsil mekânları ise maddi nesnelere atfedilen anlamlar ve sembolik çağrışımlarla ilişkilidir. Bu bağlamda, konserler, mekânın işgali ve kullanımı, protestolar, forumlar, çalıştaylar, belgeseller ve sanatsal etkinlikler gibi yaratıcı mekânsal pratikler aracılığıyla, Gängeviertel’de temsil mekânı boyutunun baskın bir rol oynadığı ifade edilebilir.

Şekil 3. 10. Gängeviertel İkinci Yıl Dönümü (Ziehl, 2019).

Şekil 3. 11. Gängeviertel'de Mekân Üretimi

3.4.3. Gabriel's Wharf

Londra'nın merkezinde bulunan South Bank semti, tarih boyunca kentin büyüme, değişim ve dönüşüm süreçlerine tanıklık eden önemli bir bölgedir (Street, 2011; aktaran Jennings, 2018). Bu semtte bulunan Coin Street, Thames Nehri'nin iç kıvrımında, batısında Blackfriars Köprüsü ve doğusunda Waterloo Köprüsü olmak üzere iki köprü arasında, Ulusal Tiyatro'ya bitişik 13 dönümlük alana yayılan, yerel toplulukların mekânlarını kendi ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda şekillendirebilme mücadelesinin dikkat çekici bir örneğidir. (Tuckett, 1988). Bu mücadele, Coin Street Community Builders (CSCB) olarak bilinen bir komşuluk/topluluk oluşumunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bölgenin mekân üretimindeki sürecini ve CSCB'nin gelişimini anlamak için tarihsel arka planına bakmak yararlı olacaktır (Şekil 3.16).

19. yy'a kadar büyük ölçüde gelişmemiş ve bataklık niteliğinde olan alanın, tarım amaçlı olmak üzere kurutulması hedeflenmiştir. Zamanla Sanayi Devrimi'nin hız kazanması ve insanların kırsal alandan kente zorla göç ettirilmesi, endüstriyel üretim

süreçlerinin merkezi olan şehirlerin hızla büyümesiyle paralel olarak, iş gücüne duyulan yüksek talep sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kentsel alanlarda iş imkanlarının artması ve fabrikaların iş gücüne duyduğu ihtiyaç, köylülerin kırsaldan kentlere yönelmesine zorlamıştır. Bu göç, çoğunlukla düşük ücretli çalıştırılan işçilerin yaşadığı, kalabalık ve sağlıksız konut alanlarının oluşmasına yol açmış, böylece alan, endüstriyel işletmelerin çevresinde yoğun işçi nüfusunun yaşadığı bir alan haline gelmiştir (Tuckett, 1988). Düzenli olarak sular altında kalan nehir ve fabrika bacalarından çıkan dumanlar, alandaki yaşam kalitesini olumsuz etkilemiştir. 1848 yılında demiryolunun Waterloo'ya kadar uzatılması, bu istikamette yaşayan insanların yerinden edilmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte ortaya çıkmaya başlayan topluluk ruhu, gelişerek devam etmiştir (Brindley, 2000).

19. yy'da South Bank üzerinde göç ve planlama gibi mekân temsillerinin ortaya çıkardığı sefillik ve kalitesiz kent yaşamı, 20. yy'da kentsel yenileme fikirleri gibi mekân temsillerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Law vd., 2009). 1915 yılında, planlamada alana yerleştirilmesi hedeflenen özel sektörün önünü açmak için ilk olarak County Hall inşa edilmiştir. 2. Dünya Savaşı sırasında Coin Street sokakları, 1943 yılında Hitler'in South Bank'ı bombalamasından sonra bir miktar zarar görmüştür. Aynı yıl içerisinde İngiliz şehir plancı Patrick Abercrombie, alanın potansiyeline dikkat çekerek elli yıl içerisinde kurumsal genel merkezler ve eğlence alanlarının inşa edilmesi hedeflerinin yanı sıra "Büyük Kültür Merkezi"ne de ev sahipliği yapmasını önermiştir. Bunun ilk uygulaması 1951'de yerel bir yerleşim topluluğunu yerinden eden Britanya Festivali olmuştur. Tuckett (1988) bu festivale hazırlık amacıyla yapılanları şu şekilde açıklamaktadır: "Hitler'in bombalarından kurtulan sıra evlerin bulunduğu sokaklar Festival'in yıkım müteahhitlerinin eline geçti. Bazı ailelerin zorla tahliye edilmesi için icra memurlarının çağırılması gerekti fakat yerel sakinler genellikle yetkililerin istediklerini yapacağını kabul etti ve hepsi bu."

1960'ların başında South Bank, eski liman depolarından, küçük sanayi bölgelerinden ve boş arazilerden oluşmaktaydı. Coin Street kesiminde yaşayan yerleşik nüfus ise yaklaşık elli bin kişiye ulaşmıştır. 1961 yılında petrol şirketi Shell'in 11 katlı iki blok ve 26 katlı kule ile alana gelişi, bölgede toplumsal ve mekânsal bozulmalar yaratmıştır (URL 2). Bir zaman sonra Shell'in tek büyük yeni işveren olarak kalması ve işletmelerin zamanla kapanması nedeniyle, 1966 yılında Büyük Londra Kalkınma Planı (Greater London Development Plan)'nda South Bank Bölgesi, ticari gelişme alanı olarak belirlenmiş ve büyük şirketlerin ofis kullanımları teşvik edilmeye

alışılmıştır (Brindley, 2000). 1970'lerin ortalarına gelindiğinde Coin Street yerleşik nüfusu, elli binden beş bine kadar düşmüştür. Azalan nüfus, bölgedeki okulların ve dükkânların kapanmasına; ofislerin ve şirketlerin taşınmasına neden olmuştur. Coin Street bölgesinin mekânsal pratikler yönünden büyük değişime uğraması, yerel sakinlerin baskın ideolojiye karşı bakış açısını değiştirmeye başlamıştır (Baeten, 2000) (Şekil 3.12).

Şekil 3. 12. Coin Street Bölgesi (URL 2).

Coin Street topluluk alanının yaklaşık yarısı özel mülkiyete, yarısı Metropolitan Londra Belediyesi (GLC)'ne aittir. Coin Street'te yaşayan yerel sakinler, 1970'lerin ortalarına kadar yaşadıkları alanların planlaması, mekân temsilleri hakkında çok fazla bilgi sahibi değildir. 1977 yılında Heron Corporation ve Vestey Company geliştirici şirketlerinin, Coin Street'te bir mekân temsili olarak 140 metre yüksekliğinde gökdelen ve ofis projesi önermesiyle, proje yerel sakinler arasında konuşulmaya başlanmıştır. Yerel sakinler bu mekân temsilini “Berlin Duvarı” olarak adlandırmıştır (Law vd., 2009). GLC'nin bu projeye desteği ile birlikte, konu ile ilgilenen az sayıda Coin Street sakini, kent haklarını talep etmeye karar vermiştir. İlgili sakinler, bölge için endişesi olan, nispeten bilgili kişilerle (yerel meclis üyeleri, rahipler, hayırsever örgütler) görüşmeye başlanmıştır. Bu sakinler, 1977 yılında Coin Street Eylem Grubu'nu (Coin Street Action Group) kurarak, alanda yerel sakinlerin talepleri doğrultusunda uygun fiyatlı konutlar, yeşil alanlar ve kamusal alanlar üretmeyi hedefleyerek yedi yıl süren bir kent hakkı mücadelesi başlatmıştır. Mücadele, “Başka bir yol var (There is another way)” sloganıyla tanınmıştır (Law vd., 2009).

Coin Street Eylem Grubu'nun ortaya çıkması ile birlikte, Waterloo ve Blackfriars'ta bulunan sivil örgütler de Coin Street topluluk alanının yerel sakinler tarafından planlanmasını destekleyerek, bu kent hakkı mücadelesine dâhil olmuşlardır (Şekil

3.13). Başlangıçta büyük ofis projesini destekleyen GLC, daha sonra yerel sakinleri desteklemeye karar vermiştir (Baeten, 2000). Coin Street'in yerel pazarında "refah hakları (welfare rights)" durağı açılmış ve yerel sakinlerden bölgenin ihtiyaçları hakkında görüşlerini bildirmelerini istemiştir. Alanda, terk edilmiş bir kütüphane bir temsil mekânı olarak işgal edilerek bir "eylem merkezi"ne dönüştürülmüştür. Kısa zamanda yerel sakinlerin desteği, üstteki karar vericiler için şaşırtıcı bir hal almıştır. Yerel sakinler, sokaklarda mevcut arazi kullanımlarının haritalarını çıkarmaya başlamış, alanda bulunan yapıların -değişen varsa- fonksiyonel ve fiziksel değişimlerini analiz etmiş, kaybedilen konutları ve talepleri doğrultusunda planlamak istedikleri yapıları ortaya koyarak eylemlerini gerçekleştirmiştir (Tuckett, 1988).

Şekil 3. 13. Coin Street Eylem Grubu ve Sivil Örgütler (URL 2).

1979 yılında hükümet tarafından yapılan Kamu Soruşturması'nda, GLC mimarları yerel sakinlerin talepleri doğrultusunda taslak bir proje çizmiştir. Coin Street Eylem grubu ise, her biri mücadelenin farklı bir yönüne odaklanan yirmi dört alt grup aracılığıyla faaliyet göstermiştir. Alt gruplar, proje ile ilgili teknik altyapının hazırlanmasını destekleme, yeni mücadeleçiler kazanmak amacıyla "akşam oturmaları" gibi sosyal etkinlikleri düzenleme, alanda bulunan yerel mülkleri ziyaret etme, festivaller, şenlikler, tiyatrolar düzenleme, bölgenin tarihsel sürecini anlatan sanat ve grafik ifadelerini hazırlama, dilekçe hazırlama gibi çok çeşitli rolleri üstlenmiştir. Birebir temas kurmak amacıyla evlerinde ziyaret edilen yerel sakinlerin %80'i, büyük otel ve ofis projesinin iptal edilmesi ve alanın yerel ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden tasarlanması talebiyle dilekçeyi imzalamıştır. Kampanyaya katılmayı reddedenlerin oranı ise yalnızca %1 olarak kaydedilmiştir (Tuckett, 1988). Düzenli olarak yürütülen sosyal etkinlikler dayanışmayı teşvik etmiş, mücadeleyi güçlendirmiş ve yerel sakinlerin mekânı deneyimleyerek temsil mekânları oluşturmasını sağlamıştır. Sürecin sonunda Coin Street Eylem Grubu, hükümetin Kamu Soruşturması'nda hazırladıkları projeyi, dilekçeleri ve talepleri sunmuştur.

Soruşturma, biri Coin Street Eylem Grubu'ndan diğeri ise geliştirici şirketlerden olmak üzere sunulan iki projenin de reddedilmesiyle sonuçlanmış, hiçbir uzlaşuya varılamamıştır (Law vd., 2009).

Heron Corporation ve Vestey Company şirketleri Greycoats şirketi ile güçlerini birleştirerek, Greycoats Commercial Estates Limited şirketini kurmuştur. Bu geliştirici şirket de yeniden nehir kıyısı boyunca ofis ve ticaret kulelerinden oluşan revize edilmiş bir dönüşüm planı önermiştir. Eylem Grubu ve şirket arasındaki mücadele yeniden başlamış ve dolayısıyla İkinci Kamu Soruşturması gerçekleştirilmiştir. Mart 1982'de ikinci soruşturmanın sonunda hem geliştirici şirketten hem de Eylem Grubundan gelen projeler kabul edilmiştir. Greycoats, sahibi olduğu arazi üzerinde projesini yürütebilecekken, 1984 yılında hissesini GLC'ye satmıştır. Buna karşılık GLC, sahibi olduğu 13 dönümlük araziye bir milyon Euro'ya, Coin Street Eylem Grubu ve çevre örgütlerin araziye satın almak için kurdukları "Coin Street Topluluk Oluşturucuları (Coin Street Community Builders-CSCB)" na satmıştır. CSCB araziye, belediye kredileri ile satın almıştır. Kredileri ödeyebilmek için boş alanları ücretli otoparklara dönüştürmüş ve dönüştürdükleri yapılardan ticari kazançlar elde etmeye başlamıştır (Tuckett, 1988). Bunun ilk örneklerinden biri de, öncesinde nakliye ambarı olan kullanılan Gabriel's Wharf'in, bir temsil mekânı olarak dönüşümüdür.

1988 yılında CSCB, Waterloo ve Blackfaris köprüleri arasında bulunan nehir kıyısına bir yürüyüş yolu inşa etmiştir. Yürüyüş yoluna bitişik olan Gabriel's Wharf, nehrin çevresinde yerel sakinlerin yeni bir mekân ürettiklerini gösteren ilk işaret olmuştur. Öncesinde bir nakliye ambarı olarak kullanılan Gabriel's Wharf, zanaat atölyeleri, performans alanı, hafta sonu pazarı, ticari işletmeler, sanat galerileri, restoranların, çok amaçlı bir kompleks oluşturdukları bir mekân olarak yeniden üretilmiştir (URL-3). CSCB'nin ilk planına göre, arazinin kredi borçlarını ödemeye yarayacak ticari kazançlar için kısa vadeli bir proje olarak tasarlanan Gabriel's Wharf, yoğun kullanım, çok sayıda etkinlik, geçici gösteriler dolayısıyla, üzerinden otuz beş yıl geçmesine rağmen hala CSCB tarafından topluluk katılımı ile yönetilmekte ve aktif bir şekilde kullanılmaktadır (Law vd., 2009).

Sonuç olarak, Coin Street'in yerel sakinleri ve çevre semtlerdeki destekçiler tarafından verilen kent hakkı mücadelesi ile Coin Street'in on üç dönümlük mekânı yeniden üretilerek, katılımcı planlama süreçlerinin yürütüldüğü, farklı fonksiyonlarda mekânlara dönüştürülmüştür. Mücadeleci bedenlerin süreç içerisinde mitingler, işgaller, şenlikler, sanatsal etkinlikler gibi temsil mekânları yaratması ile Gabriel's

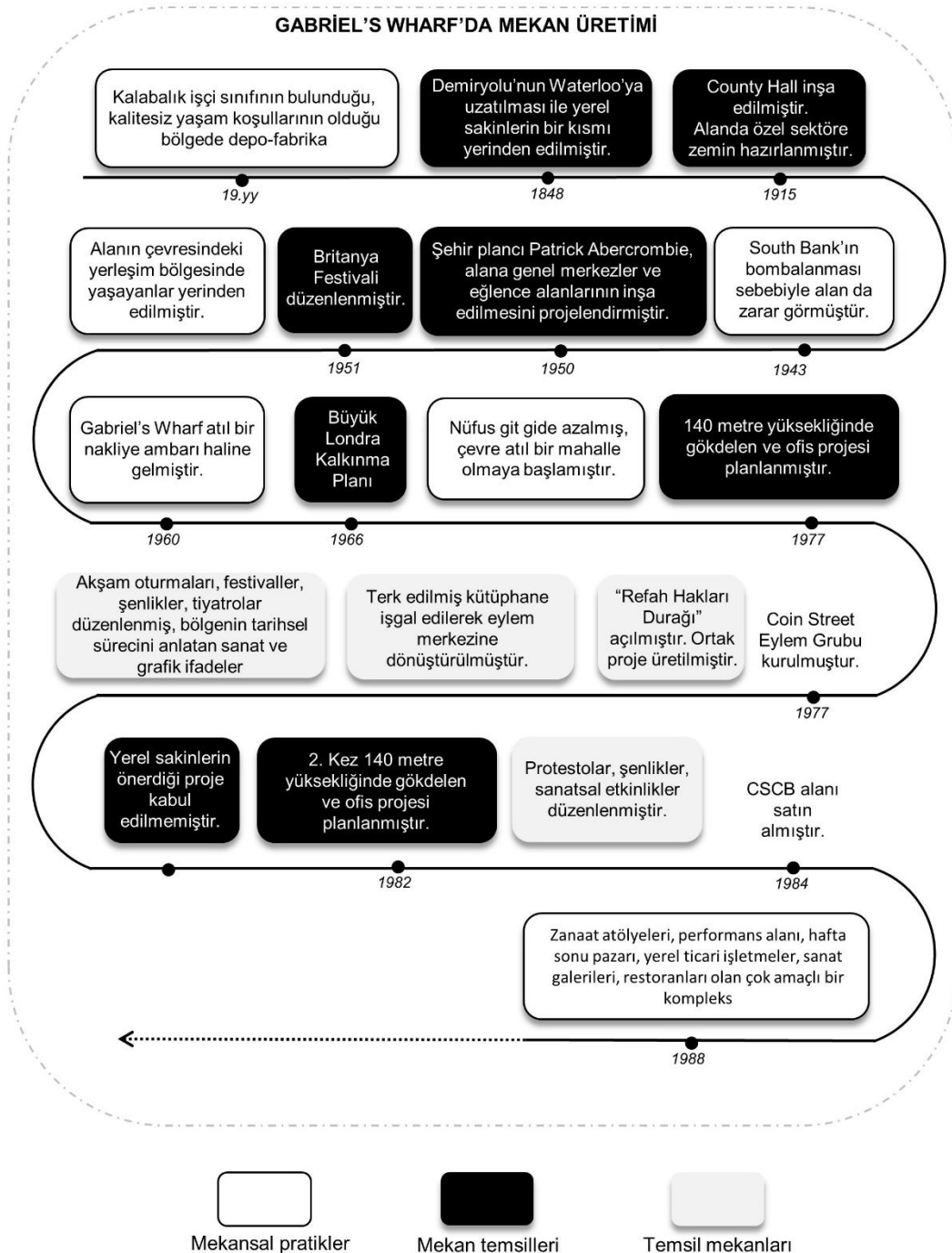
Wharf gibi temsil mekânlarının baskın olduğu kamusal bir mekân üretilmiştir. Günümüzde Coin Street Topluluk Alanı, kooperatif evler, parklar ve bahçeler, mağazalar ve tasarım stüdyoları, galeriler, restoranlar, aile ve çocuk merkezi, spor sahaları ve çeşitli topluluk programları ve etkinlikleriyle gelişen bir bölge olarak bilinmektedir (Şekil 3.14) (Şekil 3.15).

Şekil 3. 14. Gabriel's Wharf (URL-3).

Şekil 3. 15. Gabriel's Wharf (URL-3).

Şekil 3. 16. Gabriels Wharf'da Mekân Üretimi

3.5. Bölüm Sonucu

Bu bölümde öncelikle kent hakkı kavramının ortaya çıkışı ve gelişim süreci ele alınmış, ardından bu kavram çerçevesinde şekillenen kent hakkı mücadeleleri ve bu mücadelelerin genel dinamikleri incelenmiştir. Daha sonra, yerel kent hakkı mücadeleleri ile Lefebvre'in mekânsal üçlü triyalektiği arasındaki ilişki detaylı bir

şekilde analiz edilmiştir. Ardından dünyadaki kent hakkı mücadelelerinin tarihsel süreci ele alınmış ve etki yaratan mücadeleler olarak üç örnek vaka çalışması incelenmiştir.

İlk bölümde, kent hakkı kavramı ve bu kavram etrafında şekillenen mücadeleler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Kent hakkının, bireylerin ve toplulukların kentsel yaşamın tüm olanaklarından eşit şekilde faydalanma ve kente dair kararlar verebilme hakkını ifade ettiği görülmüştür. Bunun yanı sıra, kent hakkı mücadelelerinin, mekânın kullanım ve üretim süreçlerinde söz sahibi olma talepleriyle şekillendiği ve bu mücadelelerin toplumsal eşitlik, adalet ve katılım temelli dinamikler üzerine inşa edildiği ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, yerel kent hakkı mücadeleleri ile Lefebvre'in üçlü mekânsal triyalektiği arasındaki ilişki ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu incelemede, kent hakkı mücadelelerinin, direnç ve mekânda hak talebi gibi sembolik boyutlarıyla temsil mekânlarıyla örtüştüğü tespit edilmiştir. Buna karşılık, mekân temsillerinin ise otoriteler, hükümetler veya halkın katılımını göz ardı ederek projeler üreten sistemlerle ilişkilendirildiği görülmüştür. Mekânsal pratiklerin ise bu iki boyutun çerçevesinde şekillendiği ve toplumsal dinamikleri yansıttığı ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde, mekân üretim süreçlerinde rol oynayan aktörler incelenmiştir. Henri Lefebvre'in mekân üretimi kuramı çerçevesinde, kentlerin şekillenmesinde merkezi ve yerel yönetimlerin belirleyici etkisi ele alınmış, kamu otoritelerinin politik ve ekonomik dinamikler doğrultusunda karar alma süreçleri tartışılmıştır. Yerel halkın, günlük yaşam pratikleriyle mekâna müdahale etme biçimleri ve kent hakkı mücadelesindeki rolü değerlendirilmiştir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, akademisyenler ve bağımsız araştırmacıların mekân politikalarına katkıları, hukuki mücadelelerdeki etkileri ve bilgi üretimi yoluyla kentleşme süreçlerine olan etkileri ele alınmıştır. Son olarak, basın ve dijital medyanın, farkındalık yaratma ve kamuoyu oluşturma süreçlerindeki kritik rolü vurgulanmıştır.

Son bölümde, dünyadaki kentleşme süreçleri ele alınmış ve kapitalizmle görünür hale gelen, neoliberalizm ile zirveye ulaşarak ön plana çıkan kent hakkı mücadelelerinin kırılma noktaları incelenmiştir. Neoliberal dönem sonrası, özellikle kamusal mekânların dönüştürülmesi gibi mekân temsiline dayalı projelerin yaygınlaşması nedeniyle bu mücadelelerin daha da yoğunlaştığı görülmüştür. Bu

çerçeve, dünyadan seçilen üç farklı kent hakkı mücadelesi vakası, bu süreçlerin dinamiklerini anlamak amacıyla detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Örnek olarak incelenen mücadelelerde, Gängeviertel ve Gabriel's Wharf mücadelelerindeki sürecin formel bir örgüt yapısı aracılığıyla sürdürüldüğü görülmüştür. Buna karşılık, Utanç Çukuru mücadelesi enformel bir örgüt tarafından sürdürülmüştür. Mücadele sonrası süreçte, üç yerel kent hakkı mücadelesinde de örgütlülük devam ettirilmiştir.

Utanç Çukuru mücadelesi öncesinde mekânsal pratikler; otopark kullanımı, güvenlik sorunları olan atıl bir alan, çevrede gecekondulaşma ve niteliksiz konutların varlığı ile şekillenmiştir. Ayrıca bölgede yaşlı ve ekonomik açıdan dezavantajlı bir nüfus, yüksek işsizlik oranları ve mahalle kültürünün sürdüğü bir sosyo-mekânsal yapı mevcuttur. Gängeviertel mücadelesinde ise alan, sanatçıların stüdyo olarak kullandığı ve 13 tescilli yapının bulunduğu bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Gabriel's Wharf ise eski bir liman deposu niteliği taşımaktadır.

Üç örnekte de mekân temsili projeler gündeme gelmiştir. Utanç Çukuru'nda, alanın soylulaştırılması ve modernleştirilmesi projesi öne çıkarken; Gängeviertel'de, alanın özelleştirilerek lüks daireler, ofisler ve ticari alanların inşa edilmesi projesi planlanmıştır. Gabriel's Wharf'da ise lüks konut, ofis ve ticari projeler, tepeden inme bir yaklaşımla baskın otoritelerin isteği doğrultusunda hayata geçirilmek istenmiştir.

Mücadelelerde çeşitli yaratıcı pratikler ile temsil mekânı üretimleri gerçekleştirildiği, kamusal mekân ve çevresindeki alanlarda sembolik işgaller düzenlendiği görülmektedir. Ayrıca, her bir mücadelede protesto etkinlikleri ve çeşitli sanat faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Utanç Çukuru'nda ağaç dikim etkinlikleri düzenlenirken; Gängeviertel'de sanat şenlikleri, forumlar ve çalıştaylar organize edilmiş; Gabriel's Wharf'ta ise "refah durakları" adı verilen, yerel sakinlerin mekânla ilgili taleplerini ifade edebileceği özel noktalar oluşturulmuş ve festivaller düzenlenmiştir.

Kent hakkı mücadeleleri sürecinde mekân, sürekli olarak yeniden üretilmiş ve bu durum mekânsal pratiklerde önemli farklılaşmalara yol açmıştır. Utanç Çukuru'nda mekân, yerel halk tarafından yönetilen buluşma, dinlenme, etkinlik ve tarım alanına dönüştürülmüştür. Gängeviertel'de, sanatsal faaliyetlerin gerçekleştirildiği bir kamusal mekân olarak, açık etkinliklere ev sahipliği yapan bir buluşma noktası

haline gelmiştir. Gabriel's Wharf'ta ise, açık alanların ve kamusal buluşma noktalarının yanı sıra, yerel sanat galerileri, el sanatları dükkânları ve kafeler gibi öğelerin olduğu bir mekâna dönüştürülmüştür.

Mücadelelerin tümünde, mekân temsili projelerinin hayata geçirilmesi engellenmiş; bunun yanı sıra, kamusal mekâna ilişkin planlama süreçleri yerel mücadeleçilerin talepleri doğrultusunda şekillendirilmiş ve kamusal mekânın geleceği konusunda katılımcı bir yaklaşım benimsenmiş olduğu görülmektedir. Bu durum, mekân üretim süreçlerinde ortaya çıkan temsil mekân ve mekân temsili arasındaki çatışmanın sonucunda, temsil mekânlarının mekân üretim sürecinde baskın boyut olduğunu göstermektedir.

Günümüzde Utanç Çukuru, mahallelinin talepleri doğrultusunda kamusal bir yeşil alana dönüştürülmüştür. Park, banklar, oyun alanları ve yeşil bitki örtüsü eklenerek mahalleye kazandırılmıştır. Alanın ismi 'Utanç Çukuru' olarak kalmaya devam ederken, bu isim artık yerel sakinlerin kentsel dönüşüme karşı mücadelesinin bir sembolü haline gelmiş ve gerçek bir temsil mekânının oldukça baskın olduğu bir kamusal mekân halini almıştır. Gängeviertel ise günümüzde sanat ve kültür merkezi olarak yeniden işlev kazanmıştır. Alan, sanatçılar ve kolektifler için atölyeler, sergi alanları ve performans mekânları sunmakta; aynı zamanda mahalle sakinleri ve ziyaretçiler için açık etkinlikler düzenlenmekte ve kamusal bir buluşma noktası olarak, toplumun temsili olarak hizmet vermektedir. Kolektif bir yönetim anlayışıyla alan, temsil mekânı baskın boyutlu olarak yönetilmektedir. Gabriel's Wharf ise konserler, festivaller ve açık hava etkinlikleri gibi sosyal ve kültürel faaliyetlere ev sahipliği yapmakta; bu da alanın yalnızca fiziksel olarak değil, toplumsal işlev açısından da dönüştüğünü göstermektedir. Mücadele sonucu ortaya çıkan bir alan olarak Gabriel's Wharf da, mücadelenin sembolikleştirdiği bir temsil mekânı olma özelliğini sürdürmektedir.

Yukarıdaki bölümlerde yapılan araştırmalar ve incelemeler doğrultusunda, Lefebvre'in mekânsal triyalektiği çerçevesinde yerel kent hakkı mücadelelerinin analiz edilmesinin, belirli başlıklar üzerinden gerçekleştirilebileceği öngörülmüştür. Bu kavramlar ile analiz çerçevesinin kapsamlı ve bir temele oturtulması amaçlanmış ve Tablo 3.1 ortaya çıkmıştır. İlk başlık olan "örgütlülük," yerel kent hakkı mücadelesinin formel ya da enformel bir yapı sergileyip sergilemediğini anlamaya yöneliktir. Bu ayrım, mücadelenin dinamiklerini, katılım süreçlerini ve stratejilerini kavrayabilmek adına önem arz etmektedir. Mücadele öncesinde mekânın fiziksel

durumu, yerel halkın mekânı nasıl algıladığı ve mekânla kurduğu ilişkilerin ortaya konulması hedefiyle ikinci başlık “yerel kent hakkı mücadelesi öncesi mekânsal pratikler” olmuştur. Üçüncü başlık olan “mekân temsilleri” ile mekân temsili projelere odaklanılarak otoritenin mekâna dair hedefleri ve müdahale biçimlerini irdelemek hedeflenmektedir. Dördüncü başlık olan “yaratıcı pratikler/temsili mekânı örgütlenmelerinde” ise kent hakkı mücadelesi sırasında ortaya koyulmuş çeşitli pratikler incelenmektedir. Bu başlık, gerçekleştirilen yaratıcı pratikler aracılığıyla mücadelenin deneyimsel ve sembolik boyutlarını değerlendirmeye imkan tanımaktadır. Beşinci başlıkta, “yerel kent hakkı mücadelesi sonrası mekânsal pratikler” incelenmiştir. Bu başlık, mücadelenin ardından yerel halkın mekâna dair algılarındaki ve kullanım biçimlerindeki dönüşümleri anlamaya yöneliktir. Altıncı başlık, mekân temsili projelerin sonuçlarının otoritenin projeyi durdurup durdurmadığı, mücadelenin projeyi iptal ettirip ettirmediği ya da yerel katılımın sağlanarak dönüşümün yeniden yapılandırılıp yapılandırılmadığına dair inceleme sunmaktadır. Yedinci başlıkta, “mücadele sonucunda baskın olan mekânsal boyutun” (temsili mekânları, mekân temsilleri ya da mekânsal pratikler) ne olduğu incelenmektedir. Sekizinci başlık olan “mücadele sonrası örgütlülük durumu” ile kent hakkı mücadelesi sonrasında örgütlülüğün devam edip etmediği değerlendirilmektedir. Son başlık olan “günümüzde baskın olan mekânsal boyut” ile de mücadelenin etkilerinin günümüze yansımalarını görmek hedeflenmiştir. Bu bağlamda, incelenen üç örnek Tablo 3.2’de analiz edilmiştir.

Tablo 3. 2. Lefebvre’in Mekânsal Triyalektiği Çerçevesinde Yerel Kent Hakkı Mücadelelerinin Analizi

Yerel Kent Hakkı Mücadelesi	Örgütlülük		Yerel Kent Hakkı Mücadelesi Öncesi Mekânsal Pratikler	Mekân Temsilleri	Yaratıcı Pratikler/ Temsil Mekânı Örgütlenmeleri	Yerel Kent Hakkı Mücadelesi Sonrası Mekânsal Pratikler	Mekân Temsili			Mücadele sonucunda baskın olan mekânsal boyut	Mücadele sonrası örgütlülük durumu	Günümüzde baskın olan mekânsal boyut
	Formel	Enformel					Uygulandı	Durduruldu	Durduruldu ve karara katılım sağlandı			
MÜCADELE (A)												
MÜCADELE (B)												
MÜCADELE (C)												
MÜCADELE (...)												

Tablo 3. 3. İncelenen Dünya Örneklerinde Yerel Kent Hakkı Mücadele Sürecinde Mekân Üretimi

Yerel Kent Hakkı Mücadelesi	Örgütlülük		Yerel Kent Hakkı Mücadelesi Öncesi Mekânsal Pratikler	Mekân Temsilleri	Yaratıcı Pratikler/ Temsil Mekânı Örgütlenmeleri	Yerel Kent Hakkı Mücadelesi Sonrası Mekânsal Pratikler	Mekân Temsili			Mücadele sonucunda baskın olan mekânsal boyut	Mücadele sonrası örgütlülük durumu	Günümüzde baskın olan mekânsal boyut
	Formel	Enformel					Uygulandı	Durduruldu	Durduruldu ve karara katılım sağlandı			
Utañ Çukuru (The Hole of Shame/ Forat de la Vergonya)		X	•Otopark •Atıl alan, güvenlik sorunları, •Çevrede gecekondulaşma, niteliksiz konutlar •Yaşlı ve fakir nüfus, işsizlik oranları yüksek, •Mahalle kültürü hakim	Alanın soyulaştırılması ve modernleştirilmesi projesi	• Ağaç dikimi etkinliği • Tiyatro gösterileri düzenlenmesi • Konserlerin düzenlenmesi • Alan çevresindeki boş binanın işgali • Yerel yönetim tarafından oluşturulan duvarın yıkılması • Protestolar	Yerel halk tarafından yönetilen, buluşma, dinlenme, etkinlik ve tarım alanı			✓	Temsil Mekanları	Evet	Temsil Mekanları
Gängeviertel	X		Sanatçıların sanat stüdyosu olarak kullandıkları, 13 tescilli yapının bulunduğu bir alan	Alanın özelleştirilerek, lüks daireler, ofisler ve ticari alanların inşa edilmesi projesi	• Konserler • Alanın işgali ve kullanımı • Protestolar • Forumlar • Çalıştaylar • Belgeseller • Sanatsal Etkinlikler	Sanatsal faaliyetlerin gerçekleştiği, açık hava etkinliklerinin düzenlendiği buluşma noktası			✓	Temsil Mekanları	Evet	Temsil Mekanları
Gabriel's Wharf	X		Eski Liman Deposu	Alanın özelleştirilerek, lüks konutlar, ofisler ve ticari alanların inşa edilmesi projesi	•Sanat enstalasyonları ve sokak performansları, •Festivaller •Geçici sanat sergileri ve etkinlikler •Alanın fiziksel işgali •Açık hava forumları ve buluşmaları •Protestolar •Refah durakları	Açık alan ve kamusal buluşma noktası, yerel sanat galerileri, el sanatları dükkanları ve kafeler			✓	Temsil Mekanları	Evet	Temsil Mekanları

4. MEKÂN ÜRETİMİNDE KENT HAKKI MÜCADELELERİNİN ROLÜ: TÜRKİYE DENEYİMİ

Bu bölümde, Türkiye'deki kentleşme süreçlerinin geçirdiği aşamalar ile bu dönemlerde kamusal mekânların dönüşüm ve gelişim dinamikleri analiz edilmekte; Türkiye'de ortaya çıkan yerel kent hakkı mücadeleleri ele alınarak, her bir vaka özelinde kamusal mekânların üretim süreçleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir.

4.1. Türkiye’de Kamusal Mekân ve Kent Hakkı Mücadeleleri Üzerine Kısa Bir Bakış

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana kapitalizmin etkisinde kendine özgü kentleşme süreçleri geçirmektedir. Türkiye'nin kentleşme süreçlerini, 1923-1950 yılları arasında yaşanan “Erken Cumhuriyet Dönemi Kentleşme”, 1950 ve 1980 yılları arasında yaşanan “İş Gücüne Bağlı Kentleşme”, 1980 ve sonrasındaki dönemde ortaya çıkan “Neoliberalizm Sonrası Kentleşme”, 2013 yılı Gezi Parkı olayları sonrasında ortaya çıkan “Gezi Parkı ve Sonrası Dönem”, 2017 yılında kabul edilen “Referandum Sonrası Dönem” olarak beş farklı dönem olarak incelemek mümkündür (Şengül, 2001).

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Türkiye’de kentleşme süreçleri modernleşme çabaları doğrultusunda şekillenmiştir (Keyder, 1999). Kent planlamalarında büyük etki yaratan cumhuriyet rejimi, modernleşen ve hâkim ideolojinin üzerinde belirli bir kontrol kurduğu kent yaratma kaygısı ortaya çıkarmıştır (Sargın, 2002). Bu dönemde ağırlıklı olarak kamu yatırımlarına dayalı bir ekonomik model ve planlı kentleşme politikaları ile öne çıkmıştır. Bu bağlamda kamusal alanların, bu anlayışın en çok gözlemlenebileceği yerler olduğu söylenebilir. Kamusal alanlar, laiklik temelinde planlanarak, devletin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen alanlar haline dönüşmüştür (Nalbant, 2016). Modern kent olarak düşünülen ilk yer Ankara olmuştur. Ankara'nın başkent ilan edilmesi ile kent, planlı kentleşme hamlelerinin simgesi haline gelirken, bu dönemde sanayi yatırımları ve yeni şehir merkezlerinin inşasına öncelik verilmiştir (Keyder, 1999). Bu dönemde üretilen kamusal mekânlara, Ankara’da Gençlik Parkı, Atatürk Orman Çiftliği, Kızılay Meydanı, Güvenpark; İstanbul’da ise Taksim Meydanı örnek verilebilir. Bu örnekler incelendiğinde, ortak noktalarının devlet tarafından üretilmiş, toplumun yaşam biçimine yön vermek isteyen kamusal alanlar oldukları söylenebilir. Bu bağlamda,

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ortaya çıkan kamusal mekânların, hızlı modernleşme ve halkın gelişmesi amacıyla bir mekân temsili olarak üretildikleri söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler, kırdan yaşayan büyük kitlelerin hızlıca kente göç etmek zorunda kalmasına sebep olmuştur. Bu süreçlerde devletin kent mekânlarında otoritesini kurmakta zorlanması ile birlikte savaşın da yaşanması "İş Gücüne Bağlı Kentleşme Dönemi" olarak yeni bir kentleşme dönemini ortaya çıkarmıştır (Şengül, 2001). Büyük kentler, 1950'den 1980'li yıllara kadar sürekli artan bir göç ve nüfusa maruz kalmıştır. Bu nüfus, ulus-devlet merkezli ve modernleşme hedefinde olan kentleşme politikası için büyük bir sorun teşkil eder hale gelmiştir (Şengül, 2001). Sanayi sektöründe yaşanan büyüme, büyük şehirlerin ekonomik kalkınmasını hızlandırırsa da altyapı eksiklikleri ve sosyal eşitsizlikler kentlerde belirgin sorunlar yaratmıştır (Şengül, 2011; Tekeli, 2008b). 1970'lerde Türkiye, ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır ve kentler bu krizden derinden etkilenmiştir (Keyder, 1987). Bu yılların başlarında farklılaşmaya başlayan dünya düzeni ile birlikte, Türkiye'de de sivil toplum hareketleri başlamıştır. Bu hareketlerin ana aktörü olan "genç muhalif kuşak", İstanbul'da ve Ankara'da Mimarlar Odası ile temas halinde bulunarak, kentsel konular da dâhil olmak üzere birçok konuyu sorgulamıştır (Gümüş, 2004). 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, sözü geçen krizin askeri müdahale ile çözülmesi hedefiyle yapılmıştır. Bu darbe, kentlerde gündem yaratan siyasal hareketlenmeyi bitirmiştir.

1980 sonrası dönemde, tüm dünyayla birlikte Türkiye'de de uygulanmaya başlanan neoliberal politikalar, kentleşme süreçlerinde köklü bir dönüşüme neden olmuş ve kent hakkı mücadeleleri açısından ciddi bir kırılma noktası olmuştur. Neoliberalizm, piyasa odaklı bir ekonomi modeli olarak, kentleri sermayenin ihtiyaçlarına göre şekillendirmiştir. Özelleştirme, serbest piyasa ekonomisine geçiş ve uluslararası sermayeyi çekme hedefleri doğrultusunda kentleşme süreci, kamu yararından uzaklaşarak piyasanın talepleri doğrultusunda yeniden yapılanmıştır (Harvey, 2005). Bu süreçte, kapsamlı ve kamusal faydayı gözetken kentsel planlamalar geri planda kalırken, küresel ekonomide rekabet eden kentler ön plana çıkmıştır. Neoliberal politikalar, kentleri yalnızca ekonomik büyüme odaklı projelerle ele almış, bunun sonucunda büyük altyapı projeleri, kentsel dönüşüm uygulamaları, alışveriş merkezleri ve lüks konut siteleri, kentleşmenin yeni simgeleri haline gelmiştir. Kamusal mekânlar giderek özelleştirilmiş, sermaye için değerli görülen alanlar yatırım projelerine açılmış, bu durum ise kamusal alanların erişilebilirliğini ve sosyal işlevlerini zayıflatmıştır (Mitchell, 2020). Özellikle büyük kentlerde ve uzun

süre ihmal edilmiş bölgelerde belediyeler aracılığıyla altyapı yatırımları artırılmış, ancak bu yatırımların büyük bir kısmı özel sektöre verilen ihaleler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Böylece, daha önce kentleşme süreçlerine dâhil olmayan ulusal ve uluslararası sermaye grupları, büyük ölçekli inşaat projeleri aracılığıyla kentsel mekânın yeniden üretiminde etkin bir rol üstlenmiştir. Neoliberalizmin kentler üzerindeki etkileri yalnızca fiziksel dönüşümle sınırlı kalmamış, toplumsal eşitsizlikleri de derinleştirmiştir. Kentsel mekânların piyasa mekanizmalarına bağımlı hale gelmesi, düşük gelirli grupların mekânsal dışlanmasını hızlandırmış ve kent hakkı mücadelelerinin ivme kazanmasına yol açmıştır. Kamusal mekânların metalaştırılması, sosyal adalet ilkesini zedelerken, kent sakinlerinin ortak kullanımına açık mekânlar hızla özel mülkiyetin kontrolüne girmiştir. 1970'lerin genç muhalif kuşağının büyük çoğunlukla dağılmış fakat geriye kalanlar ise İstanbul'da birkaç noktada çevre ve kentleşme odaklı toplantılar yapmayı sürdürmüşlerdir. Bu sebepten, çevre, yeşil alan, park, kent dokusu mücadeleleri, ilk olarak bu süreçte ortaya çıkmıştır (Gümüş, 2004). İstanbul'da Galata Büyük Hendek Caddesi'nde yıkımların durdurulması, Nişantaşı Parkı'na yapılacak olan otoparkın durdurulması, Taşkışla otel yapımının engellenmesi, Gümüşsuyu Park Otelі mücadelesi; Ankara'da Güvenpark'a yapılacak olan otopark ve AVM mücadelesi, bu dönemin mahalli katılımlı sivil toplum eylemlerinden olmuştur. 1980'li yılların sonlarına gelindiğinde kamusal mekânlar, kentsel dönüşüm yasaları ile el konularak büyük şirketlerin sermaye araçlarına dönüştürülmeye başlamıştır. Akbulut (2015), Türkiye'de inşaat sektörünün ülkenin büyüme lokomotifi olmasını, kamusal mekânların inşaat sermayesinin çıkarları doğrultusunda kullanılmasına bağlamaktadır. Özellikle 1990'dan sonra büyük kamusal mekânlar, büyük bir hızla kentsel rantın işgali altında kalmıştır (Şengül, 2001). Şüphesiz, kentlerin tüm mekân temsillerinden her zamankinden daha fazla etkilendiği bu dönemde İstanbul, sermayenin kentsel bağlamdaki yatırım merkezi olmuştur. Küreselleşme ile birlikte kentsel boşlukların azaldığı İstanbul'da, kamusal mekânlar üzerine mekân temsili projelerin sayısı giderek artmıştır. Ancak bu durum, kent sakinleri arasında geniş çaplı direniş ve kent hakkı mücadelelerinin temeli olmuştur.

1992 yılında düzenlenen Rio Çevre ve Kalkınma Zirvesi, sürdürülebilir kalkınma kavramını küresel gündemin merkezine oturtmuştur. Türkiye de bu süreçte, çevresel sürdürülebilirliği kentsel politika yapım süreçlerine dâhil etme çabasına girmiştir. Ancak, sürdürülebilirlik ilkelerinin büyük sermaye projelerine entegre edilmesinde çelişkiler ortaya çıkmıştır (Balaban, 2012). Büyük altyapı projeleri ve kentsel dönüşüm uygulamaları, çevresel etkiler göz ardı edilerek yürütülmüş; bu durum,

evre hareketleri ve yerel topluluklar arasında ciddi bir tepkiyle karşılanmıştır. Rio Zirvesi sonrası Türkiye'deki kent hakkı mücadeleleri, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği birlikte savunan bir çerçevede gelişmiştir.

1996 yılında İstanbul'da Birleşmiş Milletler Habitat-II Konferansı düzenlenmiş, konferansta yaşanan tartişmalar ve odaklanılan "ortaklık" kavramı sayesinde Türkiye'de sivil girişimler, gündeme yerleşmiştir (Gümüş, 2004). Konferans, Türkiye'de kentsel meselelerin uluslararası bir bağlamda tartişılmasına olanak sağlamıştır. Bu konferans, "insan yerleşimlerinin sürdürülebilirliği" ve "herkes için yeterli barınma" ilkelerini ne çıkarmış fakat neoliberal politikaların mekânsal sonuçlarını göz ardı eden bir çerçevede ilerlemiştir (şengül, 2001). Türkiye, bu dönemde hızla büyüyen kent nüfusunu ve gecekondu bölgelerini küresel normlarla uyumlu bir şekilde ele alma baskısı altına girmiştir. Habitat II, bir yandan kamu kurumlarının kentsel sorunlarına odaklanmış, diğer taraftan ise özel sektör ve uluslararası kuruluşların kentsel dönüşüm üzerindeki etkisini arttırmıştır. Bu konferans, Türkiye'deki bilinci etkilemiş, birçok sivil inisiyatif, STK ve yerel kent hakkı mücadelesinin ortaya çıktığına şahit olunmuştur (Akçay, 2019). Bu mücadelelerin birçoğunun kamusal mekânlar üzerine gerçekleştirilmiştir. Piyalepaşa-Okmeydanı için dayatılan imar planının nlenmesi, Gkkafes'in inşasının engellenmesi, Arnavutköy'de 3. Köprü'nün yapılmasının engellenmesi, Hasanpaşa Gazhanesi'nin özelleştirilmesinin engellenmesi, Kuşdili ayırı'nında AVM yapımının engellenmesi, Haliç Tersane alanının özelleştirilmesinin engellenmesi, Yedikule Bostanı'nın yapılaşmaya açılmasının engellenmesi, Kuzguncuk'ta İlya'nın Bostanı'nın Bostan olarak kalması için verilen mücadeleler bunlara örnektir.

2000'li yıllardan itibaren Türkiye'de, neoliberal politikaların etkisiyle kentleşme süreçlerinde belirgin bir dönüşüm yaşanmıştır. Neoliberalizmin temelinde yer alan serbest piyasa ekonomisi, zelleştirme ve uluslararası sermaye çekme hedefleri doğrultusunda, kamu müdahalesi ve planlaması geri planda bırakılmıştır (şengül, 2001). Bu dönemde, devletin kentleşme üzerindeki denetimi zayıflamış ve kentsel alanlar giderek daha fazla piyasa odaklı hale gelmiştir. Kentler, sermaye birikiminin hızla artmasına olanak sağlayacak şekilde, büyük ölçekli inşaat projeleri ve yatırımlara odaklanmış, kent planlaması ise daha çok ekonomik büyüme ve yatırım çekme amacına hizmet etmiştir (Balaban, 2012). Bu neoliberal yaklaşım, kentleri birer yatırım aracı olarak yeniden şekillendirirken, kamusal mekânların, sosyal yapıların ve kentsel hizmetlerin yeniden yapılandırılmasına da yol açmıştır. Kamu yararı gözetilmeksizin gerçekleştirilen projeler, kentsel eşitsizliği derinleştirmiş ve

geniş kitlelerin kentsel kaynaklara erişimini kısıtlamıştır. Kentler, daha fazla ticari potansiyele sahip olan alanlarla donatılmış, ancak toplumsal işlevselliği olan kamusal mekânlar giderek daha fazla metalaşmıştır. Bu mücadeleler, kamusal mekânların sadece ekonomik olarak değer taşıyan alanlar değil, aynı zamanda toplumsal, sosyal ve demokratik katılımın mekânları olduğuna dikkat çekmektedir (Harvey, 2005; Balaban, 2012).

Uluslararası sermaye ilişkilerinin Türkiye'deki ana merkezi olarak giderek artan bir hızla metalaştırılan İstanbul, birçok kentsel çelişki ile karşı karşıya kalmıştır. Kent silüetini bozacak inşaatların yapılması, kentin kuzeyinde mega projelerin planlanması, kentsel dokuda rant arayışının ortaya çıkardığı tahribat bu çelişkilerden bazılarıdır (Şengül, 2013). Bu çelişkilerin zirvelerinden/kırılma noktalarından biri Taksim Gezi Parkı olaylarıdır (Yurdadön Aslan ve Yavan, 2018). Gezi Parkı protestoları, neoliberal kentsel politikaların sosyal ve mekânsal etkilerine karşı en büyük mücadelelerden biri olarak kabul edilmektedir. 2013 yılında İstanbul'daki Gezi Parkı'nın, AVM inşaatı ve kentsel rant projelerine yer açmak için yıkılması planı, kentlilerin yoğun tepkisiyle karşılaşmıştır. Protestolar, kısa sürede yerel bir çevre hareketi olmaktan çıkıp, geniş bir toplumsal dayanışma hareketine dönüşmüştür (Erdi-Lelandais, 2014). Bir kamusal mekân olan Taksim Gezi Parkı'nda mekânın temsili olarak tepeden inme projeye tepki olarak verilen yaratıcı mücadele, ülkeye güç ve inanç olmuş, yurttaşlık bilincini arttırmış ve yeni mücadelelerin ortaya çıkması için ilham kaynağı olmuştur (Uzunçarşılı Baysal, 2015). Bu mücadele süreci, kent hakkı, kamusal mekânların korunması ve demokratik katılım taleplerini ulusal ve uluslararası düzeyde gündeme taşımıştır. Gezi Parkı direnişi, kamusal mekânların yalnızca ekonomik değer taşıyan alanlar değil, toplumsal dayanışma, özgürlük ve katılım mekânları olduğunu güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Aynı zamanda, bu direniş neoliberal kentleşme süreçlerinin bir eleştirisi olarak büyük bir kitleden destek bulmuş, diğer kentlerdeki benzer mücadeleler için bir örnek ve temel olmuştur. Bu bağlamda Gezi, Türkiye'deki kent hakkı mücadelelerinin dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Lovering ve Türkmen, 2011). Gezi Parkı sonrası dönemde, Türkiye'deki kent hakkı mücadeleleri, daha geniş bir çerçevede şekillenmiştir. Amasya Hızır Paşa Mahallesi'nin "Ağaçlar Bizimdir Bizim Kalacak" sloganı ile mekânı işgali, Hevsel Bahçeleri'nin yapılaşmaya açılmasını engellemek için kurulan çadırlar, Edirne 1. Murat Mahallesi Parkı'nın yapılaşmaya açılmasına karşı dozerin önünde oturan yaşlı bir teyze, İztuzu'nda sahili sermayeye karşı koruma mücadelesi (Uzunçarşılı Baysal, 2015), İmrahır'da atıl bir arsanın müşterek olarak bostana çevrilmesi, Haydarpaşa Garı ve çevresinin yenilenmesine karşı verilen Haydarpaşa

Dayanışması mücadelesi, tescilli Cevizli Tekel fabrikası arsasının yıkılıp özelleştirilmesine karşı direnen Cevizli Tekel Dayanışması mücadelesi, Çanakkale’de kapatılan Tekel ve Kanyak Fabrikası’nın özelleştirilmesine karşı mücadele, Haliç kıyılarının özelleştirilmesine karşı mücadele eden Haliç Dayanışması, yeşil alana cami kompleksi yapılmasına karşı direnen Validebağ Dayanışması gibi birçok yerel kent hakkı mücadelesi, Gezi Parkı ve sonrası dönemde ortaya çıkan örneklerdendir.

2017 yılında gerçekleştirilen referandumun ardından oluşan siyasal ortam, kent hakkı mücadelelerinin daha da zorlaşmasına ve sınırlanmasına neden olmuştur. Yeni yönetim yapısı, yerel yönetimlerin otonomisini azaltarak merkezi hükümetin kentlerin dönüşümü üzerindeki kontrolünü arttırmıştır. Yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde etkinliği düşerken, büyük projelerin hızla onaylanması ve uygulanması için merkezi hükümetin yetkileri genişlemiştir. Bu durum, özellikle kamusal mekânların ticarileşmesi ve özelleştirilmesi gibi projelerin önünü açmış, halkın bu alanlar üzerindeki söz hakkını zayıflatmıştır (Özdemir, 2020). Yerel halkın talepleri ve katılımı, merkeziyetçi yönetim anlayışı altında göz ardı edilmiş ve kentsel projelerde halkın doğrudan etkisi giderek daha da azalırken, yerinden edilme, mekânın ticarileştirilmesi gibi sorunlar derinleşmiştir. Ayrıca, kent hakkı hareketlerinin etkisizleşmesi, toplumsal kutuplaşmanın artmasıyla da ilişkilidir. Politik alandaki kutuplaşma, kentli haklarını savunmaya yönelik birleştirici toplumsal hareketlerin önünde engel oluşturmuş ve kent hakkı mücadelesinin geniş bir tabana yayılmasını zorlaştırmıştır. Bu bağlamda, merkezi hükümetin müdahaleci tutumu ve toplumsal kutuplaşmanın derinleşmesi, kent hakkı hareketlerini bastırılmış ve bu hareketlerin etkinliğini azaltmıştır (Yılmaz, 2018).

Türkiye’de kentsel süreçler içerisinde kent hakkı mücadelelerinin belirli kırılma noktalarına sahip olduğu ve günümüze kadar devam ettiği görülmektedir. Ancak, bu mücadelelere dair kapsamlı ve sistematik bir listeye rastlanmamıştır. Yapılan araştırmalar ve incelenen kaynaklar doğrultusunda tez kapsamında bir liste oluşturulmuştur. Ancak, bu liste tüm kent hakkı mücadelelerini kapsamamaktadır; eksiksiz bir listesinin oluşturulması, bu çalışmanın kapsamını aşmakta ve ayrı bir araştırma konusu teşkil etmektedir. Bu çalışmada, bağlamı ortaya koyabilmek adına tez çerçevesinde sınırlı bir liste oluşturulmuştur (Tablo 4.1). Bu kapsamda ilk kaynak, İstanbul Kent Mücadele Arşividir. TMMOB İstanbul Büyükşehir Şubesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından oluşturulan bu çevrimiçi arşiv (Url 4), İstanbul özelinde kent mücadelelerini belgelemekte ve öncelikli olarak Beyoğlu

ilçesine odaklanan bir liste sunmaktadır. İkinci kaynak olarak, kent hakkı mücadelelerine hem akademik hem de pratik düzeyde katkı sunan Korhan Gümüş'ün (2004), Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının tarihsel süreç içindeki rolünü ele alan makalesi dikkate alınmıştır. Bunun yanı sıra, Walljasper (2015), *Müştereklerimiz* adlı eserinde, Türkiye'de gerçekleşen çeşitli kent hakkı mücadelelerine ve bu mücadelelerde yer alan isimlere dair önemli kaynaklar sunmuştur. Bu doğrultuda, söz konusu eser de oluşturulan listeye katkı sağlamıştır. Akyol (2019), Ankara'daki kamusal mekân ve park mücadelelerini incelediği tezinde, kent hakkı çerçevesinde değerlendirilebilecek çeşitli hareketleri listelemiş ve bu çalışma da oluşturulan listeye katkı sağlamıştır. Son olarak, Sakarya (2018), Çanakkale'de belirli bir dönem boyunca gerçekleşen kent hakkı mücadelelerini ele aldığı makalesinde çeşitli vakalara yer vermiştir. Ulaşılabilen ve kent hakkı mücadelelerinin panoramasını sunan bu çalışmaların bir araya getirilmesiyle, Türkiye'de kent hakkı mücadelesine dair mevcut kaynaklardan türetilmiş bir liste oluşturma girişi denetlenmiştir. Kamuoyunda bilindiği ve listede görüldüğü üzere, kent hakkı mücadelelerinin en yoğun İstanbul ve Ankara'da gerçekleştiği görülmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında, bu kentlerin hem ekonomik hem de politik merkezler olmaları, nüfus yoğunluklarının yüksekliği, kentleşme süreçlerinin hızla ilerlemesi ve dolayısıyla mekânsal dönüşümlerin daha belirgin olmasının yer aldığı söylenebilir. Ayrıca, İstanbul ve Ankara'da büyük ölçekli kentsel projelerin ve kamusal mekân düzenlemelerinin daha sık uygulanması, toplumsal muhalefeti tetikleyen unsurlar arasında sayılabilir. 1980'li yıllarla birlikte neoliberal politikaların kent mekanına etkisinin belirginleştiği, bu doğrultuda kentsel dönüşüm, özelleştirme ve mekânsal ayrışma süreçlerine karşı çeşitli mücadelelerin geliştiği görülmektedir. 1990'lı yıllarda ise özellikle HABITAT-II Konferansı sonrasında, katılımcı kent yönetimi söylemi ve kentsel haklar bağlamında yeni tartışmalar ortaya çıkmış, bu süreç kent hakkı mücadelelerinde belirgin bir artışa yol açmıştır. Son olarak, 2013 Gezi Parkı Direnişi kent hakkı mücadelesinde önemli bir dönüm noktası olduğu, bu süreçten sonra kent hakkı talepleri daha görünür hale geldiği ve mücadelelerin ivme kazandığı gözlenmektedir.

Tablo 4. 1. Türkiye’de Kent Hakkı Mücadeleleri.

KENT HAKKI MÜCADELELERİ	Mücadelenin Adı	Şehir	Başlangıç Yılı
	Tarlabaşı Bulvarı Mücadelesi	İstanbul	1984
	Taşkılla Otel Mücadelesi	İstanbul	1986
	Galata, Büyük Hendek Caddesi Yıkım Mücadelesi	İstanbul	1987
	Güvenpark Mücadelesi	Ankara	1987
	Park Otel Mücadelesi	İstanbul	1992
	Gümüşsuyu Park Oteli Mücadelesi	İstanbul	1993
	Galataport Mücadelesi	İstanbul	1995
	Validebağ Korusu	İstanbul	1995
	Süslü Saksı Sokak Büro Binası Mücadelesi	İstanbul	1996
	Kordonboyu Mücadelesi	İzmir	1997
	Dolapdere Piyalepaşa Bulvarı Mücadelesi	İstanbul	1998
	Emektar Sokak Konut Projesi Mücadelesi	İstanbul	1998
	Japonya Başkonsolosluk Binası Mücadelesi	İstanbul	1998
	Kadiriler Yokuşu Konut Projesi Mücadelesi	İstanbul	1998
	Lion Hotel Mücadelesi	İstanbul	1998
	Taksim Park Plaza/Lares Park Hotel Mücadelesi	İstanbul	1998
	Tarlabaşı Bulvarı İşyeri Projesi Mücadelesi	İstanbul	1998
	Ağahamamı Sokak Konut/İşyeri Projesi Mücadelesi	İstanbul	1999
	Salaş Sokak Apartman Projesi Mücadelesi	İstanbul	1999
	Yakupağa Sokak Apartman Projesi Mücadelesi	İstanbul	1999
	Hacı İlbey Sokak Konut Projesi Mücadelesi	İstanbul	2000
	İstanbul Deprem Master Plan Mücadelesi	İstanbul	2000
	Narmanlı Han Mücadelesi	İstanbul	2001
	Ulus Planı Mücadelesi	Ankara	2005
	Altındağ’da Pazar Yeri Mücadelesi	Ankara	2005
	Ahmet Arif Parkı Çay Bahçesi Mücadelesi	Ankara	2005
	Atatürk Orman Çiftliği Mücadelesi	Ankara	2006
	Refah Sokak Mücadelesi	Ankara	2006
	Keçiören Fatih Sultan Mehmet Parkı Mücadelesi	Ankara	2006
	Mamak Çöplüğü Mücadelesi	Ankara	2006
	Atatürk Kültür Merkezi Mücadelesi	İstanbul	2007
	Gökkuşuğu Rekreasyon Alanı Mücadelesi	Ankara	2007
	Karaköy Vapur İskelesi Mücadelesi	İstanbul	2008
	Tarlabaşı Kentsel Dönüşüm Projesi Mücadelesi	İstanbul	2008
	Elysium Otel Mücadelesi	İstanbul	2009
	Gümüşsuyu Opera Residence Mücadelesi	İstanbul	2009
	Hilton Garden Inn Mücadelesi	İstanbul	2009
	Beyoğlu KANİP-KAUİP Mücadelesi	İstanbul	2010
	Emek Sineması Mücadelesi	İstanbul	2010
	Galata Kulesi ve Çevresi Mücadelesi	İstanbul	2010
	Taksim Camii Mücadelesi	İstanbul	2010
	‘Engelli Başkent’ Protestosu	Ankara	2010
	Demirören AVM Mücadelesi	İstanbul	2011
	Gezi Parkı Mücadelesi	İstanbul	2011
	Hasköy Özel Yatılı Eğitim Binası Mücadelesi	İstanbul	2011
	Kasap Hürşit Sokak Konut Projesi Mücadelesi	İstanbul	2011
	Kastel İş Merkezi Mücadelesi	İstanbul	2011
	Majik Sineması Mücadelesi	İstanbul	2011
	Perşembe Pazarı Yenileme Alanı Projesi Mücadelesi	İstanbul	2011

Tablo 4. 1. Türkiye’de Kent Hakkı Mücadeleleri.

KENT HAKKI MÜCADELELERİ	Mücadelenin Adı	Şehir	Başlangıç Yılı
	Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi Mücadelesi	İstanbul	2011
	Tellal Aralığı Çıkmazı Konut Projesi Mücadelesi	İstanbul	2011
	Çanakkale Yat Limanı Projesi	Çanakkale	2011
	Taksim Caddesi İşyeri Projesi Mücadelesi	İstanbul	2012
	Beytepe İmar Planı Mücadelesi	Ankara	2012
	Keçiören’de Arsa Mücadelesi	Ankara	2012
	TBMM’de Ağaç Katliamı Mücadelesi	Ankara	2012
	Çim Amfi Mücadelesi	Ankara	2012
	Batıkent Park Mücadelesi	Ankara	2012
	AKFA Arsası Mücadelesi	Çanakkale	2012
	Haliçport Mücadelesi	İstanbul	2013
	İstiklal Mahallesi Mücadelesi	İstanbul	2013
	Dikmen Vadisi Mücadelesi	Ankara	2013
	Öveçler Vadisi Rekreasyon Alanı	Ankara	2013
	Ankapark	Ankara	2013
	Sütlüce-Örnektepe Mücadelesi	İstanbul	2014
	Mogan Gölü Mücadelesi	Ankara	2014
	Çiğdem Mahallesi Baz İstasyonu Mücadelesi	Ankara	2014
	Eski Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesi	Çanakkale	2014
	Hevsel Bahçeleri Mücadelesi	Diyarbakır	2014
	1. Murat Mahallesi Parkı Mücadelesi	Edirne	2014
	Oruç Baba Parkı Mücadelesi	İstanbul	2014
	Üsküdar Doğancılar Parkı Mücadelesi	İstanbul	2014
	Fındıklı Parkı Mücadelesi	İstanbul	2015
	Engelsiz Parkta Büfe Mücadelesi	Ankara	2015
	Ahlatlıbel Mücadelesi	Ankara	2015
	Hilton Oteli Projesi	Çanakkale	2015
	Hacımimi Külhanı Sokak - 145/5 Mücadelesi	İstanbul	2016
	Akaryakıt İstasyonu Mücadelesi	Amasya	2016
	Kabataş Ulaşım ve Transfer Merkezi Mücadelesi	İstanbul	2017
	İmrahor Deresi Mücadelesi	Ankara	2017
	Ahbap Sokak Plan Değişikliği Mücadelesi	İstanbul	2018
	İstanbul Tünel Müzesi Çevre Düzenleme Projesi Mücadelesi	İstanbul	2018

4.2. Yerel Kent Hakkı Mücadeleleri

Türkiye’de neoliberalizm ile birlikte ortaya çıkan mekân temsillerinde, kamusal mekânların dönüştürülmesine yoğun olarak rastlanılmaktadır. 1980’li yıllar ile birlikte ortaya atılmaya başlanan bu dönüşüm projeleri, özellikle 1990’ların ikinci yarısı ve 2000’li yılların başı ile birlikte oldukça görünür hale gelmiştir. Kamusal mekânlar olan parklar, meydanlar, yeşil alanlar; ticari amaç ile projelendirilen mekân temsilleri ile kent dokusundan silinmeye başlamıştır. Özellikle AVM inşaatları, lüks konut projeleri, katlı otoparklar, büyük ölçekli altyapı yatırımları, kamusal mekânların özel sermaye için dönüştürülmesinin sembolleri haline gelmiştir (Harvey, 2012). Bu durum kendi kamusal mekânlarını korumak isteyen semtlinin, yerel kent hakkı

m¼cadelesi başlatmalarını tetiklemiştir. Kamusal mekânların sermaye merkezli d¼n¼řt¼r¼lmesine karşı yerelde gelişen bu kent hakkı m¼cadeleleri, neoliberal politikaların toplumsal etkilerine karşı yine bir toplumsal tepki olarak değerlendirilebilir. Bu m¼cadeleler, kamusal mekânların yalnızca fiziksel olarak değil, aynı zamanda yaşanarak ve algılanarak da ¼retildięini kanıtlar niteliktedir.

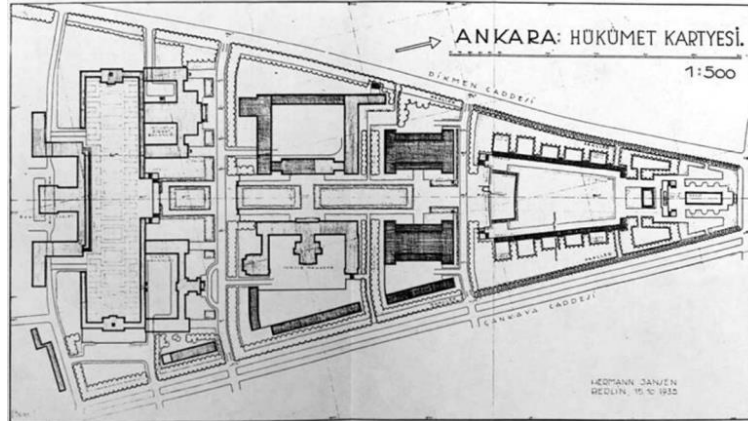
T¼rkiye’de gelişen yerel kent hakkı m¼cadeleleri, yalnızca kamusal mekânların korunması için değil, aynı zamanda kentlinin kentleşme politikalarına katılımını g¼lendiren ve yerel dayanışmayı pekiştiren bir platform haline gelmiştir. Neoliberalizmin etkisini g¼stermesinden bu yana farklı zamanlarda, farklı b¼lgelerde ortaya çıkan G¼venpark m¼cadelesi, Arnavutk¼y K¼pr¼ m¼cadelesi, Hasanpaşa Gazhanesi m¼cadelesi, Kuzguncuk Bostanı m¼cadelesi, Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası m¼cadelesi, Validebağ Korusu m¼cadelesi, Ankapark m¼cadelesi gibi ¼rnekler bu yerel kent hakkı m¼cadelelerinin yansımalarını g¼stermektedir. Bu noktada, bu m¼cadeleleri detaylandırarak, bu m¼cadelelerin mekân ¼retim s¼relerini incelemek yerinde olacaktır.

4.2.1. G¼venpark M¼cadelesi

1923 yılında başkent ilan edilen Ankara’da, cumhuriyet rejiminin ¼rnek başkentine d¼n¼řt¼rme hedefleri ile birtakım planlamalar ortaya çıkmıştır. İlk olarak kentin Sıhhiye-Yenişehir-Kızılay hattının geliştirilme kararı alınmıştır (Ertuna, 2005). 1925 yılında d¼nemin belediye başkanı olan Ali Haydar Bey tarafından hazırlanan yasayla, Ulus Meydanı ile Yenişehir arasında kalan 4000 d¼n¼ml¼k alan, istiml¼k edilmiştir (Sarioğlu, 2001; aktaran Ertuna, 2005). Alman mimar Hermann Jansen tarafından çizilen ve 1932 yılında onaylanan Ankara şehir planında, d¼nemin kent merkezi olan Ulus’un g¼neyinde yeni bir kent merkezi yaratılması planlanmıştır. Bu kent merkezinde, Bakanlık binaları, b¼rokratların yaşayacağı az katlı-bahçeli konut b¼lgeleri ve açık alanlar sistemi tasarlanmıştır. B¼lgeye yine Jansen tarafından, H¼k¼met Kartiyesi (Devlet Mahallesi) adı verilmiştir. Mekân temsili olarak ortaya koyulan planda, yeni kurulan cumhuriyetin mekânlarında, devletin kamusalığı ile halkın kullanım alanlarını bir araya getirmek hedeflenmiştir. Bu nedenle yeni merkezde açık-yeşil alanlar, toplanma alanları ile kamusal alan sistemleri ¼n plana çıkmakta, yeni bir rejimin izleri oluşturulmaktadır. Atat¼rk Bulvarı, Zafer Meydanı, Kızılay Meydanı (Kızılay Binası ve bahçesi), G¼venpark bu hedefin ¼nemli temsilcileridir (T¼rk M¼hendis ve Mimarlar Oda Birliği (TMMOB) şehir Plancıları Odası Ankara şubesi, 2015). Yenişehir de inşa ve yapım s¼releri devam ederken,

buradaki sosyal hayat da zaman geçtikçe şekillenmiştir. Kentliler, Kızılay binasının önündeki Kızılay Parkı'nı buluşma noktası haline getirmeye başlamıştır. Zaman geçtikçe kentin en dikkat çekici kamusal alanlarından olan Kızılay Parkı, yerini bir süre sonra tam karşısında inşa edilen Güvenpark a bırakmıştır (Ertuna, 2005).

Güvenpark, Jansen Planı'nda bir üçgen formunda konumlandırılan Vekâletler Mahallesi bölgesinin, Sıhhiye Ulusa bakacak olan dar ucunda inşa edilmiştir (Şekil 4.1 ve 4.2). Kısa zamanda yeni cumhuriyet rejiminin bir vitrini haline gelmiştir. Güvenpark, 1930'ların ortalarından itibaren kentin ve rejimin modernleşme sürecini desteklemiştir. Güvenpark, kullanıcıların dinlendiği, yürüyüşler yaptığı, etkinlikler düzenlediği, zamanla temsil mekânlarının baskın olduğu bir odak noktası haline gelmiştir. Park için tasarlanan "Güvenlik Anıtı", parkın içerisinde etkileyici bir öge olmuş, bu sayede alan çeşitli etkinliklerin düzenlendiği bir buluşma noktası haline gelmiştir (Ertuna, 2005). 1950'lerin ortalarına kadar geçen süreçte, düşük yoğunluklu konut ve iş yerleri ile çevrelenmiş kent merkezi, 1950'lerde Kızılay'ın yeni şehir merkezi olmasıyla Güvenpark'ın önemi artmış; Güvenpark toplumsal olarak yeni anlamlar kazanmıştır. Ankara'daki hızlı nüfus artışı ve yeni konut-çalışma alanı ihtiyacı ile birlikte mekân dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönüşümün bir diğer sebebi de, ülke genelindeki siyasi olayların, özgürlük ve demokrasi taleplerinin Kızılay kent meydanlarındaki etkileridir (İlkay, 2007).

Şekil 4. 1. Güvenpark ve Bakanlıklar (Jansen, 1932).

Şekil 4. 2. 1980'li yıllarda Güvenpark (URL 5).

1957 yılında Jansen Planı geride kalmış ve Yücel-Uybadin Planı yürürlüğe girmiştir. Bu plan, Güvenpark çevresinde yapıları zamanla yoğunlaştırmıştır. Kızılay bir ticaret merkezine dönüşmüş, şehirdeki toplu taşımada, dolmuş ulaşımına ağırlık verilmiş ve dolmuşların son durağı olarak da Kızılay seçilmiştir. Bunun bir sonucu olarak Kızılay ve Güvenpark zamanla izlenebilir bir nitelik kaybı yaşamıştır (TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi, 2015). Erken Cumhuriyet Dönemi meydanlarının, bulvarlarının ve parklarının önemini düşürmek ve araç trafiğine kolaylık sağlamak hedefiyle bazı kamu eserleri kaldırılmıştır. Dolayısıyla bu yeni plan ile birlikte kentliler Güvenpark'ta eskisi kadar yürümemiş, oturmamış ve zaman geçirmemiştir (Sarıkulak, 2013). 1960'lardan itibaren Güvenpark, artık temsil mekânlarının ve dolayısıyla kamusal yaşamın baskın olduğu bir kamusal mekân değildi. 1970'lerin ortalarında kentsel odak olma özelliğini kaybeden Güvenpark, çevresindeki inşaatlardan da olumsuz etkilenmiştir (Ertuna, 2005). Kızılay'ın bir sembolü olan Güvenlik Anıtı eski önemini kaybetmiş, Emek Binası ve Kocatepe Camii'nin inşası, Türkiye'nin kapitalist ve İslami ideolojisini sembolize eden yeni bir mekân temsili yaratmıştır.

1970'lere doğru Güvenpark, geceleri güvensiz, tehlikeli ve yasa dışı olayların olduğu bir mekân haline gelmiştir. Güvenpark, belediye başkanı Vedat Dalokay (1973-1976) döneminde parktaki yolsuzluk, yasadışı işler ve fuhuştan temizlenerek yenilenmiş fakat yeşil alanlarının bir kısmını kaybetmiştir. Otobüs-dolmuş-minibüs duraklarının genişlemesiyle, dinlenme yeri özelliğini kaybederek şehir merkezine giriş kapısı haline gelmiştir (Batuman, 2009; aktaran Sarıkulak, 2013). 1970'lerin sonlarında Ankara Belediyesi, Güvenpark'ı da kapsayan bir dizi yayalaştırılmış bölge projesi

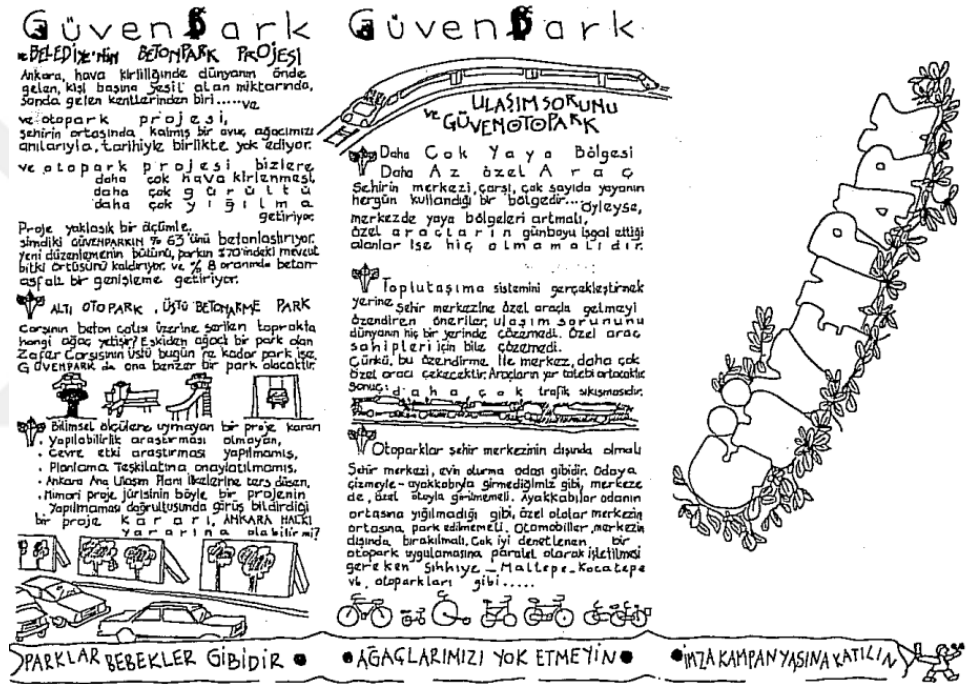
önermiştir. Güvenpark için önerilen proje, parkı yeniden kamusal alana dönüştürmeyi amaçlamıştır. 80 Darbesi dolayısıyla bu proje de gündemden düşmüş, Güvenpark güvenlikler tarafından kontrol edilen bir kavşak haline gelmiştir (Batuman, 2009; aktaran Sarıkulak, 2013). 12 Eylül 1980 darbesi, Türkiye'nin siyasal ve toplumsal atmosferini derinden etkileyerek otoriter ve baskıcı bir rejim oluşturmuştur. Darbe sonrası süreçte, siyasi muhalefet baskı altında tutulmuş, toplumsal itirazlar susturulmuş ve bu durum uzun yıllar devam etmiştir (Atauz, çevrimiçi görüşme, 16 Mart 2024). 1983 seçimleriyle ANAP iktidara gelse de darbenin otoriter siyaset anlayışı büyük ölçüde korunmuştur. Bu atmosferde, 1968 öğrenci hareketlerinin bıraktığı ideolojik miras, özellikle üniversitelerde filizlenen eleştirel tartışmalar yoluyla toplumsal mücadelelerin yeniden başlamasına ilham vermiştir (Atauz, çevrimiçi görüşme, 16 Mart 2024).

1984 yılında yayınlanan bir Kanun Hükmünde Kararname ile büyükşehir düzenlemesi ve belediyelere imar planlarını onarma yetkisi verilmesi yürürlüğe girmiştir. Kararnamenin yayınlanmasından iki gün sonra yapılan yerel seçimler ardından Ankara, büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarafından yönetilmeye başlanmıştır (Erim, 1988). 1985 yılında Güvenpark için bir yenileme projesi gündeme gelmiştir. 1986 yılında tamamlanan Güvenpark Yenileme Projesi'nde, meydanın fiziksel ve sembolik odaklarını önemsemeden, parkın altında bir AVM ve iki katlı otopark planlanmıştır. Bu proje, parktaki tüm yeşil alanlar ve ağaçlara zarar vererek, 20 metre derinliğinde bir kazı öngörmüştür. Ayrıca planda, parktaki Güvenlik Anıtının yerinin değiştirilmesi önerisi de yer almıştır. Acele ile inşaata başlamak isteyen belediye, ihale broşürünü dâhil müelliflere hazırlatmıştır. Erim (1988), Güvenpark Yenileme Projesinin yeşil bir alanın göz ardı edilmesi, duraklar hakkında bir çözüm üretmemesi gibi birçok eksiği olduğundan bahsetmektedir. Ortaya atılan bu mekân temsiline bir sonucu olarak "Çevre Duyarlılığını Yayma Grubu" adlı bir grup örgütlenmeye başlamıştır. Bu grup, yenileme projesine ve dolayısıyla Güvenpark'ın yok edilmesine karşı bir kent hakkı mücadelesi süreci başlatmaya karar vermiştir (Şekil 4.1). (Şekil 4.2). 1968 ile 1980 arasındaki yoğun toplumsal çatışma döneminin ardından, Çevre Duyarlılığı Yayma Grubu, sorunların çatışma yerine toplumsal katılım ve çözüm odaklı yaklaşımla ele alınması gerektiğini savunan bir anlayışla ortaya çıkmıştır. Grup, bireylerin özgürce düşüncelerini ifade edebileceği ve toplumsal sorunlara kolektif çözümler üretebileceği barışçıl ve çatışmasız ortamlar oluşturmayı amaçlamıştır (Atauz, çevrimiçi görüşme, 16 Mart 2024). Yine aynı sene, imar planı değişikliği Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Bu süreçte belediyenin aceleci tavrı da bir noktada durmuş ve ihale yapılamamıştır.

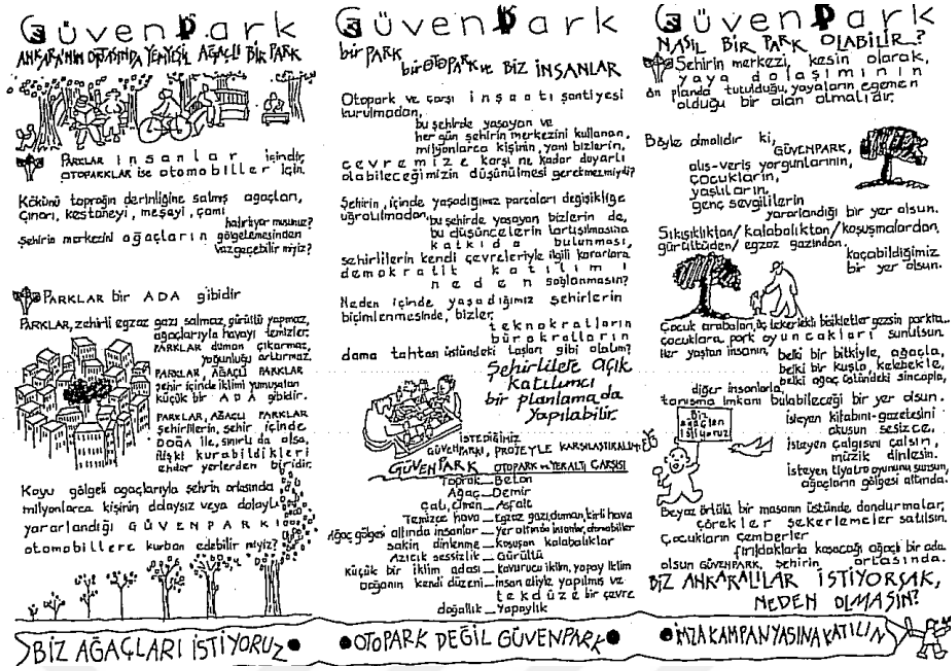
1986 yılı yaz sonuna doğru gerçekleştirilen ihale, bir süre sonra yeniden iptal edilmiştir.

1986 yılında, belediye öncülüğünde, Ankara Mesken Sanayi ve İnşaat Anonim Şirketi kurulmuştur. Yaptığı ihaleyi iptal eden belediye Güvenpark'ın yenilenmesi işini, 1987 yılında onaylanan protokol ile bu şirkete vermiştir. Kısa süre içerisinde parkta şantiye hazırlıklarına başlandığından, proje kentli tarafından görünür hale gelmiştir. Çevre Duyarlılığını Yayma Grubu da konuyla detaylı bir şekilde ilgilenmeye başlamış ve ne yapılabileceğini tartışmıştır. Grupta mücadele başlatılıp, kentlinin ilgisini çekecek, projenin durdurulmasına destek sağlanacak eylemliliklerin gerçekleştirilmesine ve yasal yolların takibi yapılmasına dair iki karar alınmıştır. 1987 yılı 5 Mayıs'ta dava açılmış, dilekçe verilmiş, 8 Mayıs'ta dilekçe sonucunda yürütmeyi durdurma kararı alınmıştır. Zamanla mücadele, sosyal ve politik geçmişe sahip farklı gruplardan büyük miktarda destek toplamaya başlamıştır. Mücadeleciler "Otopark Değil Güvenpark" sloganıyla protesto düzenlemiştir (Erim, 1988; Sarikulak, 2013). Bu mücadelenin Ankara tarihinde yerel otoriteye karşı en önemli toplumsal hareketlerden biri olarak düşünülebilir. Yerel sakinler ve uzmanlar, kentlerinin ve sosyal çevrelerinin gelecek planları için söz sahibi olma haklarını, dolayısıyla kent haklarını talep etmiştir (Batuman, 2009; Sarikulak, 2013). Mücadeleciler, belediyenin tepeden inme bir mekân temsili olan Güvenpark Yenileme Projesi'ni, projenin zararlarını, projedeki eksiklikleri, parktaki ağaçların önemini, nasıl bir park olabileceği ile ilgili bir tartışmalardan bahseden bir broşür hazırlamıştır (Şekil 4.3 ve 4.4). Bu broşür ile her kesimden kentliyi düzenleyecekleri şenliğe ve imza kampanyasına çağırmıştır. Şenlikte Güvenlik Anıtı'nın yakınına bir masa koyulup, "Otopark değil Güvenpark" yazılı sloganlar asılmış ve burada imza toplanmaya başlamıştır. Ağaç, balta, tahta perde çizimleri yapılmış ve *"Lütfen otopark projesinden vazgeçip köklerini toprağa salmış ağaçlarıyla Güvenpark'ı ellerimizden almayınız"* diye biten bir dilekçe imzaya açılmıştır. Bir temsil mekânı olarak ortaya çıkan şenlik ve kampanyada 60 bin imza toplanmıştır. Şenlik, her cumartesi günü yapılmaya devam edilmiş, farklı yaş ve gruplarda birçok kişi katılımcı olmuştur (Şekil 4.5). Şenlikte gitar dinletileri, balon şenliği, Güvenpark için karikatür yarışması gibi yaratıcı pratikler ortaya çıkmıştır. Mücadelede ortaya çıkan harcamaları karşılamak için alanda yarışmada seçilen karikatürlere hazırlanan kartpostallar, rozetler ve mücadeleciğin yaptığı yiyecekler satılmıştır. Güvenpark'ın köşesinde bulunan çocuk parkında başlanan şantiye, tuvalet kâğıtları ile sarmalanmıştır (Bildirici, 2020). Atauz (çevrimiçi görüşme, 16 Mart 2024), süreci şu şekilde aktarmaktadır:

"Dediğim gibi ben mesela Ankaralı olarak ne bileyim çocukluğumun bir parçası Park orada. Kaydıraktan kaymışım ilk defa. Başka bir yerde de yoktu. Ben Karanfil Sokak'ta doğmuşum. Ankara'yı biliyorsanız oraya yakın mahallemin parçası sayılırdı Güvenpark. Falan filan yani kendimizin bir parçası ekolojinin bir parçası ne bileyim kentsel bir anlayışa göre trafiği merkeze çekmek ve orada bir otopark yapmanın doğru olmayan şehircilik bakımından hiç doğru olmayan tarafı, bir park alanının Park gibi korumak, kökleri derine salan ağaçların, ince toprağı korumanın falan filan böyle bunlar üzerinden konuşarak bu şeyde toplumu Ankaralıların kendisinin bunlara onay vermesini istedik ve her hafta sonu oradaydık ama hafta içi de gidebiliyorduk, herkes çalıştığı için daha azdı."

Şekil 4. 3. Şenlik ve İmza Kampanyasına Çağrı Broşürü (Erim, 1988).

Şekil 4. 4. Şenlik ve İmza Kampanyasına Çağrı Broşürü (Erim, 1988).

Şekil 4. 5. Cumartesi Günleri Güven Anıtı Önünde Toplanma (Bildirici, 2020).

Dokuz aylık bir sürecin sonunda ortaya koyulmuş olan yerel kent hakkı mücadelesi, imzalar, yaratıcı pratikler ve davalar sayesinde Güvenpark, katlı otopark ve AVM olmaktan kurtulmuştur (Erim, 1988).

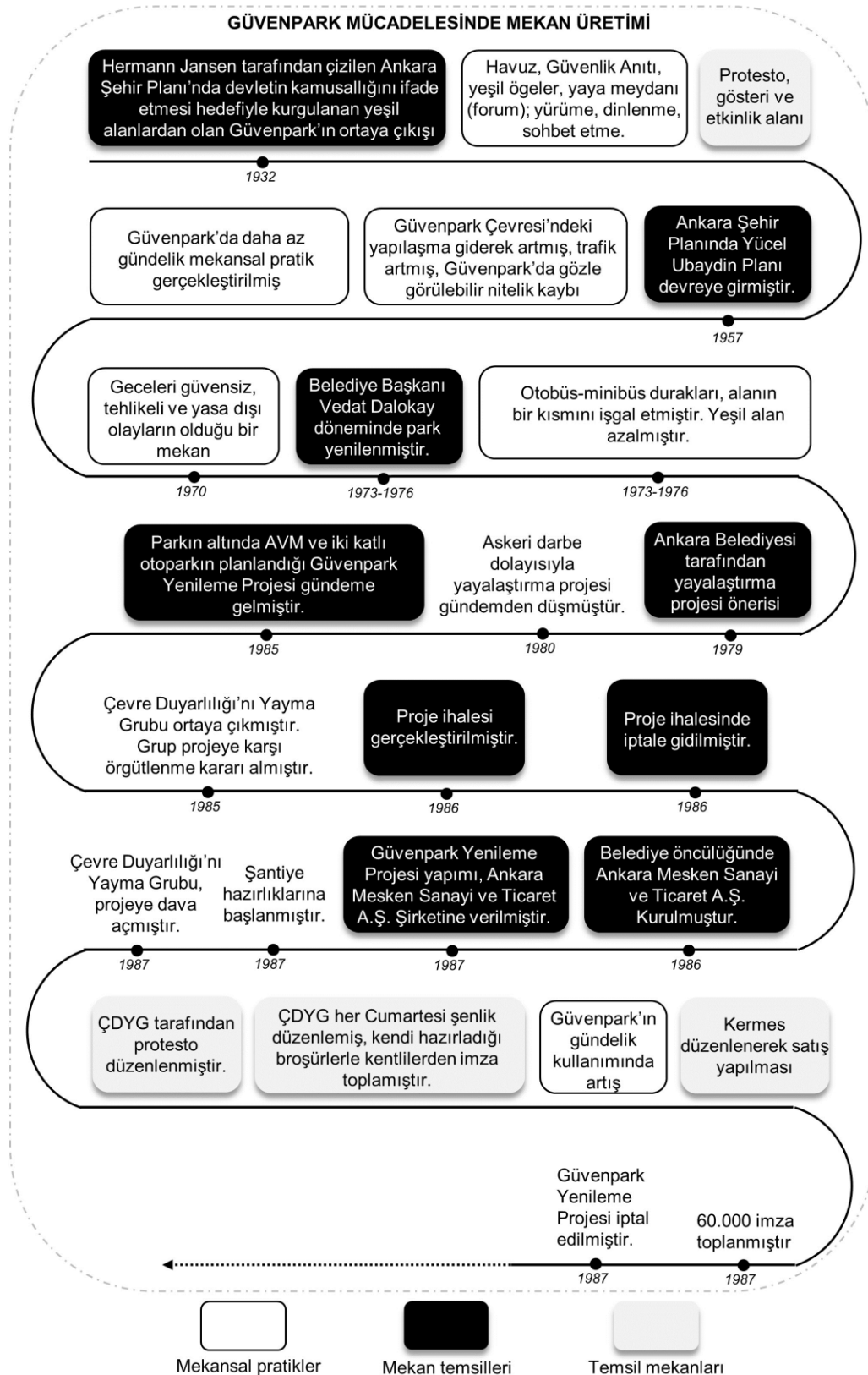
Yerel kent hakkı mücadelesi ile durdurulan Güvenpark Yenileme Projesi, aradan bir süre geçmesinin ardından dayatılan metro projesi ile birlikte şantiye alanına dönüşmüştür. Metronun inşasında tarihsel verileri önemsemeyen bir planlama sergilenmiş ve metro giriş çıkışları, havalandırma bacaları, Güvenlik Anıt'ı dikkate alınmadan konumlandırılmıştır. Kentin başka noktalarında konumlandırma olanakları

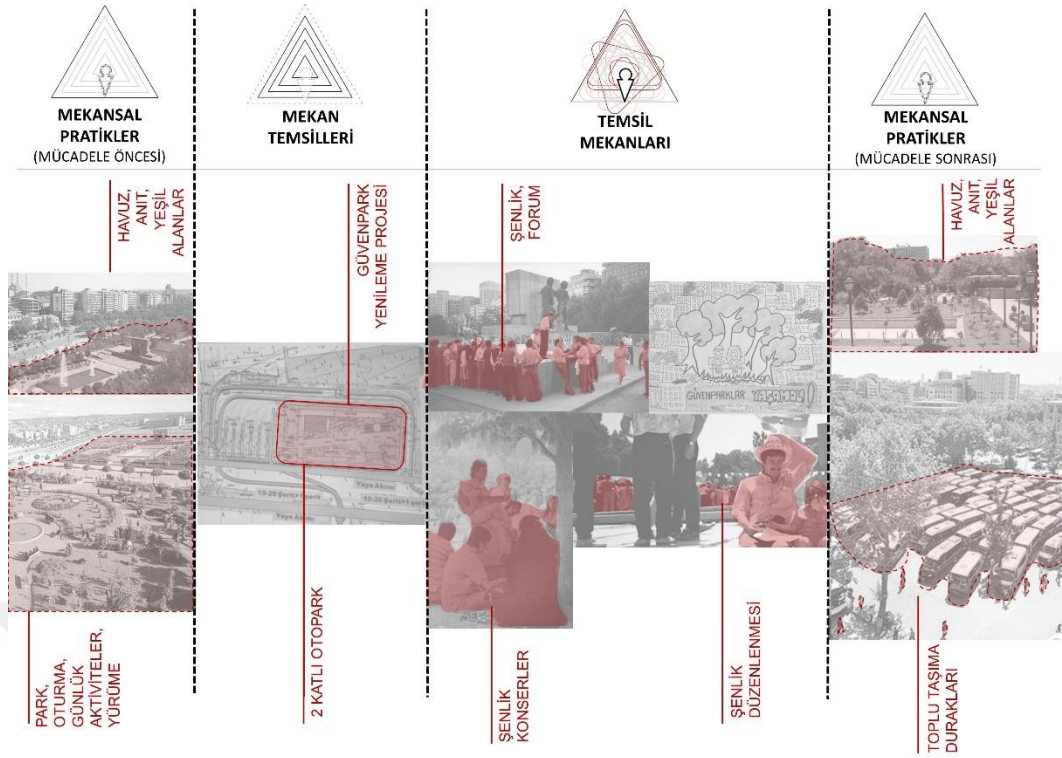
varken, parkın bir bölümü otobüs ve minibüs durakları olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.6). 2013’de Gezi olaylarının yarattığı büyük etki ile birlikte parkın büyük bir bölümü kamu kullanımına kapatılmıştır. Günümüzde Güvenpark, cumhuriyetin önemli mekânsal ifadelerinden olan ve Kızılay kent merkezinde bulunan tek açık ve yeşil alandır. Alan, yoğun trafik kurgusunun merkezinde kalmış ve tüm yaya bağlantıları yoğun trafik akışı içerisinde kesilmiş bir alan olarak nitelik itibari ile algılanamaz, hissedilemez bir alan haline dönüştürülmüştür (TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi, 2015).

Şekil 4. 6. Güvenpark’ta Otobüs ve Dolmuş Durağı Yapılmak İçin İşgal Edilen Alanlar (Ayoğlu, 2010).

Sonuç olarak, Cumhuriyet’in ilk yıllarında yeni kurulan cumhuriyet rejiminin ulusal kimlik olgusuna sahip bir mekân temsili olarak ortaya çıkan Güvenpark, havuzu, anıtı, yeşil öğeleri, yaya meydanı (forum) ile kullanıcıların yürüyüş yaptığı, dinlendiği, kutlamalar yaptığı bir mekân iken, çok kez mekân temsillerine maruz kalarak mekânsal pratiklerde de değişime uğramıştır. 1986 yılında Güvenpark Yenileme Projesinin gündeme gelmesiyle ortaya çıkan yerel kent hakkı mücadelesi, belirli bir süre boyunca bedenlerin çeşitli eylemliliklerle temsil mekânları üretmelerini sağlamıştır. Üretilen bu temsil mekânları ile Güvenpark, mekân temsili dayatması olan projeyi durdurmayı başarmıştır (Şekil 4.7 ve 4.8).

Şekil 4. 8. Güvenpark Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü

4.2.2. Arnavutköy Köprü Mücadelesi

1950'ler ile birlikte İstanbul'da sanayi, kentin düzeninde büyük rol oynamıştır. Türkiye'deki sanayinin İstanbul merkezli olarak gelişimi, nüfus artışında ciddi bir artışa ve kentte yoğun bir yapılaşmaya sebep olmuş, trafik artmış, İstanbul'da doğal ve kültürel varlıklar zamanla yok olmaya başlamıştır (Tekeli ve Tanyeli, 2015). İstanbul'daki sanayileşme, kenti metropol haline getirmeye başlamış ve dolayısıyla ekonomik ve ticari gücüyle kırsal kesim üstünde ciddi bir çekim etkisi yaratmıştır.

İstanbul'un hızlı ve kontrolsüz kentleşme ile başlayan yayılma süreci kırk sene boyunca yeni yerleşmelerin gittikçe artmasına neden olmuştur. 1985'ten sonra ise Boğaziçi, yeni bir iskân hamlesinin odağı haline gelmiştir (Aysu, 1989). Kentlerin geleceğinin şekillendirilmesinde ulaşım planları önemli bir rol oynamaktadır. Fakat büyük kentlerde toprak, önemli bir gelir aracı olarak görülmekte ve imara açılan araziler, müteahhitler ve bazı kesimlerin büyük kazançlar sağlamasına yol açmaktadır. Değerleri daha da yüksek olan kıyı kesimleri, kentlilerin faydalanacağı kamusal alanlar olarak korunması gerekirken, bazı bürokratik çevrelerin rant yaratma istekleri doğrultusunda tepeden inme bir şekilde imara açılmaktadır.

Boğaziçi'nde bir mekân temsili olarak, ABD'li bir firma tarafından hazırlanan 1. Köprü (15 Temmuz Şehitler Köprüsü) projesi, 1958'de Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. 27 Mayıs darbesi ile iptal olan proje, 1968 yılında İngiliz bir şirket olan Freeman Fox and Partners şirketi ile yapılan anlaşma sonucu hazırlanmış ve 1973 yılında da hizmete açılmıştır. Ardından 1988 yılında 2. Köprü'nün (Fatih Sultan Mehmet Köprüsü) yapımı da tamamlanmıştır. Arazi kullanım yapısını değiştiren köprüler, kendi trafiklerini yaratmaktadır. Yapılan bu iki köprü de kentin sorununa çözüm olamamıştır. Boğazda 5 köprü yapılmasını öneren İngiliz firma, ardı sıra mekân temsilleri olarak inşa edilen 1. Köprü ve takiben inşa edilen 2. Köprü ardından, İstanbul'un Avrupa Yakası'nda, Boğaziçi kıyısında bulunan Arnavutköy'de de yeni bir rant arayışı dolayısıyla, dönemin belediye başkanı Necmettin Dalan ve Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (şimdiki adıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı), Boğaziçi'nin 3. Köprüsü'nü inşa etmeyi planlamıştır (Özmelek, 2006) (Şekil 4.9).

Şekil 4. 9. Arnavutköy-Vaniköy Arasında Planlanan 3.Köprü (yazar tarafından hazırlanmıştır).

Arnavutköy, Ulus semtinden kıyıya doğru inen yamaçlardan başlayarak denize doğru uzanmaktadır. Öncelerinde meşhur çileğinin yetiştiği bostanların bulunduğu tepelerde, günümüzde lüks siteler ve çevresinde sayıları az olan gecekondu; sahil şeridinde ise bitişik nizamda yalılar bulunmaktadır. 1974 senesinde sit alanı ilan edilen Arnavutköy'de, birçok sayıda yalı, sivil mimari örneği, resmi ve dini yapı, bostan ve anıt ağaç bulunmaktadır (Üstün, 2000; aktaran Özmelek, 2006).

1988 yılına gelindiğinde 3. Köprü meselesi, yerel belediyeler, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ve Mimarlar Odası arasında bir tartışma konusu haline gelmiştir. Firmalara

yaptırılan raporlar doğrultusunda, İstanbul'da üçüncü bir köprüye gerek olmadığı belirtilmiş, bu sonuç mekân temsillerinin yaratıcıları için hüsrân olmuştur. Bakanlığa, tüp geçit projesinin ulaşım kapasitesi açısından on köprüye eşdeğer olduğunu belirterek bir an önce hayata geçirilmesini talep edilmiştir (Üstün, kişisel görüşme, 9 Eylül 2024). 3. Köprü'nün Nazım İmar Planı, Boğaziçi Yasası, Kültür ve Tabiat Varlıkları'nı Koruma Kanunu ve 2 No'lu Koruma Kurulu kararlarına aykırı olduğu da bilinmektedir (Üstün, 2002). Fakat buna rağmen iktidar, kurgulanan bu mekân temsili hayata geçirilmesinde ısrarcı olmuştur. 1989 yerel seçimlerinde, yerel yönetimin iktidardan düşmesi ile birlikte bu proje de gündemden düşmüştür. Yeni yerel iktidarla birlikte yine tepeden inme bir mekân temsili olarak 1992 yılında gündeme gelen İstanbul Boğazı tüp-geçit projesi ihalesi, iki hafta sonra İstanbul Boğaz Köprüsü projesi adını almış ve bu durum da kentlinin dikkatini çekmiştir. Eylül 1997'de düzenlenen Yüksek Planlama Kurulu toplantısında, 3.Boğaziçi Köprüsü projesinin yeniden gündeme gelmesinin, bazı kesimlerin tüp-geçit projesi yerine köprü projesini dayatarak bir mekân temsili oluşturmak istediğini kanıtlar niteliktedir. Toplantı ardından gelen tartışmaların sonucunda konu tekrar rafa kaldırılmıştır. 1998 yılında, hiçbir kurulun onayını almadan tamamen zihinsel mekân temsili oluşturulmuş ve 3. Köprü'nün inşa edileceği bildirilmiştir. İhaleye açılması planlanan köprünün Avrupa Yakası'ndaki ayağının Bebek sırtlarındaki Akıntıburnu'nda, diğer ayağının ise Vaniköy'de olacağı belirtilmiştir (URL 6).

1998 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlı Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan ve yap-işlet-devret usulü ile ihaleye açılması planlanan 3. Boğaz Köprüsü projesi basında ses getirmiştir (URL 7). Ardından Aralık 1998'de o dönemin Bayındırlık Bakanı Yaşar Topçu, hâkim ideolojiye göre düzenlenen mekân temsili çok net bir üslupla ifade eden bir konuşma yapmıştır: "Bu köprü mutlaka olacak, o kadar..." (URL 8).

Kentlerin planlaması, her şeyden önce toplumu ilgilendirmekte ve toplumu etkilemektedir. Arnavutköy'ün yerel sakinleri, sit alanı olan semtlerinde köprünün inşasının bölgenin doğal ve kültürel varlıkları üzerinde yıkıcı etkileri olacağını iddia ederek, bu karara karşı bir kent hakkı mücadelesi sürecine başlamışlardır (Şekil 4.3) (Şekil 4.4). Her görüşten, farklı yaş, grup ve meslekteki insanlar, Arnavutköy Semt Girişimi'ni (ASG) oluşturmuştur. Girişime katılan her yerel mücadelecinin başlangıç öyküsü farklı olsa da girişimin en başından itibaren Arnavutköy Semt Girişimi'ne dâhil olan Önder Kızılkaya, Yaşar Topçu'nun 3.Köprü hakkında söylediği "3. Köprü olacak, o kadar!", "3 Boğaz Köprüsü projesi hazır" sözlerinden etkilenmiş ve üyesi

olduğu Çağdaş Yaşam Derneği ile bu konuyu tartışmıştır (URL 8). Ardından Çağdaş Yaşam Derneği Beşiktaş Şubesi'nce bir toplantı düzenlenmiş ve 31 adet sivil toplum örgütü, bu toplantıya katılmıştır (URL 9). Toplantı ardından, bu toplantıya katılacak bir diğer STK'nın da Arnavutköy'ün kendi içinden çıkması gerektiğini düşünen Kızılkaya, dönemin mahalle muhtarı Ömer Yılmaz Güven ile görüşmüş, Mimarlar Odası'na vatandaş olarak ne yapılabileceğine dair sorular sormuştur. Bu görüşme ardından Mimarlar Odası'nın, birçok Sivil Toplum Kuruluşu'nu da (STK) dâhil ederek düzenlediği toplantıya, muhtar ve birkaç yerel sakin ile birlikte katılmışlardır. Toplantı ardından, Arnavutköylü'lerin örgütlenerek mücadele başlatmasına ve bunun yerel sakinlere anlatılmasına karar verilmiştir.

ASG'nin 3.Köprü'nün inşasına karşı ortaya koyduğu kent hakkı mücadelesinin merkezi argümanlarından biri, köprünün bölgedeki kültürel ve doğal varlıklar üzerinde bırakacağı hasardır. Örneğin web sitelerinde yayınlanan bir basın açıklamasında: "İstanbul'un en eski mahallelerinden olan Arnavutköy yok ediliyor" ifadesi yer almaktadır. ASG'ye göre Boğaziçi'nin her iki tarafında da bu varlıklar, doğrudan ya da dolaylı olarak zarar görecektir. Bir başka argüman ise bilimsel çalışmalar doğrultusunda, mevcut iki köprüdeki taşıt trafiğinin sebep olduğu hava kirliliğidir (Voulvouli, 2011).

Arnavutköy'de hâlihazırda 1992 yılında kurulmuş "Boğaziçi Arnavutköylüler Derneği" vardır ve ASG üyelerinin birçoğu bu derneğe üyedir. Fakat 3.Köprü amacı doğrultusunda, farklı etkinlikler ve faaliyetler yapabilmek için kendileri sivil inisiyatif olmak istemişlerdir. 1998 yılında kurulan ASG, bir çekirdek ve çok katmanlı bir çevreden oluşmaktadır. Bunlar, tüm toplantılarda, etkinliklerde bulunan ve köprü konusundaki tüm yeni gelişmeler hakkında bilgi sahibi olan aktif katılımcılar; süreçle daha az ilgili olan ancak köprünün inşasına karşı mücadele eden katılımcılar; mücadeleye hiçbir zaman aktif olarak katılmamış ancak yine de destekleyen katılımcılar ve bilim adamı, mimar, planlamacı gibi destekçilerdir (Voulvouli, 2011).

Üstün (2002), ASG'nin mücadelede öncelikle bilgilenme ve bilgilendirme aşamalarına öncelik verdiğinden bahsetmektedir. Bir web sitesi ve düzenli olarak mail göndereceği yerel mücadelecilerin mail listesini oluşturan ASG, toplantılar, konserler, gösteriler, akşam yemekleri, çeşitli yarışmalar, mitingler vb. duyuruları ilgili mücadelecilerle paylaşmakta hem de mücadelecilerin birbiriyle iletişim kurmasını sağlamaktadır (Voulvouli, 2011). ASG mücadele boyunca yerel sakinlerin desteğini kazanmak istemiş ve yerel sakinler ile düzenledikleri toplantıda,

katılımcılardan mücadele şeklinin nasıl olması gerektiğine dair fikirlerini dinlemiştir. İlk olarak Boğaziçi Arnavutköylüler Derneği'nin başkanı olan doktor, muayenehane bekleme salonunu ASG'ye açarak, haftada bir (genellikle her salı akşamı) toplantılar düzenlemelerine imkân tanımıştır. Bu süreçte ASG üye sayısı devamlı olarak artmış, yeni katılan üyeler kapsamlı bir şekilde konu hakkında bilgilendirilmiştir. Bu bilgilendirmeler bazı zamanlar önceden dâhil olan üyeler, bazı zamanlar ise İstanbul'un köprü ve ulaşım sorunları üzerine yıllardır çalışan meslek odaları ve akademisyenlerin desteği ile gerçekleştirilmiştir (Üstün, 2002). Toplantılarda ASG mücadeleçileri, konuyla ilgili yeni gelişmeleri tartışmakta ve görevler almaktadır.

1999 yılının ocak ayında ASG, ilk kermesini gerçekleştirmiştir. Bu kermeste masa kiralayanlardan elde edilen gelirler ile ihtiyaçlar karşılanmak üzere bir bütçe oluşturulmuştur. Ardından muhtarın önderliğinde ve ASG mücadeleçilerinin iş birliği ile Arnavutköy ve çevre semtlerden 20.000 imza toplanmıştır. ASG, aynı sene içerisinde katıldığı Tüm Fuarçılık Yapım A.Ş. (TÜYAP) Kitap Fuarı'nda da, semti ve tarihini anlatan "Mega Ravma" adlı kitabı satışa sunmuş ve burada kentli ile iletişim kurarak 3.Köprü mücadelesini anlatmıştır. Bu fuarda da imza kampanyası büyük destek görmüştür. ASG mücadelesi sayesinde Arnavutköy, 1999 seçimleri öncesinde belediye başkanı adaylarının ve milletvekili adaylarının uğrak yeri olmuştur. Tüm adaylar 3. Köprü projesi'ne karşı çıkmış ve Arnavutköylü'lerin yanında olduklarını göstermiştir. Üstün (2024), bu süreci şu şekilde anlatmaktadır:

"Şunu fark ettik sesimizin duyulması gerekiyordu, sosyal medya yok televizyon yeterli değil. Şenlikler düzenlemeye karar verdik. Arnavutköy tarihinde şenliklerin çok yapıldığını öğrendik, onları tekrar canlandırmak istedik ama bu şenlikleri bir protesto etkinliğine de dönüştürdük. Nasıl oldu? Tabi yumrukları sıkarak, çatık kaşlarla bağırarak olmadı dans ederek yapıldı bunlar o dönem popüler sanatçıların çoğu ücret almadan geldi şenliğe katıldılar. Ve insanlar eğlenerek güler yüzlü muhalefet kendini bir kez daha gösterdi."

Öncelerinde muayene bekleme salonunda düzenlenmeye başlayan toplantılar daha sonra kahvehanelerde ve Boğaziçi Spor Kulübü'nde devam etmiştir. Pazar günleri kahvehane toplantıları başlamış, katılım gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Toplantılardan çıkan sonuçlar ve kararlar çoğaltılarak, sürekli semt esnafına dağıtılmıştır. Üç ay yoğun hazırlığın ardından ikinci kermes, 1999 yılı haziran ayında düzenlenmiştir. Kermese birçok bürokrat, bilim adamı ve sanatçı katılmıştır (Özmelek, 2006). 1999 yılında 3. Köprü projesine karşı verilen kent hakkı

mücadelesi sürekli basında yer almış, Karayolları Genel Müdürlüğü'nün yaptığı açıklamalar ardından ASG, "tüp-geçit" projesini önermeye devam etmiştir. Zamanla ASG, birçok STK, Mimarlar Odası, sanatçılar ve basın tarafından desteklenir hale gelmiştir. ASG'nin düzenlediği toplantılar ve görüşmeleri, daha önce yalnızca erkek semtliğin gittiği kahvehanelerde yapması, ASG üyelerinin kent hakkını savunma hedefi dolayısıyla anlam yüklediği kahvehanelere kamusal nitelik kazandırarak temsil mekânına dönüştürdüğü söylenebilir.

Geertz (1993), festivallerin katılımcılar üzerinde manevi birlik duygusu yarattığından ve katılımcıları mücadeleye bağlayan etkinlikler olduğundan bahsetmektedir. Küçük bölgelerde düzenlenen şenlikler de kamusalın ve birliğin sembolik ifadesidir, dolayısıyla temsil mekânlarıdır. 1999 yılından itibaren Arnavutköy Şenliği her yıl haziran ayının ilk hafta sonu Arnavutköy'de gerçekleştirilmektedir (Şekil 4.10). Şenlikte küçük kermes, konuşmalar, konserler, resim sergileri, sanatsal performanslar gibi etkinlikler yer almaktadır. 3. Köprü projesine dair bilgilendirici konuşmalar ile başlayan şenlikte, mekân temsiline karşı hazırlanan slogan, pankart ve afişler bulunmaktadır: "Üçüncü Köprüye hayır", "Köprü-möprü istemiyoruz", "Bu semt Arnavutköylüler tarafından koruma altına alınmıştır", "Köprü altında uyumak istemiyorum" (URL 10). Düzenlenen konserlerden birinde söylediği şarkılar arasında bir sanatçı: "Arnavutköy'ün birçok şeye ihtiyacı var, 3. Köprü bunlardan biri değil" demiştir. Şenlikler, ASG ve yerel sakinlerin dışında birçok aktivist, politikacı ve sanatçı tarafından da desteklenmiştir (Voulvouli, 2011).

Şekil 4. 10. 3.Köprü'ye Hayır Şenliği (URL 11)

27 Haziran 2002'de ASG katılımcılarından oluşan bir grup, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ziyaret etmiştir. Milletvekilleri ve bilim adamları ile bir araya gelen ASG, 3. Köprü'nün inşasına karşı olduklarını resmen ilan etmiştir. Yaptıkları görüşmeler, düzenledikleri etkinlikler ve oluşturdukları temsil mekânlarının etkileri dolayısıyla

birçok destek alan ASG, 2004 yerel seçimi öncesinde de adayların önemli uğrak noktası olmuştur. Adaylar seçim kampanyalarında yerel sakinler ile diyalogu vaat etmiş, 3.Köprü projesine karşı olduklarını dile getirmişlerdir (Voulvouli, 2011). Dolayısıyla yerel kent hakkı mücadelesinin yerel siyaset üzerinde etki yarattığı ve mücadelenin mahallenin sınırlarını aşarak birçok kesim tarafından görülebilir hal aldığı söylenebilir.

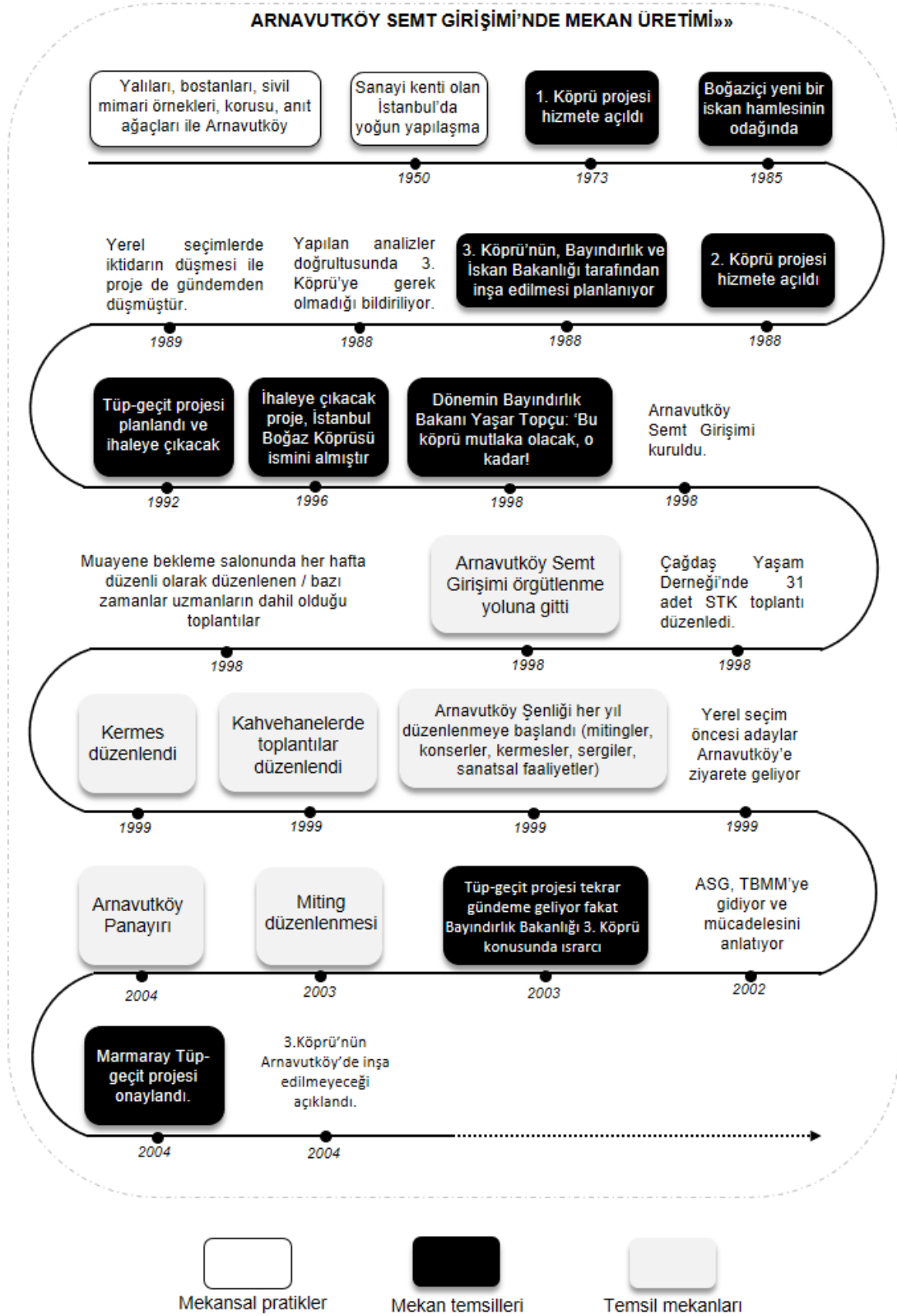
2003 yılında Arnavutköylülerin savunduğu tüp-geçit projesi tekrar gündeme gelmiş fakat Bayındırlık ve İskan Bakanlığı halen 3.Köprü nü yapılması gerektiğini savunmuştur. 3. Köprü yapımını desteklemeyen dönemim başbakanı ve belediye başkanına rağmen bazı kesimlerin bu mekân temsilini hayata geçirme çabaları, rant çevrelerinin baskısı altında kaldığını göstermektedir. Haberlerin basında yer almasıyla birlikte ASG tarafından İstanbullular protesto için Arnavutköy Meydanı'na davet edilmiştir. Bir miting düzenlenmiş ve mitingde Karayolları Genel Müdürlüğü bir buldozerin üzerine siyah cübbe giydirilmiş olarak temsil edilmiş, yerel sakinler ise Nasreddin Hoca olarak giydirilmiş bir genç temsil etmiştir (Özmelek, 2006). ASG'nin düzenlediği protesto ve bu protestoda kullandığı yaratıcı mekânsal pratiklerin, temsil mekânlarına bir örnek olduğu söylenebilir.

2004 yılı yerel seçimleri ardından Beşiktaş Belediye Başkanı seçilen İsmail Ünal, geleneksel hale gelmiş olan Arnavutköy Şenliği'nin açılışını yapmış ve Arnavutköy'ün tarihi kimliğinin korunacağını vaat etmiştir. Aynı yıl içerisinde, Marmaray tüp-geçit projesi onaylanmış ve 3. Köprü nün mevcutta bulunan her iki köprünün de kuzeyine yapılacağı duyurulmuştur (URL 12). Arnavutköy'de kent hakkı mücadelesi kapsamında düzenlenen şenlikler, pandemiden bir miktar etkilenmiş olsa da halen devam etmektedir (Üstün, kişisel görüşme, 9 Eylül 2024) (Şekil 4.11).

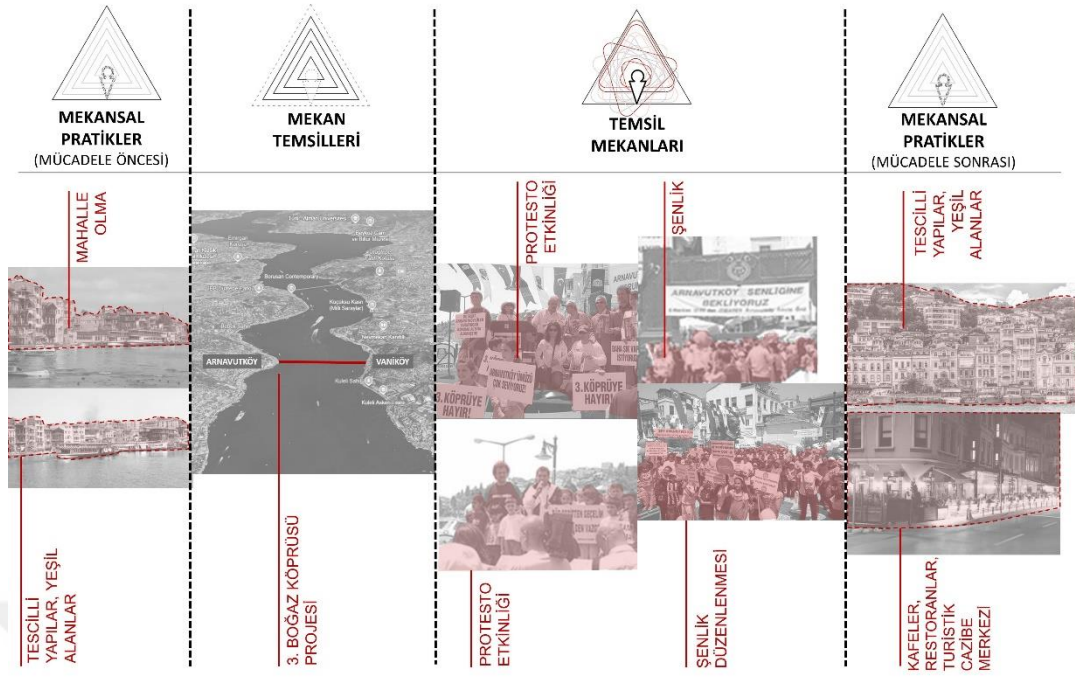

Şekil 4. 11. Arnavutköy Şenliği (URL 13)

Özetle ASG, insanların yaşam alanı üzerinde söz hakları olduğunu savunarak, kendilerine dayatılmak istenen mekân temsiline karşı çeşitli yaratıcı mekânsal pratikler ve temsil mekânları ile kent hakkı mücadelesi vermiştir (Şekil 4.12). ASG, sit alanı olarak nitelendirilen Arnavutköy semtinde mekân temsili olarak ortaya çıkan 3. Köprü'ye bir yanittir ve bunlara temsil mekânları, yaratıcı eylemler, topluluk bilinci ile meydan okumaktadır (Şekil 4.13). Entelektüel bir çalışma yerine, semtlinin sosyo-ekonomik durumu ele alınarak etkinlikler düzenlenmiştir. Bu nedenle verilen kent hakkı mücadelesinde topluluk bilinci ve birlik hissini yalnızca ASG mücadeleçileri arasında değil, Arnavut köy sakinleri arasında da dayanışma bağlarını güçlendirmiştir. Korhan Gümüş, Kentsel Muhalefet adlı yazısında, 3. Köprü'ye karşı verilen mücadelenin, kentsel muhalefetin değişen yüzü olduğunu belirtmiş, yerel sakinlerin değişen tepkisinin, 2. Köprü'de yaşandığı gibi oldu bittiye getirilmeyeceğinin başarılı bir örneği olduğunu öne sürmektedir (Korhan Gümüş, 1999; aktaran Özmelek, 2006). 1. ve 2. Köprü projelerine karşı olmalarına rağmen mekân temsillerini baskılayamayan aydın kesimin, halkla beraber yürüttükleri projede başarılı bir kamuoyu yarattıkları söylenebilir. ASG, Arnavutköy'den geçen bir köprünün yapılmasını engellese de karara katılımı sağlayamamış, halkın bilinçlenmesinde büyük rol oynamıştır. 2016 yılında inşaatı tamamlanan 3. Köprü (Yavuz Sultan Selim Köprüsü), Sarıyer ve Beykoz arasında inşa edilmiştir.

Şekil 4. 12. Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesinde Mekân Üretimi

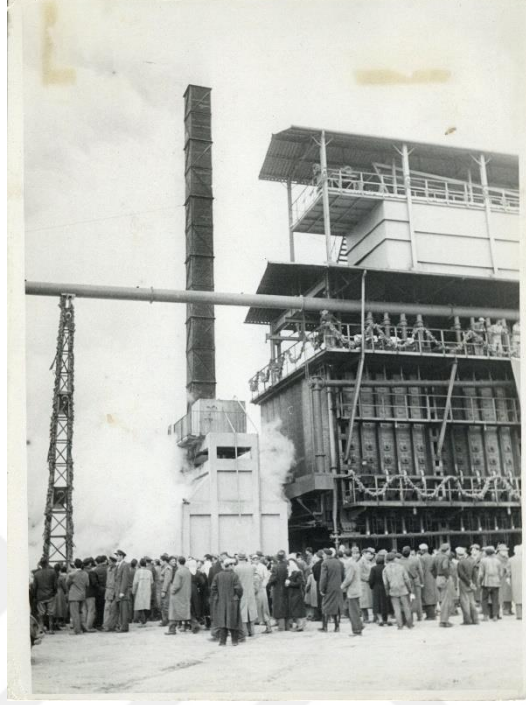
Şekil 4. 13. Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü

4.2.3. Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi

18.yy ile birlikte, Endüstri Devrimi'nin tüm dünyada sanayileşme faaliyetlerini hızlandırması ile endüstri yapılarının üretimi de büyük bir ivme kazanmıştır. 20.yy'ın ortalarına gelindiğinde, gelişen teknoloji ile birlikte bu yapılar işlevlerini kaybetmeye başlamış ve bir süre sonra âtil duruma gelmişlerdir (Yüksel ve Savaş Demir, 2022). Türkiye ise bu dönemden kalan endüstri yapıları bağlamında çok zengin bir birikime sahip değildir. Bunun sebebi, sanayileşme sürecinin kısalığı ve yapıların özellikle erken dönemlerde inşa edilmiş olmasıdır. Eldeki az miktarda olan birikim de doğru değerlendirilememiş ya da acımasızca yok edilmiştir (Tanyeli ve Aslan, 2001).

18.yy'ın sonunda, Belçikalı Minckelaers tarafından icat edilen hava gazı 1820'li yıllardan sonra pek çok kentin cadde ve sokaklarının aydınlatılmasında kullanılmaya başlanmıştır. İstanbul'da ise hava gazının kullanılmaya başlanması, Dolmabahçe Sarayı'nın aydınlatılması için 1853 yılında Dolmabahçe Gazhanesi'nin kurulmasına dayanmaktadır. Anadolu Yakası'nda ise Beylerbeyi Sarayı'nın aydınlatılması amacıyla kurulan Kuzguncuk Gazhanesi ile başladığı belirtilmektedir. Ancak tesisin bir süre sonra yetersiz kalması, yerini 1892 yılında hizmete geçen, bölgenin yakıt ve aydınlatma ihtiyacını karşılamak için kurulan Kadıköy Hasanpaşa Gazhanesi'ne bırakmasına sebep olmuştur (Mazak, 2006) (Şekil 4.14). Hasanpaşa Gazhanesi'nin

(diğer adlarıyla Kurbağalı Dere Gazhanesi, Kadıköy Gazhanesi), Anadolu yakasının en eski sanayi tesislerinden biri olduğu ve 100 yılı aşkın bir süre hizmet verdiği bilinmektedir (Gazhane Çevre Gönüllüleri, 2021).

Şekil 4. 14. Hasanpaşa Gazhane Fabrikası (URL 14)

Hasanpaşa Gazhanesi 1887 yılında, İstanbul'un Kadıköy ilçesinin Hasanpaşa mahallesinde, yaklaşık 33 bin m²'lik alan üzerine kurulmuştur (Şekil 4.15). Öncesinde mesire alanı olarak nitelendirilebilecek olan Hasanpaşa Mahallesi, Gazhane'nin kurulması ile birlikte yoğun bir göç almış ve sanayi bölgesi olarak gelişmiştir. 1892 yılında üretime başlayan Gazhane, elli seneliğine Fransızlara ayrıcalık olarak verilmiş; 1925'te Yedikule Gazhanesi'ni de satın alınarak tek şirket olunmuş ve 1926 yılında "İstanbul Havagazı ve Elektrik Tesebbüsatı Sinaiye Türk Anonim Şirketi" adını almıştır. Şirket, 1931 yılında İstanbul Elektrik Şirketi'ne satılmıştır. Ardından 1939 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ve 1945'te İstanbul İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri (İETT) Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir (Archifact, 2002; aktaran Öngel, 2003).

Şekil 4. 15. 1930 yılında Hasnappaşa Gazhane Arazisi (URL 15)

İstanbul'a doğalgazın gelmesinin ortaya çıkardığı yeni imkânlar, 1993 yılında Hasnappaşa Gazhane'sinin üretimine son verilmesine neden olmuştur. Türkiye'nin modernleşme döneminde önemli bir rol oynayan Gazhane'nin kapanması, Kadıköy'ün merkezinde olan bu alanın ekonomik çıkar gruplarının yeni hedefi haline gelmiştir. Bu tarihten sonra alanın yeniden işlevlendirilmesi konusunda bir mekân temsili olarak planlama yönünden problemleri birçok girişime teşebbüs edildiği görülmektedir. Bunların ilki, Gazhane'nin kapatılmasının hemen ardından, yapının içinin boşaltılması ve bazı öğelerin yağma edilmesi olmuştur. Bu durum karşısında, alanın korunması için bireysel girişimler başlamış, bu girişimler kısa zamanda kolektif bir çabaya dönüşmüştür (Gazhane Çevre Gönüllüleri, 2021). Gazhane yapısını korumak ve alanı kamu yararı bağlamında değerlendirmek hedefiyle 1994 yılında, Gazhane Çevre Gönüllüleri (GÇG) adında yerel bir sivil toplum örgütü kurulmuştur (Yüksel ve Savaş Demir, 2022). GÇG içerisindeki sakinlerden biri olan Demirtaş (2022), o zamanlarda kent hakkı, insan hakları talebiyle ilgili olan kararlar ve şartların gündemde olmasından dolayı etkilenen bir grubun Gazhane Çevre Gönüllüleri'ni oluşturduğunu öne sürmektedir. Israrlı bir çabayı örgütlemeyi başaran Gazhane Çevre Gönüllüleri, 26 yıllık bir kent hakkı mücadelesi ortaya koymuştur (Şekil 4.24) (Şekil 4.25).

Hasnappaşa Gazhane alanı için kendi istek ve talepleri doğrultusunda bir mekân üretmek isteyen yerel sakinler ve kent hakkı savunucuları, 1996 yılında ilk kez Hasnappaşa, Acıbadem, Fikirtepe mahallelerinde, söküm işlerinin durdurulması için sekiz bin imza toplamış ve mahalle pazarında şenlik düzenlemiştir. Toplanan imzalar kurumlara ve odalara ulaştırılmış ve söküm işleri durdurulmuştur. Ardından yine GÇG tarafından, yerel sakinlerin alan hakkında talep ve isteklerini öğrenmek

adına bir anket çalışması düzenlenmiştir. Anketin sonucunda mahallelinin, Hasanpaşa Gazhanesi Fabrikası'nın restore edilerek korunması, korunan alanın ise kültür merkezi, çocuk parkı, yeşil alan gibi fonksiyonlarla kullanıma açılması genel bir eğilim olarak belirlenmiştir (Öngel, 2003).

Önemli bir rant değerine olarak görülen Hasanpaşa Gazhanesi, GÇG'nin desteği ile 1996 yılında II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından SİT alanı ilan edilmiştir (Kavut ve Selçuk, 2022). Buna rağmen İETT Genel Müdürlüğüne yıkım işlemleri başlatılmış fakat bu girişim dava açılarak durdurulmuştur. Durdurma kararı ardından İETT, bir mekân temsili dayatması olarak alanı kömür satılan depo olarak kiralamıştır. Kiralanan alan bir süre sonra çöp biriktirme alanı haline gelmiştir (Öngel, 2003) (Şekil 4.16).

Şekil 4. 16. Atıl Haldeki Hasanpaşa Gazhanesi (Yüksel ve Savaş Demir, 2023).

Mimarlar Odası'nda aktif olarak görev alan ve Gazhane Çevre Gönüllüleri'nin başında gelen mimar Afife Batur öncülüğünde Hasanpaşa Gazhanesi, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)'de öğrenci çalışmalarına ön ayak olmuştur. Yerel sakinler ile iletişim içerisinde yapılan öğrenci çalışmaları kurul onayına sunulmuş, kurul onay vermemiş fakat çalışmaları kayda geçirmiştir. 1998'de Gazhane Çevre Gönüllüleri daha resmi bir yapı kazanmak için kooperatifleşmiştir. 1998'ten 1999 yazına kadar kayda geçirilen öğrenci çalışmaları, seçim senesi olması nedeniyle arka plana atılmıştır. 1999 yazından 2001 yazına kadar üniversite, projeyi çalışmaya devam etmiştir. 2001 yılında Kamu İhale Kanunu değiştiğinden dolayı proje beklemeye girmiştir (Mimarlar Derneği 1927, 2021). Bu süreçte, Hasanpaşa Gazhanesi, algılanan mekân çerçevesinde çevre güvenliğini tehdit eden, boş yapılar haline gelmiştir. Yapıların bir kısmı İETT tarafından depo olarak kullanılırken bir kısmı da Romanlar tarafından işgal edilmiştir. Kaçak yapılaşma Gazhanenin duvarına kadar gelmiştir. (Tanyeli, 2008). Tüm süreçte ilgi ve alakalarını devam ettiren GÇG, alanda

farkındalık yaratmak amacıyla çeşitli şenlikler ve etkinlikler düzenlemeye başlamıştır (Şekil 4.17).

Şekil 4. 17. Gazhane Çevre Gönüllüleri Bülteni – Şenlik Davetiyesi (URL 16)

GÇG, 2003'te Alternatif Stratejik Yönetim Projesi adında bir kitap çıkarmıştır. Bu kitabın ana konusunu GÇG faaliyetinin temel kurgusu, yerel halkın örgütlenmesi ve alana dair kent hakkının kullanılması fikri oluşturmaktadır. Bu çerçevede Gazhane'nin bir kültür ve sanat kompleksi olarak yeniden düzenlenmesi konusu kooperatif katılımcıları için yeterli görülmemiştir. Gazhanenin yürütülmesinde de halkın katılım hakkı tartışmaya açılmış ve bu konu gündeme getirilmiştir (Gazhane Çevre Gönüllüleri, 2003). Sarı Denizaltı Sanat İnsiyatifi (2022), yerel kent hakkı mücadelesi veren GÇG'nin, iki hedefinin olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan ilki mekânın geri kazanılması, ikincisi ise yaşanan mekân olarak kent hakkı temelinde sanat grupları ve halkın alternatif umudu üretebildiği bir mekâna dönüştürülmesidir.

Gazhane Çevre Gönüllüleri, 2009 yılına kadar hem alanın çevresinde hem de alanın içinde, mahalle halkının aktif katılımıyla, içeriği zengin 9 adet şenlik ve festival düzenlemiştir. Bu festivallerden biri, uluslararası alanda ün kazanmış "Trans Yapıt Festivali"dir. Bu süreçte Gazhane Çevre Gönüllüleri, yaptığı protesto, panel ve etkinliklerle kent hakkı mücadelesinin önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir (Gazhane Çevre Gönüllüleri, 2021) (Şekil 4.18, 4.19 ve 4.20). Düzenlenen bu etkinlikler, başlıca temsil mekân örneğidir. Tasarlanmış olan mekân temsillerini reddeden kentlilerin, alan ve çevresinde kendi ürettikleri temsil mekânları ile mücadele ortamı yarattıkları söylenebilir. Arıkanlı Özdemir (çevrimiçi görüşme, 11 Ocak 2025) bu süreci şu şekilde anlatmaktadır:

“Çeşitli resim sergileri, imza kampanyaları, en çok ses getiren şenlikler. Önce daha küçük ölçekli başlayan, Gazhane’nin arka sokaklarında başlayıp, Gazhane’nin içine yayılan şenlikler, dilekçeler gibi resim sergileri, hikaye yarışmaları gibi aslında o günün çağının konusu olan etkinlikler yapılıyor. O günlerden bugüne kalan tabii ki şenlikler oluyor. Bunu nasıl bugünün, bugünün şartlarına uyarlayabiliriz diye. Dolayısıyla açıldığından beri üçüncü şenliği yaptık. Dördüncüyü de umarım bu yıl yapacağız. Onun dışında arşınlama meselemiz var günümüzde.”

Şekil 4. 18. Hasanpaşa Gazhanesi’nde Düzenlenen Şenlik (URL 17).

Şekil 4. 19. Trans Yapıt Festivali (URL 17).

Şekil 4. 20. Gazhane Çevre Gönüllüleri'nin Yaptığı Basın Açıklaması ve Protesto (URL 18).

Hasanpaşa Gazhanesi, öğrenciler, mahalleli ve firmaları bir araya getirerek büyük bir çabayla 2010'da Avrupa Kültür Başkenti projeleri arasına dâhil edilmiştir fakat bilinmeyen bir nedenle buradan da bir sonuç alınamamıştır. 2014'te proje ihalesi gerçekleştirilmiştir. Hem projenin revizyonu hem de uygulama aşaması için kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. 2016'da onaylar alındıktan sonra uygulama süreci kapsamlı olarak ilerletilmiştir (Mimarlar Derneği 1927, 2021). 2019'da yerel yönetimin değişimi ile birlikte tekrar ele alınmaya başlayan Hasanpaşa Gazhanesi, 2021 yılında, GÇG'nin düzenlediği bir açılış etkinliği ile "Müze Gazhane" olarak tekrar açılmıştır (Şekil 4.21).

Şekil 4. 21. Müze Gazhane (URL 19)

Müze Gazhanede gündelik yaşamın geçtiği mekânsal pratik alanı, sergiler, etkinlikler, söyleşilerin düzenlendiği; konser, tiyatro ve sanat faaliyetlerinin

gerçekleştirdiği; yürüyen, oturan, sohbet eden, fotoğraf çeken, ders çalışan kişilerin oluşturduğu bir kamusal mekân olarak varlığını sürdürmektedir (Şekil 4.22 ve 4.23). Gazhane Çevre Gönüllüleri her hafta “alan arşınlaması” düzenleyerek, gittikçe daha çok kişiye süreci ve alanı anlatmayı hedeflemektedir. Sürecin en başında olduğu gibi, her perşembe toplantı yapmaya devam etmektedir (Gazhane Çevre Gönüllüleri, 2021).

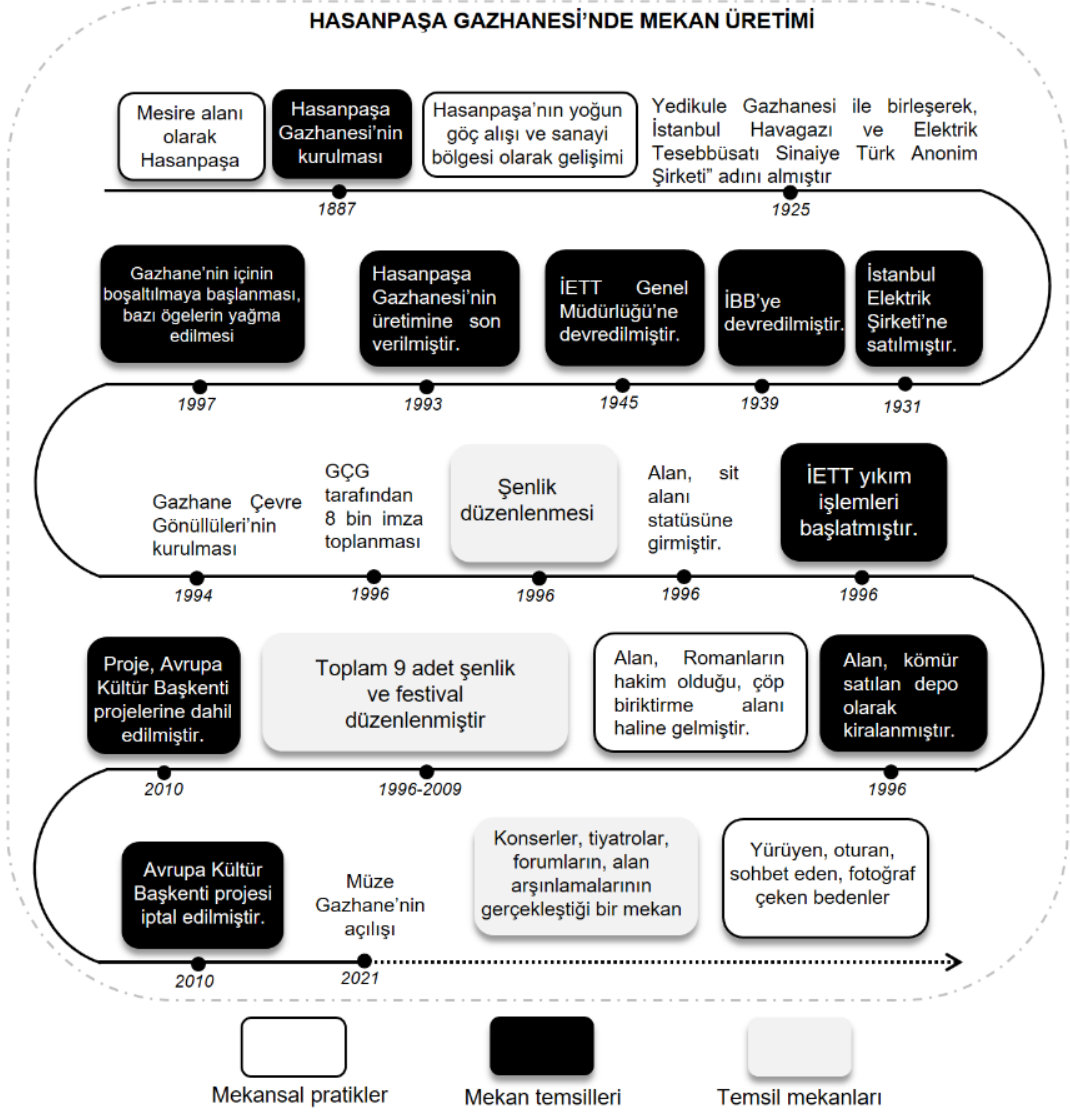
Şekil 4. 22. Müze Gazhane. (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir).

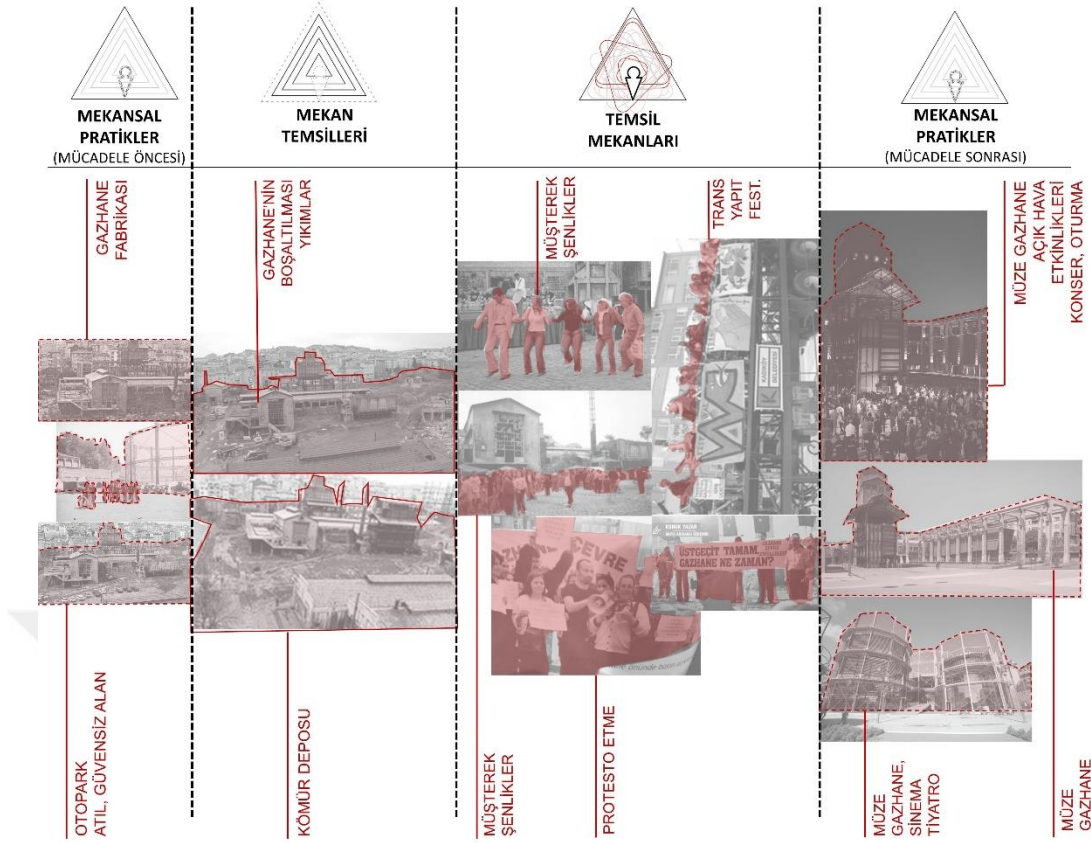
Şekil 4. 23. Müze Gazhane. (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir).

Özetle, Hasanpaşa Gazhanesi için verilen mücadelede, idarecilerin zihinsel bir tasarım olarak kurguladıkları mekân temsillerine karşı örgütlenen yerel sakinler, temsil mekânları oluşturarak kent hakkı mücadelesi vermiştir. Kamusal mekânlarına sahip çıkarak, mekânın yeniden üretiminde etkin bir oynamışlardır. Bedenler tarafından yaşanan, toplumsal olan temsil mekânları, kolektif bir şekilde kendi mekânsal pratiklerini oluşturmuştur. Mücadeleciler, süreç içerisinde çok sayıda

yaratıcı mekânsal pratikler ile temsil mekânı üreterek, toplumun sesi olmuştur. Günümüzde devam eden şenlikler, arşınlamalar, sanat faaliyetleri gibi yaratıcı mekânsal pratikler ile temsil mekânı üretimleri devam etmektedir.

Şekil 4. 24. Hasanpaşa Gazhane'si Mücadelesinde Mekân Üretimi

Şekil 4. 25. Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü

4.2.4. Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi

İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Kuzguncuk, Boğaziçi'ne açılan bir vadinin içinde, dere yatağının iki tarafındaki yamaçlarda konumlanan bir semttir (Şekil 4.26). Semtin güneyinde İcadiye Mahallesi ve Fethi Paşa Korusu, kuzeyinde Nakkaş Mezarlığı ve İstanbul Çevre Yolu, batısında ise İstanbul Boğazı bulunmaktadır. Kuzguncuk, vadinin içerisinde gelişimi, mezarlık ve koru ile çevrelenişi dolayısıyla İstanbul'un görece olarak sakin semtlerinden biridir (Bektaş, 2011; aktaran Özata ve Darby, 2023). Semt, topoğrafik konumu ve sit alanı ilan edilmesi dolayısıyla yapılaşmaya kapanmış, bu sayede mevcut az katlı kentsel dokusu korunmuştur.

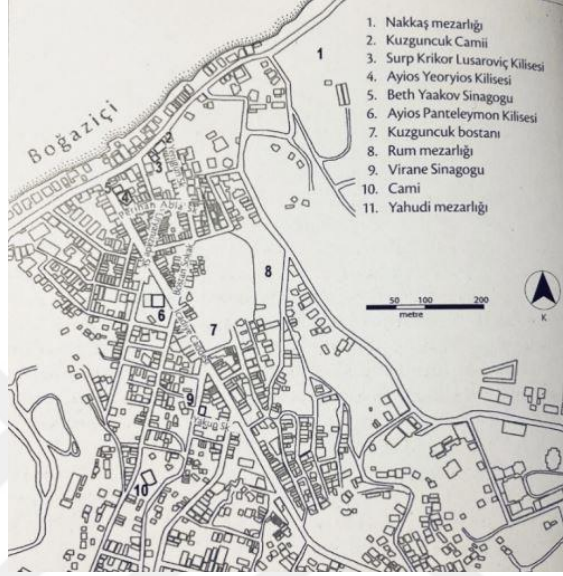
Şekil 4. 26. Boğaziçi'nde Kuzguncuk'un Konumu (Mills, 2014).

Tarihsel süreçte Yahudiler, Ermeniler, Rumlar ve Türklerin birlikte yaşaması dolayısıyla Kuzguncuk, kozmopolit bir özellik kazanmıştır. Semt, kilise, cami ve sinagogun birlikte süregeldiği bir mekân haline gelmiştir (Güven, 2011).1960'lara kadar kayda değer bir değişime uğramayan mahalle, 1973'te 1. Köprü'nün faaliyete geçmesi ile birlikte yoğun bir göç almıştır. Nüfusunun hızla artması ile birlikte dönüşmeye başlamıştır (Çubuk, 1971; aktaran Özata ve Darby, 2023). Dönüşümlerin bir sonucu olarak, yerleşimin organik kentsel dokusu zamanla bozulmaya başlamış, yeşil alanların bir kısmı imara açılmıştır.

Türkiye'de tanınmış bir mimar olan ve yıllardır Kuzguncuk'ta yaşayan Cengiz Bektaş, semti güçlü bir mahalle kültürüne sahip Boğaziçi köyü olarak tanımlamaktadır. Semte 1980 yıllarında taşınan Cengiz Bektaş, bir yerel sakin ve mesleki uzman olarak, Kuzguncuk'taki diğer yerel sakinler ile alan iyileştirme çalışmalarına başlamıştır. Bektaş, bu dönemi, "Kuzguncuklunun Kuzguncuk'u iyileştirme dönemi" olarak adlandırmaktadır.

Semtteki yeşil alanlar yalnızca, Boğaz boyunca kamusal kullanıma açık olmayan mezarlıklar, askeri bölgeler ve Kuzguncuk Bostanı'dır (Şekil 4.27). 700 yıllık tarihe sahip olan Kuzguncuk Bostanı, Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar mahalle halkının gıda üretimi, sosyal yaşam ve mahalle kültürünün bir parçası olmuştur. Ayrıca, Boğaziçi'ne olan yakınlığıyla dikkat çeken bu bostan, kentsel dokuda kamusal kullanıma açık kalan son büyük boşluk ve yeşil alan olma özelliği

taşımaktadır (Şengül, 2019). Dolayısıyla bu alan, yerel yönetimler ve ekonomik iktidarlar tarafından, bir mekân temsili dayatması olarak kentsel dönüşümün Kuzguncuk'taki anahtarı olarak görülmüş ve her on yılda bir soyut mekân temsili ile gündeme taşınarak mekân üretim süreçleri geçirmiştir (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2017) (Şekil 4.36) (Şekil 4.37).

Şekil 4. 27. Kuzguncuk'ta Yerler ve Sokak Adları (Mills, 2014).

Kuzguncuk Bostanı'nın önceki sahibi İlya Sore'dir. Bu nedenle alan, Kuzguncuk sakinleri tarafından "İlya'nın Bostanı" olarak da bilinmektedir. Neoliberalizmin Türkiye üzerinde de etki göstermeye başladığı 1980'ler itibariyle artan kentsel rant ve baskılar Bostan'ın varlığını tehdit altına almıştır. Bostan, 1992 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından Türkiye Organ Nakli ve Yanık Tedavi Vakfı'na 10 yıllığına kiralanmasına karar verilerek özel mülkiyet statüsüne geçmiştir. Bu karar ile birlikte Bostan ilk olarak otopark olarak kullanılmış, ardından mekân temsili olarak hastane yapılması, 1994 yılında site inşaatı konusu ve cami inşa edilmesi konuları gündeme gelmiştir (Şengül, 2019). Bunun bir sonucu olarak "Bostan'ı koruma eylemleri" ni başlatan yerel sakinler, imzalar toplamış, dilekçeler yazmış ve şenlikler gibi temsil mekânları üreterek, tepeden inme mekân temsillerine karşı bir mücadele sergilemişlerdir. Sakinler, "Kuzguncuk Bostanı Park Olsun" sloganıyla örgütlenerek, bostanın yapılaşmaya açılmasına karşı bir mücadele başlatmışlardır. Mücadele, çeşitli mekânsal pratikler ve ortaya çıkan temsil mekânları ile etkili bir kent hakkı mücadelesi halini almıştır. 1997 yılında yerel sakinler tarafından kurulan Kuzguncuklular Derneği, Şehir Plancıları Odası'nın da desteği ile çok sayıda şenlik,

forumlar, açık hava toplantıları, imza kampanyaları, afişlemeler, yazışmalar, görüşmeler gibi pek çok etkinlik ile temsil mekânları yaratarak, mekân temsilini yürütmeyi durdurma kararı aldırılmıştır (Aksoy, 2017). 2000 yılında Vakıf tarafından Bostan'ın özel ilkokul olarak işlevlendirilmesine dair yeni bir tepeden inme proje ortaya atılmıştır (Şekil 4.28). Tasarlanan planlar Koruma Kurulu tarafından onaylanmadan alanda başlayan sondaj çalışmalarına bir tepki olarak ikinci kez Bostan'ı koruma mücadele süreci başlamıştır (Şekil 4.29 ve 4.30). Yine 2000 yılında bostan alanını tekrar kiraya vermek isteyen Vakıflar Genel Müdürlüğü, 10 yıllık kent hakkı mücadelesi neticesinde kiralamaktan vazgeçen Organ Nakli ve Yanık Tedavi Vakfı yerine, Kuzguncuklular Derneği'nin kiralama talebini iletmiştir. Kuzguncuklular Derneği finansman bulamadığından alan, 10 seneliğine fidanlık olarak kullanılmak üzere bir peyzaj firmasına kiralanmış ve 10 sene boyunca bu şekilde yeşil kalmıştır (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2017). 2011 yılında bu 10 yıllık sözleşmenin sona ermesinin ardından, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bostan'ı yap-işlet-devret modeliyle alıcıya sunmayı amaçlayan bir girişimde bulunmuştur. Bu model ile yeniden gündeme getirilen özel ilkokul projesine karşı, Kuzguncuklular Derneği itiraz dilekçeleri hazırlayarak yeni bir mücadele sürecini başlatmıştır. “Kahraman Bostan Yapılaşmaya Karşı” sloganı ile şenlikler düzenlenmeye başlanmış, mahalle bostan korkulukları ile çevrilerek farkındalık yaratılmak istenilmiştir (Şekil 4.31). Sosyal medya, haber kanalları ve görsel basında ilgi gören Kuzguncuklular Derneği, sesini geniş çevrelere duyurabilmeyi başarmıştır. Atabey, (çevrimiçi görüşme, 8 Ocak 2025), sembolik bir temsil olarak tüm Kuzguncuk'a bostan korkulukları yerleştirildiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bostan korkulukları yaptık biz, o çok ses getirdi. Yani Kuzguncuk'un içinde müthiş bir eğlence ve bir tür aksiyon yarattı. Yani bir bir tür sanat yarattı aslına bakarsanız. Çünkü burada bizim çok sanatçı arkadaşımız da var. Onların bakış açıları ve varlıkları birdenbire meseleyi farklılaştırdı. Biz herkese o korkulukları yapıp, dağıttık. Ve herkes çoluğuyla çocuğuyla onları süsledi ve bütün İcadiye'nin ağaçlarında ve bostanın içinde korkuluklarımız vardı ve bence simgesel olarak çok anlamlıydı. Yani bostanı bekleyen korkuluk olmak dışında da bir mahallenin içinde belki 50-60 tane korkuluğun böyle 2-3 günün içinde her biri birbirinden bu kadar farklı şekilde bir bir tür sanat ürünü olarak neredeyse sokak hareketi olarak gerçekleştirilebilmiş olması çok etkiliydi. Tabi hükümet bir gece hepsini topladı.”

Şekil 4. 28. Ortaya Atılan İlkokul Projesinin Bostan'da Yerleşimi (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2017).

Şekil 4. 29. 2000 Yılında Bostana Özel Okul Yapma Girişiminin Kuzguncuklular Tarafından Protesto Edilmesi (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2017).

Şekil 4. 30. 2000 Yılında Bostana Özel Okul Yapma Girişiminin Kuzguncuklular Tarafından Protesto Edilmesi (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2017).

Şekil 4. 31. Kuzguncuk'un Bostan Korkulukları ile Çevrenmesi (URL 20).

Özel ilkokul projesinin Anıtlar Kurulu'ndan onay almamasına rağmen Yüksek Kurul'dan onay alması dolayısıyla Kuzguncuklular Derneği karara karşı dava açarak mücadeleyi sürdürmüştür. Önce temyiz sürecine giden dava ardından Çevre Komisyonu'nun projeyi iptal etmesiyle sonuçlanmıştır (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2017).

2013 yılında Gezi Parkı'nın ülke çapında yansımaları da büyük olmuştur. Bu olaya paralel olarak devam eden Kuzguncuk Bostanı sürecinde, Bostan'ın kimliğini koruyabilme amacı güderek tarımsal çalışmalar, perma kültür çalışmaları ve diğer birçok etkinlik gerçekleştirilmeye devam edilmiştir (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2017). O dönemde, toplumsal bilinç oldukça gelişmiş ve güçlü bir yapıya ulaşmıştır. Bu sayede İstanbul Kent Savunması ve Kuzey Ormanları Savunması gibi pek çok şehir inisiyatifinden destek alınmıştır (Atabey, çevrimiçi görüşme, 8 Ocak 2025). 2013 yılında bostanın park alanına dönüştürülme projesi gündeme geldiğinde, yerel halk bu projenin bostan kimliğini ortadan kaldıracak bir durum olduğu gerekçesiyle istememiştir. Kuzguncuklular, 2014 yılında Üsküdar Belediyesi tarafından kiralanın Bostan'ın ihale gününde Vakıflar Genel Müdürlüğü ile bir araya gelerek tepkilerini ve taleplerini dile getirmiştir (Şekil 4.32). Üsküdar Belediyesi'ne giderek bostanın bostan kalması durumunu yeniden vurgulamıştır. Sürecin geri kalanında Üsküdar Belediyesi ile müzakere süreci başlatılmış ve yerel halkın isteklerine uygun bir çözüm arayışı gündeme gelmiştir (Yıldırım, 2020). Üsküdar Belediyesi; Kuzguncuklular Derneği, muhtar ve azalar, mahallede yaşayan mimarlar ve yerel halktan oluşan bir topluluk ile Bostan'ın akıbetine dair görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşme sonucunda, yerel mimarlar Kuzguncuk Bostanı'na

dair proje önerileri sunmaya başlamış ve bu öneriler mahalleli tarafından incelenerek, tartışılarak bir karara varılmıştır. 2014 yılının sonlarına doğru uygulamaya başlanan Kuzguncuk Bostanı projesi hem tarım yapılan hem de sosyal etkinlikleri içerisinde barındıran bir kamusal mekân olarak halkın kullanımına sunulmuştur (Şekil 4.33). Bugün bostan, mahallelinin kullanımına sunulan tarım alanları, oturma, yürüyüş ve oyun alanları gibi mekânsal pratikler içermektedir (Şekil 4.34). Kuzguncuk Bostanı mücadelesinin kent hafızasında yer edinebilmesi için Kuzguncuklular Derneği çeşitli etkinlikler düzenlenmeye devam etmektedir (Şekil 4.35).

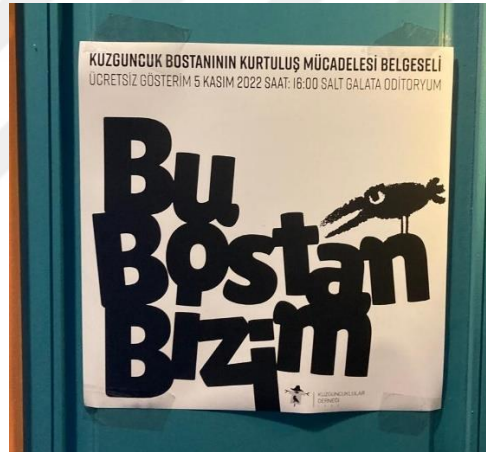
Şekil 4. 32. Vakıflar Genel Müdürlüğü Önünde Kuzguncuklular (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2017).

Şekil 4. 33. Kuzguncuk Bostanı (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2017).

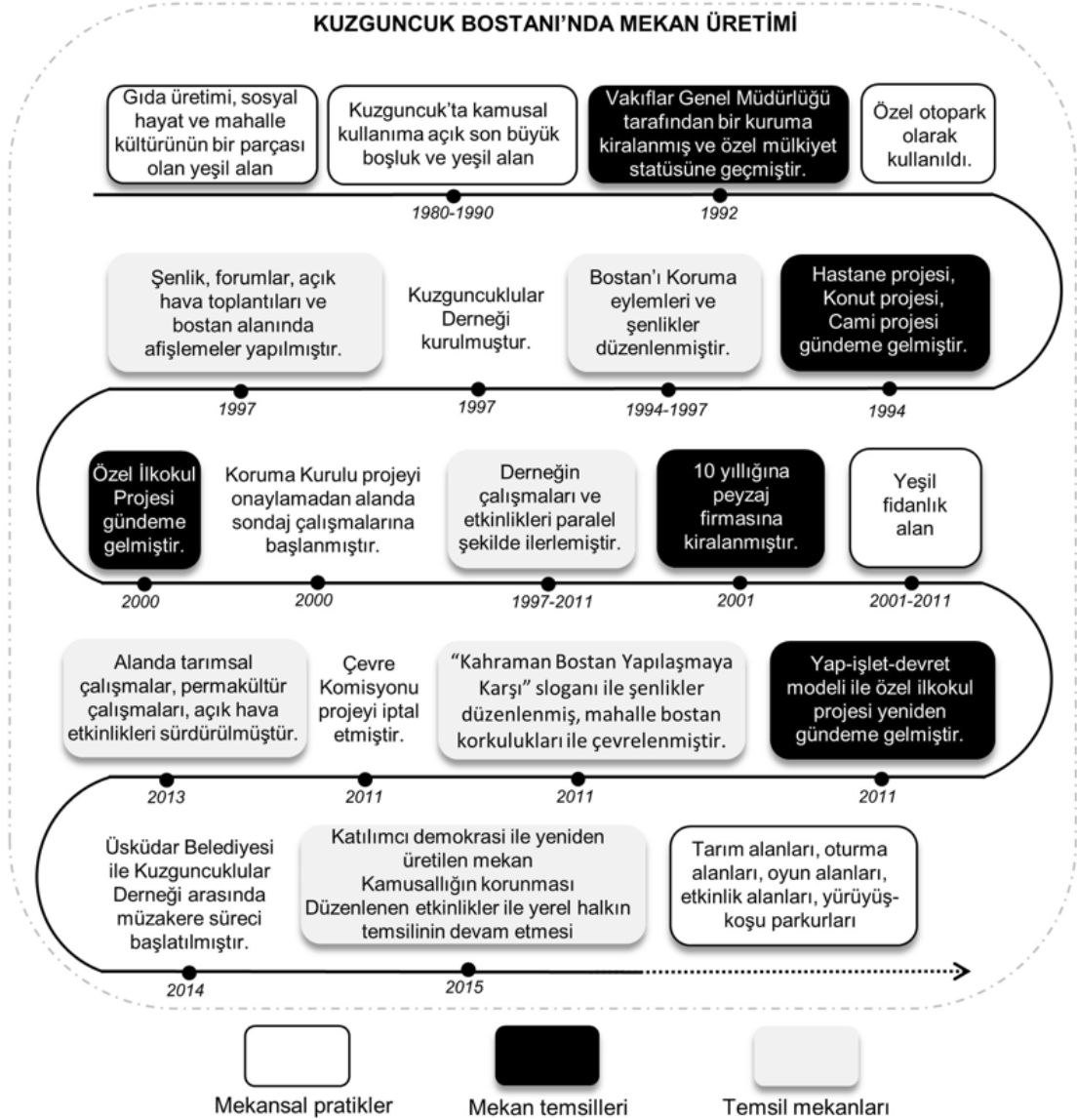

Şekil 4. 34. Kuzguncuk Bostanı. (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir).

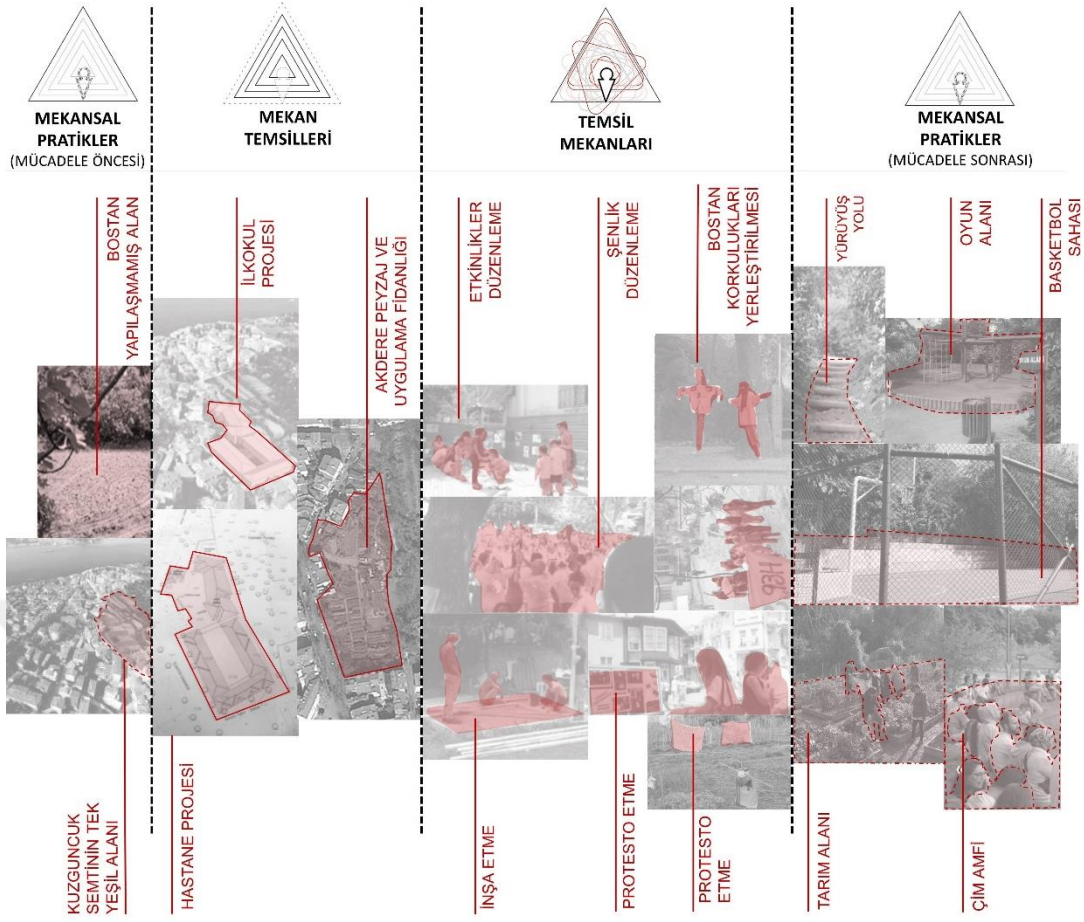

Şekil 4. 35. Kuzguncuk Bostanı Kurtuluş Mücadelesi Afişi. (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir).

Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi, sadece bir bostanı kurtarmakla kalmayıp, aynı zamanda mahalle ölçeğinde katılımcı demokrasinin başarılı bir örneğini de temsil etmektedir (Özkan, 2021). Sonuç olarak Kuzguncuk Bostanı'nda verilen kent hakkı mücadelesi, birçok kez mekân temsili olarak kurgulanan alanın, yaratıcı mekânsal pratikler ve temsil mekânı örgütlenmeleri ile reddedilmesi ve ardından yerel halkın istekleri doğrultusunda mekânın yeniden ve yeniden üretilmesi süreçlerini içermektedir.

Şekil 4. 36. Kuzguncuk Bostanı Mücadelesinde Mekân Üretimi

Şekil 4. 37. Kuzguncuk Bostanı Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü

4.2.5. Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesi

Çanakkale kentinde, 1990'lı yıllardan itibaren yerel yönetimde katılımcı bir anlayış süregelmektedir. Bu anlayış, kente dair çalışmaların ve tartışmaların yürütüldüğü, “Şehir Konseyi” adında bir kentli meclisinin kurulmasıyla başlamıştır. Kentte planlanan projeler, Şehir Konseyi’nde tartışılmış ve kararlar buna göre verilmiştir. Dolayısıyla, kentte yönetim güçlenmiş, sivil toplumun aktif rol aldığı katılım kültürü gelişmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda deneyimlenen Şehir Konseyi, Çanakkale’nin 21. yy’ın demokratik yerel yönetim anlayışını ifade eden Yerel Gündem 21’in kurulduğu ilk kentler arasında olmasına sebep olmuş, kent konseylerinin kurulma sürecinde de etkili olmuştur. Bu katılımcı süreçler sayesinde kentteki sivil toplum, kentli haklarını ön planda tutan projelerin ortaya çıkmasını sağlarken, bu çerçevede tamamlanan projeler de kentteki sivil toplumu güçlendirmiştir. Fakat kentte sivil toplumu güçlendiren yalnızca katılımcı süreçler değil, ayrıca sivil toplumun kamusal alanlar için verdiği mücadelelerdir. Dolayısıyla 1990'larda kentsel mekân kararlarına

katılım ile temelleri atılan ve kentlilere kentsel haklar bağlamında farkındalık kazandıran yerel demokrasi kültürü, ortaya atılan mekân temsillerine karşı yerel kent hakkı mücadelelerinin temelini oluşturmuştur (Sakarya, 2018).

2000'li yıllarla birlikte neoliberalizmin bir getirisi olarak kentleşme hedefleri ve buna bağlı olarak kentsel büyüme baskısı artmıştır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, 2010'lu yıllarda Çanakkale kent politikalarında inşaat sektöründe hareketlenme ve yatırım projeleri gözlemlenmeye başlanmıştır. Özellikle, Çanakkale Boğaz Köprüsü projesinin gündeme gelişiyle, kentin kıyı şeridi için, Hilton Oteli Projesi, eski bir endüstriyel yapı olan Akfa Salça Fabrikası alanına home-office projesi, Eski Tekel ve Kanyak Fabrikası arsasının özelleştirilmesi, Yat Limanı Projesi gibi birçok mekân temsili proje ortaya atılmıştır (Şekil 4.38). Bu projeler, nüfus yoğunluğu ve fiziksel gelişimi giderek artan Barbaros mahallesindeki belirli alanlar için planlanmıştır. Barbaros mahallesi kıyı bandı, Ekim 2007'de onaylanan 1/5000 Revizyon Nazım İmar Planı'nda "Özel Proje Alanı" (plan notunda: kamusal kullanıma açık park, yol, yeşil alan, rekreasyon alanı, kültürel tesis, sosyal tesis kafe, lokanta, alışveriş merkezi, konaklama tesis alanı, oyun alanları, spor alanları) olarak tanımlanmıştır. Özel proje alanı ile birlikte sanayi alanları da bu niteliğe sahip olmuş ve turizm ve konut odaklı projeler geliştirilmiştir. 2015'te inşaatına başlanan Hilton Otel ile birlikte Barbaros Mahallesi, yatırımcıların gittikçe ilgisini çekmeye başlamıştır. Sürekli çoğalan kentsel büyüme baskısı altında kentteki sivil inisiyatifler, bu projelerin hayata geçmesini engellemek amacı ile mücadeleler ortaya koymuş, sonucunda bazı projeler hayata geçirilmiş bazıları ise durdurulmuştur. Durdurulan bir proje olması bağlamında Eski Tekel ve Kanyak Fabrikası arsasının özelleştirilmesine karşı verilen yerel kent hakkı mücadelesi önemli örneklerden biridir (Sakarya, 2018) (Şekil 4.43) (Şekil 4.44).

Şekil 4. 38. Çanakkale Kıyı Şeridi'nde Planlanan ve Gerçekleştirilen Projeler (Sakarya, 2018).

Çanakkale Tekel Şarap ve Kanyak Fabrikası, 1962 yılında kurulmuştur. 2003 yılında özelleştirme kararı ile Mey İçki Sanayii ve Ticaret A.Ş.'ye satılmış ve 2006 yılına kadar üretimi devam etmiştir. 2006 yılında Amerikan özel sermaye şirketi olan Texas Pacific Group'a satılarak yeniden el değiştirmiştir. El değiştirdikten sonra üretime kısa bir süre daha devam eden fabrikanın, aynı sene içerisinde üretimi durdurulmuştur. 2007 yılında tekrar el değiştirerek, alışveriş merkezleri (AVM) ile bilinen MultiTurkmall şirketine, 2008 yılında "ÇAV AVM İnşaatları Anonim Şirketi" ne satılmıştır. Şirket, imar izni almak istemesi sebebiyle belediye ile özel imar şartlarına bağlı bir anlaşma yapmıştır. Bu şartlar, işten çıkarılan işçilerin çocuklarının istihdam edilmesi, Çanakkale'deki esnafa kota verilmesi ve deniz kıyısında bulunan 12.056 m² alanın tapusunun Çanakkale Belediyesi'ne devredilmesi olarak belirlenmiştir. 2008 yılı Eylül ayında yapılan anlaşma, 2014 yılı başında kıyıda alanın belediyeye devredilmesi ve imar izninin alınmasıyla sonuçlanmıştır. 30 Mart 2014 yerel seçimleri öncesinde belediye, kendisine devredilen bu alanın girişine: "Bu arsanın tamamı 12.026,56 m² olup; Çanakkale Halkına Aittir" yazılı bir levha asmış (URL 21) (Şekil 4.39). Kent Konseyi ve sivil inisiyatifler ile birlikte Fabrikale Etkinlikleri düzenlemiştir (Şekil 4.40). Düzenlenen etkinliğin açılışında konuşan Çanakkale Belediye Başkanı Ülgür Gökhan, fabrikanın kent ve kentli için önemini vurgulamış, burası ve Çanakkale'nin kentsel büyüme alanı baskısında olan diğer alanları için bir mücadele verdiğini dile getirmiştir. Seçimlerin ardından, Çanakkale Belediye Meclisi kararı ile fabrika arsasının yap-işlet-devret modeliyle, 15 yıllık süreyle devredilmesi için belediye başkanına yetki verilmiştir (URL 22).

Şekil 4. 39. Tekel Şarap ve Kanyak Fabrikası Arsaı (URL 21).

Şekil 4. 40. Fabrikale Etkinlikleri (URL 22).

Çanakkale Belediyesi kendisine verilen yetki ile Temmuz 2014'te, fabrika arsasının akıbeti hakkında konuşmak adına, sivil örgütler ve yerel halk ile toplantılar düzenlemeye başlamıştır (URL 23). Bu toplantılarda (Sakarya, 2018), Çanakkale Belediye Meclisi'nin mekân temsili dayatması olarak aldığı karar tartışılmış ve katılımcıların birçoğu yerel halkın taleplerinin önemsenmediği bu kararın yanlış olduğunu, alanın kamu yararına değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Çanakkale Mimarlar Odası da Tekel Fabrikası arsasının kamu yararı düşünülerek planlanması gerektiğini savunmuş ve çevrede birçok AVM bulunması dolayısıyla AVM, kat yüksekliğinin fazla olmaması dolayısıyla otel olmasının doğru bir karar olmayacağını belirtmiştir (Sakarya, 2018). Tekel Fabrikasının da bulunduğu, dönemin Barbaros mahallesi muhtarı Şaban Şahin de planlamanın kamuya yararı gözetilerek yapılması gerektiğini ve mekânsal hafıza açısından önem teşkil eden fabrika bacasının korunması gerektiğini ifade etmiştir (Şahin, 2016; aktaran Sakarya 2018). Toplantıların yanı sıra Belediye Meclisi'nin aldığı karar, kendi talep ve

arzuları doğrultusunda mekânını şekillendirmek isteyen kentlinin de dikkatini çektiğinden, çeşitli platformlar ve sivil toplum ile birlikte yerel kent hakkı mücadelesi süreçleri başlamıştır.

Çanakkale'nin yerel sakinlerinden oluşan, kent hakkını çeşitli yöntemlerle savunan Çanakkale Kent Hakkı Platformu, Tekel fabrika arsasının mücadelesi için “Şehrin Bizden Çaldığı Hareketler” adında kısa bir film hazırlayarak, mekân temsiline karşı ses getirmiştir. Kısa filmde, “parkurcu” olarak tanımlanan bir genç grup oynamaktadır. Bedeni zorlayan, sınırları zorlayan fiziksel aktivitelerle, şehrin birkaç noktasında bu eylemi gerçekleştirmektedir (Şekil 4.41). Parkurcu bedenlerin mekânı işgali ve kullanımı ile temsil mekânı üretimi gerçekleştirilen alanın, bu şekilde bir aktivite merkezi olarak kullanılabileceği önerilmiştir. Ayrıca Çanakkale Kent Hakkı Atölyesi, Tekel Fabrikası arsasının bir endüstriyel kültür mirası olduğunu, bu nedenle burada oluşturulacak planlamanın, geçmiş bağlamından koparılmadan, alanı halihazırda kullanan parkurcular ve ileride kullanacak Barbaros Mahalleliler, üniversite öğrencileri tarafından, katılımcı olarak tasarlanması gerektiğini savunmuştur (URL 24). Dolayısıyla Çanakkale Kent Hakkı Atölyesi, görsel ve yazınsal olarak verdiği mücadele ile yerel mücadeleyi büyütürken, mücadelenin sesinin kent sınırlarının dışına çıkmasını sağlamıştır. Mücadelenin kent sınırlarını aşan sesi, yereldeki karar alıcıları huzursuz etmiş ve kararlar üzerine yeniden düşünülmesine yol açmıştır.

Şekil 4. 41. Şehrin Bizden Çaldığı Hareketler (URL 24).

Belediye Meclisi'nin Çanakkale Belediyesi'ne verdiği yetki ile 4 Eylül 2014'te ihale gerçekleştirilmiştir. İhale sonucunda, Tekel arsasını imar iznine karşılık olarak belediyeye devreden ve 17 Burda AVM projesini yürüten Esas Holding almış fakat ihale kısa zaman içerisinde iptal edilmiştir. İhalenin iptali hakkında açıklama yapan

belediye başkanı Ülgür Gökhan, ihale sürecinden vazgeçilmediğini, yalnızca uygun bir teklif verilmediği için iptal edildiğini ifade etmiştir. Ülgür Gökhan, kendilerine yerel seçimde büyük puan kazandırdığını düşünen fabrika arsası ihalesinin tekrar gerçekleştirileceğini dile getirmiştir (URL 25). İhalenin iptalinde yerel kent hakkı mücadelelerinin yanı sıra, çok yakın bir konumda bulunan Troypark AVM yetkililerinin itirazları da etki yaratmıştır (URL 26).

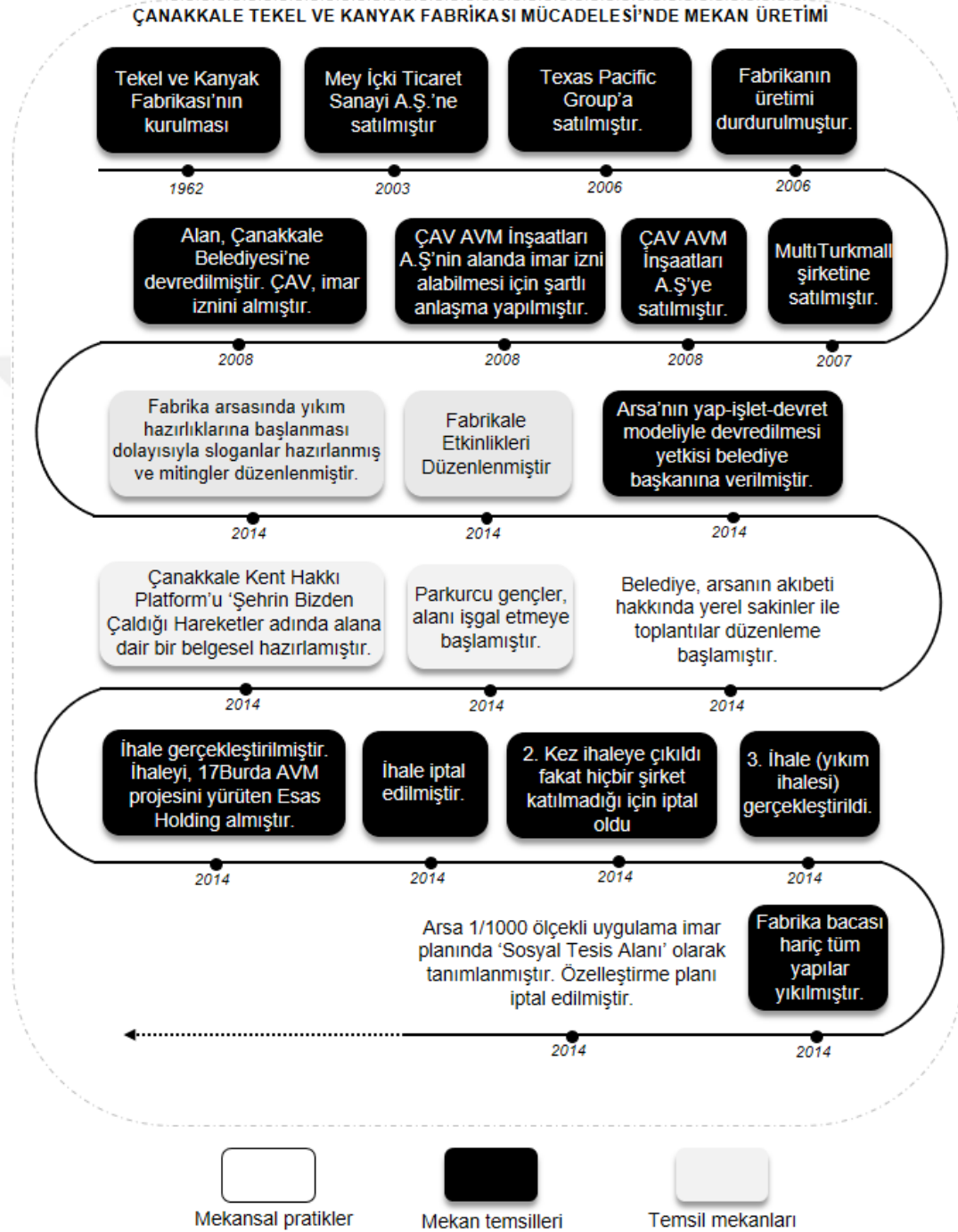
Kısa bir süre ardından Tekel arsası ikinci defa ihaleye çıkmış ve hiçbir şirket katılmadığı için tekrar iptal olmuştur. Bunun ardından Ülgür Gökhan, ilk ihale ardından inşa edilen yapıların, orijinal boyutlarına uymadığı için iptal edildiğini belirtmiş, ikinci ihaleye katılan şirket olmamasından dolayı da üçüncü kez yıkım ihalesi kararı aldığını belirtmiştir. Alan üzerinde mekân temsili olarak alınan bu karar üzerine, Tekel arsası üzerindeki fabrikalar ve depolama alanları yıkılmış, yalnızca fabrika bacası korunmuştur (Çanakkale Belediyesi, 2014; Sakarya, 2018). Bu alan 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planında “Sosyal Tesis Alanı (Çocuk Bilim Merkezi)” olarak tanımlanmıştır. Fakat bu proje de çok süre geçmeden iptal edilmiştir. Alana 17 Burda AVM projesi yapılmasına karar verilmiştir. Bu projede on iki bin metrekarenin yarısı otopark olarak planlanmıştır. Fabrikanın bacası hariç tüm yapılar yıkılmış ve proje hayata geçirilmiştir (Baran, çevrimiçi görüşme, 13 Mart 2024) (Şekil 4.42).

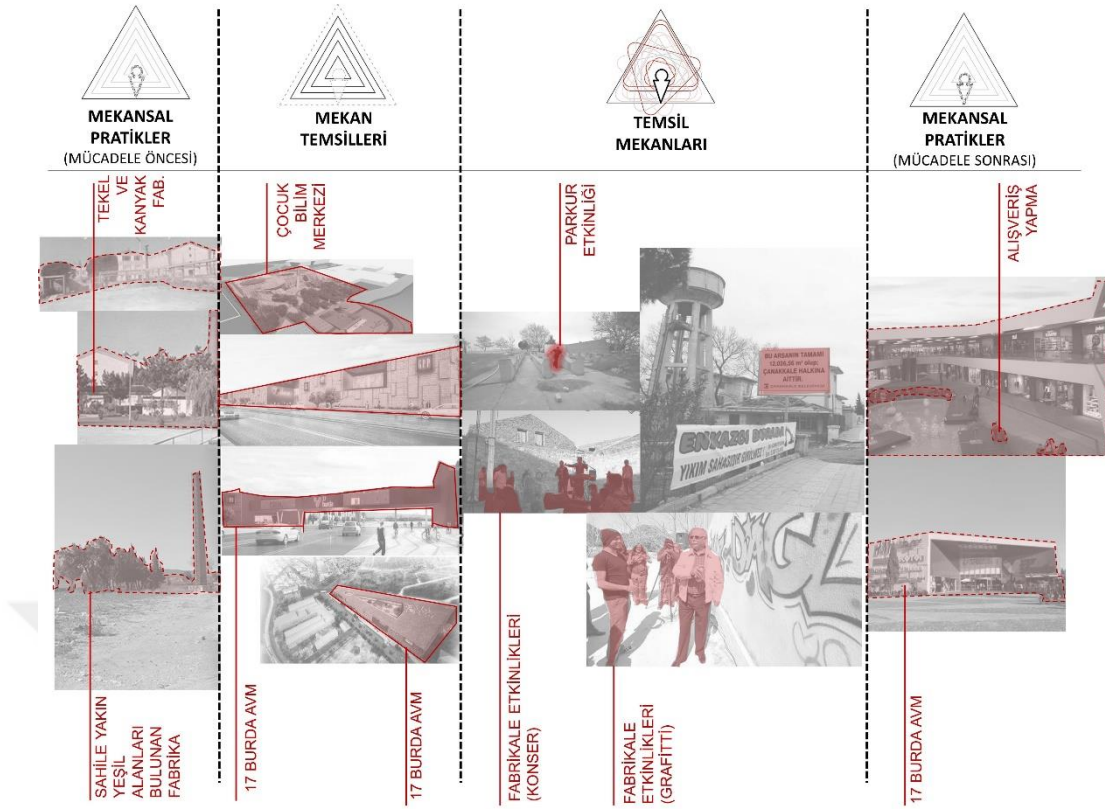
Şekil 4. 42. 17 Burda AVM (URL 27).

Tekel Fabrikası arsası mücadelesi, kentlilere ait kamusal açık alan üzerine karar verme hakkının, sermayeden alınarak halka geçmesi ile sonuçlanmıştır. Kamusal alanlar üzerindeki haklarını korumak isteyen yerel sakinler, bu alanın kullanım hakkını geri almıştır. Yerel kent hakkı mücadelesi amacına ulaşmış, bu arsanın yapı-ışlet devret usulüyle kamunun elinden çıkması engellenmiştir. Mekân temsillerine karşı mücadelede yerel sakinler ve çeşitli sivil toplum kuruluşları üzerinden temsil

mekânları yaratılması, sivil toplumun Çanakkale'de etkisini arttırmıştır (Sakarya, 2018).

Şekil 4. 43. Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesinde Mekân Üretimi

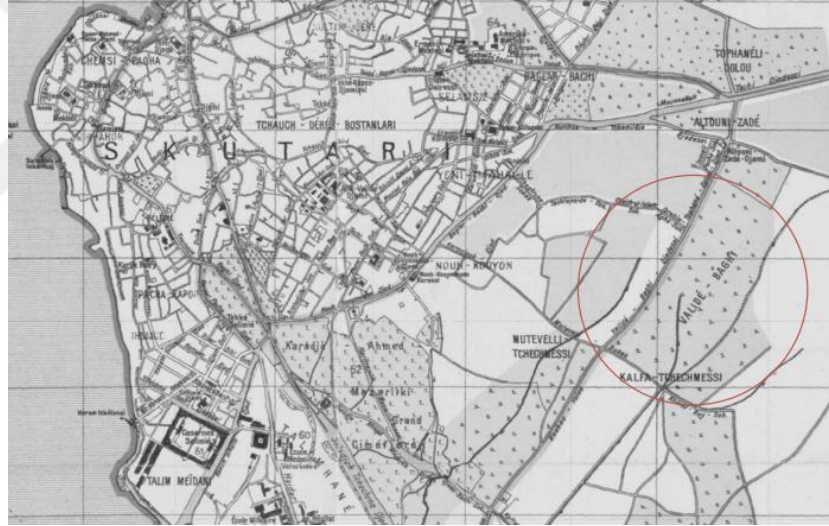
Şekil 4. 44. Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü

4.2.6. Validebağ Korusu Mücadelesi

Kentsel büyüme süreciyle birlikte, kent içinde kalan orman parçaları genellikle "koru" olarak adlandırılmaktadır. İstanbul'un Anadolu Yakası'nda yer alan Beykoz, Mihrabad, Koçlar Kâmlık, Gölcük ve Validebağ Korusu, bu tür korular arasında öne çıkan örneklerdir. Bu koruların en büyüğü olan Validebağ Korusu, yaklaşık 354.000 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Üsküdar ilçesindeki Koşuyolu, Altunizade ve Barbaros mahallelerinin kesişim noktasında konumlanmıştır. Korular, doğallıklarıyla parklardan ziyade ormanlara benzeyen alanlar olarak tanımlanabilir (Aytan, 2023). Ancak, tarihsel kentleşme süreçleri boyunca çeşitli sosyal ve fiziksel müdahalelere maruz kalmışlardır. Kentleşme sonucu çevrelerindeki yapılaşma arttıkça, koruların sınırları daralmış ve içlerine işlevsel binalar inşa edilmiştir. Bu durum, koruların yalnızca doğal bir alan olmanın ötesine geçerek aynı zamanda mekânsal ve sosyal bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Toplumun bu alanlara dâhil olmasıyla birlikte korular, doğal alanların yanı sıra sosyal ve kentsel mekânlar olarak da işlev görmeye başlamıştır (Aytan, 2023). Validebağ Korusu da bu bağlamda, toplumsal

bir mekân niteliği taşımaktadır. Validebağ Korusu'nun toplumsal bir mekân olarak yeniden üretiminde, yönetim mekânizmalarının ve yerel halkın yönlendirdiği çeşitli süreçler etkili olmuştur. Bu süreçlerde, temsil mekânları ile mekân temsilleri arasında ortaya çıkan çatışmalar dikkat çekicidir (Şekil 4.52) (Şekil 4.53). Validebağ Korusu, yalnızca bir doğal alan değil, aynı zamanda toplumsal ve mekânsal dinamiklerin birleşimiyle şekillenen bir mekân olarak değerlendirilmektedir.

Osmanlı döneminde Validebağ Korusu, Sultan'ın ailesinin günlük yaşamının, temsil ettikleri refahın ve gücün bir mekân temsili olarak ortaya çıkmaktadır. Osmanlı ailesinin avcılık, bahçecilik gibi mekânsal pratikleri, inşa edilen Adile Sultan Kasrı, kimsesiz ve fakir çocukların eğitimi için kurulan Darül-Eytam, korunun doğal alanını şekillendiren ilk mekân temsilleri olduğu söylenebilir (Akyıldız ve Armağan, 2022) (Şekil 4.45). Başka bir deyişle Validebağ Korusu üzerinde soyut mekânın ilk üretiminin bu süreçte olduğu söylenebilir.

Şekil 4. 45. 1922 Şehir Haritası.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Validebağ'da bulunan yapılar, birkaç kamu kurumuna atanmış ve tarım-hayvancılığın da yapılabildiği, eğitim-sağlık kompleksi haline getirilmiştir. Darül-Eytamlar kapatılarak yatılı okullara dönüştürülmüş ve bu dönemde öğretmen ve öğrenciler için yeni yapılar yapılmıştır (Şekil 4.47). Sonralarda koru, Hemşire Okulu, Validebağ Öğretmen Hastanesi, "Hababam Sınıfı" filminin çekildiği mekân gibi çeşitli işlevlerde kullanılmıştır. Hababam Sınıfı'nın çekilmeye başlaması ile birlikte seti izlemek için gelen insanlar tarafından sosyal bir alan kimliği kazanmaya başlamıştır. 1970'li yıllarda neoliberal politikaların yayılmaya başlaması ve sonunda Boğaziçi Köprüsü'nün yapılmasıyla çevresinde hızlı bir kentleşme süreci

başlamıştır. 1980 darbesi sonrası koruda tarım ve hayvancılık faaliyetleri yasaklanmış, korunun alanı çeşitli kamu kurumlarına ve şirketlere yapılan satışlarla 700 dönümden 354 dönüme kadar küçülmüştür.

Şekil 4. 46. Validebağ Korusu'nda Tarım Alanları ve Kompleksler (Kolay ve memiş, 2017).

1994-1995 yıllarında Özelleştirme İdaresi'nin araziyi satışa çıkarma girişimi, yerel sakinler ve Mimarlar Odası'nın basın açıklamaları ve Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporuyla engellenmiştir. Bu süreçte muhtar Cafer Koç'un öncülüğünde 1995'te Altunizade Yurttaş İnisiyatifi kurulmuştur (Aytan, 2023). Altunizade Yurttaş İnisiyatifi, çevresel ve toplumsal olaylara ilişkin farkındalık yaratmak amacıyla haftalık toplantılar düzenlemiş ve "Altunizade Postası" adında bir bülten yayınlamaya başlamıştır. Gönüllüler tarafından hazırlanan ve çevredeki apartmanlar ile yerel işletmelere ücretsiz olarak dağıtılan Altunizade Postası'nın adı 2000'li yılların başında Validebağ Postası olarak değiştirilmiştir. Bu bültende, o dönemlerde gerçekleştirilen forumlar, paneller, basın açıklamaları, çöp toplama etkinlikleri, mahalle festivalleri ve gösteriler gibi hareketin organizasyonunu sağlayan etkinlikler tanıtılmıştır (Aytan, 2023). Bültenin yayını 2011 yılına kadar aralıklarla devam etmiştir. Validebağ Postası, Validebağ Gönüllüleri'nin mekân üretimindeki rolünü duyurmak, Koru'nun mekân üretim sürecinde meydana gelen olayları yerel halka açıklamak ve mücadelenin ilerleyişini belgelemek için önemli bir araç işlevi görmüştür (Bal, 2015). Bu dönemde Validebağ Korusu'nun bakım ve onarımı için yetkilendirilen Üsküdar Belediyesi, koşu yolu ve oyun alanı olan havuzlu bir restoran inşa etmek için tekrar harekete geçmiştir. Ancak sendikaya bağlı bir grup öğretmenin, üç gün boyunca Validebağ Korusu'nda çadır kurarak başlattığı mücadele, dönemin İstanbul valisinin müdahalesiyle sonuçlanmış ve proje askıya

alınmıştır (Alkan, 2022). 1998 yılında Haydarpaşa Lisesi, futbol sahası büyüklüğünde bir alanda kazılar yapmış ve doğal bitki örtüsünü tahrip etmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, daha öncesinde ahır olan alana İzci Evi ve önüne bir taşıt yolu inşa ettirmiştir. Buna karşın, Acıbadem, Koşuyolu, Altunizade ve Barbaros mahallelerinde yaşayan gönüllüler bir araya gelerek Validebağ Yurttaş İnisiyatifi'ni oluşturmuşlardır. İnisiyatifin ana hedefleri, korunun ticari projelerden korunmasıdır. Özellikle, alanın kafeler, düşün mekânları veya diğer etkinlikler için ticari amaçlarla kullanılmasına karşı durmuşlardır. Hareketin sloganı: "Koruyu Korum" olmuştur. Bu inisiyatif, aynı dönemde gündeme gelen Marmara Üniversitesi'nin Validebağ Korusu'nun 6 dönümlük bir alanına inşa edilmesi planına karşılık bir tepki hareketi olarak da 50.000 imza toplamıştır. İnisiyatif üyeleri, korunun doğal koruma alanı ilan edilmesi ve koruma altına alınması amacıyla İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na dilekçe sunarak korunun tamamının tescillenmesi için başvurmuştur. Bunun sonucunda başvuru kabul edilmiş ve Validebağ Korusu 1999 yılında "birinci derece sit alanı" statüsüne kavuşmuştur. 2001 yılına gelindiğinde Validebağ Yurttaş İnisiyatifi, "Validebağ Korusu Kentsel Kültür ve Dayanışma Derneği" olarak yeniden yapılandırılmıştır (Bal, 2015). İsmi daha sonra Validebağ Gönüllüleri Derneği olarak değiştirilmiştir. 2002 yılında Validebağ Gönüllüleri, Koruma Kurulu'na başvurarak, koruda yıllardır gerçekleşen toplu pikniklerin yapılmasını engellemiştir. 2004 yılında İstanbul 3 Numaralı Kültür Varlıkları'nı Koruma Bölge Müdürlüğü, Validebağ Gönüllüleri'ni, Korum ile ilgili konularda danışılması gereken bir oluşum olarak belirlemiştir. 2005 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Korum'a aydınlatma direklerinin montajı için kilometrelerce çukur kazılmıştır. Gönüllülerin çalışmaları ile çukurlar kapatılmıştır. 2006 yılında Üsküdar Belediyesi, Korum'a iş makineleri sokarak yolları döşemiştir. Aynı yıl içerisinde İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü ile Üsküdar Belediyesi arasında Korum'un bakım, onarım ve temizlik çalışmaları için bir protokol imzalanmış ve Korum'un güvenlik işleri Üsküdar Belediyesi'ne devredilmiştir. Validebağ Gönüllüleri bu protokol sırasında Koruma Kurulu'na herhangi bir başvuru yapılmadığı gerekçesiyle yeniden dava açmıştır. Bunun sonucu olarak protokol, 2011 yılında iptal edilmiştir. 2009 yılında Korum'da Uluslararası Kros Şampiyonası düzenlenmiştir. Bu etkinlik için Korum içerisinde bulunan mevcut yollar genişletilmiş, Üsküdar Belediyesi tarafından yeni yollar açılmıştır (Aytan, 2023). Dolayısıyla bu durumun Validebağ Korusu'nun mekânsal pratiklerinde ciddi bir değişim yaşattığını söylemek mümkündür. Validebağ Korusu'nda 2012 yılında başlayıp uzun bir süre devam etmesi planlanan restorasyon projeleri kapsamında Öğretmenevi Bahçesi taş zemin ile kaplanmış ve bahçedeki tüm ağaçlar zarar görmüştür (Arif Belgin, kişisel görüşme, 9 Eylül 2024).

2012 yılında Mülkiyeti Milli Emlak'ta bulunan koru arazisi, 8 Ağustos 2014 günü İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB)'nin eline geçen Validebağ Korusu'nda arazi genişletme çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Bunu protesto etmek isteyen Validebağ Gönüllüleri, her hafta sonu forumlar düzenleyerek mekân temsililerine karşı yeni bir temsil mekânı üretmek adına kentlilere çağrılarda bulunmuştur (Şekil 4.47). 2014 Üsküdar Belediye Başkanlığı seçimlerinde aday olan Hilmi Türkmen, seçim vaadi olarak Validebağ Korusu'nu Londra'daki Hyde Park'a benzer olarak dönüştüreceğini sunmuştur (Şekil 4.48). Bunun yanı sıra seçildiği sene, zihinsel bir mekân temsili olarak, Validebağ Korusu'nun kuzey kapısına bitişik olan yeşil alan için ile 1.200 m²'lik bir alanda, cami ve sosyal tesis projesi oluşturmuştur. Dayatılan mekân temsiline, Eylül 2014'te Üsküdar Belediyesi tarafından ruhsat verilmiştir (URL 27). Belediyenin yeşil alanı betonlaştırmak hedefiyle dayattığı bu mekân temsiline karşı kısa sürede kitleselleşen ve yaklaşık iki ay süren kent hakkı mücadelesi verilmiştir. Mücadelede, genellikle kadınlar ve gençler, İstanbul Kent Savunması, bunun yanı sıra 1995 yılından beri örgütlü mücadele veren deneyimli Validebağ Gönüllüleri aktif rol oynamıştır (Uzunçarşılı Baysal, 2015). Yapılaşdırılmak istenen alana hızlı bir şekilde müdahale edilmesi, sosyal medya aracılığıyla desteğin çağırılması, alanın yeşil alandan çıkarılıp dini tesise dönüştürülmesini kapsayan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planına dava açılarak hukuki mücadelenin de hızlı bir şekilde başlatılması Validebağ Gönüllüleri katkılarıyla olmuştur. Mahkeme kararı sonuçlanmadan alanda başlayan inşaat çalışmalarına 22 Ekim 2014'te durduma kararı verilmiştir (URL 27). Üsküdar Belediyesi, yürütmeyi durdurma kararı alınmasına rağmen, kararın başka bir parselde ait olduğunu söyleyerek inşaaata devam etmiştir. 1/1000 plan doğrultusunda Üsküdar Belediyesinin cami yapmaya izni olduğunu belirten dönemin belediye başkanı Hilmi Türkmen, davanın İBB'nin 1/5000 planına açıldığını, Üsküdar Belediyesi'nin ise 1/1000 planı uyguladığını dile getirmiştir. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre korunun çevresindeki etkileşim yeşil sahasıyla birlikte planlanması gereken söz konusu alanda camii inşaatı için İstanbul 7. İdare Mahkemesi'nin verdiği yürütmeyi durdurma kararı 30 Ekim 2014 günü aynı mahkeme tarafından iptal edilmiştir (URL 27).

Şekil 4. 47. Validebağ Gönüllüleri'nin Yaratıcı Pratikleri (Aytan, 2023).

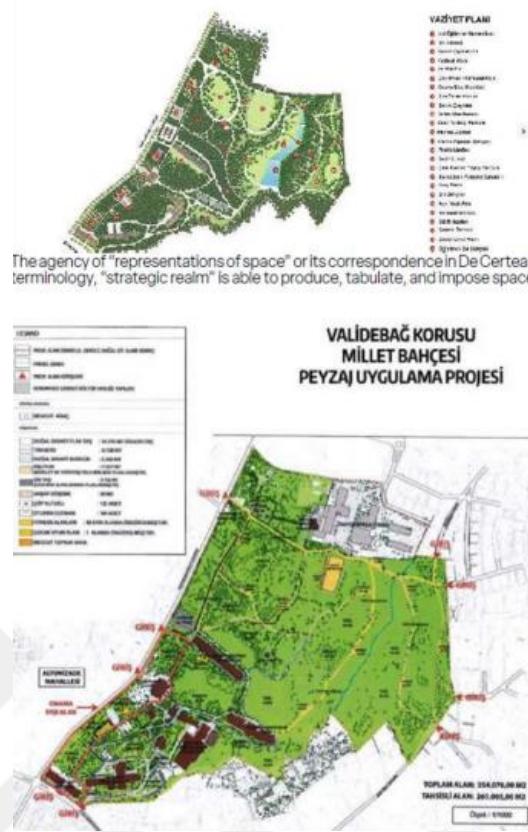

Şekil 4. 48. Validebağ Korusu Hyde Park Projesi (URL 28).

Gezi Parkı Protestoları sonrasında düzenledikleri etkinlikler ve gösteriler sayesinde Validebağ Gönüllüleri, medya tarafından geniş bir ilgi görmüştür (Bal, 2015). Gezi Parkı direnişinin getirdiği heyecan ve ilhamla, yerel sakinler ile dayanışma halinde olmak amacıyla destekçi akımına uğrayan mücadele alanında, çok farklı yöntem,

taktik ve etkinlikler ortaya çıkmıştır (Uzunçarşılı Baysal, 2015). Mücadeleciler mekânı işgal ederek, "Adı üstünde: Koru", "Pinokyo Hilmi" gibi yaratıcı sloganlar ile polis barikatları ve toplumsal olaylara müdahale araçlarına (TOMA) karşı kitap okuma, dans etme, çeşitli atölye çalışmaları düzenleme, arkeoloji ve sanat tarihi dersleri verme, polis barikatlarına perde gererek film seyretme, barikatların önünde futbol oynama gibi, Gezi Parkı'na benzer şekilde yaratıcı mekânsal pratikler gerçekleştirmiştir. Mücadele edilen kamusal mekân, başlı başına bir forum alanına dönüştürülerek, bilgi aktarımlarının, düşüncelerin, haksızlıkların dile getirildiği bir temsil mekânı yaratılmıştır. İşgal edilerek sahiplenilen mekân, yalnızca bir etkinlik alanına dönüşmekle kalmayıp, tenteler ve yeme içme alanları ile birlikte yaşam alanı niteliği de taşıyan bir temsil mekânı haline gelmiştir (Uzunçarşılı Baysal, 2015). Tüm mücadelelere rağmen onaylanarak inşaatına başlanan Validebağ Koru Camii, 2015 yılında hizmete açılmıştır. 2016 yılına gelindiğinde gönüllüler, Beltur Kafe bahçesinin büyütülmesini ve betonlaşmasını engellemiştir. 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nın geliştirdiği restorasyon projesi ile atölye olarak işlevlendirilen ve yıllarca âtil olarak bırakılan binalar yıkılmıştır. Bu binaların yerlerine kafe ve restoranlar inşa edilmiştir. Gönüllüler çeşitli kanallar aracılığıyla bu binaların el sanatları atölyeleri, kütüphane, okuma odası ve müze olarak işlevlendirme taleplerini yetkililere duyurmuştur. Yazışma ve görüşmeler sonucunda açılan kafenin bir bölümüne kitap rafları yerleştirilmiştir. Gönüllüler 300 civarında kitap toplayarak raflara yerleştirmiş ve Şubat 2018'de kitap okuma faaliyetlerine başlamışlardır. Bundan yaklaşık bir ay sonra kitaplar raflardan kaldırılmış ve gönüllülere iade edilmiştir. 2019 yerel seçimlerine giderken, dönemin belediye başkanı ve yeniden belediye başkan adayı olan Hilmi Türkmen, Validebağ Korusu'nun bu kez de "millet bahçesi" projesi olarak işlevlendirildiği tepeden inme projesini açıklamıştır (Şekil 4.49). Millet Bahçesi projesi kapsamında 35 dönümlük alanda yürüyüş yolu, koşu parkuru, bisiklet parkuru, çocuk oyun alanları ve fitness alanları planlanmıştır. Validebağ Gönüllüleri, 11.000 imza toplayarak bu projeye itiraz etmiş ve proje 2019 yılında İBB tarafından durdurulmuştur. 2021 yılında yeni İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu Koru'yu ziyaret ederek gönüllüleri dinlemiş ve İstanbul Planlama Ajansı ile birlikte bir çalışma yapılmasını önermiştir. Bu öneriler doğrultusunda İstanbul Planlama Ajansı "Validebağ Korusu'nun Geleceği Çalıştayı"nı düzenlemiştir. Validebağ Gönüllüleri ile katılımcı bir şekilde gerçekleştirilen dört oturum sonunda "Ekosistem tabanlı Yönetim Planı" hazırlanmıştır (Validebağ Gönüllüleri, 2021). 2023 yılında Millet Bahçesi projesi iptal edilmiştir. Validebağ Gönüllüleri, Koru'ya dair alınan kararları ve gerçekleştirilen uygulamaları halen yakından izlemeye devam etmektedir. 2024 yılında Üsküdar Belediyesi'nin el değiştirmesi ile birlikte

daha katılımcı ve daha müşterek bir karar alma sisteminin uygulandığı söylenebilir (Arif Belgin, kişisel iletişim, 9 Eylül 2024).

Şekil 4. 49. Validebağ Korusu Millet Bahçesi Projesi (Aytan, 2023).

Günümüzde Validebağ Korusu, ticari birimler, idari birimler ve Koru'nun doğal alanının ortaya çıkardığı birçok spontane aktivitelerden oluşmaktadır. Çeşitli spor etkinlikleri, yoga aktiviteleri, izcilik gezileri, doğum günü kutlamaları, günlük yürüyüşler, buluşmalar, toplanmalar gibi günlük aktiviteler korunun mekânsal pratiklerini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra küçük grup toplantıları (hayvan hakları, çevre hakları, şiir günleri ve anma toplantıları vb.) ve geniş grup etkinlikleri (Validebağ Gönüllüleri toplantıları, gösteriler, Üsküdar Belediyesi Festivalleri) gibi temsil mekânları oluşturan aktiviteler de Koru'nun mekânsal pratikleri haline gelmiştir (Şekil 4.50 ve 4.51). Validebağ Korusu, içindeki kamu kurumları ve ticari birimler ile günlük veya planlı aktiviteler ile mekânsal pratiklerin farklılaşmasına olanak sağlamaktadır. Koru'nun varoluşundan bu yana geçirdiği süreçlerde de görüldüğü üzere, mekânsal pratikler hem doğrudan mekân temsilleri olarak var olmakta hem de temsil mekânı üretimleri ve gündelik yaşam ile birlikte ortaya çıkabilmektedir.

Şekil 4. 50. Validebağ Gönüllüleri ve Yaratıcı Pratikler (URL 29).

Şekil 4. 51. Validebağ Gönüllüleri ve Yaratıcı Pratikler (URL 30).

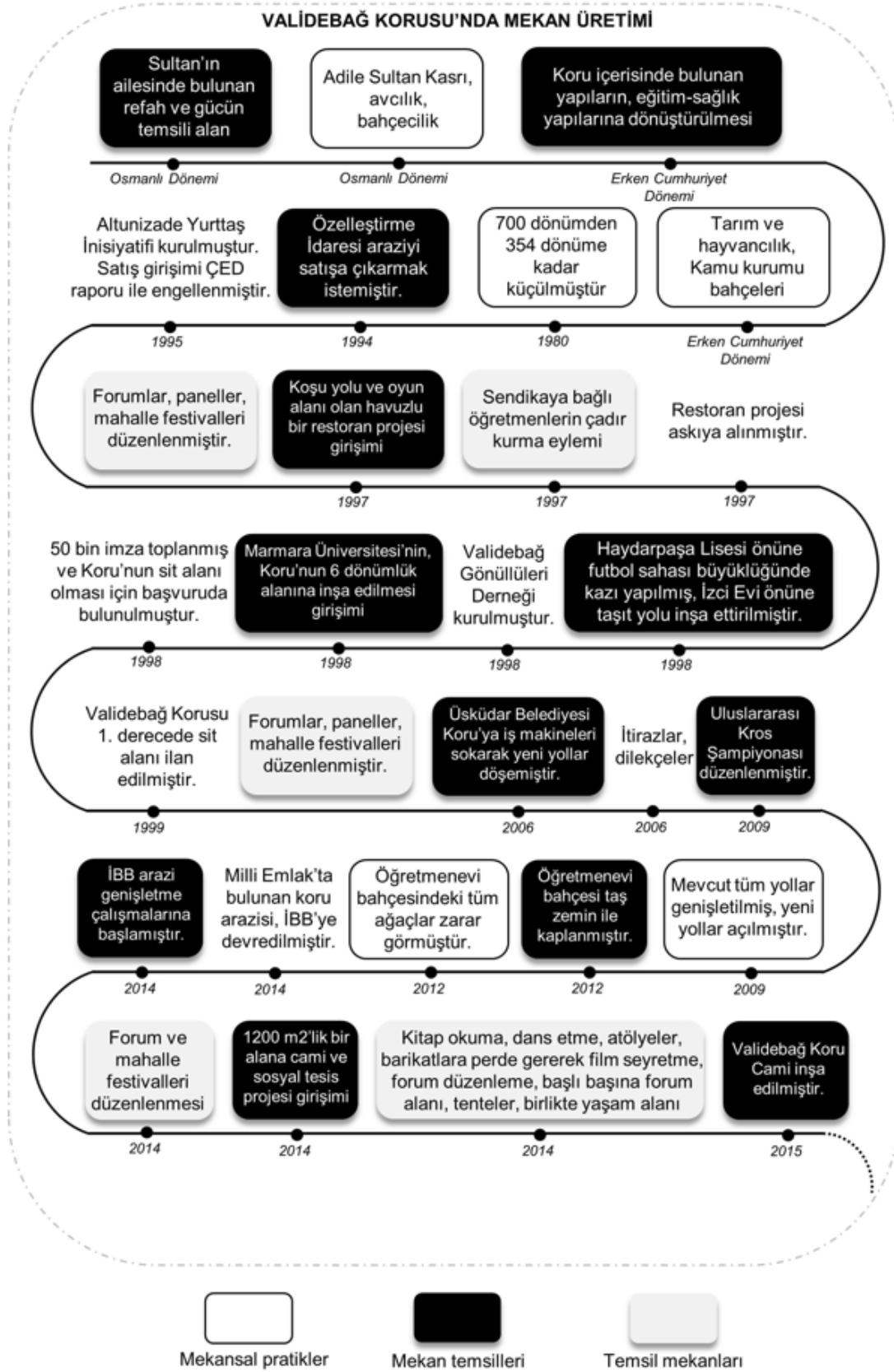
Validebağ Gönüllüleri halen Koru'nun bakım, güvenlik, yasal mülkiyet süreçlerini takip etmekte, doğal mekâna zarar verecek uygulamaları rapor etmekte ve sosyal medyada duyurmaktadır (Arif Belgin, kişisel iletişim, 9 Eylül 2024). Validebağ Gönüllüleri'nin bir kısmı bölgeden taşınmış olsa da gönüllüler olarak Koru'nun doğal alanına zarar vermeden düzenledikleri basın açıklamaları ve imza kampanyaları halen yapılmaktadır. Fakat şenlikler, festivaller gibi yaratıcı pratiklerde azalmalar olmuştur (Arif Belgin, kişisel iletişim, 9 Eylül 2024). Böylece mekân aracılığı ile kendilerini ve mekânı toplumsal olarak yeniden üretmektedirler. Validebağ Gönüllüleri sık sık Koru'daki ağaçlara korunun tarihi fotoğrafları ve kent hakkı mücadelesi ile ilgili çeşitli resimler ve posterler de asmaktadır. Yapılan bu aktiviteler, temsiller üzerindeki mücadelede zihinsel imgelere vurgu yapmakta, kolektif hafızayı kurmakta ve mücadeleyi güçlendirmektedir.

2024 yılında Üsküdar Belediyesi el değıştirtince, mücadele sürecinin farklı bir yöne evrildiğı söylenebilir (Belgin, 2024; Şahna, 2024). Belgin (2024) bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

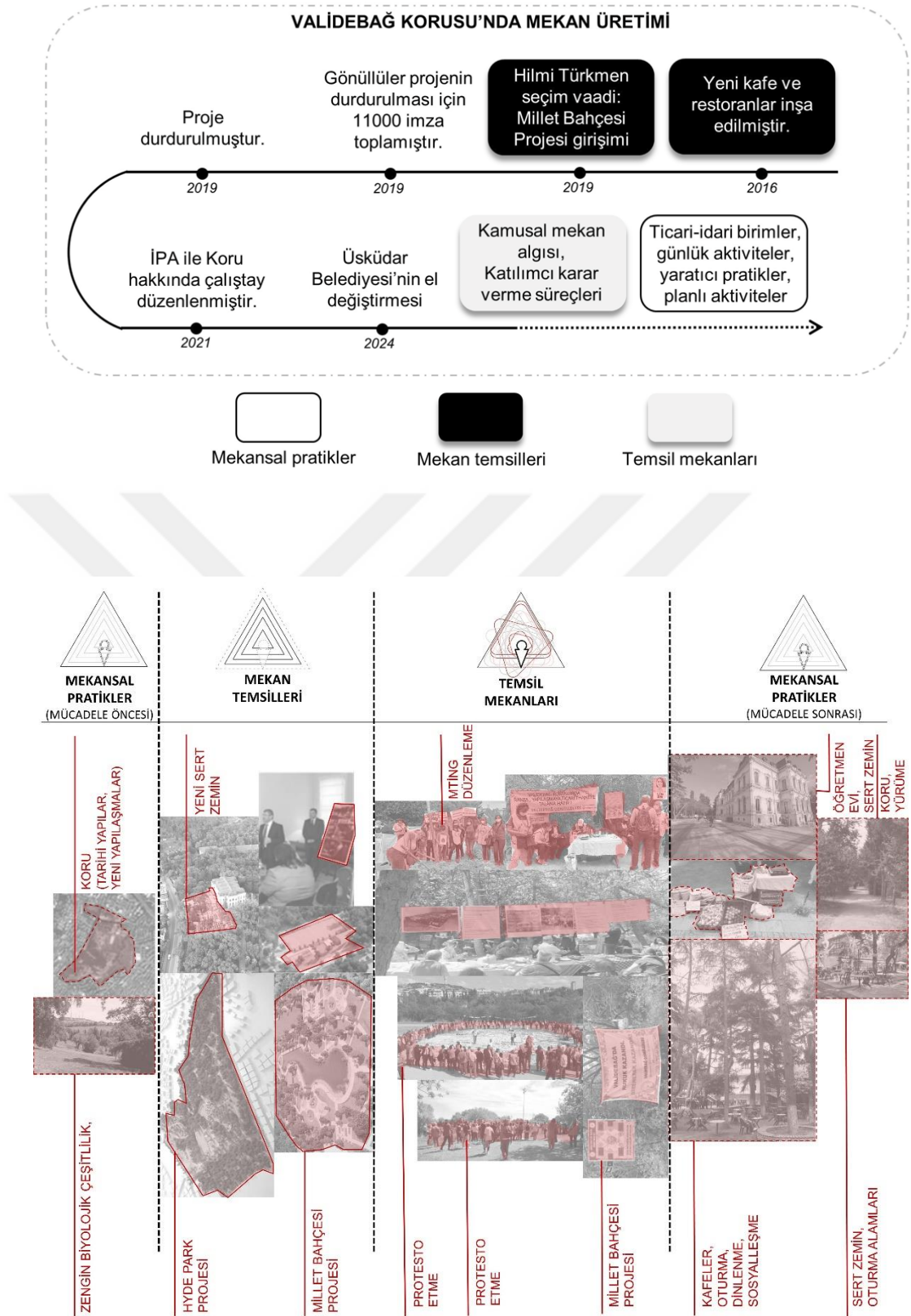
“Üsküdar Belediyesi el değıştirtince bir ekosistem yönetim planı hazırlıyor belediye. Taslak çıkarttı, bize gönderdi. İnceledik, işte bugünlerde görüşlerimizi onlara toplu halde iletmek için çalışma yapıyoruz. Şimdi orada mesela sonradan açılmış pek çok patika var ama patika dediğimde yani aklınıza daracak yol gelmesin, rahatlıkla araba geçebilecek büyüklükte, hatta bazıları yan yana iki araba geçirecek büyüklükte. Onlara da patika diyorlar ama patika değil, bildiğiniz yol. Onları daraltacak bir kısmı Üsküdar Belediyesi bu plana göre. Bir kısmı tamamen yok edecek. Çünkü eski yönetim, 2009 yılında orada Cross Şampiyonası yapacağım diye, bu yolları açtı.”

Şahna (kişisel görüşme, 9 Eylül 2024) de şu çıkarımları eklemektedir:

“Eski Üsküdar Belediyesi varken biz böyle diken üstündeydik. Her an buraya birileri girebilir, buraya ot biçmeye, ağaç kesmeye... Yaptığı her şeyi kolluk kuvvetleri ile yapan bir zihniyet vardı. Şimdi o değışince mahalleliyi yerel yönetime ben katılımcı anlayışla bir şey yapacağım, taahhüt edeceğim diyen bir zihniyet geldi. Şimdi o kadar büyük değışiklikler oldu ki bizler açısından, STK'lar açısından. Biz biliyoruz ki oradan herhangi bir baskı gelmeyecek. Şimdi bize sunumlar yapıyor, veriyor. Bunu dersinize çalışın, sonra getirin bana şey yapın oturup konuşuluyor. Şimdi en son o aşamaya geldik, en son bir sunum yapıldı. Daha doğrusu ilk sunum yapıldı. İtiraz edenler etti, o itirazlar dikkate alındı. İkinci sunumda onlar çıkarttırılarak tekrar yapıldı. Bu o kadar değerli bir şey ki, o zaman ne çatışma var ne dava var, ne burada karşı karşıya gelme var.”

Şekil 4. 52. Validebağ Korusu Mücadelesinde Mekân Üretimi

Şekil 4. 53. Validebağ Korusu Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü

4.2.7. Ankapark Mücadelesi

Erken Cumhuriyet döneminde Ankara'nın kentsel gelişiminde kamusal bir mekân olarak yeşil alanlar, başkentin prestijini artıran önemli unsurlar arasında yer almıştır. Bu kapsamda, Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ), bataklık bir alanın tarım, üretim ve rekreasyon sahasına dönüştürülmesi açısından dikkat çekici bir girişimdir (Eyüboğlu, 2018). 1925 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından satın alınan 20 bin dönümlük arazi üzerine kurulan çiftlik, zamanla genişleyerek 1937'de Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi'ne hibe edilmiştir (Şekil 4.54). AOÇ, yalnızca tarımsal üretim amacı taşıyan bir alan olmanın ötesinde, Cumhuriyet'in kalkınma vizyonunu yansıtan, kent ile entegre bir üretim, eğitim ve sosyal yaşam merkezi olarak işlev görmüştür (Şekil 4.55). (Ülkenli, 2017). 1930'lu yıllarda 19 Mayıs Stadyumu, Gençlik Parkı ve Çubuk Barajı gibi kamusal mekânlarla birlikte Ankara'nın önemli rekreasyon alanlarından biri haline gelen Çiftlik, başkentin sosyal ve kültürel yapısını şekillendiren bir mekânsal model oluşturmuştur (Bozdoğan, 2012). Türkiye'nin önemli Cumhuriyet peyzajlarından biri olarak değerlendirilen AOÇ, kentsel makroform içerisinde kritik bir konum kazanmış ve sosyal yaşama katkıda bulunmuştur (Çavdar, 2017). Tüm bu süreçler göz önüne alındığında, AOÇ'nin yalnızca mekânsal pratiklerin gerçekleştirildiği bir yeşil alan değil, Cumhuriyet'in modernleşme sürecini temsil eden ve korunması gereken önemli bir temsil mekânı olduğu görülmektedir.

Şekil 4. 54. Mustafa Kemal'in çiftlik ziyareti fotoğrafı (URL 31).

Şekil 4. 55. Atatürk Orman Çiftliği'nden Bir Manzara (Koleksiyoncular Derneği, 2012; aktaran Kimyon ve Serter, 2015).

Zamanla artan kentleşme baskısı ve rant odaklı müdahalelerin ortaya çıkardığı mekân temsili projeler, AOÇ'nin ekolojik ve kültürel değerlerini tehdit etmiştir. Özellikle, alanın ortasından geçen sekiz şeritli yol nedeniyle tarım arazileri betonlaşmış, yüzlerce ağaç sökülerek doğal doku zarar görmüştür (TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2012). Alanı kuzey-güney yönünde ayıran Alparslan Türkeş Caddesi, alanı ikiye bölen bir sınır oluşturmuştur. Belediye planlarına göre, Alparslan Türkeş Caddesi'nin batı kısmı ve Anadolu Bulvarı, Ankapark adı verilen tema park için ayrılmıştır. Alan içindeki Çubuk Deresi'nin kuzey kısmı ise otopark olarak ayrılmıştır. Batı kesimde ise, Alparslan Türkeş Caddesi'nden Hipodrom Caddesi'ne kadar olan alan, gelecekte yeni bir hayvanat bahçesi olarak tasarlanmıştır. Ankapark ve Yaban Hayatı Parkı, Ankara İli Master İmar Planı'nda 1/25000 ölçeğinde yeşil alan olarak öngörülmüştür (Akçay, 2019). Bu mekân temsilleri çerçevesinde AOÇ için verilen kent hakkı mücadeleleri, 2006 yılından günümüze kadar süren uzun soluklu bir süreci kapsamaktadır (Şekil 4.60) (Şekil 4.61).

2006 yılında, Atatürk Orman Çiftliği Kuruluş Kanunu'nda yapılan bir düzenleme ile Atatürk Orman Çiftliği arazileri üzerindeki planlama yetkisi Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. Bu değişikliğin ardından, belediye 2007 yılında arazinin planını onaylamıştır. Söz konusu planda, ilerleyen yıllarda Ankapark'ın yerleşeceği Hayvanat Bahçesi Yenileme Alanı, mevcut TCDD tesislerinin güneyinde ve Ankara Bulvarı ile Sabancı Bulvarı arasında bulunan yaklaşık 1000 hektarlık bir alan olarak belirlenmiştir (Sevim, 2019). Ancak, bu plan 2009 yılında, Çevre Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi, Peyzaj Mimarları Odası ve Ziraat Mühendisleri Odası tarafından açılan dava

sonucunda iptal edilmiştir. 2010 yılında ise, Ankara Büyükşehir Belediyesi yeni bir plan onaylayarak Ankapark'ı 217 hektarlık mevcut alanına taşımıştır (Sevim, 2019). AOÇ'nin statüsü, 2012 yılında 2012/3547 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile "Kentsel Dönüşüm Alanı" olarak değiştirilmiş, ardından 2013 yılında alınan yeni bir kararla hayvanat bahçesi alanına eklemeler yapılmıştır. Ancak, bu süreçte Danıştay 6. Dairesi yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir. Buna rağmen, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Ankapark'ın inşası ısrarla sürdürülmüş ve kamuoyunda geniş yankı uyandıran hukuki tartışmalar ortaya çıkmıştır (Akçay, 2019). Ankara Şehir Plancıları Odası, projenin kentin kimliğine zarar verdiğini belirtirken, 10 milyon turist beklentisinin gerçekçi olmadığını vurgulamıştır. 2013 yılında İstanbul'a gelen turist sayısının 9,5 milyon olduğu göz önüne alındığında, Ankara gibi turistik açıdan sınırlı bir cazibeye sahip bir kentte böyle bir beklentinin karşılanamayacağı ifade edilmiştir. Benzer şekilde, Ankara Mimarlar Odası, Ankapark'ın ticari bir girişim olarak kamu yararına hizmet etmediğini, aksine, AOÇ'nin tarihi ve ekolojik dokusuna zarar verdiğini ileri sürmüştür. Özelleştirme süreci ve yüksek yönetim maliyetleri nedeniyle projenin halkın değil, belirli şirketlerin kazancına hizmet ettiği eleştirisi getirilmiştir (AOÇ İçin 41 Dava, 2015; aktaran Akçay, 2019).

Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası'nın yürüttüğü mücadele dışında, yerel sakinler ve Başkent Dayanışması adındaki STK, AOÇ'nin korunması için çeşitli eylemler düzenlemiştir (Şekil 4.56). Başkent Dayanışması'nın "Ben Ankara" bileşenleri, 2012 yılından itibaren AOÇ arazisindeki yapılaşmayı ve dolayısıyla Ankapark projesini protesto eden etkinlikler gerçekleştirmiştir (Akçay, 2019). İlk eylemlerden biri, kent sakinlerinin siyah kıyafetler giyerek Kızılay Meydanı'nda toplanmasıyla başlamış ve Ankara'nın kültürel mirasının korunmasına yönelik bir farkındalık oluşturmayı amaçlamıştır (Şekil 4.57). 2014 yılında Başkent Dayanışması, AOÇ arazisindeki yapılaşmaya ilişkin mahkeme kararlarının uygulanmamasını eleştiren protestolar düzenlemiş ve hukuki sürecin takipçisi olacağını duyurmuştur (Dayanışmadan Eylem, 2014).

Şekil 4. 56. Davacı Meslek Örgütlerinin Ankapak İncelemeleri (URL 32).

Şekil 4. 57. Başkent Dayanışması Protestosu (URL 33).

Ankapark, toplamda 1.200.000 m²'lik bir alan üzerine inşa edilmiş olup, içerisinde 100.000 m²'lik yapay gölet, 1.046.600 m²'lik açık alan ve 70.000 m²'lik kapalı eğlence alanları barındırmaktadır (Karacaören Çemrek, 2017). Ankara'nın iklim koşulları nedeniyle geniş kapalı alanlara sahip olarak tasarlanan projede, mevcut ağaç dokusunun tasarıma etkisi olduğu belirtilmiştir. Ancak, AOÇ'nin doğal yapısını koruma iddiasına rağmen, proje sürecinde alanın ekolojik dengesi ciddi şekilde zarar görmüştür. Meslek odalarının ve sivil toplum kuruluşlarının açtığı davalar, AOÇ'nin yalnızca bir rekreasyon alanı değil, Cumhuriyet'in mirası olan bir kamusal mekân olarak korunması gerektiğini ortaya koymaktadır (Karacaören Çemrek, 2017).

Ankapark ve Atatürk Orman Çiftliği arazisi üzerinde gerçekleştirilen dönüşümler, Henri Lefebvre'in mekânın üretimi kuramı bağlamında incelendiğinde, kentsel mekânın sermaye birikimi ve iktidar ilişkileri çerçevesinde yeniden üretildiğini

göstermektedir. Lefebvre'e göre mekân, yalnızca fiziksel bir alan değil, toplumsal pratiklerin, politik kararların ve ekonomik süreçlerin şekillendirdiği dinamik bir üretim alanıdır. Bu bağlamda, AOÇ arazisinin kentsel dönüşüm kararlarıyla parçalanarak tematik park, rekreasyon alanı ve kamusal yapılaşma projelerine tahsis edilmesi, mekânın kullanım değerinden koparılarak değişim değeri üzerinden mekân temsili olarak yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. AOÇ, kurucusu Mustafa Kemal Atatürk tarafından tarımsal üretim ve kamusal fayda için tasarlanmış bir alan iken, günümüzde rant odaklı politikalar doğrultusunda sermayeye açılmış, böylece kamusal kimliğini yitirme sürecine girmiştir. (Eyüboğlu, 2018). AOÇ özelinde yürütülen hukuki mücadeleler ve sivil toplum hareketleri, mekânın kullanım değeri olan temsil mekânı ekseninde bir kent hakkı mücadelesi olarak okunabilir. Lefebvre'in vurguladığı gibi, mekânın üretimi aynı zamanda mekâna erişim hakkı üzerinden şekillenir ve bu bağlamda AOÇ üzerindeki mücadele, yalnızca fiziksel alanın korunması değil, aynı zamanda kent hakkı mücadelesinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir (Eyüboğlu, 2018).

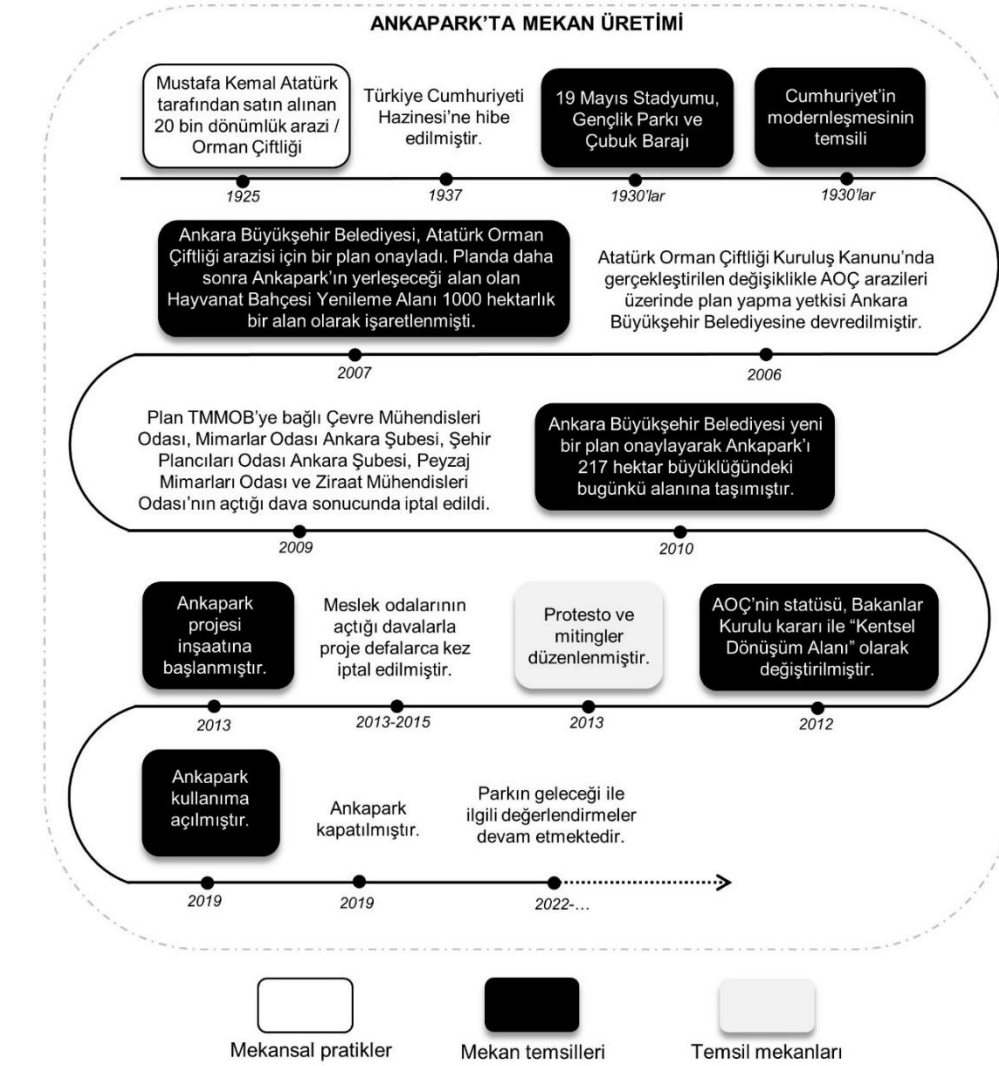
Sonuç olarak, Ankapark Projesi, AOÇ arazisi üzerinde yürütülen kent hakkı mücadelelerinin en tartışmalı örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. 2013 yılında yapımına başlanan proje, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarının itirazlarına rağmen çeşitli plan değişiklikleri ve hukuki süreçler sonucunda 2019 yılında tamamlanmış ve kullanıma açılmıştır (Şekil 4.58) (Şekil 4.59). Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından kentin turizmine katkı sağlamak amacıyla savunulan proje, özellikle Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve Şehir Plancıları Odası tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Disneyland gibi dünyaca ünlü bir tematik parkın bile ekonomik sürdürülebilirlik açısından zorluklar yaşadığı göz önüne alındığında, Ankapark'ın finansal olarak başarısız olacağı öngörülmüştür. Nitekim proje, yüksek maliyetlerine rağmen beklenen turist sayısına ulaşamamış ve kamu kaynaklarının israfı olarak değerlendirilmiştir (Ankapark, 2015).

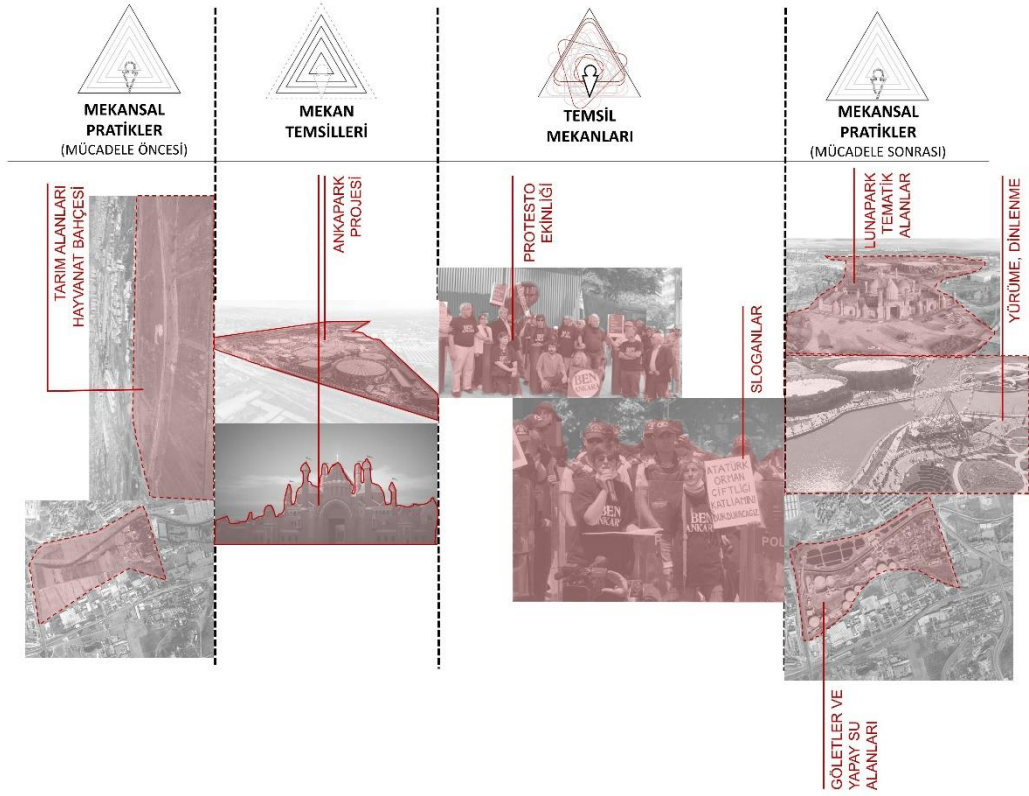
Şekil 4. 58. Ankapark Projesinin Gerçekleştiği Alana Ait AOÇ Arazisinin Değişimini Gösterir, 2007, 2011 ve 2014 Yılları, Hava Fotoğrafı (Kimyon ve Serter, 2015).

Şekil 4. 59. Eski adıyla Ankapark Yeni Adıyla Wonderland Eurosia Projesi (Sevim, 2019).

Şekil 4. 60. Ankapark Mücadelesinde Mekân Üretimi

Şekil 4. 61. Ankapark Mücadelesinde Mekân Üretiminde Bedenlerin Rolü

4.3. Bulguların Değerlendirilmesi

Bölüm kapsamında öncelikle Türkiye'deki kentleşme süreçleri ve kamusal mekânların geçirdiği süreçler, ardından Türkiye'den altı farklı kent hakkı mücadelesinin kamusal mekân üretimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. İnceleme, kent hakkı mücadelelerinin, Lefebvre'in mekânsal üçlü triyalektiğine farklı ölçülerde müdahaleleri ve hâkimiyetine etkileri çerçevesinde yapılmıştır.

İlk bölümde, Türkiye'de kentleşme süreci, beş ana dönemde incelenmiştir. İlk dönem olan 1923-1950 yılları arası Erken Cumhuriyet Dönemi kentleşme sürecinde, modernleşme ve ulus-devlet inşası yönünde, kamusal mekânlar ve kamu kurumlarına yatırım yapıldığı, planlı kentleşme politikaları uygulandığı görülmüştür. İkinci dönem 1950-1980 yılları arasını kapsayan İş Gücüne Bağlı Kentleşme Dönemi'nde, kırsal nüfusun kentlere doğru hızlı göçü sonucunda kentlerin plansız bir şekilde büyüdüğü ve bu durumun sosyal eşitsizlik ve altyapı sorunlarını beraberinde getirdiği tespit edilmiştir. 1980'li yıllar ile birlikte neoliberalizm sonrası kentleşme süreci olarak adlandırılan üçüncü dönemde, kentleşme sermaye odaklı bir yapı haline gelmiştir. Kamu yatırımlarının yerini özel sektör projeleri almış, kentler

rant odaklı bir yaklaşımla dönüştürülmeye başlanmıştır. Kentsel dönüşüm, kamusal mekânların yok edilmesi, büyük altyapı projeleri gibi nedenlerle kentli hem mekânsal pratiklerini gerçekleştirdiği gündelik yaşam alanından hem de karar alma süreçlerinden birçok noktada dışlanmıştır. Bunun bir sonucu olarak yerel sakinler, kent hakkı mücadeleleri vermeye başlamış ve bu mücadeleler Habitat II. Konferansı, Rio Çevre ve Kalkınma Zirvesi gibi pek çok farklı nedenden güç kazanmıştır. Özellikle 2013 yılına gelindiğinde dördüncü dönem olarak incelenen Gezi Parkı Olayları, neoliberalizmin kentleşmedeki etkisine karşı toplumsal direnişin simgesi olmuş ve kamusal mekânların korunması, katılımcı kentleşme ve çevresel sürdürülebilirlik kavramları ön plana çıkmıştır. 5. dönem olarak incelenen referandum sonrası dönemde, merkezîyetçi yönetim anlayışının güçlendirilmesi ile kent hakkı mücadelelerinin ortaya çıkmasının ve yürütülmesinin zorlaştırıldığı ve halkın kentsel projelerdeki etkisinin azaltıldığı görülmektedir. Tüm bu dönemler, Türkiye'nin kentleşme süreçlerinde modernleşme, sosyal eşitsizlikler, neoliberalizm ve toplumsal muhalefet ekseninde şekillenmiş; bu dinamikler kamusal mekânlara yön veren temel unsurlar olarak ön plana çıkmıştır.

İkinci bölümde, Türkiye'den seçilen altı yerel kent hakkı mücadelesi kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda, her bir mücadele, mücadele öncesi durum, mücadele sürecinde yaşananlar ve bu süreçlerin günümüzdeki etkileriyle birlikte incelenmiştir. Ayrıca, her bir mücadelede, sürecin aktörleri ve dinamiklerini daha derinlemesine kavrayabilmek adına yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Her mücadeleden en az bir katılımcı ile yapılan bu mülakatlarda, yerel kent hakkı mücadelelerinin mekân üretimine yön veren ve öne çıkan kavramlar ortaya çıkarılmıştır. Bu kavramlar Tablo 4.2'de mülakatlardan alınan kesitler olarak sunulmuştur. Ayrıca, mülakatlarda kullanılan sorular EK A.1'de belirtilmiştir.

Tablo 4. 2. Mülakat Bulgularıyla Belirlenen Yerel Kent Hakkı Mücadelelerinde Mekân Üretimine Yön Veren Kavramlar

TEMA	ALINTILAR
ÖRGÜTLÜLÜK	- Böyle bir örgütlenme vardı ama bu informel bir örgütlenmeydi. Buraya gelen bir sürü arkadaş ne yapacağız, nasıl yapacağız, yapabilir miyiz, karşı duralım nasıl duralım, ne gelir karşı durursak başımıza, yani bunları hep konuşuyorduk. Ama bu böyle sivil kentliler arası bir konuşma diyebiliriz diye düşünebilirsiniz. (Güvenpark). - Ama demek şöyle kuruldu şu şartla kuruldu, hiçbir zaman mücadelenin odak noktası olmayacak merkezi olmayacak sadece resmi kurumlar ile yazışmayı yürütecek, davalar açacak onları takip edecek, çünkü neden böyle dersiniz dernek mecburen mevzuat gereği hiyerarşik bir yapı başkanı var yönetim kurulu var, belirli bir hiyerarşisi var ama ama bizim içimizde hiyerarşi yok. Başkanımız yok yardımcısı yok şu yok bu yok yani herkes eşit. Böyle olunca hiyerarşi içimize girer endişesiyle bir süreden fazla süre tartıştık. Ama tabi bu söylediğim yazışma yapma dava açma gibi şeylerde derneğin çok faydası var. Sonradan derneğin açılması yönünde karar verdik. (Validebağ Korusu). - Arnavutköy mücadelesinin farkı şurada Birinci ve İkinci Köprü'de vekil çatışan taraflar söyledi; bir tarafta köprü yapmak isteyen diğer tarafta ise buna cılız da olsa muhalefet eden akademisyenler ve meslek gruplarıydı. İlk defa Üçüncü Köprü'ye halk girdi (Arnavutköy). - Yani bunu bir örgütlü yapı yapmadı. Bunu örgütsüz kent halkı kendi kendisi için yaptı. Resmi olarak hiç kimsenin yardım etmediği bir yerde bütün şeyini yani aklını, fikrini, becerisini ne yapabilirse ne bulabilirse bulmak için kendisi için harekete geçirme ye çalışan bir halk yaptı bunu. (Güvenpark). - Dernek olmasa da süreklilik devam edebilir çünkü dediğim gibi biz derneği merkezimize almadık hiçbir zaman. Yani dernek başkanı kimdir senelerce hiç kimse bilmedi. Birileri sahada çalışıyor işte. Dernek üyesi ya da değil, hiç fark etmez. Yani gönüllülük böyle bir şey. İcinizden geliyorsa yaparsınız. Filanca derneğin üyesi olduğunuz için yapmamalısınız zaten o tamamen içten gelmeli. (Validebağ Korusu).
MUHALEFET BİÇİMİ	- Sesimizin duyulması gerekiyordu... Nasıl oldu? Tabii yumrukları sıkarak, çatık kaşlarla bağırarak olmadı dans ederek yapıldı bunlar o dönem popüler sanatçıların çoğu ücret almadan geldi şenliğe katıldılar. Ve şeyde insanlar eğlenerek güler yüzlü muhalefet kendini bir kez daha gösterdi. (Arnavutköy) - Yumuşak bir şekilde yapacağız, ikna etmeye önemseyen, konuşmayı önemseyen, konuşma kanallarını kapatmamayı önemseyen, yüzüne bakmayı mümkün kılan, sürekli olarak bir yaklaşımla düşüncelerimizi ve direnişimizi ifade etmeyi göstermek mümkündür diye bakıyorduk. Öyle de oldu (Güvenpark). - Buradaki Öğretmen Evi'nin müdürü ile durmadan bir çatışma içerisindeyiz. O bizim üzerimize güvenlik salıyor kötü sözler söylüyor. Geçen bizden bir arkadaş da artık kendisine saldırdı (Validebağ Korusu). - Eğer bir sorun varsa bu sorunun olduğunu düşünen tarafların çatışması değil, sorunun olduğunu düşünen toplumun düşünebilme kapasitesi, ona çözüm getirebilme kapasitesi, toplum neyse sorun sağcılıksa solculuksa neyse sorun toplumun sorunu olmalı. Toplumun kendisi için ona bakmalı, bir şey söylemeli. Ve böyle daha barışçıl daha çatışmasız daha böyle içinde insanların özgürce ne yapmak istediklerini ve ne için yapmak istediklerini ifade edebilecekleri yeni gelişme alanları bulmamız gerektiğini düşündük. (Güvenpark) - Bundan sonra kentin içindeki toplumun başka kesiminde habire biz karşı durursak, bir iş bölümünün içinde kentin sahipleri gibi bir grup olacaktı. Onun için biz bir daha Güven Park ile ilgili bir şey yapmayalım. Toplumun kendisi başka insanlar yapsın, yer açalım dedik. Ama yapmadıkça başka kimse de yapmadığı için park bugün gördüğünüz kadar kötüye gitti. Dolayısıyla mücadele hala devam ediyor mu, yani evet orada mücadele edilebilecek çok şey var bugün Güven Park bir içler acısı bir durumda. (Güvenpark).

TEMA	ALINTILAR
ALTERNATİF ÖNERİ / SEÇENEK GÖSTERME	- 1. Köprü ve 2. Köprü tartışmalarında devlet şunu söyledi: "Hayırcılar var yani bir şeyin yapılmasını istemeyen bir şey yapılmasını engelleyen gelişme ve kalkınmayı önleyen insanlar var, biz bunları durdurmaya çalışıyoruz" diye bir ifade vardı. Buna hayır diyemediler çünkü biz köprüye alternatif olarak bir yol sunduk. Bir şeye hayır derken, itiraz ederken seçeneği gösterdik. (Arnavutköy). - Belediye işte bunları yapar, bilmem trafiğe de yer yok, otoparka da yer yok. Ne yapsınlar falan filan diyorlardı. Tabii ki imzalamadılar önce. Bunları konuşuyorduk yani evet doğru ne yapsın ama başka bir yerde yapabilir. Bu parkı bozmak gerekmiyor. (Güvenpark)
MEKANSAL PRATİKLERDEKİ DEĞİŞİM	- Bunların tabi ne kadar tarihi kültüre, dokuya zarar verdiğini, vahşi olduklarını anlatmak için biz Arnavutköy'ün çok tanıtımını yaptık. Gazeteciler burada geziyor. Arnavutköy çok popüler bir yer oldu. Arnavutköy popüler olunca da bu sefer Arnavutköy üzerinden yağmayı nasıl yapabiliriz? Nasıl mücadelesiz yapabiliriz? Eğlence merkezine dönüşümü gerçekleştirdi. (Arnavutköy). - Biz böyle çalışmalarımızı yaparken, çalışmalarımızın tabii başarılı sonuçlarını sosyal medyada duyurduk. Dolayısıyla buranın reklamını yapmış olduk. Reklamını yaptığımız zaman, buranın değerli bir yer olmasıyla, çok az böyle yerler olduğunu insanlar arayış içinde olunca burayı bir adres olarak kafalarına yazdı, burası bizim çalışmalarımızdan dolayı birazcık cazibe merkezi haline geldi. Eskisine göre daha çok insan baskısı yaşadık. (Validebağ Korusu). - Yani biz bostanı korumak istedik, koruduk da. Ama Bostan ne yazık ki Kuzguncuk'un kaybında bir etkisi oldu. Mesela o yüzden biz bütün bostan içindeki sosyal faaliyetlerimize neredeyse son verdik. Çünkü buraya daha fazla dikkat çekmek istemedik. Hani bu ne kadar doğruydı ne kadar yanlıştı, tartışılır. Ama evet Bostanın varlığı Kuzguncuk'un bozulmasında ne yazık ki etkili oldu. Tabii ki ziyaretçisi çok daha fazla oldu. Ama kendisini koruyabildi, onu söyleyebiliriz yani. Kendi bütünlüğünü korudu. Ama Kuzguncuk'a... Ama tabii bunun sorumlusu bostan değil yani. Bütün bu sistemi buraya getirmiyor olsalardı eğer yerel yönetimler veya işte yani şöyle söyleyeyim. Geçici ruhsatla çalışan yüzlerce. Yüzlerce demeyeyim ama yüzü aşkın kafe var şu an Kuzguncuk'ta (Kuzguncuk Bostanı).
TÜM KENT İLE İLGİLENME	- Biz sadece köprü projesi nedeniyle Arnavutköy tarihi güzellikleri olduğu için Arnavutköy, üçüncü köprü çözüm değil, İstanbul'un hiçbir yerinde olmasın diye bir çıkış yaptık. Dolayısıyla Arnavutköy'de olmayan insanların da desteğini aldık...Kitle daha çok sorunun karşılaşıldığı yerde lokal mücadeleler oluyor. Lokal mücadelelerde tabi birbirinden kopuk ve şey, deneyim alışveriş falan olmuyor. (Arnavutköy) - Bence özet olarak aktör yaratıcı bir çekirdek. Fakat bu yaratıcı çekirdeğin kendisini yavaş yavaş toplumun, Ankara kent toplumunun kendisine dağıtmak için bir arayışı ve onların imza ile ilgilenme ile onların olayın bir parçası haline getirerek bunu kolektif bir kimliğe dönüştürme çabasıydı. (Güvenpark).

TEMA	ALINTILAR
YERLEŞİM ALANI OLMA DURUMU	- Tabi yerleşim alanı olmadığı için ve Arnavutköy deneyimlerinde benzer bir hareket gelişmediği için orada kamuoyu tepkisi Arnavutköy mücadelesi kadar yüksek olmadı ve hükümet üçüncü köprüyü yaptı. Yani orada bir yerleşim alanı olmadığı için günlük hayatta alt üst olan insanlar yoktu. Sadece bir, işte yeşil alanın yok edilmesi, falan yüzerek geçtiler bir taraftan diğer tarafa. (Arnavutköy). Örgütlenme, Kuzguncuk'un doğal yapısı zaten örgütlenmeye çok müsait o dönemde. Gerçek bir mahalle. Dolayısıyla da çok hızlı bir şekilde ve bostan aslında aktif hayatımızın içinde o dönemde (Kuzguncuk Bostanı).
TEMSİL MEKAN ÜRETİMİ	- Herkes ne istiyorsa geliyor, orada var oluyor. Kimse kimseye de niye var demiyor. O varoluş onun doğal bir parçası yani. Bu açık olma yani bir toplumsal hareketin katılımları ve katılımcıların yaratıcılığına ve buluşuna açık olması ile kendisini canlı tutan ve o bütünleşmeyi genişleten, yapıyı diri tutması arzusundan kaynaklanıyordu. Öyle de oldu. (Güvenpark). - Orada gezdik, baktık, fotoğrafladık önerilerimizi ilettik. Öneri iletmek mücadele etmek değil, oraya gidip işgal etmek aslına baktığınız zaman. Hakikaten oturmalydık orada iş makineleri geldiği zaman. (Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası). - Üçüncü köprü olayında öylesine bir halk direnişi görünce köprüden yana olanlar bile ağzını açamaz oldular. Öyle bir sempatik bir hareket doğdu. Düşünsenize yani her konser için işte binlerce böyle para isteyen sanatçılar için bile bir hani şey puan kazandırıcı bir şey oldu. Arnavutköy Şenliği'ne gelip orada ücretsiz sahne alma ve dayanışma içindeyken o etkinliklerin olması. (Arnavutköy). - Herkes çoluğuyla çocuğuyla bostan korkuluklarını süsledi ve bütün İcadiye'nin ağaçlarında ve bostanın içinde bostan korkuluklarımız vardı ve bence simgesel olarak çok anlamlıydı. Bostanı bekleyen korkuluk olmak dışında mahallenin içinde 50-60 tane bostan korkuluğunun böyle 2-3 günün içinde her biri birbirinden bu kadar farklı şekilde bir bir tür sanat ürünü olarak neredeyse sokak hareketi olarak gerçekleştirilebilmiş olması çok etkiliydi (Kuzguncuk Bostanı). - Yani bu kermesler bütün bunlar hepsi katılanların kendi buluşları ile kendi istedikleriyle yaptıkları olaylardı. İşte birisi gitar çalmak istiyor, gitar çalıyor. Birisi bilmem başka bir şey yapmak istiyor, onu yapıyor. Öyle kimse kimseye sormuyor. (Güvenpark). - Sosyal medya yok televizyon aşağı yeterli değil şenlikler düzenlemeye karar verdik. Arnavutköy tarihinde şenlikleri çok yapıldığını öğrendik onları tekrar canlandırmak istedik ama bu şenlikleri bir protesto etkinliğine de dönüştürdük. (Arnavutköy). - Mahalleli olarak bir arada olmaktan zevk alıyoruz. İşte kültürel bir şey olsun bir film gösterimi, konser gibi işte aşağı yukarı 1,5 gün süren etkinliklerdi onlar. Haziran ayının ikinci yarısında ya da tam ortasında yapılırdı. (Validebağ Korusu). - Uğur Yücel'in de katıldığı bostanda CNN TÜRK'ün canlı yayın yaptığı kocaman bir şenlik yaptık. Mesela o çok ses getirdi. Çok farkındalığı arttırdı. Yani şenliğin kendi var oluşu zaten çok değerli. Ama oraya CNN Türk'ün canlı yayın aracının geldiğini gördüğü anda insanların motivasyonları artıyor. Dolayısıyla, onun kendi kendimize söyleniyorum uzun ötesinde bir şey olduğunu fark etmek insanlar için değerliydi (Kuzguncuk Bostanı). - En çok ses getiren şenlikler. Önce daha küçük ölçekli başlayan. O günlerden bugüne kalan tabii ki şenlikler oluyor. Gazhane'nin arka sokaklarında başlayıp, Gazhane'nin içine yayılan şenlikler, imza kampanyaları, dilekçeler, resim sergileri, hikaye yarışmaları gibi aslında o günün çağının konusu olan . Dolayısıyla açıldığından beri üçüncü şenliği yaptık. Dördüncüyü de umarım bu yıl yapacağız (Hasanpaşa Gazhanesi).

TEMA	ALINTILAR
BİRLİK OLMA DURUMU	- Yani semt girişiminde bütün bu etkinliklerde akademisyen, mühendis, avukatla kasap, bakkal yan yanaydı. (Arnavutköy). - Dayanışma çok önemli yani. Burada eylem yaptığımızda, basın açıklaması yaptığımızda, her zaman olmuyor ama kalabalık olduğunda...500 kişi gelirse etkisi fazla oluyor, 50 kişi gelirse etkisi daha az oluyor. Dayanışma böyle, çember genişledikçe yayılıyor; ondan ona, ondan ona. Dayanışma da böyle oluyor, herhangi bir şey değil. Onu okuyan görüyor. Kendiliğinden var olan bir topluluk. (Validebağ Korusu). - Çok fazla inisiyatif de bize destek oldu, bu kurumların yanı sıra. Çünkü Gezi olaylarını takip eden bir döneme denk geldi. O dönemde bu bilinç çok gelişmiş ve kompakt bir hal almıştı yani çok güçlüydü herkes. O yüzden işte İstanbul Kent Savunması, Kuzey Ormanları Savunması yani çok fazla şehir inisiyatifinden de destek aldık (Tülay Atabey). - Pek çok sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, diğer çeşitli dayanışmalar onlar her zaman temel oluyor. Yardımlaşmanızı, dayanışmanızı oluyor. Benim hatırladığım beş meslek odası da bizim davaya müdahil oldu. Bunlar tabii psikolojik olarak büyük etki yaratıyor hakimlere. (Validebağ Korusu). - Mesela kadınlar, erkekler, gençler, yaşlılar, çocuklar hatta bir ara LGBT grubu katıldı. Bizim için onlar da imza topladılar. Yani yani kim istiyorsa bana da verin imza metnini ben de toplayayım diyen onlara da veriyorduk. Hani böyle bir kent toplumunun kendisinden kendisine bir iletişim alanı açtık. İmza toplamayı böyle kullandık. Ve insanlar hakikaten bu imzaları bilerek verdiler. Üstün körü bir imza değildi. (Güvenpark). - Tabii ki yani mücadelenin kendisi olmasa meslek odalarının tek başına ya da yerel yönetimlerin tek başına gerçi yerel yönetimlerin kendi içindeki kararlarının bir payı var ebette ama yerel halkın mücadelesi olmadan ve ısrarı olmadan hiçbir şey olmuyor diyelim (Kuzguncuk Bostanı).
YEREL HÜKÜMET	- Eski hükümet çok üstten baskılıydı; şimdi biraz daha geri adım atarak, bizi bir yere konumlandırarak bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. Ben böyle çok başarılı olduğumuzu düşünüyorum. (Validebağ Korusu). - Yerel hükümet değişince mahalleliyi yerel yönetime ben katılımcı anlayışla taahhüt edeceğim diyen bir zihniyet geldi. Şimdi o kadar büyük değişiklikler oldu ki bizler açısından, STK'lar açısından. Biz biliyoruz ki oradan herhangi bir baskı gelmeyecek. Ve gerçekten de yaptığı şeylerde hep ben bizim özelimizde her türlü Validebağ Korusu ile ilgili yaptığı her adımda, aynı düşüncede ama değil mutlaka ortak bir şeyi aramak için sizleri o hareketin içerisine katan bir zihniyet var (Validebağ Korusu). - Eski Üsküdar Belediyesi ile çatışma halindeydik. Çünkü Üsküdar Belediyesi'nin koruma anlayışıyla, daha doğrusu koruma anlayışı yoktu kullanma anlayışı vardı da, bizim koruma anlayışıyla çatışıyordu o dönem. Çok mücadele ettik zaten bu davaların çoğu, onların yaptığı uygulamalar ile ilgiliydi büyük bir çoğunluğu. Eski Üsküdar Belediyesi varken biz böyle diken üstündeydik. (Validebağ Korusu). - Onun için işte seçimler geldiği zaman halkın da ona göre kendisiyle örtüşen fikirdeki insanları oralara getirirlerse, çok büyük bir mücadelede ivme kaybı kazanılacaktır. Mesela biz şu anda onun rahatlığı içerisindeyiz. Burada, bakın, bir çalışma yapılıyor, Validebağ'da ne yapılıyorsa, ne yapmak istiyorsa Üsküdar Belediyesi, biz o çalışmanın içerisindeyiz. (Validebağ Korusu). - Aslında en önemli yanı üniversite, yerel halk, yerel otorite yani belediyeler diyelim. Onunla doğru iş birliğini kurmak, doğru kararları aldrtmak ve aslında ne kadar yerel metinler el değiştirirse de kaçınılmaz olanı baştan inşa etmek, asıl sır burada. Yerel yönetim, akademi ve sivil halk iş birliği ile doğru kararları doğru yerde almak. Hem birlikte koruma kararı aldrtmaktan tut planların çizimine kadar, orayı işlevlendirilmeye kadar bu üçlü ayağın sürekli devrede olmalı (Hasanpaşa Gazhanesi).

Mülakatlar kapsamında elde edilen verilerde, yerel halkın sürece katılımındaki örgütlenme biçiminin, mücadelelerin başarısını etkileyen bir durum olduğu görülmektedir. Mücadelelerde, örgütlenme biçimlerine ilişkin farklı yaklaşımlar tercih edilmiştir. Enformel bir örgütlenmenin tercih edildiği durumlarda, bunun temel nedeninin başkan-üye gibi hiyerarşik bir yapının yaratacağı otoriter algıdan kaçınma isteği olduğu anlaşılmıştır. Buna karşılık, örgütlenmenin tercih edildiği durumlarda ise özellikle resmi süreçlerde hızlı ilerleme sağlama ve taleplerin kurumsal mecralarda daha güçlü bir şekilde temsil edilmesi amacı ön plana çıkmaktadır.

Kent hakkı mücadelelerinde muhalefet, mülakat katılımcılarının aktarımlarından edinilen bilgilere göre iki temel yaklaşımla gerçekleştirilmektedir. İlk yaklaşım, "güler yüzlü muhalefet" olarak adlandırılmakta ve çatışmadan uzak, barışçıl ve yaratıcı yöntemlerle kent hakkının savunulmasını temel almaktadır. Bu yöntemlerde, mücadelelerin eğlenerek ve bir arada keyifli vakit geçirerek farkındalık yaratmaya odaklandığı söylenebilir. Güler yüzlü muhalefet, genellikle sanat, performans, atölye çalışmaları, etkinlikler veya sembolik temsil mekânları ile ifade edilmekte; bu sayede yerel halkın ve daha geniş kamuoyunun dikkatini çekerken olumlu bir atmosfer oluşturmaktadır. Diğer yaklaşım ise daha çatışmacı bir yöntem benimsemekte ve tarafların sert karşıtlıklar üzerinden mücadele ettiği, zaman zaman fiziksel veya sözlü gerilimlerin yaşandığı bir muhalefet biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntemde, karşı duruşun daha doğrudan ve güçlü bir şekilde ifade edildiği; protestolar, işgaller, mitingler veya fiziksel çatışmalar gibi pratiklerin ön plana çıktığı söylenebilir.

Mülakatlarda, yerel halk tarafından istenmeyen bir projeye karşı alternatif bir öneri sunmanın, kent hakkı mücadele süreçlerini etkileyen bir durum olduğu ifade edilmektedir. Örneğin yerel halkın, "Bu projeyi burada istemiyoruz, ancak şu şekilde farklı bir yaklaşımla başka bir lokasyonda uygulanabilir" gibi yapıcı bir tavır sergilemesi, yalnızca bir karşı çıkış değil, aynı zamanda çözüm odaklı bir tutum oluşturacağı belirtilmiştir. Mülakat katılımcıları, bu tür alternatif projelerin hem otoritenin ikna edilmesi hem de halkın haklarını savunma biçimi açısından etkili bir araç olabileceğini vurgulamışlardır.

Kent hakkı mücadelesine aktif olarak katılan ve süreci izleyip analiz etme fırsatı bulan mülakat katılımcıları, yerel kent hakkı mücadelelerinin bazı sonuçlarına dikkat çekmektedir. Katılımcılar, bu mücadelelerin genellikle alanın kimliğini ve değerini vurgulamaya, alanı koruma altına almaya odaklandığını ancak, bu koruma

abalarının, alanın zamanla popüler bir destinasyon ya da cazibe merkezi haline gelmesine yol açabileceği ifade etmektedir. Böyle bir durumun, başlangıçtaki amaçla çelişen sonuçlar doğurabileceği ve kamusal mekânların rant odaklı dönüşüme maruz kalma tehlikesini artırabileceği vurgulanmıştır. Bu tür poplerleşmenin, kamusal mekânlar ve çevrelerinin özünden koparak ticari bir kimliğe bürünmesine ve yerel halkın mekâna erişiminin kısıtlanmasına yol açma riski taşıdığı ifade edilmiştir.

Mülakat katılımcıları, mücadelelerde yalnızca kendi alanlarına odaklanmak yerine, kentin diğer bölgelerindeki kent hakkı mücadeleleriyle de ilgilenmenin önemine dikkat çekmektedir. Türkiye’de genellikle bu tür mücadelelerin yerel düzeyde kaldığı ve birbirinden kopuk, kendi içinde izole süreçler olarak yürütüldüğü ifade edilmiştir. Bu durumun, mücadelelerin etkisini ve sürdürülebilirliğini sınırlayabileceği vurgulanmıştır. Katılımcılar, farklı mücadele gruplarının birbirine destek olmasının, deneyim alışverişi yapılmasının ve ortak stratejiler geliştirilmesinin, mücadelelerin daha etkili ve uzun vadeli olmasına katkı sağlayabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, böyle bir birliğin yerel mücadelelerin yalnızca yerel bölgelerde değil, daha geniş bir kent ölçeğinde farkındalık yaratmasına olanak tanıyacağına değinilmiştir.

Yerel kent hakkı mücadelelerinde, bir alanın yerleşim bölgesi olma durumunun mücadele sürecine etkisi yapılan mülakatlarda vurgulanmaktadır. Mahalle kültürü hâkim olan yerlerin, örgütlenmeye daha müsait bir yapıya sahip olduğu ifade edilmiştir. Yerel halkın yaşamlarının doğrudan etkilenmesi sebebiyle, bu tür durumlara karşı daha duyarlı ve tepkisel olabildiği belirtilmiştir.

Kent hakkı mücadelelerinde temsil mekânı örgütlenmesiyle ortaya çıkan yaratıcı pratiklerin önemi net bir şekilde vurgulanmıştır. Bu tür yaratıcı pratikler ve eylemler, yalnızca mücadele süreçlerine özgün bir dinamizm kazandırmakla kalmayıp, aynı zamanda kent sakinleri arasında güçlü bir bağ kurulmasını sağlamaktadır. Yerel halkın bu pratiklere katılımı, toplumsal bir dayanışma duygusu oluştururken, bu tür faaliyetlerin kamuoyu nezdinde geniş bir yankı uyandırdığı, kent hakkı mücadelelerinin etkin süreçler olmasını sağladığı ifade edilmiştir.

Yerel sakinlerin kent hakkı mücadelelerine katılımının, sürecin etkinliğini ve başarısını belirleyen en önemli unsurlardan biri olduğu yapılan mülakatlarda da görülmektedir. ncesinde yalnızca meslek odaları veya entelektüel çevrelerin yürüttüğü mücadelelerin, genellikle beklenen sonuçlara ulaşamadığı belirtilmiştir. Ancak, mücadeleye toplumun her kesiminden bireylerin dâhil olduğu durumlarda,

süreç hem içerik hem de etki açısından farklı bir boyut kazanmaktadır. Mülakat katılımcılarının ifadelerine göre, yerel halkın aktif bir şekilde sürece dâhil olmaması durumunda, hiçbir şeyin değişmediği ve mücadelelerin çoğu zaman etkisiz kaldığı dile getirilmiştir. Yerel halkın ısrarlı talepleri, kent hakkı mücadelesinde dönüştürücü bir güç olarak işlev görmekte ve otoriteler üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır.

Yerel hükümetlerin tutumu ve bakış açısı, kent hakkı mücadelelerinin başarısını doğrudan etkileyen bir öge olarak öne çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin, bu mücadelelere karşı nasıl bir yaklaşım sergilediği, bu süreçlerin yönünü ve sonuçlarını şekillendirme potansiyeline sahip olduğu belirtilmektedir. Özellikle halkın taleplerine açık ve katılımcı bir yaklaşım benimseyen yerel yönetimlerin, mücadelelerin barışçıl ve yapıcı bir şekilde ilerlemesini kolaylaştırdığı gözlemlenmektedir.

Mülakatlardan elde edilen verilere göre, daha önceki bölümde sunulan analiz çerçevesinde yeni kavramlara ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda, tabloya "baskın muhalefet biçimi", "alternatif proje önerilmesi" ve "yerleşim alanı olma durumu" kavramları eklenmiş ve Türkiye örnekleri bu çerçevede analiz edilmiştir (Tablo 4.3).

Tablo 4. 3. İncelenen Türkiye Örneklerinde Yerel Kent Hakkı Mücadele Sürecinde Mekân Üretimi

Yerel Kent Hakkı Mücadelesi	Örgütlülük		Yerel Kent Hakkı Mücadelesi Öncesi Mekânsal Pratikler	Yerleşim Alanı Olma Durumu	Mekân Temsilleri	Yaratıcı Pratikler/ Temsil Mekânı Örgütlenmeleri	Baskın Muhalefet Biçimi	Alternatif Proje Önerilmesi	Yerel Kent Hakkı Mücadelesi Sonrası Mekânsal Pratikler	Mekân Temsili			Mücadele sonucunda baskın olan mekânsal boyut	Mücadele sonrası örgütlülük durumu	Günümüzde baskın olan mekânsal boyut
	Formel	Enformel								Uygulandı	Durduruldu	Durduruldu ve karara katılım sağlandı			
Güvenpark Mücadelesi		X	•Havuz, •Güvenlik Anıtı •Yeşil öğeler •Yaya meydanı, •Yürüme, dinlenme, gezinme, geçip gitme vb. eylemler	Kamu yapıları, ticaret ve ofis alanları mahalle bilinci yok.	Güvenpark Yenileme Projesi (AVM+Katlı Otopark)	•Şenlikler •Sloganlar •Kermes •Şantiye alanının tuvalet kağıtları ile sarılması	Yaratıcı Pratikler		Mevcut mekânsal pratikler genel olarak korunmuştur.		✓		Temsil Mekanları	Hayır	Mekân Temsilleri
Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesi	X		•Sahil şeridinde bitişik nizamda yalılar •Sivil mimari örnekleri, •Resmi ve dini yapılar •Bostanlar, •Anıt ağaçlar, koru	Yerleşim alanı, mahalle bilinci var.	3. Boğaz Köprüsü	•Kahvehane toplantıları •Mitingler (sloganlar) •Arnavutköy Şenliği (konserler, sergiler, kermes, konuşmalar, sanatsal performanslar) •Kermesler •Belgeseller	Yaratıcı Pratikler	✓	Arnavutköy, kentin daha popüler bir destinasyonu haline gelmiş, sermaye odaklı gelişmeye başlamıştır.		✓		Temsil Mekanları	Evet	Temsil Mekanları
Hasanpaşa Gazhanesi Mücadelesi	X		•Hasanpaşa Gazhane Fabrikası •Yeşil alanı neredeyse olmayan bir mahalle •Güvenliği tehdit eden otopark alanı	Yerleşim alanı, mahalle bilinci var.	Gazhane Fabrikası'nın içinin boşaltılarak özelleştirilmesi	•Şenlikler •Müşterek Şenlikler •Uluslararası Trans Yapıt Festivali •Paneller •Mitingler •Alan arşinlamaları •Forumlar	Yaratıcı Pratikler	✓	Müze Gazhane: Dinlenme/Yürüme/Fotoğraf Çekme/Spor Yapma vb. açık aktivite alanları Tiyatro salonu/ Kütüphane/Restoran/ Kafe/Sergi Alanı/Pazar alanı			✓	Temsil Mekanları	Evet	Temsil Mekanları
Kuzguncuk Bostanı Mücadelesi	X		•Semt nader yeşil alanlarından biri, •Bir peyzaj firmasının bahçesi	Yerleşim alanı, mahalle bilinci var.	Hastane Projesi Özel Okul Projesi	•Yerel sakinlerin iş makineleri önünde duvar olmaları •Tüm Kuzguncuk'a bostan korkulukları yerleştirilmesi •Şenlikler •Afislemeler •Sloganlar •Forumlar	Yaratıcı Pratikler	✓	Bostan/tarım Köy meydanı/amfi Yürüme yolları Etkinlik alanı/çayır Etkinlik alanı/çayır Kütüphane Dinlenme/egzersiz Oyun Bahçesi Spor Sahası Çocuk oyun alanı			✓	Temsil Mekanları	Evet	Temsil Mekanları
Çanakkale Tekel ve Kaynak Fabrikası Mücadelesi		X	•Üretimi durdurulmuş atıl durumdaki Tekel ve Kanyak Fabrikası arsası	Ticari, endüstriyel alan, mahalle bilinci yok.	17 Burda AVM Projesi	•Fabrikale Etkinlikleri •Sloganlar •Mitingler •Parkur Aktivitesi	Yaratıcı Pratikler		17 Burda AVM	✓			Mekân Temsilleri	Hayır	Mekân Temsilleri
Validebağ Korusu Mücadelesi	X		•Eğitim-kamu kurumlarının bulunduğu, •Öncelerinde tarım yapılabilen •Git gide yeşil dokusunu kaybetmeye yüz tutmuş mekân	Yerleşim alanı, mahalle bilinci var.	•Hyde Park Projesi •Millet Bahçesi Projesi •Cami ve sosyal tesis Projesi	•Mitingler •Şenlikler •Atölyeler •Barikatlara perde gererek film seyretme •Forumlar •Tente altı yaşam alanı	Çatışmacı Muhalefet	✓	Validebağ Korusu popüler bir destinasyon haline gelmiş, sermaye odaklı gelişmeye başlamıştır. Yürüme, oturma, yemek yeme, kafede vakit geçirme, müze gezme, etkinlik gerçekleştirme, Validebağ Koru Camii/badet	✓	✓		Temsil Mekanları / Mekân Temsilleri	Evet	Temsil Mekanları / Mekân Temsilleri
Ankapark Mücadelesi	X		•Atatürk Orman Çiftliği Verimli Tarım Arazileri •Hayvanat Bahçesi	Ticari, endüstriyel alan, mahalle bilinci yok.	•Ankapark Projesi	•Protesto düzenlenmesi •Sloganlar	Çatışmacı Muhalefet		•Wonderland Euroasia (Ankapark Projesi)	✓			Mekân Temsilleri	Evet	Mekân Temsilleri

Türkiye örneklerinde incelenen mücadelelerde, Arnavutköy 3. Köprü, Hasanpaşa Gazhanesi, Kuzguncuk Bostanı, Validebağ Korusu, Ankapark mücadelelerinde, süreç formel bir örgüt yapısı aracılığıyla sürdürülmüştür. Buna karşılık, Güvenpark ve Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası mücadeleleri enformel bir örgüt tarafından sürdürülmüştür. Mücadele sonrasında, Arnavutköy 3. Köprü, Hasanpaşa Gazhanesi, Kuzguncuk Bostanı, Validebağ Korusu, Ankapark mücadelelerinde örgütlülük devam ettirilirken, Güvenpark ve Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası mücadelelerinde örgütlülük son bulmuştur.

Güvenpark mücadelesi öncesinde mekânsal pratikler; havuz, Güvenlik Anıtı, yeşil alanlar, yaya meydanı gibi öğeler ile yürüme, dinlenme ve kutlama eylemleri üzerinden şekillenmiştir. Arnavutköy 3. Köprüsü mücadelesi öncesinde sahil şeridinde bitişik nizamda yalılar, sivil mimari örnekleri, resmi ve dini yapılar, bostanlar, anıt ağaçlar ve korular yer almıştır. Hasanpaşa Gazhanesi mücadelesi öncesinde, çevre güvenliğini tehdit eden, âtıl ve boş durumda olan Hasanpaşa Gazhane Fabrikası, yeşil alanı neredeyse bulunmayan bir mahalle, kömür depoları ve çöp biriktirme alanları öne çıkmıştır. Kuzguncuk Bostanı mücadelesi öncesinde, İlyâ'nın Bostanı olarak bilinen ve semtin nadir yeşil alanlarından biri olan alan daha sonralarında bir peyzaj firmasının bahçesi haline gelmiştir. Mekânsal pratikler Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası mücadelesi öncesinde üretimi durdurulmuş bir fabrika alanı, Validebağ Korusu mücadelesi öncesinde ise eğitim ve kamu kurumlarının bulunduğu, önceleri tarımsal üretim yapılan ve giderek yeşil dokusunu kaybetmeye başlayan bir mekânlar üzerinden şekillenmiştir. Ankapark mücadelesinde ise verimli tarım arazilerinin ve Hayvanat Bahçesi'nin olduğu alanlar öne çıkmıştır.

Arnavutköy 3. Köprü, Hasanpaşa Gazhanesi ve Kuzguncuk Bostanı kent hakkı mücadelelerinde, mekânların çevresinde mahalle bilincinin var olduğu ve bu mekânların yerleşim alanları içinde yer aldığı gözlenmektedir. Güvenpark mücadelesinin verildiği kamusal mekân çevresinde ise kamu yapılarının yoğunlukta olduğu ve mahalle bilincinin olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası ve Ankapark'ın bulunduğu çevrenin de endüstriyel yapıların bulunduğu liman bölgesi olması dolayısıyla mahalle bilincinin olmadığını söylemek mümkündür.

Tüm örneklerde kamusal mekânlar için tepeden inme bir mekân temsili proje planlaması söz konusu olmuştur. Söz konusu mekân temsilleri, Güvenpark'ta

'Güvenpark Yenileme Projesi' (AVM ve katlı otopark inşası); Arnavutköy'de 3. Boğaz Köprüsü'nün bölgeye yapılması; Hasanpaşa Gazhanesi'nde Gazhane Fabrikası'nın içinin boşaltılarak özelleştirilmesi; Kuzguncuk Bostanı'nda hastane ve özel okul projeleri, Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası'nda 17 Burda AVM Projesi, Validebağ Korusu'nda Hyde Park Projesi, Millet Bahçesi Projesi ile cami ve sosyal tesis projeleri ve Ankapark'ta Ankapark projesi şeklinde somutlaşmıştır.

Tüm örneklerde temsil mekânı olarak örgütlenilmiş ve bu doğrultuda çeşitli yaratıcı pratikler gerçekleştirilmiştir. Tüm mücadelelerde, şenlikler, mitingler ve afişlemeler gibi temsil mekânına yönelik örgütlenmelerin yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Hasanpaşa Gazhanesi'nde düzenlenen Trans Yapıt Festivali ve farklı sivil toplum kuruluşları ile inisiyatiflerin katkılarıyla oluşturulan müşterek şenlikler, özgün temsil mekânlarının yaratılmasına olanak tanımıştır. Kuzguncuk Bostanı'nda ise tüm Kuzguncuk'a bostan korkuluklarının yerleştirilmesi, yerel halk ve ziyaretçiler arasında mücadelenin yaratıcı bir şekilde duyurulmasını sağlamış ve başarılı bir yaratıcı pratik olarak öne çıkmıştır.

Güvenpark, Arnavutköy, Hasanpaşa Gazhanesi, Kuzguncuk Bostanı ve Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası'nda gerçekleştirilen mücadelelerde, yaratıcı pratikler ve barışçıl bir muhalefet anlayışı öne çıkmaktadır. Ancak, Validebağ Korusu ve Ankapark mücadelelerinde, çatışmacı bir muhalefet yaklaşımının daha baskın olduğu gözlemlenmektedir.

Güvenpark mücadelesinde, mekân temsillerine karşı bir duruş sergilenmiş olmasına rağmen, otopark sorununa ilişkin alternatif bir çözüm önerisi sunulmamıştır. Benzer şekilde, Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası ve Ankapark mücadelelerinde de alanın gelecekte nasıl şekillendirilmesi gerektiğine dair somut bir proje veri ortaya konmamıştır. Diğer mücadelelerde ise, mekân temsiline karşı çıkılırken, kamusal mekâna dair talep edilen unsurlar üzerine bir proje önerisi geliştirilmiş ya da karşı çıkılan mekân temsiliyle ilgili projenin şekillendirilmesine dair bir yönlendirme yapılmıştır.

Mekân sürekli olarak yeniden üretildiğinden, yerel kent hakkı mücadele süreçleri de yarattığı mekânsal üretimlerle birlikte genellikle mekânsal pratiklerde değişimlere yol açmaktadır. Güvenpark Mücadelesi'nde mevcut park korunduğu için mekânsal pratiklerde belirgin bir farklılaşma gözlenmezken, Arnavutköy 3. Köprü mücadelesi sürecinde tanıtımlar, anlatılar ve basın yoluyla Arnavutköy kentin daha popüler bir

destinasyonu haline gelmiş, bu da bölgenin sermaye odaklı gelişimini hızlandırmıştır. Hasanpaşa Gazhanesi mücadelesi sonucunda ise Müze Gazhane hayata geçirilmiş; dinlenme, yürüme, fotoğraf çekme ve spor yapma gibi açık alan aktivitelerinin yanı sıra tiyatro salonu, kütüphane, restoran, kafe, sergi alanı ve pazar alanı gibi mekânlar kullanıma açılmıştır. Kuzguncuk Bostanı mücadelesi sonrasında bostan yeniden işlev kazanmış; tarım alanları, köy meydanı/amfi, yürüme yolları, etkinlik alanları, kütüphane, dinlenme/egzersiz alanları, çocuk oyun alanları ve spor sahası gibi mekânlar ve etkinlikler hayat bulmuştur. Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası, yıkılarak '17 Burda AVM' projesine dönüştürülmüştür. Validebağ Korusu mücadelesinde, koru popüler bir destinasyon haline gelmiş ve sermaye odaklı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte yürüme, oturma, yemek yeme, kafede vakit geçirme, müze gezme ve etkinlik düzenleme gibi pratiklerin yanı sıra Validebağ Korusu Camii açılmış ve mekânsal pratiklerin sürekli olarak değişmeye devam ettiği gözlemlenmiştir. Ankapark mücadelesinde ise mekân temsili proje gerçekleştirilerek Wonderland Eurosia kullanıma açılmıştır.

Mücadeleler sonucunda, Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası ile Validebağ Korusu ve Ankapark mücadelelerinde mekân temsili projeler hayata geçirilirken, Güvenpark ve Arnavutköy 3. Köprü mücadelelerinde mekân temsili olarak üretilen projelerin uygulanmasına izin verilmemiş ve bu projeler durdurulmuştur. Hasanpaşa Gazhanesi ve Kuzguncuk Bostanı mücadelelerinde ise mekân temsili projelerin hayata geçirilmesi engellenmiş, bunun yanı sıra kamusal mekâna ilişkin planlama süreçleri yerel mücadelecilerin talepleri doğrultusunda şekillendirilmiş ve kamusal mekânın geleceği konusunda katılımcı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu durum, mücadelelerin mekân üretim süreçlerinde ortaya çıkan temsil mekân ve mekân temsili arasındaki çatışmanın sonucunda, Güvenpark, Arnavutköy 3. Köprü, Hasanpaşa Gazhanesi ve Kuzguncuk Bostanı'nda temsil mekânlarının baskın olduğunu ortaya koyarken; Validebağ Korusu'nda kimi zaman mekân temsillerinin kimi zaman ise temsil mekânlarının baskın olduğunu göstermektedir. Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası ve Ankapark mücadelelerinde ise mekân temsillerinin baskın olduğu görülmektedir.

Günümüzde, Güvenpark, dolmuş ve otobüs durakları, taksi depolama alanları, büfe kulübeleri, reklam panoları, metro giriş-çıkışları ve bacaları, konteynerler ve çiçekçiler gibi, parkın işlevsel ve kamusal niteliğini olumsuz etkileyen pek çok unsurun bulunduğu, otoritelerin mekân temsilleri ile şekillenen bir alan haline gelmiştir. Arnavutköy 3. Köprü mücadelesi, Hasanpaşa Gazhanesi ve Kuzguncuk

Bostanı mücadeleleri ise hâlâ deneyimsel ve yaratıcı temsil mekânları olma özelliklerini sürdürmektedir. Temsil mekânı ve mekân temsilleri arasındaki çatışmaların devam ettiği Validebağ'da ise süreç, 2024 belediye seçimlerinden sonra daha katılımcı bir şekilde ilerlemektedir. Ancak, hâlâ bazı bakanlıklara ait binalar nedeniyle mekân temsili projelerinin zaman zaman gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası ve Ankapark mücadelelerinde ise inşa edilen mekân temsili projeler varlığını korumaktadır.

Tablo 4.2'deki veriler değerlendirildiğinde, yerel kent hakkı mücadelelerinde formel örgütlenmelerin süreç boyunca ve sonrasında devamlılığı, mekân üretiminde temsil mekânının baskın olması açısından önemli bir avantaj sağladığı söylenebilir. Bunun nedenlerini formel örgütlenmelerin daha sistematik ve sürdürülebilir bir yapıya sahip olması, yerel yönetimlerle daha kolay bir şekilde iletişim kurabilmesi, resmi onay süreçlerini halledebilmesi olarak sıralayabiliriz. Güvenpark ve Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası gibi enformel örgütlenmeyle başlayan mücadele süreçlerinde, örgütlenmenin mücadele sonrası bittiği ve mekân temsili projelerin tekrar mekâna hâkimiyet kurduğu gözlemlenmiştir. Enformel örgütlenmelerin, resmi onay ve izinler alırken karşılaştıkları zorluklar nedeniyle uzun vadeli faaliyetler gerçekleştirmekte güçlük çektikleri söylenebilir.

Yerel halkın kendi yaşam alanını koruma isteği, mücadele süreçlerini güçlendiren önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Yerleşim bölgelerinde yaşayan bireyler, alanın kimliğine ve kendi yaşam standartlarına yönelik bir tehdit algıladıklarında, kolektif hareketlere katılma ve kent hakkı mücadelesine destek verme eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu bağlamda kent hakkı mücadelesi verilen kamusal mekânın yerleşim alanı içerisinde bulunması, mücadelede önemli bir etkidir. Güvenpark mücadelesinde mekân temsiline projenin durdurulmuş olmasına rağmen örgütlenmenin süreklilik kazanamaması, aidiyet hissinin ve mahalle bilincinin eksikliğiyle ilişkilendirilebilir. Benzer şekilde, Çanakkale Tekel ve Kanyak Fabrikası mücadelesinde yerel halk yerine Kent Konseyi'nin süreçte daha belirgin bir rol üstlenmesi de bu durumun bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Yerel kent hakkı mücadelelerinde, yaratıcı pratiklerin gerçekleştirilmesi ve sembolik temsil mekânlarının oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Yaratıcı pratiklerin gücü, yalnızca sembolik temsil mekânları olmaktan öteye geçmekte, aynı zamanda yerel halkın taleplerini görünür kılmak ve mücadeleye duygusal bir bağ katmak gibi işlevler de üstlenmektedir. Özellikle Türkiye'de, yerel halkın dâhil olmadığı, yalnızca

kurumların yürüttüğü kent hakkı mücadelelerinin genellikle başarısız olmasının temel sebeplerinden biri, bu mücadelelerin toplumsal bir katılım oluşturmaması ve halkla birlikte yaratıcı pratiklerin hayata geçirilememesidir. Geleneksel ve bürokratik yapılar yerine, yerel halkın katılımıyla geliştirilen yaratıcı eylemlerin, daha esnek ve yerele özel olmasının, mücadelenin başarısını artırdığı söylenebilir. Yerel sakinlerin gerçekleştirdiği fiziksel ve sembolik işgaller, mücadelelerin başarıya ulaşmasında önemli bir rol oynamış hem otoritenin istekleri engellenmiş hem de sosyal medyanın dikkatini çekmiştir. Örneğin, Kuzguncuk'ta tüm mahallenin bostan korkulukları ile donatılması, Hasapaşa Gazhanesi'nde Trans Yapıt Festivali ve müşterek şenlikler, Arnavutköy 3. Köprü Mücadelesi'nde mahallenin kendisine özgü şenlikleri gibi yaratıcı müdahaleler, alanların kimliğini vurgularken, toplumsal katılımı arttırmış ve mücadelenin daha etkili olmasına katkı sağlamıştır. Bu örnekler ışığında, yerel mücadelelerde, alanın koşullarına uygun yaratıcı pratiklerin uygulanması, mücadelenin başarısını artıran ana faktörlerden biri olarak değerlendirilebilir. Yerele özgü, bilinenin dışında, daha önce ortaya koyulmamış ve toplumun dikkatini farklılığıyla çeken yaratıcı pratiklerin daha fazla teşvik edilmesi hem toplumsal bir katılım sağlamakta hem de sürecin daha dinamik ve etkili olmasına olanak tanımaktadır.

Çatışmacı muhalefet, hak talebinin aciliyetine vurgu yaparak ve otorite üzerinde baskı kurarak etkili olabilmektedir. Ancak bu durum mücadele süreçlerini bazen zorlaştırabilmekte ve taraflar arasındaki iletişimi kötü yönde etkileyebilmektedir. Buna karşılık, yaratıcı pratiklerle gerçekleşen ve çatışmaya dayalı olmayan muhalefetin, daha sürdürülebilir ve kapsayıcı bir strateji olarak toplumsal uzlaşmayı sağlamada uzun vadede daha avantajlı olduğu ifade edilebilir. Validebağ Korusu'nda 25 yılı aşkın süredir devam eden mücadelede, yaratıcı pratiklerin yerini son 10 yılda çatışmacı muhalefetin alması, sürecin daha yavaş ilerlemesine neden olmuş olabileceği şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Mücadelede mekân temsiline karşı alternatif proje önerilmesi mücadele sürecinde etkilidir. Bununla, ilk olarak halkın ihtiyaçları ve beklentileri ön planda tutularak, daha kapsayıcı ve işlevsel bir proje ortaya koyma fırsatı doğmaktadır. İkinci olarak, alternatif proje önerileri, yerel halk ile yerel/merkezi otoriteler arasındaki diyalogun güçlendirilmesini sağlamaktadır. Bu durum, otoritelerin tamamen dışlanmadığı ve onların da dinlenerek sürece dâhil edildiği bir barışçıl mücadele ortamının oluşmasını mümkün kılmaktadır. Böyle bir yaklaşım, çatışma yerine ortak bir zeminde buluşma olasılığını artırarak sürecin daha sürdürülebilir ve sonuç odaklı

ilerlemesine katkı sunabilir. Bununla birlikte alternatif proje sunmak, Hasanpaşa Gazhanesi ve Kuzguncuk Bostanı örneklerinde görüldüğü gibi mekân temsili projenin durdurulup karara katılım sağlanması için oldukça önemli bir koşuldur. Bunun yanı sıra Arnavutköy 3. Köprü mücadelesinde de hükümetin sorun olarak gördüğü olguya çözüm olarak Tüp Geçit projesinin sunulması, mekân temsili projenin durdurulmasında etkili olmuştur.

Kamusal mekânlar üzerine gerçekleştirilen kent hakkı mücadelelerinde, temsil mekânının mekân üretimindeki baskın olduğu durumlarda, mücadele sonrası mekânsal pratiklerin, öncesine kıyasla genellikle yerel halk için daha olumlu olduğu gözlemlenmektedir. Bu süreçte, mekânsal düzenlemeler yerel sakinlerin taleplerine uygun şekilde şekillenir; yani, yerel topluluğun kültürüne ve tercihlerine göre tasarlanmış etkinlikler bu alanlarda düzenlenir. Bu tür aktiviteler, mekânı daha kamusal bir hale getirmekle birlikte, toplumsallığın hâkim olduğu ve herkesin erişebileceği bir alan yaratmaktadır. Ancak, Türkiye örneklerinde bu alanların, zamanla popülerleşip birer turistik destinasyona dönüşebildiği, yalnızca fotoğraf çekilmek amacıyla ziyaret edilebildiği, sermaye odaklı dükkânların açılmak istendiği alanlar haline gelmekte olduğu görülmüştür.

Yerel yönetimlerin kent hakkı mücadelelerine yönelik tutumu, kentsel mekânın nasıl üretildiğini ve kimlerin bu süreçte söz sahibi olduğunu belirleyen en kritik etkenlerden biridir. Katılımcı ve şeffaf bir yönetim anlayışı, toplumsal taleplerin dikkate alındığı, kamusal alanların korunup geliştirildiği bir kent yaşamını mümkün kılarken, otoriter ve sermaye odaklı politikalar, mekânın metalaşmasını hızlandırarak kent sakinlerinin haklarını giderek daraltmaktadır. Özellikle kamusal mekânların dönüştürülmesi ve özelleştirilmesi gibi uygulamalar, yerel yönetimlerin baskıcı ya da kapsayıcı olup olmadığını gözler önüne sermektedir. Bu noktada, kent hakkı mücadelesinin yalnızca fiziksel mekânlara erişimle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda demokratik yönetim ilkelerinin savunulmasını da zorunlu kıldığı açıktır. Dolayısıyla, kentsel mücadelelerin başarısı, yerel yönetimlerin otoriter ve piyasa odaklı yaklaşımlar yerine halkın mekânsal adalet taleplerine duyarlı politikalar üretmesiyle doğrudan bağlantılıdır.

5. SONUÇ

Mekân, yalnızca var olan fiziksel bir alan değil, toplumsal ilişkilerle sürekli olarak üretilen ve dönüştürülen bir süreçtir. Mekân üretimi, iktidar, ekonomi ve kültürel dinamiklerin toplumsal pratikler aracılığıyla şekillendiği ve yeniden üretildiği bir zemindir. Bu süreç, toplumsal gerçekliğin inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Mekân üretimi, mekânsal pratikler, mekân temsilleri ve temsil mekânları olarak üç boyutlu bir triyalektik üzerinden anlaşılmaktadır. Mekânsal pratikler, gündelik hayatın pratiklerini ve fiziksel gerçekliğini ifade etmektedir. Mekân temsilleri, planlama, mimarlık ve iktidar ilişkileriyle şekillenen soyut temsil alanlarıdır. Temsil mekânları ise bireylerin duygusal ve yaşayarak deneyimledikleri, toplumsal hayal gücü ve mücadeleler ile zenginleşen boyuttur. Bu üç boyut bir arada, mekânın toplumsal olarak üretimini ve dönüştürülmesini açıklamaktadır.

Kent hakkı, bireylerin kentlerde eşit şekilde yaşama, yaşam alanlarını kolektif ihtiyaçlara göre dönüştürme, kamusal mekânları kullanma ve bu alanları şekillendirme hakkını ifade etmektedir. Kent hakkı mücadeleleri, kamusal mekânların ticarileşmesi ve halkın yaşam alanlarının özelleştirilmesine bir karşı duruş sunmaktadır.

Kentsel mekânlar, neoliberalizmin sermaye odaklı süreçleriyle sürekli olarak mekân temsillerinin hâkimiyetine girmiştir. Bu durum, yerel sakinlerin yaşadıkları mekânlardan dışlanmalarına ve karar verme süreçlerinden yoksun kalmalarına neden olmakta, bu da istenmeyen bir durum yaratmaktadır. Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de bu durum, kent hakkı mücadelelerini gündeme getirmiştir. Özellikle kamusal mekânlar, bu dönüşümün en yoğun hissedildiği alanlar arasında yer almaktadır. Kentlilerin kendilerini ifade ettikleri ve çeşitli mekânsal pratikler gerçekleştirdikleri önemli alanlar olmaları bağlamında, bu mekânların temsil mekânlarının hâkimiyetinde olması gerekmektedir.

Kazanılan kent hakkı mücadeleleri, kentin mekânsal biçimlenmesini olumlu yönde etkilerken, kaybedilen mücadelelerde ise tepeden inme mekân temsilleri kent dokusunda geri dönülmesi zor tahribatlara yol açmaktadır. Bu durum, sürecin ilerisinde de kent hakkı mücadelesinde yer alan aktörler tarafından sıkça eleştirilmekte ve toplumsal tepkilere neden olmaktadır. Özellikle kamusal mekânların özelleştirilmesi veya dönüşüme uğraması, yalnızca fiziksel mekânları değil, aynı

zamanda kentlilerin sosyo-kültürel yaşamlarını da doğrudan etkilemekte, kentsel adalet ve katılımcı karar alma mekanizmalarının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada, mekânın yalnızca fiziksel bir üretim olmadığı düşüncesiyle yola çıkılmış ve toplumsal üretimler yaratan kent hakkı mücadeleleriyle mekân üretimi arasındaki ilişkinin ortaya konduğu bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu bağlamda, kent hakkı mücadelelerinin mekân üretimleri üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemek amacıyla analitik bir çerçeve oluşturulmuş, ardından seçilen vakalar bu çerçeveye göre ele alınmıştır. Çalışmanın odak noktasında, yerel bağlamda gerçekleşen kent hakkı mücadelelerinin kamusal mekân üretimindeki etkilerinin, Lefebvre'in mekânsal üçlü triyalektiğine müdahaleler ve hakimiyetler bağlamında incelenmesi yer almıştır.

Kentsel mekân üretimlerinde, çağdaş ve demokratik bir yerel yönetim anlayışının temelleri atılmalıdır. Kamu yararını ön planda tutarak yapılan düzenlemelerde, halkın katılımını teşvik eden ve paylaşımcı bir yaklaşım benimsenmesi de önem taşımaktadır. Kent sakinlerinin, kendi geleceklerine sahip çıkan, bilinçli yurttaşlar olarak görülmesi de önemli bir koşuldur. Ayrıca, kentsel hizmetlere erişimin her bireye eşit şekilde sağlanması, kamu yararına aykırı değişikliklerden kaçınılması, kamusal mekân sorumluluğunun göz önünde bulundurulması dikkate alınmalıdır.

Kent hakkı mücadelelerinde coğrafi konumun önemi yadsınamaz bir gerçektir. Örgütlenme geçmişi güçlü olan bölgelerde bu tür mücadelelere daha yatkın ve daha etkili bir eğilim sergilendiği görülmektedir. Bu eğilim, Türkiye'de bu tür mücadelelerin genellikle İstanbul'da gerçekleşmesinin, İstanbul'da gerçekleşen mücadelelerin daha kapsamlı olmasının temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, kamusal mekânların değeri coğrafi bölgelere göre değişkenlik gösterir ve bu durum, bireylerin düşüncelerinin farklılaşmasına neden olabilir. Dolayısıyla, mücadele dinamiklerini anlamak için coğrafyanın, tarihsel birikimin ve kamusal mekân algısının birlikte ele alınması büyük önem taşımaktadır.

Yerel sakinlerin, mekân temsili olarak planlanan projelerde görüşlerinin alınarak katılım sağlamaları önemlidir. Kentsel otoritelerin, uzmanlar ve üniversiteler gibi önemli tarafların bilimsel ve hukuki temellerle karşı çıktığı projelerin yerel yönetimler tarafından hassasiyetle geliştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca, kentlerin tarihi ve

kültürel değerlerinin korunarak, bu değerlerin gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır. Bu ilkelerin hayata geçirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilen kent hakkı mücadelelerinde, muhalefet biçiminin yaratıcı bir direniş ya da çatışmacı bir yaklaşımı benimseyip benimsemediği, mücadele alanının yerleşim bölgesi içinde yer alıp almadığı ve alternatif proje önerilerinin sunulup sunulmadığı, konularının analiz çerçevesindeki etkisi yok veya az iken; Türkiye bağlamında, bu unsurların kent hakkı mücadeleleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Kent hakkı mücadele süreçlerinde, mekânın kimliği ve toplumsal yapısına uygun, yaratıcı ve özgün pratikler ile eylemlerin geliştirilmesi gereklidir. Yaratıcı pratiklerin, yalnızca protesto gibi eylemlerle sınırlı kalmaması önemlidir. Düşündüren ve akılda kalıcı pratikler, yaratıcı pratiklerle çatışmacı olmayan muhalefet fikrinin de desteklenmesine yol açtığından, temsil mekânlarının kamusal mekân üretim süreçlerinde hâkimiyet kurabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Kent hakkı mücadeleleri ve mekân üretim süreçlerinde yerel yönetimlerin yaklaşımı, bu süreçlerin başarısı ve sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynamaktadır. Yerel yönetimlerin, halkın taleplerine duyarlı olması, toplumsal ihtiyaçları ve dinamikleri dikkate alarak politikalar geliştirmesi önemlidir. Bunun yanı sıra, çözüm arayışlarında halkla sürekli bir diyalog kurarak katılımcı bir yönetim anlayışı benimsemeleri, mücadelenin etkisini ve uzun vadeli başarısını güçlendirmektedir.

Kent hakkı mücadelelerinde, yerel halkın özne konumunun korunması ve sivil toplum kuruluşlarının bu mücadelelerde destekleyici bir rol üstlenmesi önemlidir. STK'lar, kendilerini yerel halkın yerine ikame eden bir otorite olarak değil, onların hak arayışını güçlendiren, kolaylaştırıcı aktörler olarak konumlandırılmalıdır. Yerel halkın mücadele süreçlerinden dışlanması veya ikinci planda bırakılması, hareketin haklılığını zayıflatabileceği gibi, mücadelelerin etkisini de azaltabilir. Bu bağlamda, kent hakkı mücadelesinde asıl belirleyici gücün yerel halk olduğu ve kolektif direnişin başarısının halkın doğrudan katılımıyla mümkün hale geldiği vurgulanmaktadır.

Yerel kent hakkı mücadelelerinde, bir mekân temsiline karşı çıkarken nedenlerin net bir şekilde ifade edilmesi, projenin neden istenmediğinin açıklanması ve bunun yanında neyin istendiğinin açıkça ortaya konulması büyük önem taşır. Ayrıca, otoritenin talepleri ile yerel sakinlerin beklentileri arasında bir kesişim noktası

bulunabiliyorsa, bu ortak zeminde projelerin yeniden değerlendirilmesi faydalı olabilir. Bu yaklaşım hem yerel halkın haklarının korunmasına hem de sürdürülebilir ve uzlaşmacı çözümler üretilmesine katkı sağlayacaktır.

Otoritelerin, mücadele mekânlarının çevresinde daha düzenli ve sürdürülebilir kentleşme süreçleri planlaması büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde, mekânlar popülerlik kazandıkça sermaye odaklı alanlara dönüşme riski taşımakta ve yerel sakinlerin kontrolünden çıkarak temsili değerlerini yitirebilmektedir. Ayrıca, bu mekânların bir mücadele mekânı olduğu unutulmamalıdır. Mücadelelerinin, şehrin tarihine katkısının anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Bu mücadelelerin sosyolojik, politik ve kültürel sonuçlarının mekânsal yansımaları, mimarlık ve kent tarihi açısından önemli katkılar sağlayacaktır. Mücadeleler sonucu, “temsil mekânı” olarak şekillenen örneklerin kentte yarattığı kazanımlar, kentteki mücadele alanlarının daha da genişletilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, mücadelelerin toplumsal hafızada kalıcı bir yer edinebilmesi ve kamusal bilinç oluşturulabilmesi için, kentlerde kent hakkı mücadelesine dair haritaların çıkarılması, sergiler ve benzeri etkinliklerle bu alanların görünür kılınması önerilmektedir. Bu haritalar üzerinden yapılan kent okumaları ve sergilerde aktarılabilecek anlatılar, kent tarihini aydınlatmaya ve eleştirel bir sürece tanıklık etmeye önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kent hakkı mücadelelerinde, yerel sakinlerin sürece aktif katılımı en önemli unsurlardan biridir. Sürece dahil olarak mücadeleciler bir kimlik kazanan halk, diğer kent hakkı mücadeleleriyle etkileşim halinde olmalı, gerektiğinde ortak yaratıcı pratikler geliştirerek sesini daha güçlü bir şekilde duyurmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye’de kamusal mekânlar üzerinden yürütülecek kent hakkı mücadelelerinde, bu çalışmada sunulan önerilerin benimsenmesinin, temsil mekânlarının kamusal mekândaki hâkimiyetini güçlendireceği ve bu mücadelenin daha etkili bir şekilde sürdürülebilmesine olanak tanıyacağı düşünülmektedir.

Bu konuda ileride yapılacak detaylı çalışmaların, mekân üretimi, kamusal mekân üretimi, kent hakkı ve Türkiye’de kent hakkı mücadeleleri bağlamındaki akademik ve profesyonel tartışmalara önemli katkılar sağlayacağı beklenmektedir. Özellikle kent hakkı mücadelelerinin temsil mekânlarının hâkimiyetini güçlendiren yaratıcı pratikleri üzerine yapılacak araştırmalar önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

Akbulut, B. (2015). Walljasper, J. (Ed.), *Müştereklerimiz: Paylaştığımız Her Şey*. İstanbul: Metis Yayınları.

Akyıldız, S. ve Armağan, N. (2022). *Osmanlı'dan Günümüze Validebağ Korusu*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Aksoy, M. (2017). *Kent ve Kolektif Hafıza: İstanbul'un Bostanları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Akyol, N. H., Çiğdem, M. S., & Düzenli, H. İ. (2017). Toplumsal değişim sürecinde kamusal mekânın dönüşümü. *İdeal Kent*, 23(1), 78-99.

Alkan, D. (2022). Tarihsel, Kentsel Değişimde Bir Koruma Mücadelesi Örneği: Validebağ Korusu. *Mimarlık Dergisi*, 14(1), 14-17.

Ankapark, Bataklığa Yatırılmış, Batık Bir Projedir. Milliyet Gazetesi Ankara Eki, 4.

Arıkanlı Özdemir, M. Çevrimiçi Görüşme. 11 Ocak 2025.

Atabey, T. Çevrimiçi Görüşme. 8 Ocak 2025.

Atauz, A. Çevrimiçi Görüşme. 16 Mart 2024.

Ayoğlu, B. O. (2010). *“Zafer Anıtı-Güvenpark-TBMM” Kent Aksının Varolan Durumunun İrdelenmesi ve Cumhuriyet Aksı Olarak Yeniden Tasarımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aysu, Ç. (1989). *Boğaziçi'nde Mekânsal Değişim* (yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Aytan, R. (2023). *Beyond The Green: Validebağ Grove* (yayımlanmamış lisans tezi). Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.

Avar, A. A. (2009). Lefebvre'in Üçlü-Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekân–Diyalektiği. *Mimarlık ve Mekân Algısı*, 17(1), 7-16.

Baeten, G. (2000). From Community Planning to Partnership Planning. Urban Regeneration and Shifting Power Geometries on The South Bank, London. *GeoJournal*, 51(1), 293-300.

Bal, G. (2015). Validebağ Korusu Direnişi. *Müştereklerimiz-Paylaştığımız Her Şey*. İstanbul: Metis Yayınları.

Balaban, U. (2012). Neoliberal Kentsel Dönüşüm Süreci ve Sonuçları: İstanbul örneği. *Planlama Dergisi*, 22(3), 23-36.

Baran, A. Çevrimiçi Görüşme. 13 Mart 2024.

Belgin, A. Kişisel Görüşme. 9 Eylül 2024.

Bildirici, F. (2020). Gazetecinin Not Defteri: Türkiye'de Yeşil Hareketin Filizlenmesinin Hikayesi Ve 30 Yıl Sonra Yeniden 'Otopark Değil Güvenpark' Deme Zamanı. *T24*. <https://t24.com.tr/yazarlar/faruk-bildirici/gazetecinin-not-defteri-turkiye-de-yesil-hareketin-filizlenmesinin-hikayesi-ve-30-yil-sonra-yeniden-otopark-degil-guvenpark-deme-zamani,26375>

Bozdoğan, S. (2012). *Modernizm ve Ulusun İnşası*. (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları, 83, 91.

Brenner, N. (2000). The Urban Question: Reflections on Henri Lefebvre, Urban Theory and The Politics Of Scale. *International Journal of Urban and Regional Research*, 24(2), 361-378.

Brenner, N. ve Elden, S. (2009). Henri Lefebvre on State, Space, Territory. *International Political Sociology*, 3(4), 353-377.

Brenner, N., Marcause, P. ve Mayer, M. (2012). *Kâr İçin Değil Halk İçin*. İstanbul: Sel Yayınları.

Brindley, T. (2000). Community Roles in Urban Regeneration: New Partnerships on London's South Bank. *City*, 4(3), 363-377.

Castells, M. (1983). *The City and the Grassroots: A Cross-Cultural Theory of Urban Social Movements*. University of California Press.

Çavdar Sert, S. (2017). Bir Fikir Mirası Olarak Atatürk Orman Çiftliği'nin Somut ve Somut Olmayan Değerleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 225-256.

Davidson, M. (2009). Displacement, Space and Dwelling: Placing Gentrification Debate. *Ethics Place & Environment*, 12(2), 219-234. <https://doi.org/10.1080/13668790902863465>

"Dayanışma"dan Eylem Haftası. Milliyet Gazetesi Ankara Eki,3.

Demirtaş, I. (2022). *Hasanpaşa Gazhanesi'nin "Müze Gazhane"ye Dönüşüm Süreci ve Toplumsal Katılım*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Donat, O. (2016). *Sakin Kent (Cittaslow) Üyeliğinin Kamusal Mekânlara Etkisi: Türkiye'deki Sakin Kentler Üzerine Bir İnceleme* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Elden, S. (2004). *Understanding Henri Lefebvre: Theory and the Possible*. London: Continuum.

Erdi-Lelandais, G. (2014). Gezi Park Protests and Beyond: Urban Resistance in Turkey. *City*, 18(4-5), 447-456.

- Erdoğan, İ., Alemdar, K. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Erim, A. (1988). Güvenpark Güncesi. *Planlama*, 1(1), 10-12.
- Ertuna, C. (2005). Kızılay'ın Modernleşme Sahnesinden Taşralaşmanın Sahnesine Dönüşüm Sürecinde Güvenpark ve Güvenlik Anıtı. *Planlama*, 4(1), 6-15.
- Eyüboğlu, G. S. (2018). *Theme Park as a Socio-Cultural And Architectural Program: A Critical Review of Ankapark*. (Master's thesis). Middle East Technical University, Ankara.
- Fainstein, S. (2010). *The Just City*. London: Cornell University Press.
- Gazhane Çevre Gönüllüleri. (2003). *Hasanpaşa Gazhanesi Kültür ve Sanat Merkezi: Alternatif Stratejik Yönetim Projesi*. İstanbul: Gazhane Çevre Gönüllüleri.
- Gazhane Çevre Gönüllüleri. (2021, Mart 3). *Hasanpaşa Gazhanesi Süreci ve Deneyimlerimiz - 1. çevrimiçi seminer* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=5KxtHCpOyWY>
- Geertz, C. (1993). *Kültürlerin Yorumlanması*. İstanbul: Dost Kitabevi.
- Geniş, H. E. (2020). Neoliberal Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm: Türkiye Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 175-195.
- Ghulyan, H. (2017a). Lefebvre'nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma). *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 26(3), 1-29.
- Ghulyan, H. (2017b). Mekânın Üretimi Kuramı Ve Türkiye'de Kentsel Mekânın Üretimi: Ankara Örneği (yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gümüüş, K. (2004). Yakın Tarihimizde STK Hareketinin Gelişimi Ve Kamu Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi. *Savunuculuk ve Politikaları Etkileme Konferans Yazıları*, 3(1), 1-35.
- Güven, E. (2011). Kuzguncuk as a Village of Mutual Respect And Harmony: Myth or Reality?. *Journal of Modern Jewish Studies*, 10(3), 365-382.
- Halvorsen, S. (2017). Spatial Dialectics And The Geography Of Social Movements: The Case Of Occupy London. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 42(3), 445-457.
- Harvey, D. (2003). *The Right to the City*. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4), 939-941.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2012). *Sosyal Adalet ve Şehir*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Hildebrandt, P., Evert, K., Peters, S., Schaub, M., Wildner, K., Ziemer, G. (2019). *Performing Citizenship: Bodies, Agencies, Limitations*. London: Palgrave Macmillan

İlkay, Y. (2007). *The Political Struggle on and at Public Space: The Case of Kızılay Square* (Master's thesis). Middle East Technical University, Ankara.

Jammer, M. (1993). *Concepts of Space: The History of Theories of Space in Physics*. New York: Dover Publications.

Jansen, H. (1932). *Ankara İmar Planı*. Ankara.

Jennings, W. (2018). *Coin Street Community Builders*. <https://medium.com/@willjennings80/coin-street-community-builders-e2bc940c4d81>

Karacaören Çemrek, Y. "Ankara Ankapark'ın Tema Parklar Kapsamında Değerlendirilmesi." *Dönem Projesi*, Ankara Üniversitesi, 2017.

Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler ve Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kavut, E., Selçuk, H. E. (2022). Tarihi Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesinde Parazit Mimari Kullanımı: Santral İstanbul ve Müze Gazhane. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(25), 198-220.

Kaya Akçay, S. (2019). *Ankara Kentini 21. Yüzyıl Başında Kent Hakkı Mücadeleleri Üzerinden Okumak (Yayımlanmamış doktora tezi)*. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kayalı, A. (2011). Kapitalizm ve soyut mekân: Bauhaus'un mimari anlayışı. *Mimarlık Dergisi*, 15(2), 45-58

Keyder, Ç. (1987). *State and Class in Turkey: A Study in Capitalist Development*. London: Verso.

Keyder, Ç. (1999). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kimyon, D., Serter, G. (2015). Atatürk Orman Çiftliği'nin ve Ankara'nın Değişimi Dönüşümü. *Planlama*, 25(1), 44-63.

Klein, N. (2000). *No Logo: Taking Aim at the Brand Bullies*. London: Picador.

Koenig, E. B. (2006). The Right to the City: Mobilizing Under the Emerging Paradigm of Urban Inhabitancy. *Researching Contemporary Cities Post Graduate Conference*, Manchester.

Kolay, A., Memiş, Ş. (2017). *Talebe Tedavi Yurdu'ndan Öğretmenler Hastanesi'ne. Maarif'in Hizmetinde 100 Yıl Osmanlı'dan Günümüze Validebağ* (s. 133-209). İstanbul: Adile Sultan Kasrı Öğretmenevi ve ASO Yayınları.

Kurtar, S. (2013). *Mekânı Yaşamak: Lefebvre ve Mekânın Diyalektik Oluşumu*. Ankara: TÜCAUM.

Lam, J., Ong, C., Wu, T., He, R. ve Li, S. (2022). The Right To Entrepreneurial Expression Over Heritage Significance: The Micropolitics Of An Adapted Cafe In A Historic Chinese Town. *Built Heritage*, 6(1).

Law, C. K., Wong, Y. C., Ho, L., Yu, R., Lee, V. (2009). *Urban Renewal Strategy Review: Public Views and Future Directions*. https://www.ursreview.gov.hk/eng/doc/SC%20paper%2021-2009_merged_Eng.pdf

Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

Lefebvre, H. (1996). *Writings on cities*. Oxford: Blackwell.

Lefebvre, H. (2014), *Mekânın Üretimi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı*. İstanbul: Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1968 yılında yayımlanmıştır).

Leitner, H., Peck, J., Sheppard, E. S. (2008). Contesting urban futures: Decentering neoliberalism. *Urban Geography*, 29(6), 565-586. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.29.6.565>

Lovering, J. ve Türkmen, H. (2011). Bulldozer Neoliberalism in Istanbul: The State-Led Construction Of Property Markets and The Displacement Of The Urban Poor. *International Planning Studies*, 16(1), 73-96.

Masso, A., Dixon, J. ve Pol, E. (2011). On the Contested Nature Of Place: 'Figueras's Well', 'The Hole Of Shame' and the Ideological Struggle Over Public Space in Barcelona. *Journal Of Environmental Psychology*, 31(3), 231-244.

Mayer, M. (2007). Contesting The Neoliberalisation of Urban Governance, Contesting Neoliberalism: Urban Frontiers, New York, Guilford Press, 97, 90-106.

Mayer, M. (2009). The 'Right to the City' In The Context Of Shifting Mottos Of Urban Social Movements. *City*, 13(2-3), 362-374.

Mazak, M. (2006). İstanbul'da İlk Modern Aydınlatılan Mekân: Dolmabahçe Sarayı ve Dolmabahçe Gazhanesi, *TBMM 150.yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu 2006*, 194-196.

Merrifield, A. (2013). *Henri Lefebvre: A Critical Introduction*. London: Routledge.

Mills, A. (2014). *Hafızanın Sokakları: İstanbul'da Peyzaj, Hoşgörü ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Mimarlar Derneği 1927. (2021, Mayıs 18). *Hasanpaşa Gazhanesi Dönüşümü: Proje ve Uygulama Süreci* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=qdXK73DiN44&t=1s>

Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi. (2017). 2017/01: *Kuzguncuk Bostanı: Dayanışma Mimarlığı Sergisi ve Kitabı*. Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi. Erişim adresi: <https://ddrlp.com/201701-kuzguncuk-bostani-dayanisma-mimarligi-sergisi-ve-kitabi-mimarlar-odasi-istanbul-buyukkent-subesi/>

Mitchell, D. (2020). *Kent Hakkı: Sosyal Adalet ve Kamusal Alan Mücadelesi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Murray, J., Claver, M. (2007). *Grassroots Movements and Urban Struggles in Barcelona: The Forat de la Vergonya*. Journal of Urban Studies.

Nalbant, M. (2016). Türkiye’de Kentsel Mekânlarda Kamusal Alanın Konumu: Tarihsel Perspektiften Bir Değerlendirme. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi İzdüşümü Dergisi*, 1.

Öngel, F. S. (2003). *Toplumsal Rızanın Üretiminde Mekân ve İdeoloji* (yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özata, T., Özdemir-Darby, D. (2023). Yere Bağlanma Olgusunun Önemli Bir Bileşeni Olarak Yeşil Alanlar: Kuzguncuk Bostanı. *Kent Akademisi*, 16(2), 702-726.

Özdemir, G., Erman, T. (2020). Kentsel Dönüşüm Projelerinde Sosyal Dışlanma Ve Mekânsal Adaletsizlik. *Sosyoekonomi Dergisi*, 28(2), 45-63.

Özkan, E. (2021). Kentsel Dönüşüm ve Kent Hakkı: İstanbul Örneği. *Mekânsal Dönüşüm Dergisi*, 3(1), 42-49.

Özmelek, N. (2006). Arnavutköy’de Üçüncü Köprü Mücadelesi. *Toplum ve Bilim*, 106(1), 123-145.

Perlman, J. (1998). *The Myth of Marginality: Urban Poverty and Politics in Rio de Janeiro*. Los Angeles: University of California Press:.

Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The Right To The City and Its Urban Politics Of The Inhabitant. *Geojournal*, 58(2-3), 99-108.

Purcell, M. (2014). Possible Worlds: Henri Lefebvre and The Right to the City. *Journal of Urban Affairs*, 36(1), 141-154.

Sakarya, İ. (2018). Çanakkale’de Kentsel Mekânın Metalaştırılması Karşısında Direnen Kentsel Muhalefet. *Megaron*, 13(3), 431-441.

Sargın, G. A. (2002). *Ankara’nın Kamusal Yüzleri: Başkent Üzerine Mekân-Politik Tezler*. Ankara: İletişim Yayınevi.

Sarı Denizaltı Sanat İnisiyatifi. (2022, Mayıs 17). *Endüstri mirasına kamusalılık üzerinden bakmak - Gazhane Çevre Gönüllüleri* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ALUYRKvSsaA&t=6027s>

Sarıkulak, S. (2013). *Changing Identity of Public Spaces: Güven Park in Ankara* (Master’s thesis). Middle East Technical University, Ankara.

Savaş, H. (2020). *Henri Lefebvre, Michel De Certeau ve Henri Bergson Kuramları Bağlamında Taksim Meydanı’nda Mekânsal Üretimin Okunması*. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Scarnato, A. (2014). A Reality Slap: The Sudden Clash Between Architecture, Politics And Citizens In The Renovation Of The Historic Center Of Barcelona. *Proceedings Of The 16th International Planning History Society, University Of Florida And Flagler College, St. Augustine, Florida*, 976-1000.

Schmid, C. (2008). *Henri Lefebvre's theory of the production of space: towards a three-dimensional dialectic, Space, Difference, Everyday Life: Reading Henri Lefebvre*. London: Routledge.

Sevim, E. (2019). "Götürüsü Yüksek" Bir Proje: Ankapark. *Mimarlık*, (407).

Smith, N. (2002). New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. *Antipode*, 34(3), 427–450.

Soja, Edward. (2019). *Postmodern Coğrafyalar*. Eleştirel Toplumsal Teoride Mekânın Yeniden İleri Sürülmesi. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Şahna, N. Kişisel Görüşme. 9 Eylül 2024.

Şengül, H. T. (2001). *Kentsel Çelişki ve Siyaset*. Ankara: Demokrasi Kitaplığı.

Şengül, H. T. (2013). Gezi Başkaldırısı Sonrasında Kent Mekânı ve Siyasal Mücadeleler. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 32(1), 1-20.

Şengül, T. (2019). Mahalle Kültürü ve Direniş: Kuzguncuk Bostanı Örneği. *Toplum ve Mekân Çalışmaları*, 12(2), 10-15.

Tanyeli, G., Aslan, D. (2001). Kadıköy-Hasanpaşa Gazhanesi. *Arredamento Mimarlık*, 9(1), 105–115.

Tanyeli, G. (2008). Gülsün Tanyeli ile Hasanpaşa Gazhanesi üzerine. *Mimarizm*. Erişim adresi: https://www.mimarizm.com/makale/gulsun-tanyeli-ile-hasanpaşa-gazhanesi-uzerine_113535

Tekeli, İ. (2008a). *Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Kentleşme Deneyimi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2008b). Türkiye’de Kentleşme ve Gecekondu Politikaları. *Toplum ve Bilim*, 38(4), 12-25.

Tekeli, İ., Tanyeli, U. (2015). *İstanbul’un Modernleşme Öyküsü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, (2012). Atatürk Orman Çiftliği Uluslararası Kültürel Peyzaj Alanı Olmalıdır, *Bülten Dergisi*, 99(1), 21-24.

TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi. (2015). Ankara’da Yitmekte Olan Kamusalıklar: Mekân, İnsan ve Kentin Tarihi. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi Yayını.

TMMOB Şehir Plancıları Odası. (2023). *Kentsel Dönüşüm Nedir, Ne Değildir?*

Tuckett, I. (1988) *Coin Street: There is Another Way*, Community Development Journal.

Ufer, U. (2018). Practicing Urban Transformation: Places of Solidarity and Creative Traditionalism in Transatlantic Comparison. *City & Society*, 30(3), 318-340.

Uludağ, Z. (2009). Gençlik Parkının Hatırlatamadıkları. *Bülten Dergisi*, 74(1), 25-30.

Usta, G. (2020). Mekân ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açıdan İrdelenmesi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10(1), 25-30.

Uzun, N. (2006). İstanbul'da Seçkinleştirme (Gentrification): Örnekler ve Seçkinleştirme Kuramları Çerçevesinde Bir Değerlendirme: *İstanbul'da Soylulaştırma*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uzun, N., Keleş, R. (2012). Türkiye'de Kentsel Planlama ve Hukuki Mücadeleler. *Planlama Dergisi*, 22(3), 45-62.

Uzunçarşılı Baysal, C. (2011). Kent Hakkı Erişim Hakkından Değişim Hakkına. Ö. Gökmen (Ed.), *Türkiye'de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri: Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (45-60). Ankara: Hak İnisiyatifi.

Uzunçarşılı Baysal, C. (2015). Validebağ Korusu: "Adı üstünde: Koru". Walljasper, J. (Ed.), *Müştereklerimiz: Paylaştığımız Her Şey* (281-287). İstanbul: Metis Yayınları.

Üstün, İ. (2002). Dört - Beş Arnavutköylü Direnmeye Devam Ediyor! *İstanbul Dergisi*, 42(1). 12-13.

Ülkenli, Z. K. (2017). İç İçe İki Genç Cumhuriyet Ütopyası ve Dönüşümleri: Ankara ve Atatürk Orman Çiftliği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 27-72.

Üstün, İ. Kişisel Görüşme. 9 Eylül 2024.

Validebağ Gönüllüleri. (2021). Validebağ Korusu'nun Geleceği Çalıştayı. *İPA İstanbul Dergisi*, 3(1), 18-23.

Voulvouli, A. (2011). *Environmental Protest and The Greening of Civil Society in Turkey*. London: Routledge.

Yalçınan, M., Çavuşoğlu, E. (2009). Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek. *Mimarist*, 33(1), 56-61.

Yıldırım, D. (2020). Katılımcı Planlama Pratikleri: Kuzguncuk Bostanı Süreci. *Planlama ve Çevre Dergisi*, 6(1), 18-23.

Yurdadön Aslan, P., Yavan, N. (2018). Mekânın Üretimi ve Lefebvre'in Mekânsal Üçlü Kavramsallaştırmasının Görünürlüğü: Taksim Gezi Parkı Örneği. *Planlama Dergisi*, 28(3), 302-314.

Yücel, M. (1997). Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 1(1), 80-90.

Yüksel, Ş., Savaş Demir, H. (2022). Terk Edilmiş Endüstri Alanlarının Kültür-Sanat Odaklı Yeniden İşlevlendirilmesi: Hasanpaşa Müze Gazhane. In *VII. Uluslararası Battalgazi Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildirileri*. Battalgazi Belediyesi: Malatya.

Yüksel, Ş., Savaş Demir, H. (2023). Socially Oriented Approaches in Cities—Hasanpasa Gasworks and Gasworks Environmental Volunteers. *Sustainability*, 15(17), 12924.

Ziehl, M. (2019). A Space of Performing Citizenship: The Gängeviertel in Hamburg. *Performing Citizenship*, 3(1), 161–174.

URL-1 <https://yapidergisi.com/eylem-kanali-olarak-kent-bicimi/>

URL-2 https://aplust.net/blog/_small_scale_utopia_the_coin_streets_case/

URL-3 <https://www.coinstreet.org/about-us/our-developments/development-gabriels-wharf>

URL -4 <https://www.ikmarsiv.org/#/>

URL 5- <https://ankaratarihi.blogspot.com/2015/09/guvenpark-soru-n-lari.html>

URL-6 <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ucuncu-kopru-ihalesi-haziranda-39018537>

URL-7 <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/3ncu-bogaz-koprusune-1-milyar-dolar-gidecek-39038215>

URL-8 <https://core.ac.uk/download/pdf/38303069.pdf>

URL-9 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/koprue-hayir-39052044>

URL-10 http://www.yapi.com.tr/haberler/arnavutkoy-semt-girisimi_96014.html

URL-11 <https://v3.arkitera.com/v1/haberler/2005/06/03/arnavutkoy.htm>

URL-12 <https://megaprojeleristanbul.com/#3-bogaz-koprusu>

URL-13 https://www.yapi.com.tr/haberler/arnavutkoy-semt-girisimi_96014.html

URL-14 <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/208215>

URL-15

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Jacques_Pervititch%27s_maps_of_Istanbul

URL-16

<https://yesilgazete.org/gazhane-mahalleyi-kirleten-fabrikadan-iklim-muzesine/>

URL-17 <https://birartibir.org/gazhane-den-musterek-haneyey/>

URL-18 <https://birartibir.org/gazhane-den-musterek-haneyey/>

URL-19 <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

URL-20 <https://bianet.org/yazi/kuzguncuk-ta-bostan-korkuluklari-132088>

URL-21 <https://www.arkitera.com/haber/sehrin-bizden-caldigi-hareketler/>

URL-22 https://www.facebook.com/fabrikale/?locale=af_ZA

URL-23 <https://www.haberler.com/yerel/canakkale-de-eski-fabrika-alani-katilimci-6235844-haberi/>

URL-24 <https://kenthakkicanakkale.blogspot.com/2014/10/canakkale-kent-hakk-atolyesi-video-ve.html>

URL-25 <https://www.canakkaleicinde.com/halkin-arazisi-yeniden-ihaleye-cikacak/>

URL-26 <https://www.canakkaleaynalipazar.com/olay-yaratan-ihale-iptal/1145/>

URL-27 <https://bianet.org/haber/validebag-bir-uzun-mucadele-159618>

URL-28 <https://www.ensonhaber.com/yerel-yonetimler/hilmi-turkmen-uskudar-in-hyde-parki-olacak-2014-03-21>

URL-29 https://www.yapi.com.tr/haberler/validebag-gonullulerinden-dayanisma-cagrisi_185957.html

URL-30 <https://www.yesildirenis.com/2020/05/06/arif-belgin-ile-soylesi-belirleyici-olan-sokaktir/>

URL-31 [http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/aoc tarihce/](http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/aoc_tarihce/)

URL-32 <http://aocmucadelesi.org/index.php?Did=1831>

URL-33 <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=5249>

EKLER

EK A.1. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

Sorular	
1	Mücadelenin başlangıç, örgütlenme ve sonraki süreçlerinden bahsedebilir misiniz?
2	Bu mücadelede siz hangi aşamalarda ve nasıl yer aldınız?
3	Mücadele ne kadar sürdü? Hangi noktaya kadar devam etti veya halen devam ediyor mu?
4	Mücadeleye dahil olan kişiler-aktörler kimlerdi (yerel halk, basın, meslek odaları, uzmanlar, STK'lar, yerel belediye vb.)? Dahil olan kişiler-aktörler ne kadar ve nasıl dahil oldular?
5	Mücadele boyunca ne tür yaratıcı eylem/etkinlik gerçekleştirildi (miting, slogan, sanatsal aktivite, protesto, şenlik, alan işgali vb.)? Bunlar arasında halen devam edenler var mı?
6	Mücadele sonrası alanın gündelik hayatına veya fiziksel çevresine dair bir değişim gözlemlediniz mi? (Örneğin: daha fazla kullanım, daha kamusal bir alan, farklı şekillerde kullanım vb.)
7	Sizce mücadele başarıya ulaştı mı? Evet/Hayır ise, bu sonuçta sizce hangi etkenler rol oynamıştır?